

שבוע פרשת בלק

ח' – י"ד תמוז ה'תשס"ז (24–30 June 07)

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה'י' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קו

זת המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר הודו לה' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:
 א הללויה | הודו ליהוה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ב מִי יִמְלֵל גְּבוּרֹת יְהוָה יִשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלָּתוֹ:
 ג אֲשֶׁר־י שְׁמֵרֵי מִשְׁפָּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכָל־עֵת: ד זְכַרְנִי יְהוָה בְּרִצּוֹן עַמּוֹד פִּקְדוֹנֵי בִישׁוּעָתְךָ:
 ה לְרָאוֹת | בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לְשִׁמְחָה בְּשִׂמְחַת גּוֹיְךָ לְהִתְהַלֵּל עִם־נַחֲלָתְךָ: ו חֲטָאנוּ עִם־אֲבֹתֵינוּ
 הַעֲוִינוּ הַרְשַׁעְנוּ: ז אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרִים | לֹא־הִשְׁפִּילוּ נַפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רַב חֲסִדֶיךָ וַיִּמְרוּ עַל־יָם
 בַּיַּם־סוּף: ח וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בַּיַּם־סוּף וַיַּחַרֵּב וַיּוֹלִיכֵם בְּתַהֲמוֹת
 בַּמַּדְבָּר: י וַיּוֹשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנָא וַיִּגְאֹל מִיַּד אֲוִיב: יא וַיְכַסּוּ־מִים צְרִיחֵם אַחַד מֵהֵם לֹא נוֹתַר:
 יב וַיֹּאמִינוּ בִּדְבָרָיו יִשְׁירוּ תְהִלָּתוֹ: יג מָה־רוּ שָׁכְחוּ מַעֲשָׂיו לֹא־חָזְרוּ לַעֲצוֹתוֹ: יד וַיִּתְאוּוּ תַאֲוָה בַּמַּדְבָּר
 וַיִּנְסוּ־אֵל בִּישִׁימוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם שְׂאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רוּחַ בְּנַפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן
 קְרוֹשׁ יְהוָה: יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וּתְבַלַּע דָּתָן וְאֶתְכֶם עַל־עֵדַת אֲבִירָם: יח וּתְכַעַר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לְהַכֶּה
 תְּלַהֲט רִשְׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עַגְל בַּחֲרֵב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַמַּסֶּכֶה: כ וַיִּמְרוּ אֶת־כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכַל
 עֵשֶׂב: כא שָׁכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדוּלוֹת בְּמִצְרַיִם: כב נַפְלְאוֹת בָּאָרֶץ חָם נוֹרָאוֹת עַל־יַם־סוּף:
 כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֵם לוֹלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עַמּוֹד בַּפָּרָץ לִפְנֵינוּ לְהַשִּׁיב חַמְתּוֹ מִהַשְׁחִית: כד וַיִּמְאָסוּ
 בָּאָרֶץ חֲמֻדָּה לֹא־הֵאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאַהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יָדוֹ לָהֶם
 לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמַּדְבָּר: כז וּלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזוֹרֹתָם בָּאֲרָצוֹת: כח וַיִּצְמְדוּ לְכַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ
 זִבְחֵי מֵתִים: כט וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וּתְפָרֶץ־בָּם מַגְפָּה: ל וַיַּעֲמֵד פִּינָחָם וַיִּפְלֵל וַתַּעֲצֵר הַמַּגְפָּה:
 לא וַתַּחֲשֵׁב לוֹ לְצַדִּיקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם:
 לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּבְטֹא בְּשַׁפְּתָיו: לד לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:
 לה וַיִּתְעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם: לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצִבֵיהֶם וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לו וַיִּזְבְּחוּ
 אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם לְשָׂדִים: לה וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצִבֵי כְנָעַן
 וַתַּחֲנַף הָאָרֶץ בְּדָמַיִם: לט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיִּתְעַב
 אֶת־נַחֲלָתוֹ: מא וַיִּתְנַם בַּיַּד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׂנְאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְּנְעוּ תַּחַת יָדָם:
 מג פְּעָמַיִם רַבּוֹת יִצְלִיחַ וְהָמָּה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם: מד וַיִּרְא בְּצַר לָהֶם בְּשָׁמְעוּ אֶת־רִנְתָּם:
 מה וַיִּזְכַּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחַם כְּרַב חֲסִדָיו: מו וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל־שׁוֹבֵיהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנו |
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קֹדְשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתְהִלָּתְךָ: מח בְּרוּךְ־יְהוָה | אֱלֹהֵי

ישראל מן־העולם | ועד העולם ואמר כל־העם אמן הללויה:

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה/ כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדְרוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָיו: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֲלָם מִיַּד־צָר:
 ג וּמֵאֲרֻצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְבֵּי מִצְפּוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשֵׁב
 לֹא מָצְאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַפֵּף: ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם
 מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לָלֶכֶת אֶל־עֵיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָיו
 וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נַפְשׁ שְׁקָקָה וּנְפֶשׁ רַעֲבָה מִלֵּא־טוֹב: י יֵשְׁבֵי חֹשֶׁךְ
 וְצִלְמוֹת אֲסִירֵי עֵנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּזִן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמַל לִבָּם
 כְּשָׁלוּ וְאִין עֹזֵר: יג וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: יד יוֹצִיאֵם מִחֹשֶׁךְ
 וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתַּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָיו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁבַר דְּלֹתוֹת
 נַחֲשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוּל גִּדְעָה: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם וּמַעֲוֹנוֹתֵיהֶם יתְעַנּוּ: יח כִּל־אֶכֶל תִּתְעַב
 נַפְשָׁם וַיִּגְיֵעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: כ יִשְׁלַח
 דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָיו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְכְּחוּ
 זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בְּאֲנִיּוֹת עֲשִׂי מְלֹאכָה בְּמַיִם רַבִּים: כד הִמָּה
 רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצְוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוֹמֵם גְּלוֹי: כו יַעֲלוּ
 שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרַעַה תִּתְמוּגַג: כז יִחוּגּוּ וַיִּנְעוּ בִּשְׁפֹר וְכֹל־חֲכֵמָתָם תִּתְבַּלַּע:
 כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם וּמִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: כט יִקַּם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיִּחַשּׁוּ גְלוֹיָהֶם:
 ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתַּקּוּ וַיִּנְחַם אֶל־מְחוּז חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָיו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
 לב וַיְרוֹמְמוּהוּ בְּקִהֵל עַם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יִהְלֹוהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם
 לְצַמְאוּן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֲנִים־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
 לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֵׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכּוֹנְנוּ עֵיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כְּרָמִים וַיַּעֲשׂוּ
 פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבָהֶמְתֶּם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֲטוּ וַיִּשְׁחוּ מִעַצֵּר רַעַה
 וַיִּגּוּן: מ שִׁפְךָ בּוֹז עַל־גְּדִיבִים וַיִּתְעַם בְּתַהוּ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגַּב אֲבִיוֹן מַעֲוֵי וַיִּשֶׁם כְּצֹאֵן
 מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכֹל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֵלֶּה וַיִּתְבּוֹנְנוּ
 חֲסָדֵי יְהוָה:

מפתח כללי

ב	מזמורי תהלים ק"ו ק"ז	(א)
ה	מאמר ד"ה עשרה שיושבין ועוסקין בתורה י"ג תמוז, ה'תשמ"ב	(ב)
יד	משיחות ש"פ בלק, י"ד תמוז ה'תש"נ	(ג)
כא	לקוטי שיחות (בלה"ק) י"ב וי"ג תמוז	(ד)
כד	לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת בלק	(ה)
כו	שיעורי תניא לשבוע פרשת בלק	(ו)
לו	לוח "היום יום" לשבוע פרשת בלק	(ז)
לח	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	(ח)
מ	שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בלק	(ט)
נג	שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בלק	(י)
סא	שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת בלק	(יא)
סד	שולחן ערוך אדמו"ר הזקן	(יב)
סד	לקוטי תורה מבואר - ד"ה וידבר אלקים פרק ז	(יג)
סו	מאמרי אדמו"ר האמצעי - קונטרסים	(יד)
סז	מאמרי אדמו"ר הצ"צ - דרך מצותיך - שרש מצות התפילה	(טו)
סח	מאמרי אדמו"ר מהר"ש – והחרים תרל"א	(טז)
סט	מאמרי אדמו"ר הרש"ב – קונטרס ומעין	(יז)
סט	ספר המאמרים - תרצ"ב	(יח)
עא	לקוטי דיבורים	(יט)
עג	רשימת המאסר	(כ)
עו	ביאורים לפרקי אבות פרק ו	(כא)
עח	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת בלק	(כב)

בס"ד. י"ג תמוז, ה'תשמ"ב:

עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרוי' ביניהם כו' אפילו חמשה כו' אפילו שלשה כו' אפילו שנים כו' אפילו אחד¹, ומבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל הגאולה במאמרו ד"ה זה שניתן על ידו לחגיגת י"ב תמוז הראשונה (שנת תרפ"ח)², דהגם³ שגם אחד שיושב ועוסק בתורה (ומכש"כ שנים שלשה וחמשה) הוא ממשיך גילוי אלקות (שכינה שרוי'⁴), מ"מ, ההמשכה שע"י תורה דרבים (עשרה⁵) היא המשכה נעלית יותר⁶. דכמו שבתפלה אמרו רז"ל⁷ תפלת רבים אינה נמאסת שנאמר⁸ הן אל כביר ולא ימאס, שהרבים בתפלתם ממשיכים י"ג מדות הרחמים⁹, כמו"כ הוא בתורה, שע"י תורה דרבים נמשך גילוי אור עליון יותר.

וביאור לשון רז"ל תפלת רבים [ובהמאמר אומר הלשון "רבים" גם בנוגע לתורה], אף שמדבר בנוגע לעשרה [והלשון רבים נופל גם בפחות מעשרה, ולאידך, גם עשרה אינם השלימות דרבים, שהרי יש ריבוי גדול יותר¹⁰], יש לבאר, בהקדים, דהטעם על שדבר שנעשה בפני עשרה מישראל הוא פרהסיא הכי גדולה (דלא מצינו חילוק לענין פרהסיא בין עשרה ליותר מעשרה) הוא, כי עשרה מישראל הם¹¹ דוגמת וכוללים העשרה סוגים דישראל (ראשיכם שבטיכם גו' עד חוטב עצים ושואב מימין¹²), ופרסום בפני עשרה מישראל הוא כמו פרסום בכל ישראל. וזהו שעשרה מישראל נקראים בשם רבים (סתם), ריבוי הכי גדול שאין ריבוי גדול ממנו.

(ב) והנה מבואר בתניא¹³ שהמעלה דעשרה היא בכל הענינים דתורה ומצוות, כי אין דבר שבקדושה בפחות מעשרה¹⁴. אלא שאעפ"כ, עיקר המעלה דעשרה הוא בתפלה. דהמעלה שבתפלת רבים שהיא רצוי' ומקובלת לעולם¹⁵, וכיון שהמבוקש דתפלה הוא

הוא שהשראת השכינה בעשרה שעוסקים בתורה היא סוג בפ"ע (משא"כ החילוק דחמשה שלשה וכו').

(7) ברכות ה, רע"א.

(8) איוב לו, ה.

(9) השייכות דיגמה"ר לזה שתפלת רבים אינה נמאסת – יש לומר, כי יגמה"ר אינן חוזרות ריקם (ר"ה יז, ב).

(10) להעיר משו"ע אדה"ז או"ח הל' תפלה סימן צ ס"י "ואע"פ שיכול להתפלל בביתו בעשרה מ"מ ברוב עם הדרת מלך".

(11) בנוגע לכמה ענינים. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1332 ובהערות שם.

(12) נצבים כט, ט-י"ד. וראה לקו"ת ר"פ נצבים.

(13) אגה"ק סכ"ג (קלו, סע"א ואילך).

(14) ברכות כא, ב. מגילה כג, ב. ועוד.

(15) ראה שו"ע אדה"ז או"ח הל' ברכות השחר ר"ס נב "תפלת צבור היא רצוי' ומקובלת לעולם שנאמר כביר לא ימאס".

* יצא לאור בקונטרס חג הגאולה י"ב-י"ג תמוז – תש"נ, "לקראת חג הגאולה י"ב-י"ג תמוז . . יום ג' פ' בלק יו"ד תמוז, שנת ה'תש"נ".

(1) אבות פ"ג מ"ו.

(2) נדפס לראשונה בקונטרס יב-יג תמוז תש"ח, ואח"כ: בסה"מ תש"ח, סה"מ תרפ"ח, ובקונטרס בפ"ע – כמה פעמים לפני חג הגאולה דהשנה, ובשנה זו [תש"נ], עוד פעם.

(3) בכמה ענינים שבהמאמר דשנת תרפ"ח – ראה גם סה"מ תרכ"ט ע' רט ואילך. סה"מ עטר"ת ס"ע תסח ואילך.

(4) ד"מנין אפילו חמשה כו' אפילו אחד" קאי על "שכינה שרוי'" שלפנ"ז (סה"מ עטר"ת שם ע' תע). וצע"ק במ"ש באגה"ק סכ"ג (קטו, א) "אלא לקביעת שכר בלבד". ואכ"מ.

(5) בהמשך המאמר שם (נעתק לקמן בפנים) מובא דוגמא לזה מתפלת רבים. ומזה מוכח שכוונתו ב"רבים" היא לעשרה.

(6) ראה ברכות ו, א ובנו"כ המשנה (אבות שם) דיש חילוק בין עשרה לחמשה, בין חמשה לשלשה וכו'. והחידוש בהמאמר

שהקב"ה ימלא את בקשתו¹⁶, הרי המעלה בתפלת רבים על תפלת יחיד הוא לא שבתפלת רבים מיתוסף עוד ענין, כי אם, שזה נוגע להתפלה עצמה. ועפ"ז יש לומר, דמ"ש בהמאמר שהמעלה בתורה דרבים היא דוגמת המעלה בתפלת רבים, הכוונה בזה היא (גם) שהמעלה בתורה דרבים היא בענין עיקרי.

ולכאורה הי' אפשר לבאר זה, דכיון שאין התורה נקנית אלא בחבורה¹⁷, מובן, דכשלימוד התורה הוא בחבורה גדולה יותר, התורה נקנית יותר. וכיון שהשלימות דחבורה היא בעשרה¹⁸, כי עשרה מישראל הם דוגמת וכוללים כל העשרה סוגים דישראל, כנ"ל, לכן, כשלימוד התורה הוא בעשרה, קנין התורה הוא בשלימות. אבל ביאור זה אינו מספיק. כי מעלה הנ"ל בתורה דרבים היא בהאדם העוסק בתורה, שכשלומד בעשרה, הקנין שלו (שקונה את התורה ומקבל אותה) הוא בשלימות. והדמיון דתורה ברבים לתפלת רבים הוא בהמשכה¹⁹. כמפורש בהמאמר, דכמו שהרבים בתפלתם ממשיכים י"ג מדות הרחמים כמו"כ ע"י תורה ברבים נמשך אור עליון יותר.

ג) ובכדי לבאר מעלת ההמשכה שע"י תורה דרבים, מקדים בהמאמר, שר' ישמעאל אומר²⁰ בשלש עשרה מדות התורה נדרשת בק"ו ובגז"ש וכו'²¹. ומבאר, דע"י כל מדה ומדה (מ"ג המדות שהתורה נדרשת בהן) מתגלים ענינים חדשים. והטעם על זה הוא, כי י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן הם כנגד י"ג מדות הרחמים. וכתורת הרב המגיד²² דכשאמר משה א-ל נא רפא נא לה²³, דשם א-ל הוא מדה הראשונה²⁴ די"ג מדות הרחמים, אמר לו הקב"ה ק"ו, ואבי' ירוק ירק בפני' גו' ק"ו לשכינה²⁵, מדה הראשונה די"ג המדות שהתורה נדרשת בהן. ומוסיף בהמאמר, שזהו גם הקשר דשני הפירושים בהרועה בשושנים²⁶, א"ת שושנים אלא שושנים בהלכות²⁷ ומה שושנה אית בה תליסר עלין אוף כנס"י אית בה תליסר מכילין דרחמי²⁸, והקשר דשני הפירושים הוא²⁹ כי ע"י לימוד התורה (שושנים בהלכות)

ישמעאל אומר" לרמז שי"ג המדות שהתורה נדרשת נמשכים מיגמה"ר שבתפלה. ראה לקמן סעיף ט.

(21) תו"כ בתחלתו.

(22) או"ת (הוצאת קה"ת) ס"פ בהעלותך (מו, ב. בהוצאת תש"מ ואילך – סי' קלז). וראה גם אוה"ת בהעלותך ע' תב. שם פ' ראה ע' תשפה. המשך יונתי תר"ם ע' מט. שה"מ תרכ"ט ועטר"ת שבעה ע"ה 3.

(23) בהעלותך יב, יג.

(24) ראה לקו"ש ח"ד ס"ע 1348 ואילך. וש"נ.

(25) בהעלותך שם, יד. ב"ק כה, א. הובא בפרש"י עה"פ.

(26) שה"ש ו, ג.

(27) ראה זח"ב כ, ב. שם עדר, א. שבת ל, ב.

(28) הקדמת הזהר בתחילתה.

(29) ראה גם המשך וככה תרל"ז פס"ט (ע' קט) "ענינים (דשני פירושים אלה) אחד הוא".

(16) דהגם שגם כשירוע שלא תמולא בקשתו – כי עליו נאמר (ישעי' א, טו. רמב"ם הל' תשובה פ"ד ה"ז) "גם כי תרבו תפלה אינני שומע" – פשוט שבתפלתו מקיים מצות תפלה, מ"מ, המבוקש דתפלה הוא שהקב"ה ימלא בקשתו. ולא עוד אלא שיש ציווי וחוב להשתדל שהקב"ה ימלא בקשתו. ראה שו"ע אדה"ז שם רסנ"ב. ובכ"מ.

(17) ברכות סג, ב. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"י.

(18) ועפ"ז יומתק המשך הענינים בהל' ת"ת שם "שאינ התורה נקנית אלא בחבורה ואמרו חכמים עשרה שיושבים כו".

(19) ויש לומר, שבהל' ת"ת שם מדבר בשני הענינים: "שאינ התורה נקנית אלא בחבורה", ולאח"ז מוסיף "ואמרו חכמים עשרה שיושבין כו' שכינה שרוי' ביניהם", שהמעלה היא גם בהמשכה.

(20) ויש לומר, דזה שמעתיק בהמאמר גם ר' ישמעאל אומר" הוא כי "ישמעאל" על שם "שמע ה' אל עניך" (לך לך טז, יא) מורה על ההמשכה שע"י תפלה, ולכן מעתיק גם ר'

נמשכים י"ג מדות הרחמים. וזהו שע"י תורה דרבים נמשך אור עליון יותר, כי זה שע"י לימוד התורה נמשכים י"ג מדות הרחמים הוא³⁰ בעיקר ע"י לימוד תורה ברבים דוקא.

וצריך להבין מה שאומר בתחלת הענין שע"י י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן מתגלים ענינים חדשים, דלכאורה, השייכות די"ג מדות שהתורה נדרשת בהן להמדובר לעיל שע"י תורה דרבים נמשך גילוי אור עליון יותר, הוא, שי"ג מדות אלו הם כנגד י"ג מדות הרחמים, והמשכת יגמה"ר הוא בעיקר ע"י לימוד התורה ברבים דוקא, ומה נוגע כאן שע"י י"ג המדות שהתורה נדרשת בהן מתגלים ענינים חדשים.

ויש לומר הביאור בזה, דהחילוק בין תורה לתפלה הוא, שתפלה היא שהאדם מבקש ומתפלל וההמשכה מלמעלה (שהקב"ה ממלא את בקשתו) נעשית ע"י התפלה, משא"כ בעסק התורה, מכיון שהתורה שלומד היא דבר ה' (שישנו גם לפני עסק התורה דהאדם), הרי הפעולה שנעשית ע"י עסק התורה היא לכאורה שהתורה ואוא"ס המלוכב בה יומשך להאדם. ועפ"ז מקום לומר, שהמעלה דתורה דרבים על תורה ביחיד היא (בעיקר) רק בנוגע להאדם העוסק בתורה. דהגם שאומר בהמאמר שהמעלה דתורה ברבים היא (לא רק בקבלת האדם, שהתורה נקנית אצלו יותר, אלא גם) בההמשכה מלמעלה (כנ"ל סעיף ב), שע"י לימוד התורה ברבים נמשך גילוי אור עליון יותר, מ"מ מקום לומר, שכל הענין דלימוד התורה הוא שע"י הלימוד מאיר אור התורה (שישנו גם קודם הלימוד) להאדם הלומדה, וע"י לימוד התורה ברבים מתגלה להאדם אור נעלה יותר. ולכן מביא בהמאמר שע"י י"ג המדות שהתורה נדרשת בהן מתגלים ענינים חדשים. דכמו שהתפלה ממשכת רצון חדש, יהי רצון³¹, עד"ז בתורה, ע"י לימוד התורה ע"פ י"ג המדות שהתורה נדרשת בהן מתגלים ענינים חדשים. והטעם על זה הוא, כי י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן הם כנגד יגמה"ר, שלמעלה מהתורה. דתורה היא חכמתו של הקב"ה, ראשית ההשתלשלות, וי"ג מדה"ר הם למעלה מהשתלשלות. וע"י שהאדם לומד תורה ע"פ י"ג המדות הוא ממשיך בהתורה (השתלשלות) יגמה"ר שלמעלה מהשתלשלות, ועי"ז נמשכים בתורה ענינים חדשים³². וזהו שע"י לימוד התורה דרבים נמשך מלמעלה אור עליון יותר, כי המשכת יגמה"ר שע"י לימוד התורה היא בעיקר בלימוד התורה ברבים דוקא, היינו שהדרגא דיגמה"ר שנמשכת ע"י לימוד התורה ברבים היא דרגא נעלית יותר.

ד) וממשיך בהמאמר³³ עוד מעלה בתפלת רבים, שההמשכה מלמעלה שע"י תפלת הרבים היא לא לפי ערך האתעדל"ת שלהם. דנוסף לזה שהאתעדל"ת דתפלת רבים מגעת למעלה יותר שלכן היא ממשכת המשכה נעלית יותר, הנה ע"י תפלת רבים נמשכת המשכה מלמעלה שלא לפי ערך האתעדל"ת, גם לא לפי ערך האתעדל"ת דרבים. דזהו

בכח עצמם ויגיעתם דוקא, וע"י היגיעה שלהם המשיכו "לא מבחי' תוה"ק לבד כ"א מבחי' העלם העצמי דא"ס". וראה לקו"ש ח"ט ע' 387 הערה 54.
(33) פ"ב.

(30) ראה בהמאמר (דשנת תרפ"ח) רפ"ב.
(31) ראה בהנסמן להלן הערה 72. ועוד.
(32) ראה המשך תרס"ו (ע' שפג. שם ע' שצג. ועוד) ש"הגם דלכאורה כל הענינים דתושבע"פ (שחידשו חז"ל) הכל מתושב"כ", הנה באמת "כל עניני תושבע"פ הן בבחי' חידוש

שאמרו רז"ל³⁴ שתפלת רבים בכל ימי השנה היא כמו תפלת יחיד בעשי"ת, שכמו שההמשכה שע"י תפלת יחיד בעשי"ת היא לא לפי ערך ההעלאה שלו [שלכן הוא בעשי"ת דוקא, מפני שעשי"ת הם עת רצון], כמו"כ הוא ההמשכה שע"י תפלת רבים (בכל ימי השנה), שהיא לא לפי ערך ההעלאה (גם לא לפי ערך ההעלאה דרבים). ועד"ז הוא בתורה דרבים, שההמשכה שע"י לימוד התורה דרבים היא לא לפי ערך הלימוד דהרבים.

וצריך להבין, דגם בהביאור (שבתחלת המאמר) שהאתעדל"ת דרבים ממשכת אור נעלה יותר, מבאר שההמשכה שע"י אתעדל"ת דרבים היא י"ג מדה"ר, דיגמה"ר הם למעלה מהשתלשלות, והמשכה שלמעלה מהשתלשלות היא שלא לפי ערך האתעדל"ת, ואעפ"כ מוסיף אח"כ (עוד ענין) שההמשכה שע"י רבים היא שלא לפי ערך האתעדל"ת דהרבים. ונקודת הביאור בזה, שהכוונה בזה שמוסיף שההמשכה שע"י רבים היא שלא לפי ערך האתעדל"ת שלהם היא, שההמשכה שע"י רבים היא לא רק שההמשכה היא יותר מהעבודה [דענין זה הוא בכל המשכה שלמעלה מהשתלשלות] אלא גם שההמשכה היא (בעיקר) מצד למעלה³⁵, ע"ד³⁶ אתערותא דלעילא מצד עצמה שנמשכת³⁷ ממקום שאין אתערותא דלתתא מגעת לשם³⁸.

ויש לומר שהוא ע"ד הענין דיגעתי ומצאתי³⁹, שהידיעה הבאה ע"י היגיעה היא באופן דמצאיה (מצאתי) שלא לפי ערך היגיעה, ושני אופנים בזה. ההצלחה בידיעת והבנת הענין שהתייגע בו – ע"ד המעלה דתפלת רבים, שההמשכה היא למעלה מהשתלשלות (למעלה מסדר והדרגה), אבל (רק) ממקום זה שלשם הגיעה האתעדל"ת. ושההצלחה בידיעת התורה הבאה ע"י יגיעת האדם היא במקום שלא התייגע בו כלל, הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו ממקום אחר⁴⁰ – ע"ד ענין השני דתפלת רבים, שההמשכה שע"י העבודה (תפלה), היא ע"ד אתערותא דלעילא מצד עצמה שאתערותא דלתתא (גם האתעדל"ת דתפלת רבים) אינה מגעת לשם. אלא שמ"מ המשכה זו באה ע"י תפלת רבים, בדוגמת שגם שתורתו עומלת לו במקום אחר הוא ע"י העמל דהאדם⁴¹.

(ה) ויש לומר שהחילוק דשני ענינים אלה הוא גם בשרשם, ב"ג מדות הרחמים. והענין הוא, דמספר⁴² י"ג (תיקוני דיקנא) הוא י"ב עם אחד. די"ב הוא י"ב בקר

ואולי יש לומר, דכיון שכל התורה ענין אחד, לכן גם העמל במקום אחד פועל שהתורה עומלת לו במקום אחר. אלא שמ"מ, כיון דזה שהתורה עומלת לו ממקום אחר הוא שנמשכת לו ידיעה בענין פרטי – השייכות והדמיון דהאתעדל"ת (העמל דהאדם) עם האתעדל"ע (התורה עומלת לו) בזה ששניהם הם תורה אחת (כללות התורה) אינו מספיק, ולכן הוא דוגמת אתעדל"ע שמצד עצמה. ועד"ז צריך לפרש בהנמשל, שהשייכות והדמיון דתפלת רבים לההמשכה שעל ידה, היא רק שייכות כללית וכיו"ב. ועצ"ע.

(42) בהבא לקמן – ראה אוה"ת בראשית ח, רע"א.

(34) ר"ה יח, א.

(35) כמ"ש בהמאמר בנוגע לתפלת יחיד בעשי"ת (הובא לעיל), שההמשכה היא מפני שעשי"ת הם עת רצון.

(36) אבל לא ממש – ראה לקמן הערה 41.

(37) לקו"ת שה"ש כד, א.

(38) ראה סה"מ תרכ"ט ע' רט בשוה"ג שהוא ע"ד אתערותא דלעילא שלמעלה מאתערותא דלתתא.

(39) מגילה ו, ב.

(40) סנהדרין צט, ב.

(41) מהמשך הענינים בהמאמר (וראה לקמן סעיף ח) משמע,

שגם המשכה זו נמשכת ע"י העבודה [ודלא כאתעדל"ע הג' שבלקו"ת שם].

(שבבריאה), והא' (המיתוסף על י"ב) הוא הים שעומד עליהם (מלכות דאצילות). ולמעלה יותר, י"ב הוא י"ב גבולי אלכסון שבאצילות, והא' (המיתוסף על י"ב) הוא למעלה מאצילות. ויש לומר דזה שי"ג הוא למעלה מהשתלשלות, הוא, כי ע"י הא' שמיתוסף בהי"ב, גם הי"ב הם למעלה מהשתלשלות. ויש לומר, דשני אופנים (מדריגות) בזה. שהא' נמשך בהי"ב כמו שהם במקומם, דבאופן זה, גם לאחרי שנמשך בהם הא', הם גבול (גבולי אלכסון), אלא שע"י שנמשך בהם הא' שלמעלה מהשתלשלות יש בהם כח בלתי מוגבל. ועוד אופן, שהי"ב מתעלים ונכללים בהא', שע"יז הם יוצאים מהגבלתם ונעשים בבחי' בל"ג. ויש לומר דזהו שאחד בגימטריא י"ג, שכל הי"ג הם אחד.

ויש לומר, דשני הענינים בהמשכה שעל ידי עבודה (תפלה או לימוד התורה) דרבים, שההמשכה היא שלא בהדרגה (למעלה מהשתלשלות), ושע"י עבודתם נמשך גם ממקום שא"א לאתעדל"ת (גם לאתעדל"ת דרבים) לעורר שם, הוא בשתי דרגות הנ"ל. דבהדרגא די"ג, שהא' נמשך בהי"ב, כיון שי"ב הוא גבול, ההמשכה משם היא ע"י אתעדל"ת. אלא שע"י הא' שנמשך בהי"ב, ההמשכה היא שלא בהדרגה (בדוגמת יגעתי ומצאתי). ובהדרגא די"ג, שהי"ב נכללים בהא' וכל הי"ג הם בל"ג, ההמשכה משם היא דוגמת אתעדל"ע שמצד עצמה.

ו) ויש לקשר זה עם חג הגאולה י"ב י"ג תמוז, שבי"ב תמוז [יום ההולדת של בעל הגאולה] הודיעו לו שהגיעה פקודה לשחררו, והשחרור בפועל הי' בי"ג תמוז⁴³. ויש לומר, דזה שבי"ב (תמוז) הודיעו לו ע"ד השחרור, הו"ע י"ב כמו שנמשך בו הא'⁴⁴. וכיון שי"ב כמו שהוא במקומו, גם כשנמשך בו הא', הוא גבול, לכן בי"ב הי' עדיין לפני הגאולה בפועל. כי ענין הגאולה הוא למעלה ממדידה והגבלה [ובפרט להמבואר בהמכתב דבעל הגאולה] [שבא בתור הקדמה להמאמר ד"ה עשרה שיושבין] שלא אותו בלבד גאל הקב"ה אלא גם את כל ישראל, כולל גם אלו אשר בשם ישראל (רק⁴⁵) יכונה⁴⁶. ולהוסיף, שבזה נכללים גם הדורות שלאח"ז, כי הגאולה די"ב-י"ג תמוז היא פעולה נמשכת, שממשכת גאולה לכל ישראל שבמשך כל הדורות, גאולה בנוגע ללימוד התורה וקיום המצוות שלהם וגם גאולה בנוגע לענינים הגשמיים שלהם, בני חיי ומזוני, שיהיו כולם "רויחי", למעלה ממדידה והגבלה. ויתירה מזו, שהיא (הגאולה די"ב-י"ג תמוז) גם הקדמה והכנה לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו⁴⁷, שאז יהי' אמיתית הענין דלמעלה ממדידה והגבלה], והגאולה בפועל היתה בי"ג בגימטריא אחד, שהי"ב מתעלים בהא', למעלה מהגבלה.

45) ראה לקו"ש ח"ח ע' 329 ואילך.

46) בהמכתב שבהקדמה להמאמר כותב כ"ז בנוגע י"ב תמוז. ויש לומר, שזהו מפני שכללות יגמה"ר (גם הדרגא די"ב שנמשך בהם הא') הם בכללות למעלה מהשתלשלות.

47) ראה לקו"ש ח"ח ע' 314 ואילך.

43) מכתב בעל הגאולה נדפס באגרות-קודש שלו ח"ב ע'

10, ובקונטרס יב-יג תמוז תרפ"ח (קה"ת תש"ג) ע' 15.

44) ויש לומר, דזהו שכותב במכתבו הנ"ל שבי"ב תמוז הודיעו לו (לא רק שהגיעה פקודה לשחררו, אלא גם) שתעודת החופש יקבל בי"ג תמוז.

ז) וממשיך בהמאמר³³, דהגם שתורה היא המשכה מלמעלה למטה מ"מ גם בתורה צ"ל עבודה ויגיעה, ושני ענינים בזה. שבכדי שלימוד התורה יהי' כדבעי הוא ע"י [הקדמת⁴⁸] עבודת התפלה, דכל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו⁴⁹. ושגם לימוד התורה עצמו צ"ל בעבודה ויגיעה. ובזה שני ענינים. היגיעה בהבנת התורה, יגעת ומצאתי. והיגיעה בתורה לשנות טבעו ורגילותו, כמאמר רז"ל⁵⁰ שאינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד⁵¹, שאז דוקא נקרא עובד אלקים.

וצריך להבין, הרי ענין האתעדל"ת שבתורה הוא לכאורה בעיקר בהיגיעה שצריכה להיות בלימוד התורה עצמו, והסדר בהמאמר הוא שבתחלה מבאר שבכדי שלימוד התורה יהי' כדבעי צ"ל העבודה והיגיעה דתפלה ולאח"ז אומר (כמו דבר נוסף) שצ"ל יגיעה גם בלימוד התורה עצמו. ולהעיר, שגם בתניא⁵² מדבר בשני ענינים אלה, היגיעה בתורה והיגיעה בעבודת ה' בכלל שעיקר העבודה הוא עבודת התפלה⁵³, וסדר הענינים שבתניא הוא שבתחלה מביא הפסוק⁵⁴ ושבתם וראיתם גו' בין עובד אלקים לאשר לא עבדו, דעל פסוק זה איתא בגמרא שעובד אלקים הוא מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד, שינוי טבע הרגילות בלימוד התורה, ומאמר רז"ל זה הוא המקור להמבואר שם שגם קיום כל המצוות [ובפרט עבודת התפלה] צ"ל באופן זה. ומזה (שסדר הענינים בהמאמר הוא באופן הפוך מהסדר שבתניא) מוכח עוד יותר שסדר הענינים בהמאמר הוא בכונה.

ח) ויובן זה בהקדים ביאור הדיוק (שבהמאמר) הגם שתורה היא המשכה מלמעלה למטה. דהביאור בזה בפשטות הוא, דכיון שתורה היא המשכה מלמעלה למטה, אין צורך ברבים. דבתפלה שהמשכה היא ע"י עבודת המטה צריך שעבודת המטה תהי' עבודה דרבים, משא"כ בתורה שהיא המשכה מלמעלה, אין חילוק אם המטה הוא רבים או יחיד. וע"פ הידוע⁵⁵ שהטעם שע"י תפלה נמשך רצון חדש הוא מצד גודל העילוי דהעלאת מ"ן, למעשה ידיך תכסוף⁵⁶, יש לומר, שהכוונה בהדיוק שתורה היא המשכה מלמעלה למטה היא גם לאידך גיסא, דכיון שהתורה היא המשכה מלמעלה, גם ע"י לימוד תורה דרבים א"א להיות המשכה נעלית ביותר כהמשכה שע"י תפלה [דרבים].

ועפ"ז יש לבאר סדר הענינים בהמאמר, שבתחלה מבאר העבודה והיגיעה דתפלה שצריכה להיות בשביל עסק התורה ולאח"ז העבודה והיגיעה שבלמוד התורה עצמו, כי עיקר העבודה והיגיעה היא עבודת התפלה, שלכן נקראת בשם עבודה סתם. כי ענין העבודה הוא שינוי הטבע והרגילות, וזה נעשה בעיקר ע"י עבודת התפלה. ובפרט

(52) פט"ו.

(53) שלכן נקראת בשם עבודה (סתם). וראה לקמן סעיף ח.

(54) מלאכי ג, יח.

(55) ראה ד"ה שיר המעלות גו' הנה מה טוב תשכ"ב ס"ג

(לעיל ח"ג ס"ע רעא ואילך). וש"נ.

(56) איוב יד, טו.

(48) כ"ה בלקו"ת ויקרא ה, א.

(49) יבמות קט, ב. וראה לקו"ת ויקרא שם. הערה ז בהמאמר

דשנת תרפ"ח שם.

(50) חגיגה ט, ב. וראה בארוכה תניא פט"ו.

(51) בכמה מקומות הובאה הגירסא (כבע"י) "אחת" (הל')

ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"ג. ועוד. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 208 הערה

ע"י תפלת העמידה שהאדם המתפלל הוא כעבדא קמי מארי⁵⁷, ביטול בתכלית. ולכן מקדים בהמאמר העבודה והיגיעה דתפלה שבשביל עסק התורה, כי העבודה והיגיעה דעסק התורה (מצד עצמה) אין בכחה להמשיך המשכה שלא לפי ערך העבודה כלל. וזה שע"י לימוד התורה (דרבים) נעשה המשכה שלא לפי ערך העבודה כלל, כהמשכה שע"י תפלה (דרבים), היא בעיקר ע"י העבודה דתפלה שבשביל עסק התורה. אלא שביאור זה אינו מספיק, כי בתורה, ההמשכה שלא לפי ערך ההעלאה באה בידיעת והבנת התורה, שהצלחתו בידיעת והבנת התורה היא שלא לפי ערך היגיעה שלו, ולכן צריכה להיות גם היגיעה דשינוי הטבע והרגילות בלימוד התורה עצמו, שע"י, הלימוד שלו הוא כלי להמשכה שע"י העבודה דתפלה (שבשביל עסק התורה).

ויש להוסיף בביאור השייכות דהשונה פרקו מאה פעמים ואחד (היגיעה דשינוי הטבע והרגילות בלימוד התורה) ל"ג מדות הרחמים, דע"י הלימוד בפעם המאה ואחד, גם הלימוד דמאה הפעמים שלפנ"ז הוא באופן של עבודה. בדוגמת המבואר לעיל (סעיף ה) בהמספר י"ג, שע"י הוספת האחד, נעשה עילוי (שינוי או הוספה עכ"פ) בהי"ב.

ט) ועפ"ז יש לבאר שבתורת הרב המגיד המובאת בהמאמר כנ"ל שע"י שמשו הזכיר שם א"ל (מדה הראשונה די"ג מדה"ר) אמר לו הקב"ה קל וחומר (מדה הראשונה די"ג מדות שהתורה נדרשת), מדייק שמשו בתפלתו אמר א"ל נא רפא נא לה. דיש לומר, שהדיוק בתפלתו הוא לרמוז שעיקר המשכת י"ג מדות הרחמים שלמעלה מהשתלשלות הוא בתפלה, ועי"ז באה אח"כ ההמשכה גם בתורה. וזהו גם הטעם דענין ההמשכה שלא לפי"ע ההעלאה שע"י תורה (דרבים) למדין מההמשכה שע"י תפלה (דרבים), כי עיקר (ומקור) ענין זה הוא בתפלה, ועי"ז נמשך אח"כ גם בתורה.

ולהוסיף⁵⁸, דענין זה (שע"י התפלה נמשך אח"כ גם בתורה) מרומז גם בשני הקאפיטלאך תהלים השייכים ליום ההולדת⁵⁹ דבעל הגאולה בשנה זו. דבמזמור קב [ששייך להסיום דשנת הק"ב] מתחיל בתפלה לעני גו' ובהמשך המזמור אומר תכתב זאת לדור אחרון גו'⁶⁰ דקאי על התורה שהיא נצחית. ועד"ז במזמור קג [ששייך לשנת הק"ג, מתחיל מיום ההולדת] שמתחיל ברכי נפשי את ה' שהוא תפלת שבח והודי', ובהמשך המזמור אומר ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו⁶¹, ברישא עושי והדר לשמוע⁶², הקדמת נעשה לנשמע שהיתה הכנה לקבלת התורה.

אודות גודל ערך אמירת תהלים. אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"י ס"ע נג). סיימו קאפיטל קב והתחילו ב"ב תמוז שנה זו (תשמ"ב) לומר מזמור קג שבתהלים.
60 פסוק יט.
61 פסוק פ"א.
62 שבת פח, א.

57 שבת י"ד, א.
58 בהבא לקמן, ראה בארוכה ד"ה עשרה שיושבין דט"ו תמוז שנה זו (תשמ"ב), שבא בהמשך למאמר זה (לקמן ע' פד ואילך).
59 ע"פ המנהג לומר הקאפיטל תהלים המתאים למספר שנותיו* (מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר, נדפס בקובץ מכתבים

* וזה שייך גם לאחר ההסתלקות – ראה רשימת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ בהוספות לטה"מ פ"ת ע' שנו לקו"ש ח"ה ע' 103 ואילך ח"כ ס"ע 400 ד"ה ויהיו חיי שרה תשמ"א ס"ט (לעיל ח"א ע' 197) טה"מ י"א ניסן ח"א ע' 1 ואילך ועוד.

י"ד) והנה ידועה תורת הבעש"ט⁶³ דכל מה שאדם רואה או שומע הוא הוראה בעבודת השם. ומוסיף הרב המגיד⁶⁴ שכל מה שרואה ושומע וכל מקרה שיקרה לאדם הוא בשביל עבודת ה'. והביאור בזה, כי גם כל מקרה הוא בהשגחה פרטית, וזה שנקרא בשם מקרה הוא שלמטה בעוה"ז הוא באופן של מקרה. וע"ד מ"ש⁶⁵ כי יקרא קן צפור לפניך וארז"ל⁶⁶ פרט למזומן, דהגם שכל הענינים הם בהשגח"פ, ויתירה מזו שהם מזומנים ממחשבה הקדומה דא"ק, מ"מ, אומר הכתוב כי יקרא קן צפור פרט למזומן, כי ישנם ענינים שהכוונה שבהם נשלמת ע"י שגם למטה הם באופן דמזומן, וישנם ענינים שהכוונה שבהם נשלמת ע"י שלמטה הם באופן דמקרה, כי יקרא. ומזה מובן במכש"כ בנוגע להענינים שבתורה, שכל הפרטים שבה, גם כשנראים בחיצוניות שהם רק בדרך אגב (ע"ד מקרה), הם הוראה⁶⁷.

ועפ"ז יש לומר, דזה שהמדה די"ג המדות שבתורה שנמשכה מיגמה"ר שבתפלה היא מדת קל וחומר הוא להורות, דהגם שעיקר ההמשכה דיגמה"ר הוא בתפלה ועי"ז באה ההמשכה גם בתורה, מ"מ, יש מעלה בהמשכה שבתורה לגבי ההמשכה שבתפלה, ע"ד מדת קל וחומר, דהגם שהחמור למידין מהקל, מ"מ, הוא חמור לגבי הקל. וכמו שמבאר בהמאמר⁶⁸ דזה שלמידין ההמשכה שלא לפי ערך ההעלאה שע"י תורה דרבים מההמשכה שע"י תפלת רבים הוא לימוד באופן דמכש"כ, ק"ו.

והענין הוא, דהחילוק בין תורה ותפלה הוא ע"ד החילוק בין ברכה ותפלה⁶⁹. דבתפלה, המתפלל הוא למטה ומבקש שישפיעו לו מלמעלה, ובברכה, המברך [זה שיש לו כח לברך, כמו הכהנים שניתן להם כח לברך] הוא למעלה מהמקור שממנו נמשכת הברכה ומצוה שתהי' ההמשכה למטה. וכהלשון בברכת כהנים יברכך ה' וגו'⁶⁹, שהוא לשון ציווי. ועד"ז הוא בהמשכת ההשפעות שע"י תורה. דכיון שכתר תורה הוא הפקר לכל⁷⁰, הרי ביכלתו של כל אחד מישראל לזכות בה ע"י עסק התורה באופן שהיא נעשית תורתו⁷¹ (דהלומד), ונעשה בעל הבית כביכול על התורה ומכש"כ על המשכת ההשפעות שע"י התורה.

ועוד מעלה בברכת כהנים⁷², שההמשכה דברכת כהנים היא מלמעלה מהשתלשלות. דברכה בכלל היא להמשיך מה שכבר נמצא בהמקור ולא דבר חדש, דבענין זה מעלה בתפלה לגבי ברכה, שעל ידי התפלה נעשה רצון חדש. ובברכת כהנים שתי המעלות, שההמשכה היא מלמעלה מהשתלשלות, ובדרך ציווי. וכמו"כ הוא בההמשכה שעל ידי

68 פ"ד.

69 נשא ו, כב ואילך.

70 ראה רמב"ם הל' ת"ת רפ"ג. הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ד.

71 קידושין לב, ריש ע"ב. ע"ז יט, א.

72 בהבא לקמן, ראה ד"ה אמר ריב"ל כל כהן שמברך כו'

תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט בתחלתו). ד"ה כה תברכו תרנ"ד (סה"מ

תרנ"ד ס"ע שטו ואילך). לקו"ש ח"י ס"ע 38 ואילך, ובהנסמן שם.

63 כתר שם טוב (הוצאת קה"ת תשנ"ט) בהוספות סי' קעט

ואילך. וש"נ.

64 לקו"א סרי"ג (נב, ב ואילך).

65 תצא כב, ו.

66 חולין קלט, א. פרש"י עה"פ (תצא שם).

67 וזה גופא שנראים בחיצוניות שהם רק בדרך אגב – גם

בזה יש כוונה (במכש"כ מענין המקרה שבעולם, שהוא לפי שהכוונה דכמה ענינים נשלמת דוקא באופן זה).

תורה, שיש בה שתי המעלות, שההמשכה היא מלמעלה מהשתלשלות ובאופן דציווי. וזוהי המעלה בההמשכה שעל ידי תורה (דרבים) לגבי ההמשכה שע"י תפלה (דרבים), דההמשכה שע"י תורה היא באופן שהוא בעה"ב על ההמשכה.

יא) והנה אף שברכת כהנים היא מצוה בפני עצמה, קבעוה חכמים בתפלה⁷³. ומזה מובן, דהגם שתפלה היא מלמטלמ"ע מ"מ ע"י התפלה מגיעים לההמשכה דברכת כהנים שהיא מלמעלה למטה. ועפ"ז יש להוסיף בהלימוד דק"ו, דכמו שתפלה וברכת כהנים, הגם שהם ענינים שונים, דתפלה היא בקשה (מלמטה למעלה) וברכת כהנים היא ציווי (מלמעלה למטה), ואעפ"כ ע"י התפלה מגיעים לברכת כהנים, עד"ז הוא בתורה ותפלה, דהגם שההמשכה דיגמה"ר שלמעלה מהשתלשלות שע"י לימוד התורה (מצד עצמה) היא למטה מההמשכה דיגמה"ר שע"י תפלה (כנ"ל סעיף ח), מ"מ, ע"י לימוד התורה נמשכת (אח"כ) גם ההמשכה שע"י תפלה שלמעלה מההמשכה דיגמה"ר דתורה. ויש להוסיף, שגם לימוד זה הוא באופן דק"ו. דתפלה היא מלמטה למעלה וברכת כהנים היא מלמעלה למטה, ואעפ"כ ע"י תפלה מגיעים לברכת כהנים, הרי בנוגע תורה ותפלה, שגם ההמשכה דתורה (מצד עצמה) היא יגמה"ר שלמעלה מהשתלשלות ורק שהמשכה זו היא למטה מההמשכה דתפלה, זה שע"י התורה נמשכת גם ההמשכה דתפלה, הוא במכש"כ וק"ו. ויש לומר, דע"י שתורה היא תורתו של האדם העוסק בתורה שהוא בעל הבית כביכול על התורה, עי"ז הוא נעשה בעה"ב גם על דרגת ההמשכה דתפלה שנמשכת בתורה. וזהו שהלימוד דתורה ותפלה הוא במדת קל וחומר, כי ההמשכה בתפלה שע"י תורה יש לה יתרון לגבי ההמשכה דתפלה מצד עצמה.

יב) ויש להוסיף, דע"י המאמר עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שניתן מבעל הגאולה ללמדו בחג הגאולה, עשה את כל אחד לשלוחו של בעל הגאולה לעסוק בענין זה, ונתן לו נתינת כח מיוחדת להצליח בזה, הצלחה בהתייסדות שיעורים ברבים, והצלחה בכל הענינים (המבוארים בהמאמר) הנמשכים ע"י עסק התורה דרבים.

וכל זה באופן דברכת כהנים, שהמשכת הברכה היא באופן דמהירות, כמבואר בלקו"ת ד"ה והנה פרח מטה אהרן גו' ויגמול שקדים⁷⁴, ועל ידי השקדים הטובים דמטה אהרן יהפכו השקדים המרים⁷⁵ דג' השבועות⁷⁶ לששון ולשמחה, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(75) ראה לקו"ת שם (נו, ב). וראה ד"ה הנ"ל סעיף ט.

(76) קה"ר עה"פ (יב, ז) וישב העפר. זו"ח שה"ש סא, ג. איכה צג, א. פרש"י עה"פ ירמ"א, יב.

(73) שו"ע אדה"ז או"ח רסק"ח. וש"נ.

(74) לקו"ת ס"פ קרח (נה, ג ואילך). וראה גם ד"ה זה דש"פ קרח אדר"ח תמוז ה'תשל"ג (לעיל ח"ג ע' שפד ואילך).

בס"ד. משיחות ש"פ בלק, י"ד תמוז ה'תש"נ.

– תרגום מאידית –

א) מדוע נאמר בכתוב פעמיים מספר שנותיו של יוסף (ובפרט שב' הפסוקים הם בסמיכות זל"ז, בענין והמשך אחד)? ב) שינוי הלשון: שבפסוק הראשון כתוב "ויחי יוסף מאה ועשר שנים", ובפסוק השני "וימת יוסף בן מאה ועשר שנים".

ויש לומר א' הביאורים בזה:

בנוגע לחיי יוסף מאה ועשר שנים – מצינו מדרשות חלוקות, האם נתקצרו ימי יוסף, או שנתארכו ימיו:

מובא בגמרא⁹ "מפני מה מת יוסף קודם לאחיו (מפני שהנהיג ברבנות)"¹⁰, ועד"ז במדרש¹¹ – "נתקצרו מחייו (של יוסף) י' שנים"¹² (בגלל י"י פעמים אמרו בני יעקב ליוסף עבדך אבינו ושמע יוסף את הדבר ושתק").

אמנם ממאחז"ל אחר נמצא ששני חיי יוסף מאה ועשר שנה הי' ברכה דאריכות ימים: "בא"ז¹³ ולמד מיוסף הצדיק, שמתוך שעמד ונתחזק בכבוד אביו במצרים זכה לעטרת שיבה (כמ"ש¹⁴ "עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא"), שנאמר¹⁵ וירא יוסף לאפרים בני שלשים גו", ז.א. שזה מורה על אריכות ימים (שיבה)¹⁶ של יוסף [ועד שמדמיין את זה ל"עטרת שיבה" של אברהם אבינו, "ואברהם זקן בא בימים",

א. ב"ב תמוז דשנה זו – יום הולדתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (נוסף על כך שיום זה הוא גם חג גאולתו בשנת תרפ"ז) – מלאו מאה ועשר שנים לשנת ההולדת¹ – י"ב תמוז תר"מ-תש"נ.

כל דבר ה"ה בהשגחה פרטית, ובפרט מאורע, ומאורע כללי כיום הולדת של נשיא ישראל (כאשר ירדה נשמתו כדי למלאות את שליחותה למטה), אשר "הנשיא הוא הכל"², במילא מובן שהחידוש ביום ההולדת דשנה זו (יום הולדת המאה ועשר), פועל ענין חדש ועי"ז מתחיל שלב ותקופה חדשה ב(מזולו גובר³ של) העבודה והשפעה דבעל יום ההולדת,

ו"בחר רישא גופא אזיל"⁴ – בהעבודה של ("הכל" – כל אנשי הדור, כולל גם ובמיוחד – בענין הגאולה ב"ב תמוז, שהיא גאולה כללית לכל בני, כמו שכותב בעל הגאולה במכתבו הידוע⁵ "לא אותי בלבד גאל הקב"ה ב"ב תמוז, כי אם את כל מחבבי תורתנו הק', שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה".

ב. המספר מאה ועשר מפורש בתורה שבכתב (בסוף ספר בראשית) בנוגע לשני חיי יוסף (ונזכר פעמיים) – "ויחי יוסף מאה ועשר שנים"⁶, "וימת יוסף בן מאה ועשר שנים"⁷.
וצריך להבין⁸:

ברבנות הוא (בברכות שם) – כפירוש הפדר"א (שבערה הבאה), ששתק יוסף כששמע "עבדך אבינו". אבל אין לפרש כן בסוטה שם, כי שם הובא לעיל שמשום שתיקתו נענש כמה שנקרא עצמות בחייו (ראה רד"ל לפדר"א שם אות יג).

11 פדר"א פל"ט.

12 וראה פי' הרד"ל שם בהטעם שיוסף הי' צריך לחיות מאה ועשרים שנה.

13 מדרש משלי פט"ז.

14 משלי טז, לא.

15 ויחי שם, כג.

16 כן משמע מפשטות לשון המדרש (שדרש הכתוב "עטרת תפארת שיבה", ומביא על זה השיבה וזקנה של אברהם ודוד), שהברכה היא (בעיקר) שיוסף עצמו זכה לאריכות ימים (ולא רק שזכה לראות בני שלשים)*.

1) וידוע שגם לאחר הסתלקות הנשמה מן הגוף יש (הוספה ב)ענין זמן (בהמשך לזמן חיי הנשמה בגוף למטה) וישנם פרטי העליות דיום הולדת – ראה לקו"ש ח"ה ע' 103 ואילך. ח"כ ע' 440. חכ"ב ע' 185. ושי"נ.

2) פרש"י חוקת כא, כא.

3) ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקה"ע שם.

4) עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.

5) לחגיגת חג הגאולה הראשונה בשנת תרפ"ח – נדפס בסה"מ תש"ח ע' 253. ועוד. ועתה בקונטרס בפ"ע.

6) ויחי נ, כב.

7) שם, כו.

8) ראה גם לקוטי לוי"צ לזח"א ע' קלו.

9) ברכות נה, א. סוטה יג, ב.

10) וראה תורה שלימה שם (אות עח), שהפירוש בהא שנהג עצמו

(* בתורה שלימה שם מתוון מדרש זה עם מאחז"ל דלעיל שנתקצרו שנותיו של יוסף ע"פ מ"ש "עטרת זקנים בני בני", שהמדרש כאן לא בא לדרוש אריכות ימים של יוסף אלא מה שזכה לראות בני שלשים מה שלא זכו אחרים – אבל: הדרשה במדרש היא עה"פ "עטרת תפארת שיבה", ש"אם ראית אדם שמתעסק בתורה ובגמ"ח עתיד הוא לזכות לעטרת שיבה", היינו שיבה של יוסף, ועד שמדמה זה לשיבה זקנה של אברהם ודוד (היינו אריכות ימים שלהם). ומה שהובא על זה הכתוב "וירא יוסף לאפרים בני שלשים גו" (ולא "ויחי יוסף מאה ועשר שנים") – י"ל, כי בזה מודגשת שלימות אריכות ימים ושיבה של יוסף, כדלקמן בפנים.

ימיו, ובמילא צריכים הסברה וטעם לזה.

ולהוסיף: ע"פ הידוע שחיי האדם בדרך הטבע הם סמוך לפרק חיי אבותיו¹⁹ (כמו שאמר יעקב "מעט גו' הי' ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי"²⁰), ובפרט בנוגע ליוסף אשר בכמה ענינים הוא נזכר כהמשך להשלשה אבות²¹, ובפרט ליעקב אביו (כמ"ש אלה תולדות יעקב יוסף, כל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף²²) – מתעוררת השאלה איך יתכן שיוסף חי (כ"כ הרבה) שנים פחות מיעקב אביו²³ (קמ"ז שנה²⁴) ועאכ"כ מאברהם (קע"ה שנה) ויצחק (ק"פ שנה)?

על כך באה הדרשה בגמרא ובמדרש שנתקצרו ימיו של יוסף (בגלל החסרון שהי' בו, כנ"ל).

ויש לומר, שזה (שנתקצרו ימיו) נלמד (ובהדגשה יתירה) מהפסוק השני "וימת יוסף בן מאה ועשר שנה": מזה שהפסוק מביא עוה"פ את מספר שני יוסף (הגם שזה כבר הובא לפני²⁵), ולא בלשון של חיי יוסף (כסך-הכל של חיי יוסף), כי אם "וימת יוסף בן מאה ועשר שנה", ובהמשך לזה "ויחנטו אותו ויישם בארון במצרים" (ענינים הקשורים עם היפך חיי יוסף) – נמצינו למדים, שהפסוק בא ללמדנו שב"וימת יוסף בן מאה ועשר שנה" יש גם ענין של חסרון ימים²⁵.

ג. מדוע דוקא יוסף מחולק (בתורה) בכך שהאריך ימים וזכה לראות "בני שלשים גו'" (חידוש שלא מצינו (מפורש) אצל האבות)?

ויש לומר, שהדבר מובן מזה שמצינו חידוש נוסף אצל יוסף לגבי האבות: יוסף הוא הראשון – מבני אברהם יצחק ויעקב – שהי' מלך²⁶ בפועל²⁷, כמסופר

אברהם יצחק ויעקב.

הביאור ע"פ חסידות, שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך אצילות (האבות) בבי"ע – ראה ביאורי הזהר ויחי כט, ד ואילך. אוה"ת ויחי תתקצא, א ואילך. תתשכא, א ואילך. ועוד. (22) ר"פ וישב ובפרש"י.

(23) אלא בזה י"ל, שיוסף חי הרבה שנים יותר מפרק אמו רחל, שחייתה לכל היותר מ"ה שנה (ולכמה דיעות – ל"ו שנה או כ"ח שנה – ראה סה"ד ב"א קצ"ב).

(24) ראה זח"א קסח, א, שיוסף הי' לו לחיות קמ"ז שנה כמו יעקב אביו, אלא שנתן ל"ז שנה לדוד המלך. וראה לקמן בפנים.

(25) ולפי פירוש הזהר (שנתקצר מימי יוסף מפני שנתן ל"ז שנה לדוד) יש לומר, שכתוב השני מוסיף ההדגשה (רק) שנתקצר ימיו של יוסף (והטעם – למעילותא), משא"כ בספור הראשון מודגש אריכות ימים שלו עד שזכה לראות בני שלשים.

(26) בני חת אמרו לאברהם "נשיא אלקים אתה בתוכנו", אבל לא התואר מלך.

(27) משא"כ יהודה (שהי' גדול מיוסף), שגם הוא נקרא מלך (ב"ר ר"פ ויגש. זח"א רו, א), לא הי' מלך בפועל (לבד על אחיו), אלא שממנו באה מלכות בית דוד ומלכי יהודה.

ושל דוד המלך, "והמלך דוד זקן בא בימים"¹⁷.

ויש לומר, שלא פליגי כלל – שני הענינים היו ביוסף: ביחס לרוב בני אדם הוא אכן האריך ימים, כמובן מפשטות הכתובים (כדלקמן); אך כאשר משווין אותו לאחיו כו', רואים שנתקצרו ימיו.

והמקור לב' הדרשות (בנוגע לשני חיי יוסף) הוא מב' הפסוקים דלעיל, אשר החילוק ביניהם בפשטות הכתובים בולט לעין ("ווארפט זיך אין די אויגן"):

בפסוק (הראשון) "ויחי יוסף מאה ועשר שנה" מודגשת דוקא המעלה דחיי יוסף, שהוא חי (ויחי) מאה ועשר שנה, וזכה לראות הדורות שלאח"ד, כמ"ש בהמשך לזה¹⁵ – "וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף", שהאריך ימים (יותר מאשר רוב בני אדם בזמנו) וזכה לראות ניני נינים, "בנים רבעים" (מאפרים), ונינים, "בני שלשים" (ממנשה)¹⁸. ואדרבה – זוהי מעלה וחידוש ביוסף שלא מצינו (מפורש בתורה) בנוגע להאבות וכיו"ב.

ולכן כתוב בפסוק "ויחי יוסף גו'" – להדגיש את האריכות ימים ואת המעלה בחיי יוסף.

ומזה לומד המדרש – שיוסף "זכה לעטרת שיבה שנאמר וירא יוסף לאפרים בני שלשים גו'", שיוסף האריך ימים וזכה לראות "בני שלשים גו'".

והנה, כל האמור לעיל הוא ע"פ הפירוש (הפשוט) בפסוק הראשון "ויחי יוסף מאה ועשר שנה וירא יוסף גו'"; אבל כשמשווין את יוסף לאחיו, שיוסף חי פחות שנים מהם, (ופחות מ"והיו ימיו מאה ועשרים שנה" (המספר הקבוע של חיי אדם)) – רואים שנתקצרו

(17) ולהעיר מדברי המדרש (ב"ר ס"פ ויחי. ספרי ס"פ ברכה. ועוד) "ששה זוגות שנותיהם שוות, רבקה וקהת, לוי ועמרם, יוסף ויהושע וכו'". ומזה שמדמה כל השש זוגות (ששנותיהם שוות), שכולם צדיקים הם, משמע, שזהו לנעליותא. אף שבדוחק אפשר לומר, שהשוואת יוסף ליהושע (ששניהם חיו ק"י שנה) היא מפני החסרון שבשניהם נתקצרו ימיהם עשר שנים (בנוגע ליוסף – כבמדרשים דלעיל, ובנוגע ליהושע שהי' צריך לחיות ק"כ שנה כרבו משה – תנחומא תצוה ט. מטות ד).

ולהעיר מזה"א קסח, א (דלקמן בפנים), שגם הענין שנתקצרו ימיו של יוסף הוא משום טעם נעלה, שנתן ל"ז שנה לדוד המלך.

(18) ראה רבב"ע ובחיי עה"פ ויחי שם.

(19) ראה ב"ר פס"ה, יב. הובא בפרש"י תולדות כו, ב.

(20) וצריך ביאור איך ידע יעקב שלא יחי יותר שנים כשני חיי אבותיו? דאין לומר שראה זה בנבואה – כי נבואה יכולה להשתנות לטובה (ראה רמב"ם הל' יסודי התורה פ"י ה"ד), וכנראה אצל חזקי, שע"י תפלתו "הוספתי על ימך חמש עשרה שנה" (מ"ב כ, א ואילך. וראה ברכות י, סע"א ואילך).

(21) כנראה בענין האושפזין דחג הסוכות, שרק יוסף (מכל בני יעקב) הוא א' מהאושפזין. ובפרט לפי הנוסחא שיוסף בא לאחרי

ולבניו עד עולם שהמלכות ירושה, שנאמר³⁶ למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל". ועאכ"כ בנוגע למלכות בית דוד (עיקר המלכות), "כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות, והרי המלכות לו ולבניו כו' עד עולם כו' מלכי בית דוד הם העומדים לעולם כו'" (משא"כ "אם יעמוד מלך משאר ישראל תפסק המלכות מביתו");

וכיון שיוסף הי' מלך וממנו ניתן הכח לענין המלכות, כולל – מלכות בית דוד (כנ"ל), לכן מדגישה התורה שהוא האריך ימים (ויחי יוסף מאה ועשר שנים)³⁷ וזכה לראות (כיון שהאריך ימים) המשך הדורות – "בני שלשים גו'", בני שלשים ובני רבעים. וכמרוז גם בשמו – "יוסף" מלשון הוספה (הוספה והמשך).

אך היות ש"עיקר המלכות" תהי' לאחמ"כ אצל בית דוד (משבט יהודה), עד שלע"ל יהי' "ודוד עבדי נשיא להם לעולם" (ומלך אחד יהי' לכולם)³⁸, גם על בית יוסף (אלא שזה גופא בא בגילוי עי"ז שעכשיו מלכות בית יהודה מקבלת ממלכות בית יוסף)³⁹ – לכן בזה לא נוגע כ"כ האריכות ימים (בשלימות) של יוסף עצמו (ולכן ליוסף עצמו לא הי' אריכות ימים כמו בשאר השבטים והאבות), רק בעיקר – שחי וראה הדורות שלאחרי זה, "בני שלשים גו'", אשר "בני שלשים" מרמז גם על "משיח הבא מיוסף"⁴⁰.

בחומש שפרעה מינה ונתן ליוסף הכח של משנה למלך על מצרים, "על פיך ישק כל עמי גו' נתתי אותך על כל ארץ מצרים"²⁸, ועד באופן של "ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים"²⁸, ו"רק הכסא אגדל ממך"²⁸, שמלשון זה (לשון "רק") מובן שמלבד הכסא הי' ליוסף כל עניני המלך²⁹, וי"ל דכולל – הכתר מלכות³⁰, שבזה מתבטא עיקר המלך (כמו שמצינו שהסימן למלכות (אמיתית –) בית דוד הי' "ש"כתר הולמתו"). וכמו שיהודה אמר ליוסף³¹ "כי כמוך כפרעה", "חשוב אתה בעיני כמלך".

ויתירה מזו: יוסף הוא המקור לענין המלכות דבני" (ויש לומר, שלכן הוא הי' המלך הראשון) – מלכות בית יוסף, עד משיח בן יוסף, וי"ל – שגם מלכות בית דוד (עיקר המלכות), עד משיח בן דוד, וכמבואר בכ"מ³², שבזמן הזה יוסף הוא למעלה מיהודה ויהודה מקבל מיוסף (ע"ד תלמוד ומעשה, שעכשיו תלמוד גדול שמביא לידי מעשה), כולל גם בענין המלכות. ועי"ז תתגלה לע"ל מעלת יהודה (למעלה מיוסף), "ודוד עבדי נשיא להם לעולם"³³.

עפ"ז יובן גם מדוע אצל יוסף הי' החידוש שהוא זכה לאריכות ימים (מאה ועשר שנה) וזכה לראות "בני שלשים גו'" – כיון שבענין המלכות נוגע במיוחד אריכות ימים והמשך הדורות, כמ"ש³⁴ "ימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דוד ודור", וכמבואר ברמב"ם³⁵, ש"מאחר שמושחין המלך הרי זה זוכה לו

(28) מקץ מא, מ-מד.

(29) וי"ל הענין בזה: במלך יש ב' ענינים (א) רוממות והתנשאות על העם, "משכמו ומעלה גבוה מכל העם". וענין זה מודגש ע"י בתור המלך, שהוא למעלה אפילו מראש וגולגולת המלך, (ב) הנהגת המלוכה, שהמלך משפיל עצמו לדרגת העם שצרכי העם יתפסו מקום אצלו, עד שממשיך אליהם בפועל כל צרכיהם ע"פ שיקול הדעת במצבם כו'. וענין זה מודגש בכסא המלך, שהמלך משפיל את ראשו וחלק העליון דגופו כדי לישב על הכסא. וביוסף לא הי' הענין דכסא המלך* (רק הכסא אגדל ממך). וי"ל הטעם – כי שלימות ענין המלכות הוא דוקא בבית דוד (ואולי י"ל דמרומו בזה שנתן יוסף ל"ז שנים לדוד, כדלקמן בפנים).

(30) אבל ראה אוה"ת מקץ (כרך ה) תתקעח, א; ויגש (שם) תתקפב, ב (מס' פנים יפות) באופן אחר.

(31) ר"פ ויגש ובפרש"י.

(32) אוה"ת ר"פ ויגש. ובכ"מ.

(33) יחזקאל לו, כה.

(34) תהלים סא, ז.

(35) הל' מלכים פ"א ה"ז ואילך.

(36) שופטים יז, כ.

(37) ועפ"ז יובן הטעם שמפורש בתורה מספר שנותיו של יוסף, לא כמו שאר השבטים שלא נתפרש בתורה מספר שנותיהם (ואין לומר

שזהו כדי ללמד שיוסף מת קודם לאחיו (כבגמרא דלעיל בפנים), כי אי משום הא הו"ל לפרש מספר שני אחיו, כדי לדעת שיוסף מת קודם להם) – כי זה נוגע לשלימות ענין המלכות.

(38) יחזקאל שם, כב.

(39) ועפ"ז יש לברר מ"ש הרמב"ם שם, שבכל מלך "הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם", וכפי שאמר אחי' השילוני לירבעם (מבית אפרים) "והי' אם שמוע תשמעו גו' ובניתי לך בית נאמן כאשר בניתי לדוד וגו'", ואח"כ מבאר שלאחרי שנמשח דוד "אם יעמוד מלך משאר ישראל תפסק המלכות מביתו שהרי נאמר לירבעם אך לא כל הימים" – כי ענין הנצחיות במלכות בית יוסף י"ל שהוא בעיקר בתור הכנה ונתינת-כח לנצחיות המלכות דבית דוד, שניתן לו עיקר המלכות, וכפי שיתגלה בשלימות לע"ל, שאז תהי' האחדות דמלכות בית יוסף ומלכות בית יהודה, "ועבדי דוד נשיא להם (לכולם) לעולם" (כמבואר בנבואת יחזקאל – הפטרה דש"פ ויגש).

וכמובן גם מדברי אחי' השילוני לירבעם שמה שניתנה לו מלכות הי' משום החטאים דבית דוד ולכן "הנני קורע את הממלכה מיד שלמה גו'", אבל "לא אקח את כל הממלכה מידו גו' למען דוד עבדי אשר בחרתי ואתו", "ואענה את זרע דוד למען זאת אך לא כל הימים". ועצ"ע.

(40) ס' הליקוטים להאריז"ל ס"פ ויחי עה"פ "וירא יוסף לאפרים בני שלשים". ושם: מ"ם דשלשים היא סתומה וגדולה היא כמו מ"ם

(* באוה"ת שבהערה הבאה מבואר שכסא קאי (רק) על כתר מלכות, ולא על ענין הב' שבמלכות.

ומצוות בכל מקום שהם, עד שכתוצאה מהגאולה הגיע בעל הגאולה לחצי כדור התחתון, ושם הוסיף והרבה עוד יותר בהעבודה דהפצת התורה והיהדות והפצת המענינות חוצה, באופן דפעולה נמשכת גם בדור שלאחרי הסתלקותו, והולך ומוסיף ומתפשט, על-ידי תלמידיו ותלמידי תלמידיו, "בני שלשים" ו"בני רבעים", מדור לדור, ולא כטעות העולם שקיים הפסק ח"ו (וירידה) בין דור לדור, אלא אדרבה – הדורות קיימים בקשר אמיץ כהמשך אחד, "וירא יוסף לאפרים בני שלשים גו'", באופן של ראי', עד ש"גם בני מכיר בן מגשה ילדו על ברכי יוסף", "גדלן בין ברכיו"⁴⁵.

ועוד ועיקר – הגאולה דכ"ק מו"ח אדמו"ר (יוסף שבדורנו) קשורה ונותנת יותר כח למהר יותר את הגאולה האמיתית והשלמה ע"י מלכא משיח, משיח בן דוד, שהוא יגלה מלכותו ית' בכל העולם – "ה' ימלוך לעולם ועד"⁴⁶, "והיתה לה' המלוכה"⁴⁷, "והי' ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד"⁴⁸.

ה. ענין הנ"ל מודגש יותר בסוף זמן הגלות, ובזה גופא – במספר הדורות של דור כ"ק מו"ח אדמו"ר ודורנו זה:

כ"ק מו"ח אדמו"ר הוא דור ששי לאדה"ז, מייסד תורת חסידות חב"ד (שמבטא את יפוצו מעינותיך חוצה בחב"ד שבשכל, באופן ד"יתפרנסון מיני", עד לחוצה שבעולם, עד לחוצה שאין חוצה ממנה). שבספירות הוא כנגד ספירת היסוד (יוסף), מדה הששית.

שזה מתאים בכללות עם אלף הששי, האלף האחרון דשיתא אלפי שנין דהוה עלמא, אלפיים שנה תהו, אלפיים שנה תורה, אלפיים שנה ימות המשיח⁴⁹, ובאלף הששי סוף דהאלפיים שנה ימות המשיח.

והדור הששי באלף הששי⁵⁰ מהווה הכנה תיכף לדור שלאחרי זה (דור האחרון בגלות ודור הראשון דגאולה), כל הדור – אנשים נשים וטף לפרטיו – השביעי (כנגד ספירת המלכות), עד לאלף השביעי –

ויש לומר, ויומתק עוד יותר ע"פ הביאור בזהר⁴¹, שזה שיוסף לא חי קמ"ז שנה כיעקב אביו הוא, בגלל שנתן ל"ז שנה לדוד המלך [כמבואר שם, שדוד מצ"ע הי' בר נפלי, ו"חיים שאל ממך נתת לו"⁴², הוא חי שבעים שנה שאותם קיבל מאדם הראשון והאבות (ה' שנים מאברהם, כ"ח שנים מיעקב ול"ז שנים מיוסף)]. ומבואר במפרשי הזהר⁴³, שהיות ו"משיח בן דוד יחי את משיח בן יוסף לכך יוסף נתן לדוד כל כך שנים". ולהוסיף ע"פ הנ"ל, שהשרש ונתנית כח על מלכות בית דוד הוא (ממלכות) יוסף, ולכן יוסף נתן משנותיו לדוד המלך, וזה פועל בו (ביוסף) גם הוספה – שהי' "ימים על ימי מלך תוסיף", כמובא בתרגום: "יומין על יומי מלכא משיחא תוסיף, שנוי היך דרי עלמא הדין ודרי עלמא דאתי"; ובביאת משיח צדקנו (משיח בן דוד) בגאולה העתידה, שאז יהי' שלימות (החיות) גם ביוסף ובמשיח בן יוסף.

ד. ע"פ הנ"ל יובן גם העילוי המיוחד שנפעל ב"ב תמוז שנה זו, יום הולדת המאה ועשר של "יוסף" שבדורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו:

אז נתקיים "וירא יוסף לאפרים בני שלשים גו'" – ניתוסף כח מיוחד בנצחיות העבודה של "יוסף" שבדורנו, כך שמתגלה בגלוי "וירא יוסף" (ראי' גלויי) איך שעבודתו נמשכת לדורות ודורי דורות, "בני שלשים" ו"בני רבעים", עד שזה מביא לביאת משיח צדקנו (משיח בן דוד), שמגיע ע"י העבודה ד"יפוצו מעיינותיך חוצה"⁴⁴ ע"י "יוסף" שבדורנו (ורבותינו נשיאינו שלפניו), ובאופן שהולך ונמשך לדורות שלאחרי זה, "בני שלשים" ו"בני רבעים".

ויש לקשר זה גם עם הגאולה דבעל יום ההולדת ב"ב-י"ג תמוז:

הגאולה – שהיתה גאולה כללית לכל בני, כנ"ל במכתב בעל הגאולה – פעלה חיזוק מחודש בתורה ויהדות אצל כל בני, לא רק בדור ההוא, אלא באופן של פעולה נמשכת עד היום הזה, כמו שרואים בפועל שמאז הגאולה, באה הוספה רבה בעבודת בני בתורה

של לסרבה המשרה (ישע"י ט, ו) בסתימת הקץ, ורמז המשיח הבא מיוסף, וזר יוסף ברוח נבואה. וממשיך שם: וג"כ רומזת נ' רבתי של נוצר חסד לאלפים לאוהביו [שבהמשך לזה נאמר "על בני ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים"] לחמשים שנה של יובל הגדול (בסוף אלף הששי), כי אז ישובו איש אל אחוזתו ואז יהי' הכל שלמים כו'.

(41) ח"א קפח, א.

(42) תהלים כא, ה.

(43) הרא"ג (באור החמה) בשם אחיו.

(44) כמ"ש הבעש"ט באגרת שלו הידועה – נדפסה בס' כתר שם

טוב בתחלתו. ובכ"מ.

(45) ויחי נ, כג ובפרש"י.

(46) בשלח טו, יח.

(47) עובדי' א, כא.

(48) זכרי' יד, ט.

(49) סנהדרין צז, סע"א. וש"ג.

(50) ולהעיר שבשבת זה מסיימים פרק ששי דפרקי אבות (בפעם

השני), שסיומו – "ה' ימלוך לעולם ועד".

דלע"ל". וממשיך לבאר ש"המצוות כולן הם זכר וסימן למה שיהי' לע"ל דלמ"ד מצות אינן בטלות לע"ל יהי' באופן נעלה מאד עד שקיום המצוה עכשיו רק זכר וסימן לזה. . ועיי'ן רבות תחלת קהלת בענין הבל הבלים שכל מה שנברא בששת ימי בראשית הבל הוא לגבי לע"ל וכמ"ש ברבות שאפילו תורה דעכשיו הבל הוא לגבי גלוי התורה דלע"ל כו".

ויש לומר שבזה מודגש החידוש הנ"ל שבשנת המאה ועשר של יוסף – שאז מתגלה איך ש"יוסף" בא לידי ביטוי בהמשך הדורות, מתחיל מדור הגאולה האמיתית והשלימה, שהוא שלא בערך לכל הענינים שישנם בעוה"ז (בשית אלפי שנין דהוה עלמא), לא מיבעי בזמן הגלות, אלא אפילו בזמן הגאולה, גאולת מצרים, ולא מיבעי בנוגע לעניני העולם, אלא אפילו בנוגע לתורה ומצוות בזמן הזה – הרי כל זה רק זכר וסימן "לנפלאותיו", להגילוי ד"אראנו נפלאות", הנפלאות גדולות לבדו⁵⁵ (שכעת רק הקב"ה מכיר בהם⁵⁶, נפלאותיו), ול"תורה חדשה מאתי תצא" וקיום המצוות "כמצות רצונך", שכ"ז יתגלה לע"ל.

וכל זה הוא בגילוי יותר בשנה זו, שנת ה'תש"נ, שבאלף הששי עצמו, ה"ז לאחרי שלושת רבעי האלף (ע"ד חצות דיום הששי), ור"ת הי' תהא שנת נסים, המהווה הכנה לשנת ה'תשא"נ ר"ת הי' תהא שנת אראנו נפלאות – נפלאות גדולות לבדו אפילו בערך להנסיים בשנת תש"נ.

ח. בכל האמור לעיל ניתוסף עוד בעמדנו בשבת שלאחרי י"ב תמוז, כשנפעלת העלי' (ויכולו) דכל ימי השבוע, כולל ובמיוחד – מ"ב תמוז (וי"ג תמוז), ועלי' שבתית ("שבת'דיקע עלי'"), אשר כל שבת הוא מעין יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים. ובפרט שהשבת בקביעות שנה זו:

(א) שבת פ' בלק, שבה מדובר בגלוי אודות מלכות בית דוד, עד משיח בן דוד – כפס"ד הרמב"ם⁵⁷: "אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד כו', ובמשיח האחרון שעומד מבניו כו', ושם הוא אומר אראנו ולא עתה זה דוד אשרנו ולא קרוב זה מלך המשיח, דרך כוכב מיעקב זה דוד וקם שבט ישראל זה מלך המשיח כו'".

יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים, שנוסף לכך שיש את ה"אלפיים שנה ימות המשיח" (באלף החמישי וששי), ישנה הגאולה בפועל, עד להשלימות שבזה דאלף השביעי, שלא בערך להששה שלפני זה (נוסף על היותו הסך-הכל), עד שזה כולל ונמשך ב"בני שלשים", והשלימות דעשירי יהי' קודש (שבעה ביחד עם שלשה) – השלימות בכתר מלכות דוד מלכא משיחא, וכל יתר המעלות דעשרה שיהי' לעתיד לבוא.

ו. ובה גופא באה הוספה ב"ב תמוז שנה זו – יום הולדת המאה ועשר של יוסף נשיא שבדורנו, שאז מתחיל שלב חדש בהנצחות דעבודת יוסף אשר נמשכת לדורות, "וירא יוסף לאפרים בני שלשים גו'". כולל גם המספר ס"ג שנים מהגאולה (תרפ"ד תש"נ), שגם מרמז על המשכת כתר מלכות: ס"ג הוא נו"ן עם י"ג (ובפרט שס"ג שנים אלו נחלקים ל"ג שנה במאה הקודמת, ונ' שנה במאה הזו), שנו"ן (שער הנו"ן) הוא כנגד כתר, וזה נמשך למטה, כנרמז ב"ג, כנגד המשכת י"ג מדות הרחמים, לכל בני" (י"ב שבטים ושבת לוי, י"ג שבטים).

ועוד ענין בזה: ס"ג קאי על שם ס"ג, שבו מתבטאת עיקר העבודה בזמן הזה (הבירור ותיקון דעולם התהו, שם ס"ג), עד באלף הששי קרוב לסיומו, כהכנה להגילוי דשם ע"ב, עתיקא קדישא, בחי' משכיל לאיתן האזרחי, בגאולה האמיתית והשלימה⁵¹.

ז. ויש לקשר זה גם עם הפרק תהלים שמתחילים לומר ב"ב תמוז זה (הולדת המאה ועשר) – פרק קי"א:

עה"פ (בפרק זה) "זכר עשה לנפלאותיו", מביא הצ"צ⁵² (ברשימותיו על תהלים) את המדרש⁵³: "כל מה שעושה הקב"ה לצדיקים בעוה"ז אינו כלום אלא זכר עושה להם כשיעשה לעוה"ב וצדקתו עומדת לעד", ומבאר ש"כל מה שעושה הקב"ה לצדיקים בעוה"ז הוא רק זכר ממה שיעשה לעוה"ב, ואפ"ל שכולל בזה אפילו נסים דיצ"מ הם רק זכר לבד מנסים דלע"ל, וכמ"ש⁵⁴ כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. . שלע"ל יהי' גילוי פנימיות עתיק משא"כ אפילו בימי משה לא הי' ההמשכה אלא מחיצוניות עת"י. . וזהו זכר עשה לנפלאותיו היינו לבחי' אראנו נפלאות

(53) תהלים עה"פ.

(54) מיכה ז, טו.

(55) תהלים קלו, ד.

(56) ראה נדה לא, א.

(57) הל' מלכים פ"א ה"א.

(51) ראה בכ"ז תורת אדה"ז עה"פ משכיל לאיתן האזרחי – קונטרס לימוד החסידות ע' 5 ואילך. וש"נ. וראה קובץ י"א ניסן שנת הפ"ט אות ד' ואילך.

(52) ולהעיר שהשנה היא מאתיים שנה להולדת הצמח צדק, שכ"ק

מו"ח אדמו"ר הוא "בני שלשים" מהצ"צ.

בחוץ לארץ ועאכו"כ בארץ הקודש – יהי שלום ושלוחה בחייו הפרטיים וחייו הכלליים, בכדי שיוכל ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף, ולגלות מלכותו ית' בכל העולם.

ובי"ב תמוז שנה זו, יום הולדת המאה ועשר של יוסף שבדורנו, מקבל כל יהודי כחות חדשים בהעבודה הנ"ל, שהעבודה תעשה באופן של פעולה נמשכת, "וירא לאפרים – ע"ש הפרני אלקים בארץ עניי – בני שלשים גו", להעמיד תלמידים ותלמידי תלמידים, והעמידו תלמידים הרבה, דורות ודורי דורות של יהודים עוסקים בתורה ומצוותי' – בני שלשים, בני רבעים.

ועוד והוא העיקר – שעל-ידי העבודה באופן הנ"ל (מלכות יוסף), שמעמיד עצמו במצב של גאולה – הוא מגלה איך שהדור האחרון בגלות נעשה מיד דור הראשון של גאולה, החל מכך שהוא מגלה בעצמו את הניצוץ של משיח (דרך כוכב מיעקב אצל כל יהודי), יחידה שבנפש, עד – הגילוי דיחידה הכללית, משיח בן דוד, בגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש.

י. כדאי תמיד לקשר החלטה כללית עם הוראה פרטית, שאז בטוחים כי זה יצא אל הפועל:
בקשר עם שנת הסי"ג מחג הגאולה י"ב-י"ג תמוז, ומיום הולדת המאה ועשר דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – כדאי ונכון ביותר:

(א) להוסיף בנתינת הצדקה במספר של מאה ועשר (ובמספר של ס"ג), פרוטות וכיו"ב.

(ב) להמשיך בכל מקום ומקום את ההתוודעויות דחג הגאולה בי"ד, ט"ו וט"ז תמוז, ובתקוה חזקה שי"ז תמוז יהפך בפשטות לששון ולשמחה ולמועדים טובים.

(ג) לחזק את הפעולות דעשיית שיעורי תורה ברבים, באופן של "עשרה שיושבים ועוסקים בתורה" – בהתאם לכך שבעל הגאולה קישר את חגיגת הגאולה שלו עם נתינת מאמר כדיבור המתחיל זה.

(ד) ללמוד את מאמרו של בעל הגאולה, דיבור המתחיל עשרה שיושבים ועוסקים בתורה תרפ"ח, כפי שזה הודפס כבר כמה פעמים, ועכשיו – עוד הפעם.

(ה) לומר וללמוד את פרק קי"א בתהלים, ביחד עם

(ב) י"ד תמוז – שבא בהמשך ובסמיכות ממש לחג הגאולה י"ב-י"ג תמוז. וע"ד הרמז יש לומר שי"ד בחודש מרמז על "יד על כס י"ה מלחמה לה' בעמלק מדור דור"⁵⁸, המלחמה וניצחון על עמלק, לבטל כל דבר שיכול לכסות על שם "י"ה", כפי שיהי' בשלימות בביאת המשיח, כפירוש התרגום בתיבות "מדור דור": "לתלתא דריא [ע"ד "בני שלשים"] מדרא דעלמא דין ומדרא דמשיחא ומדרא דעלמא דאתי", ז.א. מסוף אלף הששי (דרא דמשיחא) באים לאלף השביעי (דרא דעלמא דאתי).

ובזה גופא – י"ד תמוז, ובפרט שממנו באים תיכף לט"ו תמוז, "קיימא סיהרא באשלמותא" (מעין הגילוי של "והי' אור הלבנה כאור החמה גו" לע"ל), שבשנה זו מתחילה אז (יום א' – ט"ו תמוז) תקופת תמוז, כשהשמש עומדת בגבורתה ובתקפה, שזה מורה על הגילוי ד"שמש ומגן ה' אלקים"⁵⁹, ומעין הגילוי של "הקב"ה מוציא חמה מנרתקה לעתיד לבוא"⁶⁰.

ט. מכל האמור לעיל ישנו לימוד לכל יהודי: בני" בכלל נקראים "בני מלכים", עד "מלכים"⁶¹. ונקראים גם על שם יוסף⁶². ובפרט בני" שבדורנו זה שיש להם שייכות מיוחדת עם נשיא דורנו ששמו יוסף, ש"הנשיא הוא הכל".

כל יהודי, כפי שהוא בעולם הזה הגשמי, מקבל מהקב"ה את כתר המלך, בדוגמת התקופה של מרדכי היהודי (שכל בני" וכאו"א מהם ה"ה עם מרדכי, שלא יכרע ולא ישתחוה), שמלך אחרושו, המלך שראשית ואחרית שלו, ציוה להלביש בראשו של מרדכי את כתר המלך, וירכיבהו ברחוב העיר⁶³, ברשות הרבים דעלמא דפרודא.

וזה נותן כח ליהודי – לכל יהודי – שבמעמד ומצב ד"רחוב העיר", יעמיד את עצמו במצב של גאולה – למעלה מכל המניעות ועיכובים של גלות, ויקיים תומ"צ ובהוספה (יוסף) ללא כל הפרעות, בודעו שהוא "מלך", ומלך הוא בעל-הבית על כל מדינתו – סביבתו, הוא יכול לעבוד ועובד את הקב"ה בלי בלבולים, ולגלות בכל העולם כולו את מלכותו ית' – "ה' ימלוך לעולם ועד".

ונוסף לעבודת היהודי בזה, הוא מקבל ע"כ גם כחות וברכות מהקב"ה⁶⁴, שאצלו – אצל כל יהודי, הן

(62) תהלים פ, ב ובפרש"י.

(63) אסתר ו, ח-ט.

(64) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט בביאור ענין יעודים גשמיים

שבתורה.

(58) ס"פ בשלח.

(59) תהלים פד, יב.

(60) ע"ז ג, סע"ב. זח"ג יז, א.

(61) שבת סז, א. הקדמת התקו"ז בתחלתה.

שבתורה, וכמבואר בכ"מ המעלה של לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, איך שע"י זה מתוסף בעיון ועומק הלימוד וכו'.⁶⁷

[מובן וגם פשוט, שהכוונה בזה היא להמעלה בעיון ותענוג שישנו בלימוד הלכות שבתורה, אבל לא בנוגע לפסיקת דינים בפועל ח"ו; זה ניתן דווקא לרב מוסמך הפוסק דינים בפועל].

ויהי רצון, שכיון שרבנים פוסקים מכו"כ מקומות בעולם (בארץ הקודש ובחול) פסקו בנוגע לה"שאלה" הידועה "עד מתי" – שמיח צריך כבר להגיע, ובפרט שמלכתחילה אי"ז שאלה, כיון שהגמרא אומרת ש"כלו כל הקיצין"⁶⁸ – שיקויים כבר בפועל, ובכל העולם כולו, "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"⁶⁹,

ועלה הפורץ לפניהם⁷⁰, דוד מלכא משיחא, בגאולה האמיתית והשלימה, תיכף ומיד ממש.

מפרשי התהלים, ובפרט רשימות הצמח צדק על הפרק (כנ"ל).

ונוסף לזה – תן לחכם ויחכם עוד, כפי שכאו"א יכול להוסיף בעבודתו בלימוד התורה וקיום המצוות בהידור, כל א' לפום שיעורא דילי'.

יא. ולהוסיף:

מה שכל יהודי מקבל כתר מלכות מהקב"ה (כנ"ל) ה"ז כולל גם – את הכתר שישנה בתורה, מתחיל מתר"ך (כתר) אותיות של עשרת הדברות⁶⁵, כנגד תרי"ג מצוות התורה וז' מצוות דרבנן⁶⁶,

שזה מעורר לחיזוק בכל התומ"צ, כולל ובמיוחד – ב"אשר לרעך" (שבע האותיות האחרונות של עשרת הדברות) – הענין ד"ואהבת לרעך כמוך".

ועוד וגם זה עיקר: בלימוד התורה עצמה – לשים הדגשה מיוחדת בלימוד "כתרה של תורה" – הלכות

(65) ראה תו"ש יתרו במילואים ס"א. וש"נ.

(66) ראה אגה"ק סכ"ט.

(67) ראה אגה"ק שם. המשך תרס"ו ע' שצ ואילך. ע' תכא.

(68) סנהדרין צז, ב.

(69) ויצא כח, יד.

(70) מיכה ב, יג. ב"ד פפ"ה, יד וברש"י שם. אגדת בראשית פס"ג.

לקוטי שיחות י"ב וי"ג תמוז כרך ד'

מתורגם ללשון הקודש

לאחר מכן נכנסה קבוצה שניה של שוטרים, ביניהם היה לולב (אחד מאלו שנטלו חלק במאסר הרבי, בהבאתו לבית הסוהר וכן בחקירתו). לולב היה צאצא של חסידים, ואת דבריו אל הרבי פתח בתיבת "רבי", באומרו: "רבי! מדוע אתם מתעמתים עמם? מדוע אתם מתנצחים עמהם? הם הרי באים לצוות על הקלה לכם - וכשמצווים לכם לקום, עליכם לקום! "הרבי לא הגיב על כך מאומה. אמר שוב לולב: "הם הרי יכו אתכם?" וגם הפעם לא הגיב הרבי. הכו אותו פעם נוספת (אחד מהם הכה את הרבי תחת הסנטר, את הכאבים ממנה הרגיש הרבי זמן רב אחר כך) והלכו להם.

גם לאחר שבאו קבוצת שוטרים בפעם השלישית (גם ביניהם היה יהודי בשם קאוואלאו), וציוו עליו לקום, השיב הרבי שלא יקום. הכו אותו שוב (המכה היה קאוואלאו), אך ללא הועיל, קאוואלאו התמלא בחמת-רצח ואמר בכעס: "מי טיעביא נאאוטשים" (אנו נלמדך לקח), ענה לו הרבי (באידיש): "תלוי מי את מי".

כעבור זמן מסויים נכנסו שוטרים ואמרו לרבי להתלוות עמהם למשרד. שם הודיעו לו את הידיעה - ההקלה אותה הזכיר לולב - שמשחררים אותו מבית האסורים, ומגלים אותו לשלוש שנות גלות לעיר קאסטרמא.

כשהתקרב הרבי לשולחן, ראה את תיק החקירה שלו מונח פתוח ואז הבחין בדף שבו נכתב פסק-דינם עליו, השורה הראשונה בדף היתה מחוקה (בשורה זו נכתב ששפטו אותו למוות ר"ל. מאחר והרבי סיפר זאת בחיים חיותו בעלמא דין, לא רצה לבטא זאת בדיבור, רק סיפר שהיתה שורה כתובה ומחוקה). לאחריה בשורה השניה נכתב כי פסקו דינו לעשר שנות גלות לסאלאווקי, ובצדה נרשמה המילה "ניעט" (לא!), בסוף נכתב גזר הדין: "שלוש שנים לקאסטרמא".

כאשר הודיעו לרבי שמגלים אותו לשלוש שנים לקאסטרמא, שאלוהו, באיזה סוג רכבת ברצונו להגיע לשם, וענה: ב"מעזשדונאראדנע" (כך נקראו הקרונות בהן נסעו פקידי המימשל או עשירים). וכששאלוהו, אם יש לו כמה לשלם עבור נסיעה במחלקה זו - כיון שמחירו יקר. ענה, שאם כספו שנלקח ממנו בשעה שאסרו אותו והמונח במשרדם אינו מספיק, יבקש מבני ביתו שהם ישלמו עבור הנסיעה.

א. בין הסיפורים שהרבי, בעל השמחה והגאולה, סיפר¹ אודות המאסר והגאולה שלו, ישנם כאלה בהם מסופר על הזמן שהמאסר היה עדיין בתקפו.

אחד הסיפורים הוא:

מיד שהובילו את הרבי לבית הסוהר, קיבל על עצמו החלטה איתנה, שלא יאבד ח"ו את עשתנותיו, ושלא יתפעל מהם (אנשי הג.פ.או.). כלל. לא זו בלבד שלא יתחשב בהם בדברים הנוגעים ליראת שמים, אלא שלא יתחשב בהם כמציאות כלל. עד שיחשיב אותם כאילו היו - בלשון הרב - "כאין ואפס ממש".

מצב נפשי זה לא השתנה אצלו גם לאחר שנענש על סירובו לענות על שאלתם. העונש היה, שכלאו אותו בצינוק שהיה מלא עד לגובה מסויים ברפש. לא היה על מה להשען. נוסף לכך רחשו עכברים ורמשים בתוך הרפש ועל הכתלים. בצינוק זה החזיקו בו קרוב ליממה. אבל גם לאחר מכן, עדיין נותרה אצלו ההחלטה התקיפה, שלא יתחשב בהם - הם כאין וכאפס ממש.

(בתא המאסר בו ישב הרבי, לא יכלו להבחין בין יום לילה, משום שבתא זה לא היה אלא אשנב אחד קטן מתחת לתקרה, וגם אשנב זה היה מוסתר על ידי קיר שממול שלא איפשר לאור היום לחדור לתא. רק לפי הסדרים הקבועים בבית הסוהר, והשעות הקבועות בהן היו מביאים מים חמים וכיו"ב, ידע הרבי להבחין בשעות היום)².

ביום חמישי, ר"ח תמוז, בשעה אחת עשרה לפני הצהריים (בסיפור זה הוסיף הרבי, שבדרך כלל היה נוהג להתפלל במאסר באריכות) נכנסו שוטרים להדרו וציוו עליו לקום - השוטרים דיברו רוסית, אבל דרכו של הרבי היתה, שהיה נוהג לענות להם באידיש - הרבי ענה להם, כי לא יקום.

הנוהג בבית הסוהר היה, שבעת מסירת ידיעה לאסיר, עליו לקבלה בעמידה, כדי להוכיח לאסיר שהוא נתון תחת מרותם, ולפיכך סירב הרבי לקום -

כנראה, שאחד השוטרים היה יהודי, שהבין את התשובה באידיש. על תשובת הרבי אמרו לו שוב ברוסית: "אם לא תציית, נכה אותך!" השיב הרבי: "נו". השוטרים אכן עשו כדבריהם, ויצאו מן החדר.

(2) ראה לקו"ד ע' תרט.

(1) ג' תמוז תש"א.

הענינים שהם טפלים בערך לעיקר, וכלשון⁴ הרבי (מהורש"ב) נ"ע, "שלימות לא רק בעצם כי אם גם בהתפשטות", ובכל הענינים יוצאים לחירות - "ביד רמה" ו"בריש גלי"⁵.

על אחת כמה וכמה כשיהודי נמצא במעמד ומצב שיש לו את האפשרות להפיץ יהדות ללא העלמות והסתרים, ואדרבה, עוד מסייעים לו, עד שנותנים לו את שכרו לא רק בעולם הבא אלא גם בעולם הזה - הרי רק אם החלטתו איתנה בקרבו, שחייבים לקיים את שליחות הקב"ה ואין להתפעל מהקשיים שנתקלים בהם, אפשר להיות בטוחים, שחפץ ה' בידם יצליח להפיץ תורת הנגלה והחסידות וקיום המצוות בהידור, עד שיהיה "ומלאה הארץ דיעה את הוי' כמים לים מכסים", בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

ג. על הפסוק (בפרשתנו)⁶ "כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו" נאמר במדרש⁷: "כי מראש צורים אראנו אלו האבות וכו' משל למלך שהיה מבקש לבנות מדינה כו' בא ליתן היסוד והיו המים עולים כו' עד כו' ומצא שם צור גדול כו' כך מתחילה כו' כיון שבאו האבות וזכו אמר הקב"ה על אלו אני מכונן העולם כו'".

תכלית הכוונה בבריאת העולם תתבצע בביאת המשיח⁸. כשם שתחילת הבריאה היתה בזכות האבות⁹, כך גם תכלית הבריאה - ביאת המשיח - תהיה בזכות האבות. כדברי הנביא¹⁰, "כל הנקרא בשמי ולכבודי גוי" ומפרש בתרגום: "כל דא בדיל אבהתכון צדיקיא... עבדיית להון ניסין" (כל זאת הוא בגלל האבות שלכם, הצדיקים, ששמי נקרא עליהם ולכבודי בראתים; הכנתי את גלויותיהם אך גם ניסים עשיתי להם).

הפסוק "כל הנקרא בשמי" בא בהמשך לפסוקים קודמים הדנים באופן הגאולה העתידה: "ממזרח אביא זרעך וממערב אקבצך אמר לצפון תני ולתימן אל תכלאי".

בגאולה העתידה יגאלו כל בני ישראל מכל מקום בו נמצאים, מד' רוחות העולם, והפסוק מבאר כיצד תהיה הגאולה מכל ארבע הרוחות: במזרח ובמערב נוקט בלשון "אביא זרעך... אקבצך, אני אביא זרעך ואני אקבצך. הקב"ה פונה כאן אל בני ישראל, ולא למזרח ומערב עצמם. ואילו בגאולת תימן (דרום) אומר "אל תכלאי" (את אל תכלאי, אל תמנעי), הוא מדבר אל תימן עצמה, שהיא לא תפריע לגאולה; ובצפון - שהוא מקור הרע, "מצפון

הפקידים הסכימו להסדר זה והודיעו לו כי בשעה שתיים בצהריים ישוחרר מבית הסוהר. הם הרשו לו לשהות שש שעות עם בני ביתו, אך הזהירוהו שבלילה עליו לעזוב את העיר ולנסוע לקאסטרמא.

כיון שזה היה ביום חמישי, שאל הרבי: מתי יגיע לקאסטרמא? והם ענו לו שיגיע לשם בשבת. הרבי הגיב על כך, שבשבת לא יסע בשום אופן. כשסיפר הרבי סיפור זה סיים: "ב"ה לא נסעתי בשבת! נותרתי לשבת בבית הסוהר עד יום ראשון" - כי ביום חמישי לא רצה לנסוע, ואילו להשאיר בכיתו זמן יותר ממושך הם מיאנו לתת לו, עכבו אותו בבית הסוהר עד ליום ראשון. ביום ראשון בא לביתו ובלילה נסע לקאסטרמא.

לסיפור זה הוסיף הרבי כי החסיד ר' מיכאל דווארקין הגיע לפני כן לקאסטרמא ובזמן זה (עד לבוא הרבי), קיבץ ר' מיכאל ילדים, ויסד מהם "חדר", וגם השתדל שיתקנו את המקוה שהיתה קיימת לפני כן.

כלומר: אותן הפעולות, שבגללם אסרו את הרבי ושפטו אותו למות ר"ל - ורק הודות להשתדלות ובאופן ניסי החליפו גזר דין זה לשלוש שנות גלות המשך הרבי בהן מיד בצאתו מהמאסר: עוד בטרם שבא בעצמו לקאסטרמא - "שלח להורות לפניו גושנה", הוא שלח לשם שליח, לייסד שם חדר ולתקן המקוה לרבים.

ב. סיפורי מאורעות שאירעו אצל נשיא, ובפרט שהוא עצמו סיפר זאת, מהווים - הוראות בעבודתו.

אחת ההוראות מסיפור זה: לאחר שהרבי נשיא הדור פתח³ - סלל את הדרך - הרי כשיהודי מחליט כנפשו בתוקף גדול, שכל ההסתרים על הנפש האלוקית וכל ההפרעות והמניעות להפצת היהדות הם כאין וכאפס ממש; ובהחלטה כה תקיפה, שאף אם באים ומכים אותו שלש פעמים - ששלש פעמים הוי חזקה עפ"י שו"ע וזוהי הוכחה לכאורה שהיא מציאות - בכל זאת אין זה פוגע בהחלטתו,

הדבר פועל, שגם יהודי כזה, הנמצא בעת מעשה בלעומת זה, גם הוא חש שישנה יהדות, חסידות, רבי וכיו"ב, עד שזוהו חזיו, עד שהוא קורא בפשטות: "רבי".

וסוף כל סוף מבצע האדם בהצלחה ובמדת הצורך באופן ניסי - לא רק את הענינים העיקריים אלא גם את

בכולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן.

(7) שמור"ר פט"ו, ז.

(8) תניא פל"ו.

(9) כנ"ל בשמור"ר.

(10) ישע"י מג, ז.

(3) "דכאשר פתח הצינור ונמשך כו' עיי"ז ביכולת כאו"א כו'" (סד"ה כי כאשר השמים, תרע"ח).

(4) ראה תורת שלום ע' 246 ועמ' 248.

(5) ראה ג"כ לקו"ש ח"ג שיחה ליו"ד שבט.

(6) ראה שלי"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב ח"ל המועדים של כל השנה..

מלנינגראד, בה שהה הרבי, אל הפקידים הבכירים בעיר הבירה מאסקווע, ואמרו שראבין שניאורסאהן - כוונתם היתה לרבי - מאיים שבאם לא יאפשרו לו הוצאת כל ספריו וכתביו, גם הוא עצמו לא יסע. ממאסקווע השיבו שיש לוותר לו על הכל, והורו לצנוור להטביע על כל ארגז ספרים חותמת, המתירה העברתו את הגבול.

ענין זה הוא בדוגמת "אומר לצפון תני": אין זה סתם נס למעלה מהטבע, אלא שהקב"ה עושה נס, שהצפון בעצמו, ש"מצפון תפתח", יסייע לצאת ממדידה והגבלה למקום של שחרור וחרות.

ה. הנסים לצדיקים ובפרט בדור האחרון מהווים הקדמה והכנה (כאמור לעיל) והוראה ופסק דין כיצד יהיה אופן הגאולה העתידה על ידי משיח:

לא רק ש"אל תכלאי", את הגאולה לא יעמידו להצבעה והיא לא תזדקק לרשיון של מאן דהוא, וכפי שנאמר בהפטרות השבוע (פרשת בלק) "לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם",

דברי הקב"ה שיאמר "לצפון תני ולתימן אל תכלאי", זהו "שיחה" בין הקב"ה לבנינו, אבל שארית יעקב לא יתעסק עמהם כלל, "לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם" - וכן גם הקב"ה "אומר לצפון תני", שהצפון עצמו יסייע לגאולה.

ואף שגם אז העולם לא יחדל מלהתקיים, העולם ימשיך להתקיים עם הרבה אומות, כמו שנאמר בהפטרות: "בקרב עמים רבים", ויהיו "בהמות יער", שלא יוכלו לסבול את גאולת בני ישראל: מכל מקום, לא זו בלבד ש"לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם", כי אם "צפון תני", שהצפון עצמו יהיה חייב לסייע לגאולה, ויהיה "ובני ישראל יוצאים ביד רמה - בריש גלי", בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

(משיחת י"ג תמוז תשכ"ב)

תפתח גו"11 אומר "תני", שלא זו בלבד שלא תמונע, אלא שגם היא בעצמה תסייע לגאולה.

זהו החידוש של הגאולה העתידה, שגם הצפון יסייע לגאולה. וכלפי חידוש זה שבגאולה העתידה, שלא זו בלבד שלא יפריעו אלא שאפילו הצפון עוד תסייע, אומר הנביא "כל הנקרא גו", שכל זה הוא בזכות "אבהתכון צדיקיא", שגם אצל האבות התרחשו נסים, בדומה לנסים שבגאולה העתידה, עד - אומר לצפון תני.

ד. מבין הנסים שנעשו ל"אבהתכון צדיקיא", מובן איפוא, שהנסים שהיו לצדיקים שבדור האחרון לפני משיח, המהווים הקדמה והכנה לנסים של הגאולה העתידה, דומים הם יותר לנסים שיהיו בגאולה העתידה. כלומר, שהנסים של גאולת י"ב וי"ג תמוז היו בדוגמא של "אומר לצפון תני".

וכפי המסופר לעיל שבשעה שגזרו על הרבי שלוש שנות גלות בקאסטראמא, הציב תנאי שלא יסע לשם באם הנסיעה תפגע בשמירת השבת, הם ויתרו לו והרשוהו להשאיר בבית המאסר עד ליום ראשון. דבר שהנו היפך ההנהגה בבית האסורים: כי כשם שבשעה שהם רוצים להחזיק מישוהו בבית הסוהר, הוא אינו יכול לצאת משם, כך גם כאשר אינם רוצים להחזיק בו, אינו יכול לקיים את ה"חוץ מ'צא'" ולהשאיר במאסר. אבל הרבי גם בדבר זה עלה בידו לעשות כרצונו.

כך היה גם בעת שעזב הרבי את המדינה לגמרי: נסיעתו משם לא היתה רק באופן של "אל תכלאי", שלא הפריעו לו בכך, כי אם גם באופן של "תני" - הם עזרו לרבי בנסיעתו.

כידוע, הרבי הודיע שלא יעזוב (את רוסיה) אלא אם כן יתירו לו לקחת עמו את כל ספריו וכתביו. כשבאו פקידי הביקורת לבדוק את הספרים והכתבים, בקשו לעכב הוצאת ספרים וכתבים מסויימים יקרי המציאות. הרבי הודיע, שאם יעשו כן, לא יסע. הפקידים טלפנו

לקוטי שיחות פרשת בלק כרך ד'

מתורגם ללשון הקודש

כפי שהוא בא בצורה מפורטת, ולכן נקראת בינה "אם"⁷. כוחות הנשמה מקורם מעשר ספירות שלמעלה⁸. מובן איפוא, שגם עשר הספירות הן בסדר דומה לכוחות הנפש (מאחר שמקורם הוא עשר הספירות שלמעלה).

כשם שכוחות הנפש נחלקים לשני סוגים: שכל ומדות, והמדות נולדות מהשכל, כן הוא גם למעלה⁹ המדות - בהן נבראו העולמות¹⁰ - נולדות מהספירות חכמה ובינה. ספירת החכמה היא ה"אב" של המדות; חכמה עומדת בריחוק מהמדות וכל שכן מהעולמות שנוצרו מהן; וספירת הבינה היא ה"אם", העומדת בקירוב למדות וגם לעולמות שנוצרו מהן.

כלומר, ספירת הבינה, מאחר שהיא מקור קרוב למדות, שורש הנבראים, יש בה תפיסת מקום לעולם, ופעולת הבינה - שבעולם יורגש אלקות, מביאה רק ל"ביטול היש". מה שאין כן ספירת החכמה, שהיא נעלית לגמרי מן המדות, אין העולם תופס מקום אצלה; מצד ספירת החכמה מורגש ש"הוא לבדו הוא ואין זולתו"¹¹, וזה מרומז גם בתיבת חכמה - כח מ"ה¹², "ביטול במציאות".

ג. האבות והאמהות הם, הרי, אבות ואמהות של כל אדם מישראל, כלומר שהאבות והאמהות הורישו את עניניהם לכל אחד מישראל¹³, וכל יהודי ניחון בשני העינים: מהאבות יש לו את בחינת החכמה, הכוח להתבטלות במציאות ו"יחודא עילאה", ומהאמהות - בחינת הבינה, את הכוח להתבטלות של היש ו"יחודא תתאה".

מאחר שתכלית הכוונה היא דירה בתחתונים, ולא

א. על הפסוק "כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו" אומרים רז"ל¹ "מראש אלו אבות ומגבעות אלו אמהות".

ההבדל בין אב לאם בשייכות לכנס הוא:

השייכות הגלויה² של האב - היא כללות מציאותו של הבן ללא התחלקות איברים; ציור הגוף של הולד על כל פרטי אבריו - נעשה על ידי שהייתו תשעה חדשים בבטן האם³; ולכן גם לאחר לידת הבן, עומדת האם יותר בקירוב אליו מאשר האב, כי היא יצרה את הפרטים שלו. לכן רואים במוחש, שהאבה של ילד רבה יותר לאמו מאשר לאביו ויראתו גדולה יותר מאביו⁴, כי אהבה היא תנועה של קירוב, ויראה - תנועה של ריחוק.

הבדל זה קיים גם בין האבות לבין האמהות של כלל ישראל. וזהו גם הטעם על כך שב"מראש צורים אלו האבות" נאמר בפסוק הביטוי "אראנו", המורה על ראייה מרחוק; ואילו ב"ומגבעות אלו האמהות" הביטוי הוא "אשורנו" שמשמעותו שהראיה היא בקירוב (משום כך מתרגם התרגום את תיבת "אשורנו": "סכיתה", שהוא גם תרגום תיבת "ותבט"ו⁵, והבטה פירושה להסתכל מתוך כוונה וכובד ראש)⁶.

ב. לידת הולד מאב ואם, כבכל ענין בגשמיות, נלקחת משרשה ברוחניות. מדות (ההרגשות) נקראים "תולדות", משום שהן נולדות מן השכל: ההשגה וההתבוננות בגדולת הוי', מולידה אהבה להקב"ה ויראה ממנו. השכל עצמו נחלק בכללותו לשני חלקים: חכמה ובינה. חכמה היא נקודת השכל, ולכן נקראת החכמה "אב", ובינה היא השכל

1 במדבר פ"ב, יט. תנחומא בלק יב. זח"ג רי, ב.

2 והוא דלובן ממנו עצמות וכו' (נדה לא, א) - בא בפועל ונתגלה רק ע"י השה"י בבטן האם.

3 תניא פ"ב.

4 ראה קידושין ל, סע"ב (הובא בפירוש"י ויקרא יט, ג). וכן הוא גם בנוגע לאב ואם ברוחניות - חכמה ובינה, שמחכמה נולדת (והיא עצמה) יראה, מבינה (והיא עצמה) - אהבה.

5 בראשית יט, כו.

6 ראה פירוש"י במדבר כא, ח. ולפעמים מבואר דאשורנו (הבטה) - מרחוק וראי - מקרוב - ושתי הדיעות באי"כ רפ"ה. וראה ד"ה כי מראש צורים - להצ"צ (בס' במדבר 16).

7 תניא פ"ג. ביאור"ז בלק קג, ב.

8 תניא פ"ג.

9 וגם בזה כחות הנפש דומות להספירות, כי המוחין הן לעצמו והמדות - לזולתו.

10 שלכן נקראין שבעת ימי הבנין.

11 תניא פל"ה בהגהה.

12 ת"ז (הקדמה ד, א ובכ"מ). תניא פ"ג ופ"ח.

13 שלכן אין קוראין אבות אלא לשלשה (ברכות טז, ב) כי בחי' השבטים יש לך אדם שאין בו כלל בחי' ומדריגות אלו משא"כ בחי' האבות (וכן האמהות) צריך להיות בכל אדם (תו"א וארא נה, א).

ועפ"י יובן מ"ש הראשונים (ראה ריטב"א יבמות מו, א) דהא אין קוראין אבות אלא לשלשה ואין קוראין אמהות אלא לארבעה הוא בענין תפלה דוקא (דלכאורה, מכיון שגם את אחרים (לבד אברהם וכו' שרה וכו') מתארים חז"ל (יבמות שם) בהתואר אבות ואמהות, הרי מוכח שגם בהם ישנה המעלה דאבות ואמהות, וא"כ מדוע בתפלה אסור לקרואם אבות ואמהות) - לפי שהתואר אבות ואמהות מורה שענינם ישנם בכל אחד ואחד מישראל, ולכן, בנוגע לענין פרטי אפשר לקרוא גם את אחרים בשם אבות ואמהות, באם ענין זה ישנו בכל אחד מישראל (וכמו הגירות של יוצאי מצרים, שבגמרא שם, שעי"י גירות זו, כל יוצאי חלציהם הם בכלל ישראל. וכן בכללות הענין דיציאת מצרים נקראים אבותינו, כי "אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, הרי אנו כו' משועבדים כו'"). משא"כ בתפלה - מלשון נפתולי נפתלתי - התקשרות כללית דישראל בהקב"ה, מוכרח להיות בכל אחד הבחינות של השלשה אבות וארבעה אמהות, ורק בחינות אלו (משיחת ליל ב' דהג הפסח תשכ"ג).

הוראותיו, כפי שאומרים חז"ל¹⁷ "איזוהי אשה כשרה? כל שעושה רצון בעלה", אבל - בה תלוי הדבר שההוראות בנוגע לחינוך הבנים והבנות על יסודי התורה והמצוה; הכנסת אורחים; נתינת צדקה בריבוי, וכיו"ב. יתבצעו בפועל.

ברוב שעות היום הבעל אינו בכית, או שהוא עסוק בתורה ותפלה, או שהוא עסוק בענייני פרנסה - אשה כשרה צריכה להיות "עושה (להביא לידי עשייה את) רצון בעלה", שהרצון יבוא לידי פועל ממש.

לפעמים מוטל על ה"אשה כשרה" גם ליצור¹⁸ את "רצון בעלה": כשבעלה עסוק בטרודותיו וחסר אצלו הרצון למה שנדרש ממנו, צריכה האשה הכשרה, בדרכי נועם ובדרכי שלום, ליצור - ולגלות - את רצונו הפנימי, שכן כל יהודי הרי רוצה לעשות רצון קונו¹⁹.

וכשאישי ואשה "זכו - שכינה ביניהן"²⁰, שהבית מתנהל בצורה שהוא מקדש (מעט), שעליו אומר הקב"ה "ושכנתי בתוכם"; וכיון ששכינה שרויה - הרי "לא יגורך רע" ש"נמשך" אך טוב, בטוב הנראה והנגלה, בכניי חיי ומזוני וכולם - רויחי.

(ממאמר ושיחת י"ג תמוז תשכ"ב)

דוקא להתנזר מן העולם, כי אם לעשות מן העולם עצמו כלי לאלקות, לכן (אף שבינה מקבלת מחכמה) ישנה יתרון באמהות על האבות, שמשום כך נאמר: "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה"¹⁴.

והעבודה בשני האופנים, יחודא עילאה ויחודא תתאה, הבאים מ"ראש צורים" ומ"גבעות", נותנת כוח¹⁵ שיהיה "הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב" (סיום הפסוק "כי מראש גוי"), שגם בהיותם בגלות אין בני ישראל נאבדים ח"ו בין אומות העולם; ואדרבה, על ידי הגלות יגיעו בני ישראל לדרגה נעלית יותר מאשר בתחילה, כפי שאומר התרגום על הפסוק: "עתידין דיחסונן עלמא", בגאולה העתידה על ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.

ד. כל בית יהודי הוא עולם בפני עצמו, ובכל בית יהודי ישנו ציור שלם של עשר ספירות¹⁶. וכשם שבספירות שלמעלה ובכוחות הנפש, ישנו יתרון בבינה על חכמה - למרות שבינה מקבלת מן החכמה - בזאת שדוקא על ידה היא הנהגת המדות - היא משפיעה אל המדות, את מה שהיא מקבלת מן החכמה - כך הוא גם באב ואם שבכל בית בישראל:

האשה, אכן, צריכה לשמוע לקול בעלה ולמלא

להע"ס): אב - יו"ד (חכמה), אם - ה"א ראשונה (בינה), בן - ואו (ז"א), ובת - ה"א אחרונה (מלכות).
 (17) תדא"ר פ"ט (בשינוי לשון).
 (18) וע"ד המבואר בפי' ה' עושי רצונו (לקו"ת אמור לב, ד. ובכ"מ).
 (19) רמב"ם ה' גירושין ספ"ב.
 (20) סוטה יז, א.

(14) סיבת מעלת האמהות על האבות מבואר בלקו"ת שה"ש (טו, ג) לפי שהאבות הטעמינן מעין עוה"ב ולעתידי כתיב ונקבה תסובב גבר. - והו"ע אחד עם המבואר בפנים, כי עיקר הענין דדירה בתחתונים ומעלת התחתון - יתגלה לעתיד.
 (15) ראה פירש"י שם.
 (16) וכמבואר בכתבי האריז"ל (ליקוטי הש"ס ליבמות) הטעם שמצות פו"ר היא בן ובת לפי שעיי"ז נעשה הציור של ה' אותיות דשם הוי' (הרומוזים

יום ראשון ח' תמוז

והנה, מצות התשובה¹³ מן התורה היא עזיבת החטא בלבד – עזיבת החטא בלבד, היא ענין התשובה מן התורה, (כראיתא – כפי שכתוב בגמרא פרק ג דסנהדרין¹⁴ ובחשן משפט סוף סימן לד¹⁵ לענין עדות¹⁶), – שאם הוא עזוב את החטא בלבד ואינו חוזר על אותו חטא שעשה אותו פסול לעדות – הריהו כשר לעדות¹⁷, הרינו שיגמור בלבד בלבד שלם, לבל ישוב עוד לבקלה, למרד במלכותו ותפוד¹⁸, ולא יעבר עוד – על מצות המלך – מלכו של עולם, הקב"ה חס ושלום, הן במצות עשה¹⁹ הן במצות לא תעשה²⁰. וזהו עקר פרוש לשון "התשובה", – כלומר, לשוב אל ה' בכל לבו ובכל נפשו, לעבדו ולשמר כל מצותיו, כמו שכתוב²¹: "יעזב רשע דרכו ואיש און מהשבתיו, וישב אל ה' וגו'"; – הפסוק אומר: במה מתבטא שובו אל הקב"ה – במה

אגרת התשובה

והנה מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד (כראי' בגמ' פ"ג דסנהדרין ובח"מ סס"ו ל"ד לענין עדות) דהיינו שיגמור בלבד בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן במל"ת. וזהו עיקר פי' לשון תשובה לשוב אל ה' בכל לבו ובכל נפשו לעבדו ולשמור כל מצותיו כמ"ש יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וכו'. ובפ' נצבים כתיב ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו וכו' בכל לבבך וכו' שובה ישראל עד ה' אלקיך וכו' השיבנו ה' אלקיך וכו'. ולא כדעת ההמון שהתשובה היא התענית. ואפי' מי שעבר על כריתות ומיתות כ"ד שגמר כפרתו היא ע"י יסורים. היינו שהקב"ה מביא עליו יסורים (וכמ"ש ופקדתי

הרשע עזב את דרכו הקודמת, והחוטא עזב את מחשבות החטא שלו. ובפרשת נצבים²² כתיב: "ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו וגו', בכל לבבך וגו'²⁴". – הרינו שענין התשובה הוא, לשוב אל ה', על ידי השמיעה בקולו, דבר שצריך להיעשות בכל הלב. וכך גם כתוב²⁶: "שובה ישראל עד ה' אלקיך וגו'"; – וכן כתוב²⁷: "השיבנו ה' אליך וגו'²⁸". – מכל הפסוקים האמורים, ברור שענין התשובה הוא לשוב אל ה', לקיים את מצותיו ולא לעשות שום עבירות. ולא פדעת הקמון, שהתשובה היא התענית. – על העבירות שעבר. ואפלו מי שעבר על פרייתות ומיתות פית-דין, שגמר כפרתו היא על ידי

יסורים, – כנוכר לעיל מהברייתא במסכת יומא, הינו שחקדוש' – פרוך-הוא מביא עליו יסורים – ויסורים אלה הם גמר כפרתו,

13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כותב "מצוה" (ולא "ענין" או "והנה התשובה" וכיו"ב. ועד' ל' הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב) – הפשוט הל' מורה דס"ל דתשובה בתוכן דעזיבת החטא מצוה מה"ת וגם להרמב"ם והסמ"ג שהרי אליב"י קאי כאן (וראה סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה בתחלתה) – ולא רק להרמב"ן (נצבים ל, יא. הובא בלקו"ת עה"פ שם). ובס' היד לפני הל' תשובה, (שכנראה גם "הקדמות" אלו להרמב"ם הם): מ"ע א' והוא שישווב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה. ואולי ג"ז מקור דברי הצ"צ שם. ובסהמ"צ להרמב"ם: 'מצוה ע"ג היא שצונו להתוודות כו' ולומר אותם עם התשובה". ראה במפורט להלן עמוד 1118 ואילך. 14. כה, ב. 15. סעיף כט ואילך. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא הביא מקדושין (מט, ב) ושו"ע אה"ע סל"ח סל"א לענין קדושין ובפרט דקדמו לסנה' וחור"מ (וראה מג"ח מצוה שס"ד) – וי"ל דעדיפא ל"י הוכחה מדיני ממונות דלא אזלינן בתו רובא, ז.א. שלא רק ע"ד הרוב מספיקה עזיבת החטא". 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיקר הכוונה כאן – דלא התענית וכמשל"ק. אבל מהל' מובן דגם בלא וידוי דברים – תשובה היא (וכדמוכח גם מהראיות משו"ע מחור"מ שלא הוזכרו שם וידוי דברים), אלא שידוי ובקשת מחילה – כשעושים – הם חלק התשובה ומוסיפים בתשובה – ולכן הזכירום הרמב"ם כו' משא"כ התענית, הוא ענין בפ"ע, וכמשנת' בסוף הפרק ורפ"ב – "ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תעניות כלל". ועיין זח"ג קכב, א. סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה. מנחת חינוך מצוה שסד". 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כל המשך הדברים – להקל עשיית התשובה, לבד ענין זה, דבכל תשובה צ"ל ענין כללי "דלא ישוב למרוד במל' ית". ולכאורה הוא חידוש גדול. וצ"ע המקור ע"ז בפוסקים [והוא בדוגמא שבקיום המצות ג"כ צ"ל הקדמת ענין הכללי בתחלה יקבל עליו עומ"ש ואח"כ עול מצות – ברכות רפ"ב] – וכ"ה גם בהכתובים שמביא לראי': יעזוב רשע דרכו (ל' יחיד – דרכו בכלל, שהוא רשע ואח"כ) מחשבותיו (ל' רבים, ענינים ועברות פרטיות); ושבת (בכלל), בקולו וגו' ("פרט") (ציווי – פרטי המצות). וכן שצ"ל ב' החלטות "הן במ"ע הן במל"ת". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבוה צ"ל קום ועשה – ובכ"ז מקבל עליו". 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבעבירה על מל"ת – ניכרת המרידה, משא"כ בהעדר עשיית מ"ע". 21. ישעיה נה, ז. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מפרש הסדרה ולא כדלקמן "בתורה" לשלול ואתחנן ד, ל – דשם הוא רק סיפור דברים, וכהתחלתה העידותי בכס' גו'. ועוד ועיקר (כי לכאורה גם מסיפור יש ללמוד מהו ענין התשובה) – כי שם אינו מפרט דצ"ל 'בכל לבבך". 23. נצבים ל, ב. 24. הטעם מדוע מביא רבנו הזקן בתחילה פסוק מנביא (ישעיה) ולאחר מכן פסוק מן התורה, כותב הרבי שליט"א, ש"יש לומר" שזה מפני שבנביא מפורש שהתשובה היא עזיבת החטא. והרבי שליט"א מוסיף: "וראה הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראף דכנ"ל כאן קאי (גם) להרמב"ם, ולדידי' פ' זה הבטחה היא (הל' תשובה פ"ז ה"ה) – עיין רמב"ן (שם) דתרווייהו איתנהו ב"י. ומר חפץ אלוף בסהמ"צ שלו מנה במנין העשין עשה ושבת עד ה' אלקיך (הובא בפי' הרי"פ לסהמ"צ להר"ס פרשה מ"ב) וכ"ה בסמ"ק במצוה ג' "לשוב דכתיב ושבת עד ה"א ושמעת בקולו". 26. הושע יד, ב. 27. איכה ה, כב. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הכרח כל ד' הפסוקים ודיוק סדרם (הקדים נביא לתורה וכו'): לקמן רפ"ג דע"י החטא מוריד השפעת שם הוי' ב"ה (דחלק הוי' עמו גו' חבל גו' – כמשל החבל כו') – שמוזה מובן שהתיקון (התשובה) צ"ל העלאת הכני"ל. ובפ"ד מבוארים פרטי שם הוי' – ה' (אחרונה) מעשה – ועז"ע יעזוב רשע דרכו גו' וישוב גו'. ו' – קול ושושה מדות (שבלב) כו' – ועז"ע ושבת גו' בקולו גו' לבבך גו'. ה' (ראשונה) התבוננות (רק בזה

בעבירה ישנו "גוף" ו"נשמה". מעשה העבירה הוא ה"גוף", והרצון והתאוה לעשות את העבירה, הוא ה"נשמה". בשעה שהוא עושה תשובה, עליו הרי לבטל גם את ה"גוף" וגם את ה"נשמה" של העבירה. הנה את ה"נשמה" – את הרצון והתאוה – מבטלים על ידי

החרטה על העבר, שחורה לו והוא מצטער על שעשה את העבירה. צער הוא הרי ההיפך מתענוג, והצער של העבירה מבטל את התענוג שבסיבתו היו בו הרצון והתאוה באותה עבירה. צריכים, אבל, הרי לבטל גם את ה"גוף" של העבירה, ובכך להימנע להבא מלעשות עבירה זו – והרי אין כאן מעשה שיבטל את מעשה העבירה, שהוא "גוף" העבירה. הנה היודי שהיא מוציא בפיו, ו"עקימת שפתיו הוי מעשה" – זה מבטל את "גוף" העבירה. על כל פנים, זהו ענין היודי שהוא חלק מהתשובה. ואילו תעניות

אינן חלק מהתשובה. ומה שכתוב ב"זואל" 33: "שובו עדי ככל לבבכם בצום ובכבי גו", – כתוב הרי כאן ענין התענית כחלק מ"שובו אלי", היינו – הרי זה כדי לבטל – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין של עתיד (ותשובה – עזיבת העבר). הגזירה שנגזרה – אז, למרק עון הדור על ידי יפורים בארבה. – שכדי לבטל את הגזירה, נדרש ענין התענית. אך אין התענית חלק מתשובה. וזהו הטעם בכל תעניות שמתענין על כל צרה שלא תבא על הצבור, – שהתענית באה כדי לבטל את צרת הגזירה. וכמו שכתוב במגלת אסתר 34: – שאסתר ביקשה להטיל תענית כדי לבטל גזירת המן. ומה שכתוב בספרי המוסר, ובראשם ספר הרוקח וספר חסידים, הרבה תעניות וסגופים לעובר על פרייתות ומיתות בית דין 35, וכן – הם מביאים הרבה תעניות, למוציא זרע לבטלה, שחיב מיתה בידי שמים, כמו שכתוב

(וכמו שכתוב: "ופקדתי בשבט וגו'" – "ופקדתי" ייקא), – שהקב"ה מביא את היסורים, והינינו 29 – מתי מביא הקב"ה יסורים לגמר הכפרה, הרי זה בשתשובתו רצויה לפניו ותפלה, בשובו אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה, אזי באתערותא דלתתא ו"כמים הפנים וכו'" – אתערותא דלעילא, לעורר האהבה והסדר ה' למרק עונו בייסורים בעולם הזה, – על ידי התעוררות מלמטה, ו"כמים הפנים", כפי שהאדם מבטא את רצונו העז לשוב אל ה' מצד אהבתו אל ה' – דבר זה פועל התעוררות מקבילה למעלה, שגם אליו יתיחסו באהבה וחסד, למרק אותו כליל מעונותיו על ידי יסורים בעולם הזה, וכמו שכתוב 30: "כי את אשר יאהב ה' יוכיח וגו'". – כדי

למרק אותו מעונותיו – בעולם הזה. יסורים אלה, שהקב"ה מביא, מצד אהבתו, למי ששב אל ה' מתוך אהבה – אלה הם היסורים המסיימים כפרת הנפש, בעבירות שגמר כפרתן הוא על ידי יסורים. אך, אין הכוונה לתעניות ויסורים שאדם מקבל על עצמו. ולכן לא הוקדמו הרמב"ם והסמ"ג – מ"ע טז, שום תענית ככל במצות התשובה, אף – לא, בכריתות ומיתות בית דין, – גם בתשובה על עבירות שעונשן הוא כרת או מיתת בית דין, שגמר כפרת עבירות אלו הוא הרי ענין היסורים – כפי שהגמרא אומרת – אף על פי כן, אין הרמב"ם והסמ"ג מזכירים גם בעבירות אלו את ענין התענית – מפני שהיסורים האמורים אינם מכוונים לתעניות, רק הודוי – שמתודים ומפרטים כדיבור את החטאים שחטא, ובקשת מחילה, – על העבירות, כמו שכתוב בתורה 31: "והתירו את חטאתם וגו' 32". – את היודי ובקשת מחילה כן מזכירים הרמב"ם והסמ"ג במצות התשובה, שכן, זהו חלק מהתשובה. טעמו של דבר (כתוב) הוא, כי

חסרונו) – ועז'נן שובה ישראל (שם המעלה). י' – שכל הנעלם שבכחו כו' שרש ועיקר חכ' שבה מלובש ה' (ח"א פי"ט ושם, אשר כשנוגע לשם – פונה בכל הכחות כו'). – ועז'נן השיבנו ה' גו'. וזהו ג"כ הענין והסדר, שנאמר: סור מרע (יעזוב רשע – מל"ת) ועשה טוב (ושמעת גו' בכל לבבך – דפליג לרמ"ח איברין, רמ"ח מ"ע) בקש שלום (לאחרי סומ"ר וע"ט – שלכן נק' ישראל – ויכול להיות שלום ושלמות כו' – מתחלה מלמטלמ"ע, ואח"כ מלמעלמ"ט – שובה ישראל, השיבנו ה') וכמוכן כ"ז מלקו"ת ס"פ בלק ד"ה מה טובו בבי' ד' תשובות – אלא ששם מביאם כו"א בפ"ע – וכאן – כמו שכאו"א מהן (אפילו תשו"ת) כלולה מכולן. וק"ל. ע"ד הקבלה – ראה ש' הגלגולים הקדמה כא ונלהעיר דשם מפרש ד' חלקי כפרה – וכפרה ה' חלול ה' וראה חדא"ג יומא (פו, א) 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מוסיף בזה בי' – דבכ"ז כל מצות התשובה גם על כריתות תלוי' באדם. ויכול למלאותה ולגמרה כי כששב מאהבה כו' מעורר כו' 30. משלי כז, יט. 31. נשא ה, ז. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה ה' צ"ל זה בתחילת הבי' – מהו תשובה מה"ת – אלא עיקר הכוונה כאן – דלא התענית וכמשל"ק. אבל מהל' מובן דגם בלא יודי דברים – תשובה היא (וכדמוכח גם מהראיות משו"ע מחו"מ שלא הוזכרו שם ויודי דברים), אלא שוידוי ובקשת מחילה – כשעושים – הם חלק התשובה ומוסיפים בתשובה – ולכן הזכיר הרמב"ם כו' משא"כ התענית, הוא ענין בפ"ע, וכמשנ"ת בסוף הפרק ורפ"ב – ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תעניות כלל". ועיין זח"ג קכב, א. סהמ"צ להצ"צ מצות ויודי ותשובה. מנחת חינוך מצוה סד"ז. – ראה לעיל הערה 17. 33. ב, יב. 34. ד, טז. 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וביותר תגדל הקושיא מ"סיגופים" דלבטל גזירה לא מצינו רק תענית, כנ"ל ביזאל ואסתר כו'. ועכצ"ל שכאן הכוונה אחרת.

ענין דלעתיד (כנ"ל) – ולא תשובה – שהוא על העבר, שמא נגזר עליו חס ושלוש מלמעלה עונש של יסורים, יינצל מכך על ידי התעניות, וגם כְּדֵי לְזוֹרֵז וּלְמַהֵר גַּמְר כַּפֶּרֶת נַפְשׁוֹ; – שבוה יש בכח התעניות לעזור, וְגַם אוֹלֵי אֵינוֹ שָׁב אֶל ה' כִּכְל לְבוֹ וּנְפִשׁוֹ מֵאֲהָבָה, כִּי אִם מִיִּרְאָה; –

אגרת התשובה

זה, היינו כדי לינצל מעונש יסורי' של מעלה ח"ו. וגם כדי לזרז ולמהר גמר כפרת נפשו. וגם אולי אינו שב אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה כ"א מיראה:

שאו אין ה"כמים הפנים" שלמעלה, עוזר לגמור כפרתו על ידי יסורים, ולכן הוא מקבל על עצמו יסורים בענין התעניות³⁷. אך בעצם,

ענין היסורים הגומרים את הכפרה (בחיבי כריתות ומיתות בית דין) אין הכוונה ליסורי תעניות, אלא ליסורים שמביאים על האדם רחמנא ליצלן מלמעלה, כדי לגמור את כפרתו.

בתורה³⁶ גְּבִי עֵר וְאוֹנֵן, – בהם היה חטא זה, וזה אשר הביא את העונש של מיתה בידי שמים, וְרִינֵו – של המוציא זרע לבטלה, כְּחֻבֵי כְּרִיתוֹת לְעֵנֵן זֶה – ולכן מביאים ספרי המוסר האמורים הרבה תעניות למי שעבר על חטא זה. הרי לכאורה, שהתעניות באות בתור יסורים לגמר הכפרה, שבחיבי כריתות נדרש ענין היסורים דוקא, ואילו לעיל, נאמר הרי שהיסורים הגומרים כפרתם של חיבי כריתות, הם דוקא

היסורים שמביאים על האדם מלמעלה, ולא התעניות שהוא מקבל על עצמו בתור יסורים? – מסביר רבנו הזקן: הֵינֵנּוּ, כְּדֵי לְנַצֵּל מֵעֲנִשׁ יִסּוּרִים שֶׁל מַעְלָה חַס וְשְׁלוֹם; – (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:

יום שני ט' תמוז

בְּתוֹרַת בְּהִנֵּינִי עַל פְּסוּקֵי "וְנִרְצָה לוֹ"; – שהעולה מרצה על מי שעבר על מצות עשה, וְכִדְאִיתָא בְּגִמְרָא פֶּרֶק קַמָּא דְּזִבְחִים, – וכמו שהגמרא אומרת בפרק ראשון של מסכת זבחים² דְּעוֹלָה מְכַפֶּרֶת עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְהִיא דוֹרוֹן לְאַחַר שְׁעֵשֶׂה הַתְּשׁוּבָה וְנִמְחַל לוֹ הַעֲנֵשׁ, וְכִדְאִים שְׁפָרַח בְּמִלְךָ וּפִיִּסּוֹ עַל יְדֵי פֶּרֶק לִימִין – שתדלנים, וְנִמְחַל לוֹ, – המלך, אֶת-עַל-פִּי-בֶן שׁוֹלַח – זה שטרח במלך, דוֹרוֹן וּמְנַחָה לְפָנָיו – לפני המלך, כדי שִׁיתְרַצָּה לוֹ לְרָאוֹת פָּנָיו הַמֶּלֶךְ – כך גם ענינו של קרבן עולה, שאחרי שעשה תשובה ומחלו לו על חטאו –

אגרת התשובה

פרק ב אך כל זה לענין כפרה ומחילת העון שנמחל לו לגמרי מה שעבר על מצות המלך כשעשה תשובה שלימה ואין מזכירין לו דבר וחצי דבר ביום הדין לענשו ע"ז ח"ו בעוה"ב ונפטר לגמרי מן הדין בעוה"ב. אמנם שיהי' לרצון לפני ה' ומרוצה וחביב לפניו ית' כקודם החטא להיות נחת רוח לקונו מעבודתו. היה צריך להביא קרבן עולה אפי' על מ"ע קלה שאין בה כרת ומיתת ב"ד כמו שדרשו רז"ל בת"כ ע"פ ונרצה לו וכדאיתא בגמ' פ"ק זבחים דעולה מכפרת על מ"ע והיא דוֹרוֹן לְאַחַר שעשה תשובה ונמחל לו העונש. וכאדם שסרה במלך ופייסו ע"י פרקליטין ומחל לו. אעפ"כ שולח דוֹרוֹן וּמְנַחָה לְפָנָיו שִׁיתְרַצָּה לוֹ לְרָאוֹת פָּנָיו הַמֶּלֶךְ (ולשון מכפרת וכן מ"ש בתורה ונרצה לו לכפר עליו אין זו כפרת נפשו אלא לכפר לפני ה' להיות נחת רוח לקונו כדאי' שם בגמ' וכמ"ש תמים יהי' לרצון).

מחילת העון על ידי יסורים (הן העבירות שעונשן כרת או מיתת בית דין) – אין הכוונה ליסורי תעניות שהאדם גזר על עצמו, אלא הכוונה היא, ליסורים שמביאים עליו מלמעלה, כדי לגמור כפרת נפשו. אֶת הַחֲטָא וְלֹא לְעִשׂוֹתוֹ עוֹד. ואפילו בעבירות שגמר כפרתן הוא על ידי יסורים (הן העבירות שעונשן כרת או מיתת בית דין) – אין הכוונה ליסורי תעניות שהאדם גזר על עצמו, אלא הכוונה היא, ליסורים שמביאים עליו מלמעלה, כדי לגמור כפרת נפשו.

בְּפֶרֶק ב. בפרק הקודם, פרק א', הסביר רבנו הזקן, שתשובה אינה ענין התענית, צום על עבירות שנעשו, אלא תשובה היא "עזיבת החטא", לעזוב את החטא ולא לעשותו עוד. ואפילו בעבירות שגמר כפרתן הוא על ידי יסורים (הן העבירות שעונשן כרת או מיתת בית דין) – אין הכוונה ליסורי תעניות שהאדם גזר על עצמו, אלא הכוונה היא, ליסורים שמביאים עליו מלמעלה, כדי לגמור כפרת נפשו. אֶת הַחֲטָא וְלֹא לְעִשׂוֹתוֹ עוֹד. ואפילו בעבירות שגמר כפרתן הוא על ידי יסורים (הן העבירות שעונשן כרת או מיתת בית דין) – אין הכוונה ליסורי תעניות שהאדם גזר על עצמו, אלא הכוונה היא, ליסורים שמביאים עליו מלמעלה, כדי לגמור כפרת נפשו.

אֶת הַחֲטָא וְלֹא לְעִשׂוֹתוֹ עוֹד. ואפילו בעבירות שגמר כפרתן הוא על ידי יסורים (הן העבירות שעונשן כרת או מיתת בית דין) – אין הכוונה ליסורי תעניות שהאדם גזר על עצמו, אלא הכוונה היא, ליסורים שמביאים עליו מלמעלה, כדי לגמור כפרת נפשו.

אֶת הַחֲטָא וְלֹא לְעִשׂוֹתוֹ עוֹד. ואפילו בעבירות שגמר כפרתן הוא על ידי יסורים (הן העבירות שעונשן כרת או מיתת בית דין) – אין הכוונה ליסורי תעניות שהאדם גזר על עצמו, אלא הכוונה היא, ליסורים שמביאים עליו מלמעלה, כדי לגמור כפרת נפשו. אֶת הַחֲטָא וְלֹא לְעִשׂוֹתוֹ עוֹד. ואפילו בעבירות שגמר כפרתן הוא על ידי יסורים (הן העבירות שעונשן כרת או מיתת בית דין) – אין הכוונה ליסורי תעניות שהאדם גזר על עצמו, אלא הכוונה היא, ליסורים שמביאים עליו מלמעלה, כדי לגמור כפרת נפשו.

אֶת הַחֲטָא וְלֹא לְעִשׂוֹתוֹ עוֹד. ואפילו בעבירות שגמר כפרתן הוא על ידי יסורים (הן העבירות שעונשן כרת או מיתת בית דין) – אין הכוונה ליסורי תעניות שהאדם גזר על עצמו, אלא הכוונה היא, ליסורים שמביאים עליו מלמעלה, כדי לגמור כפרת נפשו.

36. וישב לח, ז-ו. 37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז קשה למה לא הזכירו הרמב"ם (שהרי מדבר גם בעושה תשובה מיראה) ? ואולי כוונת ב"י אדה"ז – שתעניות וסיגופים הני"ל (מיעוט חלב ודס) הם ענין (קרבן-) תפלה על העתיד: לינצל מעונש וגם – שתמהר כפרתו וגם אולי – להגיע לתשו' מעולה ויותר. אלא שעפ"ז ג"כ ק"ק – חילוקי מספר התעניות כו' לכאו"א בפ"ע. אבל ראה פ"ב כיו"ב. ועיין ח"א פכ"ט ע"ד בטוש הגוף (אלא ששם נת' ענין הביטוש דסיבת חומריות הגוף – הקליפה וע"י התבוננות)". 1. ויקרא א, ד. 2. ד, ב.

רבות - בתנאים שונים. - תעניות אלו לא היו ענין של תשובה, וגם לא ענין של יסורים כדי לגמור את הכפרה - שהרי לא היו אלה חטאים כאלה הדורשים גמר כפרה על ידי יסורים, אלא התעניות באו במקום קרבן, כדי להיות מרוצה וחביב לפני הקב"ה כמו לפני החטא. ועל יסוד זה - שיש ענין של תעניות גם על חטאים קלים שאינם דורשים גמר כפרה על ידי יסורים, אלא התעניות הן במקום קרבן, הנה על יסוד זה, למד האר"י ז"ל לתלמידיו על פי חכמת האמת, - כפי שנקראת תורת הקבלה, מקספר הצומות לכמה עונות וחסאים, אף שאין בהן פרת ולא מיתה בידי שמים, - שבהם נדרש גמר כפרה על ידי יסורים, כמו על הפעם קנ"א - מאה חמישים ואחת, תעניות וכו'; ואפלו על איסור דרבנן כמו סתם יינם - יין של גוי, ותענה ע"ג - שבעים ושלש תעניות וכו'; וכן על פסול מצות עשה דרבנן כמו תפלה - ותענה ס"א - ששים ואחת תעניות וכו'. ודרך כלל, להתגלות רצון העליון ב"ה כמו הקרבן שנא' בו ריח ניחוח לה'. וכמו שבישעי' הלזה תקרא צום ויום רצון לה' מכלל שהצום הנרצה הוא יום רצון:

אגרת התשובה

ועכשיו שאין לנו קרבן להפיק רצון מה' התענית הוא במקום קרבן כמ"ש בנמרא שיהא מיעוט חלבי ודמי שנתמעט כאלו הקרבתי לפניך וכו'. ולכן מצינו בכמה תנאים ואמוראי שעל דבר קל היו מתענים תעניות הרבה מאד כמו ראב"ע שהי' מתיר שתהא פרה יוצאה ברצועה שבין קרניה בשבת וחכמים אוסרי' ופ"א יצאה כן פרתו של שכנתו ולא מיחה בה והושחרו שיניו מפני הצומות על שלא קיים דברי חביריו. וכן ר' יהושע שאמר בושני מדבריכם ב"ש והושחרו שיניו מפני הצומות. ורב הונא פעם אחת נתהפכה לו רצועה של תפילין והתענה מ' צומות. וכהנה רבות. ועל יסוד זה לימד האר"י ל לתלמידיו עפ"י חכמת האמת מספר הצומות לכמה עונות וחטאים אף שאין בהן כרת ולא מיתה בידי שמים כמו על הכעס קנ"א תעניות וכו'. ואפי' על איסור דרבנן כמו סתם יינם יתענה ע"ג תעניות וכו' וכן על ביטול מ"ע דרבנן כמו תפלה יתענה ס"א תעניות וכו' ודרך כלל סוד התענית היא סגולה נפלאה להתגלות רצון העליון ב"ה כמו הקרבן שנא' בו ריח ניחוח לה'. וכמו שבישעי' הלזה תקרא צום ויום רצון לה' מכלל שהצום הנרצה הוא יום רצון:

בתור דורון, וכמו שכתוב: "תמים יהיה לרצון". - כל ענינו של קרבן ה"עולה" הוא לרצות, שכן הכפרה כבר היתה לפני זה. כל זה היה כשהיו יכולים להקריב קרבנות, שאחרי שעשו תשובה, היו צריכים להביא קרבן כדי להיות מרוצה וחביב כמו לפני החטא, ועכשיו שאין לנו קרבן להפיק רצון מה' - התענית הוא במקום קרבן, כמו שכתוב בנמרא - שתפלת המתענה היא: "שיהא מעוט חלבי ודמי שנתמעט - על ידי הצום, כאלו הקרבתי לפניך וכו'" - הרי, שענין התענית הוא ענין של קרבן, להיות מרוצה לפני הקב"ה כמו לפני החטא. ולכן מצינו בכמה תנאים ואמוראים, שעל דבר קל - על חטא קל, היו מתענים תעניות הרבה מאד, כמו רבי אלעזר בן עזריה שהיה מתיר שתהא פרה יוצאה ברצועה שבין קרניה בשבת, וחכמים אוסרי', ופעם אחת יצאה בן פרתו של שכנתו ולא מחה בה, - שתימנע מכך, והשחרו שיניו מפני הצומות, - החכמים אסרו דבר זה. וכן רבי יהושע שאמר: "בושני מדבריכם בית שמאי", והשחרו שיניו מפני הצומות; - שצם על שהתבטא כך על בית שמאי, ורב הונא פעם אחת נתהפכה לו רצועה של תפילין, והתענה מ' צומות; וכהנה

תעניות וכו'. ודרך כלל, להתגלות רצון העליון ב"ה כמו הקרבן שנא' בו ריח ניחוח לה'. וכמו שבישעי' הלזה תקרא צום ויום רצון לה' מכלל שהצום הנרצה הוא יום רצון:

תעניות וכו'. ודרך כלל, להתגלות רצון העליון ב"ה כמו הקרבן שנא' בו ריח ניחוח לה'. וכמו שבישעי' הלזה תקרא צום ויום רצון לה' מכלל שהצום הנרצה הוא יום רצון:

יום שלישי י' תמוז

פרק ג. בפרק הקודם, פרק ב', הסביר רבנו הזקן, שלמרות שלעצם ענין התשובה לא נדרשות שום תעניות, הרי כשם שבשעה שביית המקדש היה קיים היו צריכים, אחרי החזרה בתשובה, להקריב קרבן עולה על החטא, גם בעבירה על מצות-עשה קלה, וענינו של הקרבן היה כדי שיהיה "ונרצה לו", שיהיה החזר בתשובה רצוי וחביב לפני הקב"ה כמו לפני החטא, הרי כעת, שאין לנו קרבנות להביא על ידם את ה"ונרצה לו" - בא התענית במקום

פרק ג. בפרק הקודם, פרק ב', הסביר רבנו הזקן, שלמרות שלעצם ענין התשובה לא נדרשות שום תעניות, הרי כשם שבשעה שביית המקדש היה קיים היו צריכים, אחרי החזרה בתשובה, להקריב קרבן עולה על החטא, גם בעבירה על מצות-עשה קלה, וענינו של הקרבן היה כדי שיהיה "ונרצה לו", שיהיה החזר בתשובה רצוי וחביב לפני הקב"ה כמו לפני החטא, הרי כעת, שאין לנו קרבנות להביא על ידם את ה"ונרצה לו" - בא התענית במקום

אגרת התשובה

פרק ג והנה חכמי המוסר האחרונים נחלקו במי שחטא חטא א' פעמים רבות. דיש אומרים שצריך להתענות מספר הצומות לאותו חטא חטא אחד פעמים רבות: דיש אומרים, שצריך להתענות מספר הצומות לאותו חטא פעמים רבות כפי המספר אשר

פרק ג והנה חכמי המוסר האחרונים נחלקו במי שחטא חטא א' פעמים רבות. דיש אומרים שצריך להתענות מספר הצומות לאותו חטא חטא אחד פעמים רבות: דיש אומרים, שצריך להתענות מספר הצומות לאותו חטא פעמים רבות כפי המספר אשר

3. אמור כב, כא. 4. ברכות יז, א. 5. ירושלמי ביצה פ"ב ה"ח. 6. חגיגה כב, ב. 7. מועד קטן כה, א. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אין להוכיח מכאן דאדה"ז ס"ל דתפלה מדרבנן נראה שו"ע דאדה"ז סק"ו, תניא רפ"ח, לקו"ת בלק (ע, ג). ובמכ' אדה"ז הידוע (בית רבי ח"א כ, א) בפשיטות דתפלה מה"ת וראה משנת יואל שקו"ט וביאורו, כי לכ"ע זמני תפלה הם דרבנן וכשביטל זה ציווה האר"י ל להתענות ס"א כו". 9. ויקרא א, ג. 10. נח, ה.

שלש פעמים שמונים וארבעה צומות על הוצאת שכבת זרע לְבַטְלָהּ, וְכֵן בְּשָׂאֵר הַמְּאִים וְעֻנוֹת – שעבר עליהם הרבה פעמים, יצום שלש פעמים כמספר הצומות הקבוע לאותו חטא. וְהַטַּעַם – מדוע שלש פעמים דוקא, הוא על פי מה שכתב בזהר הקדוש

סוף פְּרִשְׁתִּי נְחִי: "כִּיּוֹן דְּרֵיב פִּר נִשׁ קָמִי קְדָשָׁא – פְּרִיךְ-הוּא, – כְּשִׂאֲדָם חוּטָא לְפָנֵי הַקְּבִ"ה, וְזִמְנָא קְדָא – בפעם הראשונה שחוטא אותו חטא, עָבִיד רְשִׁימוּ כּוּי, – זה עושה רושם למעלה. אם חטא פעם שניה אותו חטא – אומר שם בזהר – מתחזק הרושם, וְזִמְנָא תְּלִיתִיתָּה – אם חטא פעם שלישית אותו חטא, אֲתַפְּשֵׁט הוּא כְּתָמָא מִסְמְרָא דָא לְסְמְרָא דָא כּוּי", – מתפשט הכתם והפגם בעקבות החטא מצד אל צד, כלומר: אין זה רושם בלבד, או רושם חזק בלבד, אלא פגם החודר מצד אל צד, לְכַף צְרִיף מִסְפֵּר הַצּוּמוֹת גַּם כֵּן ג' פְּעָמִים וְכוּי'. – כיוון שעל ידי חטאו בפעם השלישית אותו חטא, מתהווה ההתפשטות הגדולה ביותר של הפגם למעלה.

חָטָא; כְּגוֹן הַמוֹצִיא זֶרַע לְבַטְלָהּ, שְׂמִסְפֵּר הַצּוּמוֹת הַמְּפֹרָשׁ – על חטא זה, בְּתִקּוּנֵי תְשׁוּבָה מִהָאָר"י וְלֵן פ"ד – שמונים וארבע, תְּעֻנִּית, וְאִם חָטָא בְּזֶה עֵשָׂר אוֹ עֶשְׂרִים פְּעָמִים עַל הַרְדָּךְ מְשָׁל, צְרִיף לְהַתְעֵנוֹת עֵשָׂר אוֹ עֶשְׂרִים פְּעָמִים פ"ה, וְכֵן לְעוֹלָם,

– שתמיד מספר התעניות לכל חטא, הוא לפי מספר הפעמים שעבר על אותו חטא, דוּמְיָא – כמו, דְּקָרְבַן הַפִּאָת – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: כל החטאות, שְׁחֵיב לְהֵבִיא עַל כָּל פְּעַם וּפְעַם; – שחטא. וְיֵשׁ – בין חכמי המוסר, מְדַמֵּין – משווים, עֵנִין זֶה לְקָרְבַן עוֹלָה הַבָּאָה עַל 184 מְצוֹת עֲשֵׂה, דִּאֲפִלוּ עָבֵר עַל כְּמָה מְצוֹת עֲשֵׂה – מִתְכַּפֵּר – ומתרצה לפני הקב"ה, בְּעוֹלָה אֶתְהַ, כְּדָאִיתָּא בְּגִמְרָא פְּרָק קָמָא דְּזֻבְחִים – כמו שהגמרא אומרת בפרק ראשון של מסכת זבחים. וְהַכְרֵעָה הַמְּקַבְּלַת בְּזֶה, – בין שתי הדיעות של חכמי המוסר, היא לְהַתְעֵנוֹת ג' פְּעָמִים כְּפִי מִסְפֵּר הַצּוּמוֹת דְּחָטָא זֶה, דְּהֵינּוּ – כְּגוֹן: רנ"ב – מאתים חמשים ושנים,

אגרת התשובה

פעמים רבות כפי המספר אשר חטא. כגון המוציא זרע לְבַטְלָהּ שְׂמִסְפֵּר הַצּוּמוֹת הַמְּפֹרָשׁ בְּתִקּוּנֵי תְשׁוּבָה מִהָאָר"י הֵן פ"ד תְּעֻנִּית וְאִם חָטָא בְּזֶה עֵשָׂר אוֹ עֶשְׂרִים פְּעָמִים עַד"מ צְרִיף לְהַתְעֵנוֹת עֵשָׂר אוֹ עֶשְׂרִים פְּעָמִים פ"ד וְכֵן לְעוֹלָם. דוּמְיָא דְּקָרְבַן חָטָאת שְׁחֵיב לְהֵבִיא עַל כָּל פְּעַם וּפְעַם. וְיֵשׁ מְדַמֵּין עֵנִין זֶה לְקָרְבַן עוֹלָה הַבָּאָה עַל מ"ע דִּאֲפִי עָבֵר עַל כְּמָה מ"ע מִתְכַּפֵּר בְּעוֹלָה אֶתְהַ כְּדָאִי בְּגִמ' פ"ק דְּזֻבְחִים. וְהַכְרֵעָה הַמְּקוּבַּלַת בְּזֶה לְהַתְעֵנוֹת ג"פ כְּפִי מִסְפֵּר הַצּוּמוֹת דְּחָטָא זֶה. דְּהֵינּוּ רנ"ב צוּמוֹת עַל הַצּוּמוֹת שו"ל וְכֵן בְּשָׂאֵר חָטָאִים וְעֻנוֹת. וְהַטַּעַם הוּא עפ"י מ"ש בְּזוּה"ק ס"פ נח כיוון דחב ב"ג קמי קודב"ה זמנא חדא עביד רשימו כו' זמנא תליתאה אתפשט ההוא כתמא מסמרא דא לסמרא דא כו'. לכך צריך מספר הצומות ג"כ ג"פ וכו'.

יום רביעי י"א תמוז

אָכַן – ברם, כָּל זֶה בְּאֲדָם חֻזַק וּבְרִיאָה, שְׂאִין רַבִּי הַצּוּמוֹת מוּזִיק לוֹ כְּלָל לְבִרְיָאוֹת גּוּפוֹ, וְכִמוֹ בְּדוּרוֹת הַרְאִשׁוֹנִים, בְּיָמֵי תְנָאִים וְאַמּוֹרָאִים – לא היו מתעניין בְּכִהָאִי גִּוְנָא, – באופן כזה, על חטאים, אֵלָא הַבְּרִיאִים, דְּמִצּוֹ לְצַעוּרֵי נַפְשֵׁיהוּ; – שבכוחם לצער את עצמם, וְדָלָא מְצִי לְצַעוּרֵי נַפְשֵׁיהּ – מי שאין בכוחו לצער את נפשו, וּמִתְעַנֶּה – נקרא "חֻמְיָא בְּגִמְרָא פְּרָק קָמָא – ראשון, דְּתַעֲנִית, וְאַפְּלוּ מִתְעַנֶּה עַל עֲבֻרוֹת שְׁפִידוּ כְּדָפְרָשׁ רְשִׁי שָׁם, – שאפילו באותו אופן שלפי ה"מאן דִּאֲמַר" השני הוא נקרא קדוש, שזה כפי שרש"י אומר שם מפני שעל ידי כך עונותיו מתמרקים, הרי גם באופן כזה אומר אותו "מאן דִּאֲמַר" שנקרא חוטא אם הוא מתענה

אָכַן כָּל זֶה בְּאֲדָם חֻזַק וּבְרִיאָה שְׂאִין רַבִּי הַצּוּמוֹת מוּזִיק לוֹ כְּלָל לְבִרְיָאוֹת גּוּפוֹ, וְכִמוֹ בְּדוּרוֹת הַרְאִשׁוֹנִים, בְּיָמֵי תְנָאִים וְאַמּוֹרָאִים – לא היו מתעניין בְּכִהָאִי גִּוְנָא, – באופן כזה, על חטאים, אֵלָא הַבְּרִיאִים, דְּמִצּוֹ לְצַעוּרֵי נַפְשֵׁיהוּ; – שבכוחם לצער את עצמם, וְדָלָא מְצִי לְצַעוּרֵי נַפְשֵׁיהּ – מי שאין בכוחו לצער את נפשו, וּמִתְעַנֶּה – נקרא "חֻמְיָא בְּגִמְרָא פְּרָק קָמָא – ראשון, דְּתַעֲנִית, וְאַפְּלוּ מִתְעַנֶּה עַל עֲבֻרוֹת שְׁפִידוּ כְּדָפְרָשׁ רְשִׁי שָׁם, – שאפילו באותו אופן שלפי ה"מאן דִּאֲמַר" השני הוא נקרא קדוש, שזה כפי שרש"י אומר שם מפני שעל ידי כך עונותיו מתמרקים, הרי גם באופן כזה אומר אותו "מאן דִּאֲמַר" שנקרא חוטא אם הוא מתענה

אגרת התשובה

אָכַן כָּל זֶה בְּאֲדָם חֻזַק וּבְרִיאָה שְׂאִין רַבִּי הַצּוּמוֹת מוּזִיק לוֹ כְּלָל לְבִרְיָאוֹת גּוּפוֹ, וְכִמוֹ בְּדוּרוֹת הַרְאִשׁוֹנִים, בְּיָמֵי תְנָאִים וְאַמּוֹרָאִים – לא היו מתעניין בְּכִהָאִי גִּוְנָא, – באופן כזה, על חטאים, אֵלָא הַבְּרִיאִים, דְּמִצּוֹ לְצַעוּרֵי נַפְשֵׁיהוּ; – שבכוחם לצער את עצמם, וְדָלָא מְצִי לְצַעוּרֵי נַפְשֵׁיהּ – מי שאין בכוחו לצער את נפשו, וּמִתְעַנֶּה – נקרא "חֻמְיָא בְּגִמְרָא פְּרָק קָמָא – ראשון, דְּתַעֲנִית, וְאַפְּלוּ מִתְעַנֶּה עַל עֲבֻרוֹת שְׁפִידוּ כְּדָפְרָשׁ רְשִׁי שָׁם, – שאפילו באותו אופן שלפי ה"מאן דִּאֲמַר" השני הוא נקרא קדוש, שזה כפי שרש"י אומר שם מפני שעל ידי כך עונותיו מתמרקים, הרי גם באופן כזה אומר אותו "מאן דִּאֲמַר" שנקרא חוטא אם הוא מתענה

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ עולות אחרות – ראה סוגי הקרבנות בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ קדשים". 2. ה, ב, ו, א, ז, ב. 3. עג, ב. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכל הדינים דלקמן – עיין שו"ע או"ח סתקע"א ובנ"כ שם. שו"ע אדה"ז הל' נזקי גוי' סי' ד". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יא, סע"א. ועיין רמב"ם הל' דעות רפ"ג ובנ"כ שם".

תקנתיה? – מהי תקנתו של אותו אדם? – כיצד יהיה לו ענין הכפרה כדי להיות "נרצה" לפני הקב"ה כמו לפני החטא? – הרי זה, כדכתיב: – כמו שכתוב:

אגרת התשובה

שם וכדאיתא בגמ' פ"ק דזבחים שאין לך אדם מישראל שאינו מחוייב עשה וכו'. ומכ"ש מי שהוא בעל תורה שחוטא ונענש בכפליים כי מחמת חלישות התענית לא יוכל לעסוק בה כראוי. אלא מאי תקנתא כדכתיב וחטאך בצדקה פרוק. וכמ"ש הפוסקים ליתן בעד כל יום תענית של תשובה ערך ח"י ג"פ וכו' והעשיר יוסיף לפי עשרו וכו' כמ"ש המ"א הלכות תענית:

וכו', – ויתן סכומים גדולים יותר עבור כל יום של תענית-תשובה, כמו שכתב המגן אברהם הלכות תענית:

בשעה שאין הוא יכול לצער את עצמו, וכדאיתא – כפי שמוצאים בגמרא פ"ק קמא – ראשון, דזבחים, שאין לך אדם מישראל שאינו מחייב עשה וכו'. – הרי שתמיד ישנו ענין של עוונות בתענית, ובכל זאת אומרים, שאם אין בכוחו לצער את עצמו וצם – נקרא חוטא. ומכל שכן מי שהוא בעל תורה, – וצם למרות שאין בכוחו לצער את עצמו, שחוטא – במה שהוא צם, ונענש ככפלים,

כי מחמת חלישות התענית לא יוכל לעצם בה – בתורה, כראוי – ויש לו עונש כפול, א) על הצום, ב) על ביטול תורה. אלא מאי

יום חמישי י"ב תמוז

להשלים, רנ"ב – מאתים חמשים ושנים צומות בנזכר לעיל – שהם שלש פעמים שמונים וארבע, כפי ההכרעה המקובלת בין אלה הסבורים שדי לצום פעם אחת מספר הצומות על כל חטא, גם אם חטא אותו חטא הרבה פעמים, לבין אלה הסבורים שעל כל פעם שחטא, יש לצום אותו מספר צומות – יתענה עוד ד' פעמים פ"ד עד אחר הצות היום בלבד, דמיחשב גם כן תענית בירושלמי, – בתלמוד ירושלמי נחשב צום של עד אחר חצות היום, לתענית, וב' – שני הצאי יום נחשבים לו ליום אחד לענין זה. – של מספר הימים שעליו לצום לתיקון חטאו, וכן לשאר עונות פיוצא בקה, – לעיל דיבר אודות עוונות שחייבים

ומכל מקום, – למרות שאמרנו שבדורותינו, שאין כוח לאדם לצער את עצמו, יש להמיר את תענית התשובה במתן צדקה, בכל זאת כל בעל נפש החפץ קרבת ה', לתקן נפשו להשיבה – את הנפש, אל ה' בתשובה מעלה מן המבקר – יחמיר על עצמו להשלים על כל פנים פעם אחת כל ימי חייו מספר הצומות לכל עון ועון מעונות החמורים שחייבים עליהם מיתה על כל פנים, – על כל פנים, על העוונות שחייבים עליהם מיתה – ישלים את מספר הצומות הנדרשים על אותו עון, ואפלו – אם חיוב המיתה על אותו עון, הוא בידי שמים בלבד, – ולא מיתה בידי אדם – ישלים על אותם עוונות – על כל פנים – את מספר הצומות הנדרשים על אותו עון. כגון להוצאת דרע לכמלה – ישלים, פ"ד – שמונים וארבעה צומות פעם אחת בימי חייו. ויכול לדחות את הצומות, לימים הקצרים בחרף, ויתענה בעשר תעניות על דרך משל בחרף אחד, או פחות, – מעשרה תעניות, ויגמר מספר הפ"ד צומות כמ' שנים, או יותר כפי כחו – אם יש לו יותר כוח, הוא יכול לעשות זאת בתקופה קצרה יותר, ואם כוחו חלוש – בתקופה ארוכה יותר, (וגם יכול לאכול מעט כג' שעות לפני נץ החמה, ואף-על-פי-כן נחשב לתענית אם התנה כן).

אגרת התשובה

ומ"מ כל בעל נפש החפץ קרבת ה' לתקן נפשו להשיבה אל ה' בתשובה מעולה מן המובחר. יחמיר על עצמו להשלים עכ"פ פעם א' כל ימי חייו מספר הצומות לכל עון ועון מעונות החמורים שחייבין עליהם מיתה עכ"פ ואפי' בידי שמים בלבד כגון להוצאות ז"ל פ"ד צומות פ"א בימי חייו. ויכול לדחות לימים הקצרים בחורף ויתענה כעשר תעניות עד"מ בחורף א' או פחות ויגמור מספר הפ"ד צומות כמ' שנים או יותר כפי כחו (וגם יכול לאכול מעט כג' שעות לפני נ"ה ואעפ"כ נחשב לתענית אם התנה כן) ולתשלום רנ"ב צומות כג"ל יתענה עוד ד' פעמים פ"ד עד אחר חצות היום בלבד דמיחשב ג"כ תענית בירושלמי. וב' הצאי יום נחשבים לו ליום א' לענין זה. וכן לשאר עונות כיוצא בהן אשר כל לב יודע מרת נפשו וחפץ בהצדקה:

עליהם מיתה בידי שמים (על כל פנים), שיחמיר בהם על עצמו להשלים את מספר הצומות האמורים. וכעת אומר רבנו הזקן, שגם עוונות שאין עליהם חיוב מיתה, אלא שיש בהם ה"חומר" של עוונות שחייבים עליהם מיתה (בכך הם "כיוצא בהן", דומים לעוונות שיש עליהם חיוב מיתה), כפי שהוא מזכיר למשל להלן בפרק ז' הדברים שהם ממש כמו עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכת דמים, והם העלמת עין מן הצדקה, לשון הרע, כעס וכדומה, גם עליהם יחמיר על עצמו לצום על כל פנים פעם אחת את מספר הצומות הנדרש על אותו חטא, אשר כל לב יודע מרת נפשו, ויחפץ בהצדקה: – שתתוקן ותהיה צודקת.

הנדרשים על אותו עון. כגון להוצאת דרע לכמלה – ישלים, פ"ד – שמונים וארבעה צומות פעם אחת בימי חייו. ויכול לדחות את הצומות, לימים הקצרים בחרף, ויתענה בעשר תעניות על דרך משל בחרף אחד, או פחות, – מעשרה תעניות, ויגמר מספר הפ"ד צומות כמ' שנים, או יותר כפי כחו – אם יש לו יותר כוח, הוא יכול לעשות זאת בתקופה קצרה יותר, ואם כוחו חלוש – בתקופה ארוכה יותר, (וגם יכול לאכול מעט כג' שעות לפני נץ החמה, ואף-על-פי-כן נחשב לתענית אם התנה כן).

למרות שאכל שלוש שעות לפני נץ החמה, נחשב לו אותו יום לתענית שלם, כפי שהתנה שכך יהיה הצום שלו. ולתשלום – וכדי

6. ז, א. ראה רש"י שם. 7. דניאל ד, כד. 8. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן עמוד 1168 ואילך. 9. או"ח סתקס"ח סקי"ב ובהנשמן שם. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכ"מ בכי"ב מובא השם "נפש" דוקא – וי"ל שהוא ע"פ זח"ג (כד, ב) עה"פ ובס' הגלגולים ובכ"מ "שדוקא הנפש היא החוטאת". 11. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן עמוד 1174 ואילך. 12. נדרים פ"ח ה"א.

לסכומים גדולים, אין לחוש משום – אל לו לחשוש למה שאמרו רבותינו ז"ל: "אל יבזבו יותר מחמש", – ואילו כאן יכול הסכום להגיע ליותר מחומש. אף על פי כן אל לו לחשוש, מפני – דלא מקרי בזבוז בכהאי גוונא, – אין זה נקרא בזבוז במקרה זה, כשהוא נוהג

אכן, מספר הצומות העודפים על רנ"ב – לגבי החטא של הוצאת זרע לבטלה, ובהאי גוונא, – מספר הצומות שמעל לשלש פעמים של מספר הצומות לגבי חטאים אחרים, שהיה צריך להתענות, כדי לחוש לדעת המחמירים להתענות מספר הצומות שעל כל חטא

את הכסף כפדיון הצומות שהיה עליו לצום, מאחר שעושה לפדות נפשו מתעניות וסגופים, ולא גרעא – ואין זה גרוע, מרפואת הגוף ושאר צרכיו. – בהן מבזבו האדם יותר מחומש של רכושו. ולפי שמספר הצומות המזכרים בתקוני תשובה של הארז"ל, הנזכרים לעיל רבו במאד מאד, לכן נהגו עכשו כל החרדים לדבר ה', להרבות מאד מאד בצדקה, – כדי לפדות הצומות שהם חושבים שמוטל עליהם לצום, וזאת – מחמת חלישות הדור, דלא מצו לצעורי נפשם פלי האי – שאינם יכולים לצער את נפשם כל כך ולצום – לכן

אגרת התשובה

אכן מספר הצומות העודפי על רנ"ב וכה"ג שהיה צריך להתענות לחוש לדעת המחמירי להתענות מספר הצומות שעל כל חטא וחטא כפי מספר הפעמים שחטא כנ"ל. יפדה כולן בצדקה ערך ח"י ג"פ בעד כל יום. וכן שאר כל תעניות שצריך להתענות על עבירות שאין בהן מיתה ואפי' על ביטול מ"ע דאורי' ודרכנן ות"ת כנגד כולם כפי המספר המפורש בתיקוני התשובה מהאר"י ז"ל (ורובם נזכרים במשנת חסידים במס' התשובה) הכל כאשר לכל יפדה בצדקה כנ"ל אי לא מצו לצעורי נפשי' כנ"ל. ואף שיעלה לסך מסויים אין לחוש משום אל יבזבו יותר מחומש. דלא מקרי בזבוז בכה"ג מאחר שעושה לפדות נפשו מתעניות וסגופים. ולא גרעא מרפואת הגוף ושאר צרכיו. ולפי שמספר הצומות המזכרי בתקוני תשובה הנ"ל רבו במאד מאד לכן נהגו עכשו כל החרדים לדבר ה' להרבות מאד מאד בצדקה. מחמת חלישות הדור דלא מצו לצעורי נפשם כולי האי (וכמ"ש במ"א ע"פ חסדי ה' כי לא תמוז):

הם מרבים בצדקה כתמורה לריבוי הצומות, (וכמו שנתבאר במקום אחר על פסוקים: "חסדי ה' כי לא תמוז") – מפרש להלן ב"אגרת הקדש" סימן י, מפני ש"לא תמוז", מפני שאין אנו שלמים, אלא יש לנו חטאים ועוונות לתקן, עלינו להודקק לא לסתם צדקה וחסד מוגבלים, אלא ל"חסד ה'", לצדקה וחסד בלתי מוגבלים, כמדת החסד והצדקה של הקב"ה שאינם מוגבלים.

וחטא כפי מספר הפעמים שחטא פנובר לעיל – הנה, יתרת צומות אלה, יפדה בלן בצדקה ערך ח"י – שמונה עשר, גדולים פוליש בעד כל יום. – שהיה עליו לצום, וכן שאר כל תעניות שצריך להתענות על עבירות שאין בהן מיתה, ואפלו על בטול מצות עשה דאורי' ודרכנן, – מצות עשה מן התורה או מצות עשה של רבנן, ותלמוד תורה כנגד כלם, – ועל ביטול מצות עשה של תלמוד תורה השקולה כנגד כל שאר המצוות, מספר הצומות שעליו לצום, הוא – כפי המספר המפורש בתקוני התשובה מהאר"י ז"ל (ורבם נזכרים במשנת חסידים במסכת התשובה) – הפל פאשר לכל יפדה בצדקה פנובר לעיל, – בערך של שמונה עשר "גדולים פוליש" תמורת כל יום של צום, אי לא מצו לצעורי נפשיה – אם קשה לו לצער את נפשו – יפדה את הצומות בצדקה, פנובר לעיל. – שבדורותינו החלושים האלה, אי אפשר לאדם לצער את עצמו, ועליו לפדות תעניות אלו בצדקה. ואף שיעלה – פדית ימי הצום, לסך מקיים –

יום שישי י"ג תמוז

הן כאמצעי להיות שוב רצוי וחיבי לפני הקב"ה. אמנם התחלת מצות התשובה ועקרה, לשוב עד ה' – כפי שיסביר להלן, הכוונה היא עד שיחזור שם הוי' שבישראל לשלימותו, פאמת ובלב שלם, התקרה לכאר – זאת היטב בתקנת תפאור, בתקדים – לאחר הקדמת, מה שכתוב בזהר תקדושי: כבאור מלת "תשובה" על דרך הפסוד – ביאורה של המלה "תשובה" על פי דרך

פרק ד. ואולם, כל הנזכר לעיל, – בענין התעניות הבאות בשייכות לענין התשובה, ואלו תעניות יש להחמיר לצום אותן בפועל ואלו שיש לפדות בצדקה, הוא לנמר הפפרה ומרוק הנפש לה' – כל זה בא אחר התשובה, כמו שנתבאר לעיל מהמקרא פרק קמא ודבחים, – פרק ראשון במסכת זבחים, דעולה – קרבן עולה שהיו מביאים על מצות עשה, אחרי התשובה, דורון היא לאחר שרצה הפרקליט וכו'. – אז מביאים דורון כדי להיות רצוי וחביב בפני המלך נגדו חטא, כך גם התעניות (או הצדקה) האמורות,

אגרת התשובה

פרק ד ואולם כל הנ"ל הוא לגמר הכפרה ומירוק הנפש לה' אחר התשובה כמ"ש לעיל מהגמ' פ"ק דובחים דעולה דורון היא לאחר שריצה הפרקליט וכו'. אמנם התחלת מצות התשובה ועיקרה לשוב עד ה' באמת ובלב שלם. ההכרה לכאר היטב בהרחבת הביאור. בהקדים מ"ש בוור"ק בביאור מלת תשובה ע"ד הסוד. תשוב ה'. ה'

הסוד, הוא: "תשוב ה'", – שהאות ה' משם הוי' תחזור ותהיה מיוחדת עם המדריגה שלמעלה ממנה, אתה היתה מיוחדת לפני כן,

אז מביאים דורון כדי להיות רצוי וחביב בפני המלך נגדו חטא, כך גם התעניות (או הצדקה) האמורות,

14. כתובות נ, א. 15. איכה ג, כב. 1. רפ"ב. וראה לקוטי שיחות חלק י"ט עמוד 401 הערה 12 ובשולי הגליון. 2. ח"ג קכב, א.

לחטא זה. הנה להבין זאת - לפחות, מעט מזער, - מעט מן המקצת, צריך להקדים מה שמבאר מהפכתו ומדברי רבותינו זכרונם לברכה ענין תפלת ומיתה בידי שמים, - באיזה אופן בוצע עונש כרת ועונש מיתה בידי שמים: פשע עבר עברה שחייבים

עליה תפלת - היה מת ממשי קדם - לפני מלאת

לחוטא, חמשים שנה⁸,

ובמיתה בידי שמים -

כשאחד עובר עבירה

שעונשה מיתה בידי שמים,

היה מת ממשי - לא מיתה

רוחנית של הנפש, אלא

מיתה גשמית של הגוף -

קדם - לפני שמלאו לו

ששים שנה⁹, בהנניח כן

עויר הנביא בירמיהו¹⁰ -

שאמר נבואת שקר, והקב"ה

אמר לו "הנני משלחך מעל

פני האדמה גו", ובתור עונש

מת ממשי¹¹, (ולפעמים גם

במיתה בידי שמים נפרעין

לאלתר, - נענשים מיד,

כמו שמצינו בער ואונן). - שהיו חייבים מיתה בידי שמים (הערת

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ראה לעיל ספ"א), על החטא שחטאו, ועונשם

בא עליהם מיד. על כל פנים, כפי שמוצאים אנו בפסוקים ובמאמרי

חכמינו ז"ל, הרי בכרת ובמיתה בידי שמים, שמי שהיה חייב בהם, מת

בפועל ממש, לפני שמלאו לו חמשים או ששים שנה, ומתעוררת

השאלה: והרי נמצאו בכל דור כמה וכמה חובי פרישות

ומיתות, - ובכל זאת, והאריכו ימיהם (ושנתיים) [ושנתיים]

בנעימים?¹²

ה' תתאה - "תשובה תתאה", - ה' התחוננה שבשם הוי', כלומר, ה' האחרונה שבשם הוי' (י' ה' ו' ה'), כשהיא מוחזרת אל האות ו'א'ו של שם הוי', זה נקרא "תשובה תתאה" - המדריגה התחוננה שבתשובה, ה' עלאה - "תשובה עלאה". - ה' הראשונה שבשם

הוי' כשהיא מוחזרת אל

האות יו"ד שבשם הוי', זה

נקרא "תשובה עלאה" -

תשובה עליונה, המדריגה

העליונה שבתשובה. וגם -

צריך להקדים, מה שכתוב

בזהר הקדוש בקצת

מקומות³, שאין תשובה

מועלת לפונם בריתו

ומוציא ידע לבטלה⁴, והוא

- מה שאומר באותם

מקומות בזהר, שאין תשובה

מועילה על חטא זה, הרי זה

דבר תמוה מאד, שאין לה

דבר עומד בפני התשובה⁵,

- שגם תשובה לא תועיל,

ואפלו - העבירות החמורות

ביותר של עבודה זרה ונלוו

עריית וכו'. - שיש בהם החומרה המיוחדת של "יהרג ואל יעבור",

שעל האדם ליהרג ובלבד שלא יעבור עבירות אלה, ובכל זאת

מועילה בהם תשובה. כיצד, איפוא, אומר בזהר הקדוש, שעל חטא

פגם הברית והוצאת זרע לבטלה, אין תשובה מועילה? ופרש

בראשית חכמ"ו⁶, שכןנת הזהר - היא: שאין מועלת - על חטא

זה, תשובה תתאה כי אם תשובה עלאה וכו'. - לכך מתכוון

הזהר, שתשובה סתם, שהיא "תשובה תתאה" אין בה מן המועיל, אך

המדריגה העליונה יותר של תשובה, "תשובה עלאה" - מועילה

3. זח"א ס, א. ריט, ב. זח"ב ריד, ב. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רמב"ם תשובה ספ"ג. ע"פ ירושלמי פאה פ"א, א. ובז"ח ס"פ בראשית". 5. שער הקדושה פ"ו. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי שולל דעת הרמב"ן ס"פ אחרי". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כירוש' ביכורים וכיו"ב)". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי שולל דעת הרמב"ן ס"פ אחרי". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל". - בנוגע לכרת (בהערה 7). 10. פכ"ח. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "1) הרי דינו מיתה בידי אדם (סנה' פט, א). 2) לא נתפרש בכלל בן כמה שנים הי'. וי"ל דהרא"י היא דמיתה בידי"ש מת ממש (דזהו חידוש אדה"ו כאן) וכמש"נ בחנני" כה אמר ה' הננו משלחך (בידי"ש) מעל פני האדמה השנה אתה מת גו' וימת חנני גו'. ועפ"ז מובן הבא בחצעי"ג תיכף לאח"ז "ולפעמים גם במיתה בידי"ש נפרעין לאלתר" - מהי 1) השייכות לכאן, 2) פי' "גם" - וע"פ הנ"ל: מתוך, - דלכאורה ענין דחנני אינו דומה ליד"ש דנדר"ד שהרי מיתתו בידי"א (ובזה - פשיטא שהכוונה מת ממש) ומיתתו בפועל באה תחת זה. וע"ז מתוך "בירמיהו" - דאף שדינו מיתה בידי"א כבש"ס - לא דנוהו ע"ז, כ"א כמסופר בירמיהו: הבטחת מת גו' לכן גו' - עונש מה' (לא תמורת יד"א) על שהבטיח כו' ומת ממש. וא"ת הרי מת לאלתר - לפעמים גם כו'. בהמשך להנ"ל יל"פ גם ההדגשה הנביא - לא רק שלא דנוהו בפועל בידי"א, אלא שאא"פ ה' לדונו למיתה בידי"א (ובמילא - אין מקום לענושו תמורת זה), כי המדובר בחנני הנביא (היינו שנביא אמת הי'. וכ"כ בירוש' סנהדרין פ"א ה"ה. ורק לאחרי שיעברו שנתים ולא תקיים הבטחתו אפשר לדונו בידי"א". - ראה שיעורים בספר התניא עמוד 1188 ואילך. 12. על השאלה: מה מציין רבנו הזקן בקושיא, בהוספו המלה "בנעימים" ("שהאריכו ימיהם ושנותיהם בנעימים") - ענה הרבי שליט"א: "שאאל"פ (בדוחק עכ"פ) שנתקיים ע"י עונש עוני וכו' שנק' מתו בל' "הכתוב" (שמות ד, יט) ו"בדברי רז"ל" (הובא בפרש"י עה"ת שם)".

שבת קודש י"ד תמוז

רוח הפה שיוצא מהאדם בשעה שהוא מדבר, כמו שכתוב: "וּבְרוּחַ פִּיּוֹ – נִבְרָאוּ, כָּל צְבָאִים", והיא פְּחִינַת חַיּוֹת הַמְּלַבֵּשׁת בְּאוֹתֵיזוֹת שֶׁבַע שָׁרָה מְאֻמְרוֹת (שָׁהָן) – האותיות, פְּחִינַת בְּלִים וְהַמְשָׁבוֹת וְכוּ', – מהחיות האלקיות, כמו שנתבאר בלקומי

אמרים – ספר ה"תניא", חלק ב – "שער היחוד

והאמונה", פרק יא; ובין נשמת האדם, שנמשכה תחלה מפְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת חַיּוֹת וְהַשְּׁפַע שֶׁמְשַׁפֵּעַ אֵין-סוֹף פְּרוּף-הוּא, כמו שכתוב: – לגבי הנשמה, הלשון "וַיִּפַּח וְגו'", –

שכאמור לעיל, מורה המלה "ויפח" על פנימיות החיות והשפע, שכן, הנופח – נופח מתוכו ומפנימיותו, הרי

שהנשמה נמשכה תחלה מפנימיות החיות והשפע של אין סוף ברוך הוא. אלא, שלאחר מכן, בגלל כניסת הנשמה בגוף – ואחר כך ירדה בסתר המדרגה, גם על ידי פְּחִינַת האותיות – כפי שהדבר

במלאכים המתהווים מאותיות, אלא שכאן הן האותיות שֶׁבַע מְאֻמְרוֹ: "נַעֲשֶׂה אָדָם וְכוּ'²⁰", – מדן נברא האדם, כדי להתלבש – הנשמה, בגוף – האדם,

שבהעולם הזה התחנן. – הרי שהנשמה נמשכה תחלה, מפנימיות החיות והשפע, ורק מפאת התלבשותה בגוף, נמשכה על ידי בחינת האותיות, שהן בחינה של חיצוניות. הרי שההבדל בין מלאכים לנשמות הוא, שנשמות הן מפנימיות האלקות, היא שם הוי' (כפי שיוסבר להלן), ומלאכים הם מבחינה של חיצוניות – שם אלקים. ולכן נקראו המלאכים בשם "אלקים" פְּחִינַת, וכמו שכתוב: "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם (הוא)²² אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים גו'²³", – האלוה של המלאכים, "הודו לאלהי האלקים גו'²⁴", – של המלאכים, וַיִּבְאֹו

אך הענין יובן, על פי מה שכתוב: "כִּי חֵלֶק ה' עִמּוֹ וְכוּ'", – בני ישראל הם חלק הוי', הם חלק משם הוי' פְּרוּף-הוּא, בְּדַכְתִּיב: – כמו שכתוב: "וַיִּפַּח בְּאִפּוֹ נְשַׁמַת חַיִּים", – כתוב כאן הרי "ויפח" ומאן דנפח מתוכו נפח¹⁵ וכו'¹⁶. – הנופח, נופח

מתוכיותו ומפנימיותו, כך, שהנשמה עליה כתוב "ויפח", היא מפנימיות

האלקות, והיא שם הוי', כפי שיסביר מיד להלן; ואף שאין לו – להקב"ה, דמות הגוף וכו'¹⁷ הם ושלום, – כיצד, איפוא, מתאים לומר על כך "ויפח", ושעם ישראל הם חלק מהקב"ה?

אך דברה תורה בלשון בני אדם¹⁸, כי כמו שיש הפרש והבדל גדול באדם התחתון, על דרך משל, בין ההכל שיוצא מפיו בדבורו להכל היוצא על ידי נפיקה, שבהכל שיוצא בדבורו מלבש בו פח חיות מעט מועיר, –

מעט מן הקצת, והוא פְּחִינַת חַיּוֹת חַיּוֹת מְנַשֵּׁשׁ תַּחֲתָה שֶׁבַע שָׁרָה, אֵבֶל פְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת, אֵבֶל דְּמִתּוֹכּוֹ נִפַח, מְלַבֵּשׁ בוּ – באותו הכל, פח חיות פְּנִימִית מְבַחֶינַת הַנְּשַׁמַת תַּחֲתָה וְכוּ' – הרי כפי

שהדבר הוא באדם, שקיים הבדל בין דיבור לבין נפיקה, שההכל שבדיבור הוא חיצוניות, וההכל שבנפיקה הוא פנימיות – כָּכָה מְשֻׁשׁ עַל דְּרֵךְ מְשָׁל, הַמְבַדֵּיל הַבְּדֻלוֹת לְאֵין קִיָּן, וְשׁ הַפְּרָשׁ עֲצוּם מְאֹד לְמַעְלָה, בֵּין כָּל צְבָא הַשְּׁמַיִם, וְאֶפְלוֹ הַמְּלַאכִים, שֶׁנִּבְרָאוּ מֵאֵין לֵישׁ, – שלפני הבראם לא היו קיימים כלל, ולאחר

מכן הם קיימים, וְחַיִּים וְקַיָּמִים, מְבַחֶינַת חַיּוֹת חַיּוֹת חַיּוֹת וְהַשְּׁפַע שֶׁמְשַׁפֵּעַ אֵין-סוֹף פְּרוּף-הוּא לְחַיּוֹת הַעוֹלָמוֹת, וְבַחֲנִינָה זוּ – של שפע חיות, נקראת בשם "רוח פיו" על דרך משל, – כמו

אגרת התשובה

אך הענין יובן עפ"י

מ"ש כי חלק ה' עמו וכו' חלק משם הוי' ב"ה כדכתיב ויפח באפיו נשמת חיים ומאן דנפח מתוכו נפח וכו'.

ואף שאין לו דמות הגוף וכו' ח"ו. אך דברה תורה כלשון בני אדם. כי כמו שיש הפרש והבדל גדול באדם התחתון עד"מ בין ההכל שיוצא מפיו כדיבורו להכל היוצא ע"י נפיקה. שיוצא כדיבורו מלוכש בו כח וחיות מעט מועיר והוא כחי חיצוניות מנפש החיה שבקרבו. אבל ביוצא בכח הנופח דמתוכו נפח מלוכש בו כח וחיות פנימי מבחי' הנפש החיה וכו'. ככה

ממש עד"מ המבדיל הברלות לאין קיין. יש הפרש עצום מאד למעלה בין כל צבא השמים ואפי' המלאכי שנבראו מאין ליש וחיים וקיימי מבחי' חיצוניות החיות והשפע שמשפיע א"ם ב"ה להחיות העולמות ובחי' זו נקראת בשם רוח פיו עד"מ כמ"ש וברוח פיו כל צבאם והיא כחי חיות המלוכשת באותיות שבעשרה מאמרות (שהן בחי' כלים והמשכות וכו' כמ"ש בלק"א ח"ב פי"א). ובין נשמת האדם שנמשכה תחלה מבחי' פנימי החיות והשפע שמשפיע א"ם ב"ה כמ"ש ויפח וכו' ואח"כ ירדה בסתר המדרגה ג"כ ע"י בחי' האותיות שבמאמר נעשה אדם וכו' כדי להתלבש בגוף עוה"ז התחתון. ולכן נקראו המלאכי בשם אלקים בכתוב

וכמ"ש כי ה' אלקיכם אלקי האלקי כו' הודו לאלקי

13. האזינו לב, ט. 14. בראשית ב, ז. 15. הובא לעיל ח"א רפ"ב בשם הזהר. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה לההמשך בזה ח"א רפ"ב". 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכו' – ולא גוף – שיר יגדל. וראה לקו"ת לג"פ בתחלתו". 18. ברכות לא, ב. 19. תהלים לג, ו. 20. בראשית א, כו. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג' פסוקים. וי"ל כנגד ג' דרגות מלאכים – דבי"ע: הקרובה לדרגת הנשמות שכולם עלו במח' (ח"א רפ"ב) בריאה. וכל פסוק הא' "ה' אלקיכם (דנשמות) אלקי האלקים (מלאכים), למטה מזה – לא נזכר לא ה' ולא אלקיכם, כ"א (פסוק הב') אלהאל"ק. וי"ל יצירה, למטה מזה (פסוק הג') בני (ונמשכים מ)האלקים להתייצב גו' (דין עיני עוה"ז וסיפורם 'משוט בארץ') וי"ל עשי". 22. המלה "הוא" נוסף על ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, וכך כתוב בפסוק. 23. עקב י, יז. 24. תהלים קלו, ב.

אגרת התשובה

חיצוניות לגבי שם הו"ה
 ברוך-הוא. אבל נשמת
 האדם, שהיא מפינת
 פנימיות החיות, –
 האלקית, היא חלק משם
 הו"ה ברוך-הוא, כי שם
 הו"ה מורה על פנימיות

האלקי' כו' ויבאו בני האלקי' להתייבב כו'. לפי שיניקת
 חיותם היא מבחי' חיצוניות שהיא בחי' האותיות לבר
 ושם אלקים הוא בחי' חיצוניות לגבי שם הו' ב"ה.
 אבל נשמת האדם שהיא מבחי' פנימי' החיות היא
 חלק שם הו' ב"ה. כי שם הו' מורה על פנימי' החיות
 שהיא למעלה מעלה מבחי' האותיות.

בני האלקים להתייבב
 ג'25, – המלאכים באו
 להתייבב לפני הקב"ה, הרי
 שהמלאכים נקראים בשם
 "אלקים". לפי שיניקת
 חיותם – של המלאכים,
 היא מפינת חיצוניות –
 האלקות, שהיא פנינת האותיות לבר, ושם אלקים הוא פנינת

החיות, שהיא למעלה מעלה מפינת האותיות.

האלקות, שהיא פנינת האותיות לבר, ושם אלקים הוא פנינת

אגרות קודש

ב"ה ט' תמוז, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו - בלי הוראת זמן הכתיבה - בו כותב אשר לפני זמן למד בישיבה והצליח
 בלימודים, ואשר אח"כ לפי דעתו סרה ההצלחה ממנו, אינו יכול להתקשר אל הלימוד כו' וכו', ובמילא
 הרגש של נחיתות בלבו ומסופק אם יצליח בלימודו, ושואל דעתי בזה.

והנה אם בקולי ישמע יגרש את הרגש הני"ל, וגם את המחשבות הני"ל כליל לא רק מלבו אלא גם
 מהד' אמות שלו, וימשיך בלימוד בתורתנו תורת חיים, אלא שיבקש את הראש ישיבה בכתה המתאימה
 אליו שיסדר לימודו במשך זמן הראשון עכ"פ במקום שלבו חפץ, והחששות הני"ל אין להם יסוד והם
 מפיתויי היצר.

אלא שכיון שבכל ענין וכל אדם זקוק לסייעתא דשמיא, ומדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה, מהנכון
 ביותר שיעשה הוא למשפיע לקבוצת נערים, כמובן בגיל יותר צעיר ממנו, ובזמנים הפנוים מלימוד שלו,
 ילמוד עמהם או יותר נכון ישוחח עמהם בעניני פרשת השבוע, הלכות הצריכות בחיי היום יומים של
 נערים כאלו וידריכם במנהגי ישראל המתאימים להם, וכיון שמובטחני שיצליח בזה, גם זו תהי' הוכחה
 נוספת שהחששות הני"ל אין להם כל יסוד ועלה יעלה בלימוד ויצליח בהם.

בודאי ישמור עכ"פ מאן ולהבא שלשת השיעורים השוים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר
 זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, בחומש תהלים ותניא הידועים, וכן יפריש בכל יום חול קודם התפלה - שתים
 שלש פרוטות לצדקה, מובן שכ"ז צ"ל בלי נדר -

בברכה לבשו"ט בכל הני"ל בהקדם,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

יום ראשון	ח תמוז	ה'תש"ג	
שיעורים. חומש: בלק, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: מד"מח. תניא: אבל האמת . . . כמ"ש במ"א.			
יום ראשון			
		מצינו דעיקר חבתו של הקב"ה לאברהם אע"ה הי' למען אשר יצוה – כפירושו יחבר – את בניו ואת ביתו. היינו דכל גודל עבודתו בהנסינות אינו בערך לגבי הא [זה] דיצוה ויחבר אחרים, מה שיזכה אחרים.	

יום שני	ט תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בלק, שני עם פירש"י. תהלים: מט"נד. תניא: פרק יב. רק . . . 178" עצמן.		
יום שני		
		אלע אידישע עלטערן וועלכע באַדאַרפֿען האָבען א ספעציעלע ישועה און הצלה פאר זייערע קינדער, איז דער זיכערסטער מיטעל צו שטיצען תורה לערנער.
		תרגום חפשי
		כל ההורים בישראל הזקוקים לישועה והצלה מיוחדת לילדיהם, האמצעי הבטוח לכך הוא לתמוך בלומדי תורה.

יום שלישי	י תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בלק, שלישי עם פירש"י. תהלים: נה"נט. תניא: כי הן ד"מ . . . כו' כנ"ל.		
יום שלישי		
		רבינו הזקן בתחילת נשיאותו אמר תורה: מה' מצעדי גבר כוננו, אז א איד קומט אין א אָרט, איז עס צוליב א כוונה טאָן א מצוה, הן א מצוה שבין אדם למקום והן א מצוה שבין אדם לחבירו. א איד איז א שליח של מעלה, א שליח וואו ער איז, איז ער דער כח המשלח, דער יתרון המעלה אין נשמות לגבי מלאכים – וואָס בא נשמות איז דאָס על פי התורה.
		תרגום חפשי
		כאשר יהודי מגיע למקום, הרי זה בשל כוונה לעשות מצוה, הן מצוה שבין אדם למקום והן מצוה שבין אדם לחבירו. יהודי הוא שליח של מעלה, שליח היכן שנמצא, הוא כוחו של המשלח, יתרון המעלה בנשמות לעומת מלאכים – שבנשמות זהו על-פי התורה.

יום רביעי	יא תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בלק, רביעי עם פירש"י. תהלים: ס"סה. תניא: פרק א. תניא בסוף . . . הברייתא.		
יום רביעי		
		בתניא דפוס זאלקווי שנת מבש"ר טו"ב, נדפסה אגרת התשובה מהדורא קמא, ולא נחלקה לפרקים, גם יש כמה שינויים בתוכן האגרת.

יום חמישי **יב תמוז**, חג הגאולה ה'תש"ג

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: בלק, חמישי עם פירש"י.
תהלים: סר"סח.

תניא: והנה מצות . . . "182" מיראה.

יום הולדת את כ"ק אדמו"ר שליט"א בשנת תר"ם.

יום בו נתבשר – בשנת תרפ"ז – שהוא חפשי מגלותו אשר הגלה – אחרי שהי' תפוס במאסר – על עבודתו בחיזוק התורה והיהדות.

ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: בשני ימי הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבע"ל יתועדו אנ"ש, לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות, כאשר הוקבע מאת אבינו הראשון הוד כ"ק אאדמו"ר רבינו הזקן זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע. בהתועדות זו ידברו אנ"ש שי' איש את רעהו בשבת אחים בחיזוק קביעות שיעורי הלמוד, והנני שולח להם את ברכתי כי ישא ה' פניו אליהם בגו"ר.

יום שישי **יג תמוז**, חג הגאולה ה'תש"ג

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: בלק, ששי עם פירש"י.
תהלים: סט"עא.

תניא: פרק ב. אך כל . . . יום רצון.

יום בו יצא כ"ק אדמו"ר שליט"א לחרות.

המאסר הותחל רבע על שעה השלישית אור ליום רביעי חמשה עשר בסיון תרפ"ז. התעכב בגלות – בעיר קאסטראמא – עד חצי שעה אחר חצות היום יום הרביעי שלשה עשר בתמוז תרפ"ז.

ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א לחג הגאולה: הנני שולח מאמר . . . השתתפותי עם ידידנו אנ"ש שי' בכל מקום מושבותיכם להצלחה, ולהיות אתכם עמכם בהתועדותכם בדבר חיזוק דרכי החסידות בקביעות ושמירת זמני למודי דא"ח ולהתעורר בקיום עניני הלימוד . . . אלקינו ואלקי אבותינו יברך את כללות אנ"ש הם ביתם זרעם וזרעם בתוך כלל אחינו בני ישראל, ה' עליהם יחיו, בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר.

שבת **יד תמוז** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בלק, שביעי עם פירש"י.
תהלים: עב"עו.

תניא: פרק ג'. והנה . . . "184" ג"פ כו'.

ז"ל הצ"צ באחד מדרושי: רבינו ז"ל באמרותיו לבניו יום ג' פ' בלק שנת תקס"ב אמר וזה דבריו: להבין קושית התוכנים מאחר שהארץ היא כדורית ועגולה כתפוח למה אינם נופלים אותם בני אדם הדרים כנגדינו מלמטה באמעריקא . . . ותירוצם אינו אמת . . . ורבינו ז"ל אמר כי התירוץ הוא, דהנה מבואר בע"ח שהתשעה גלגלים מקבלים מבחי' עיגולים, ובהעיגול אין בו מעלה ומטה, ומהאי טעמא הנה אותם בני אדם שהם כנגדנו למטה, הרי הרקיע שעליהם הוא למעלה בהשוואה אחת עם הרקיע שעלינו, והארץ דשם היא מטה לגבי הרקיע שעלי'.

יום ראשון, ח' תמוז ה'תשס"ז

זכות השתיקה - מותר או אסור?

חיוב להיות עד (זהר הרקיע לרשב"ץ סי' קלט).
אכן, לדעת כמה ראשונים אין למדים מכאן חיוב להעיד,
אלא צריך לעשות זאת ממידת גמילות חסדים (נמוקי ב"ק כד, א).
וה'טור' הביא הלכה זו כך: "כל מי שיודע עדות לחבירו,
וראוי להעידו, ויש לחבירו תועלת בעדותו - חייב להעיד"
(ח"מ סי' כח). תוספת זו באה ללמדנו, שכאשר עדותו לא
תתקבל בבית דין - אם זה קרוב או פסול - אין כל עוון
במניעת העדות (ב"ח שם).

הלכות עדות פרק א', הלכה א': הַעֲד מִצְוָה לְהַעֲד בְּבֵית
דִּין בְּכָל עֲדוֹת שְׂוִיעָה . . . שְׁנֵאמַר: "וְהוּא עֵד, אוּ רָאָה אוּ יָדַע; אִם
לֹא יָגִיד, וְנִשְׂא עֲוֹנוֹ".

יש להבין: כיצד לומד הרמב"ם מהפסוק שישנה מצות
עשה להעיד בבית דין? מהלשון "אם לא יגיד ונשא עונו"
משתמע אמנם שקיים איסור לשתוק מלהעיד, אך מנין לנו
שבעדותו מקיים הוא מצות עשה?
וההסבר: לשון הפסוק "והוא עד" משמעו שמוטל עליו

יום שני, ט' תמוז ה'תשס"ז

מתי התחיל מנהג יום טוב שני?

אינם מעודכנים מתי נקבע ראש חודש.
התשובה טמונה בדברי ימי ישראל בתקופת בית שני:
מדברי הגמרא (מגילה ב, א) יוצא, שאמנם עד ארבעים שנה
לפני חורבן הבית ידעו ברוב המקומות, מאמצע החודש
והלאה, מתי היה ראש חודש - אם באמצעות השלוחים
שהגיעו או על ידי המשואות שהודלקו.
אך לאחר מכן כבר לא היו הזמנים כתיקונם, ובמקומות
המרוחקים לא נודע תאריך קביעת ראש חודש, ואפילו בחציו
השני של החודש. ורק בשנים אלו הנהיגו חז"ל את מנהג יום
טוב שני של גלויות אף באחרון של פסח ושמחת תורה.

[חתם סופר פסחים כ"א ד"ה ודאיתא]

הלכות עדות פרק ב', הלכה ד': אִין חֲצֵי הַחֹדֶשׁ בָּא, אֲלֵא וּבְכָר
יָדְעוּ הַכָּל אִמְתֵּי הָיָה רֵאשׁ הַחֹדֶשׁ.

קביעה זו - שאחרי אמצע החודש יודעים כולם מתי היה
ראש חודש - מעוררת תמיהה רבתי:
הלא יום טוב שני של גלויות הונהג בגין חוסר הידיעה
באיזה יום נקבע ראש חודש. מדוע, אם כן, אנו חוגגים גם
את אחרון של פסח ושמחת תורה, בה בשעה שימים אלה
נמצאים הרבה אחרי אמצע החודש, והכל יודעים "אימתי
היה ראש חודש"?

ולא מסתבר לומר, שתקנת יום טוב שני בימים אלו
נעשתה על סמך מיעוט קטן של אנשים, אלו שגם אז עדיין

יום שלישי, י' תמוז ה'תשס"ז

אחד טועה, שניים לא טועים

לאור הנחה זו, מסביר רבי מנחם הבבלי, ה'ריקאנטי',
באורה מופלא מדוע דוקא עדות השניים מתקבלת - כי אדם
אחד מסוגל לטעות, שניים אינם טועים.
הסבר הדברים:
האדם קולט את ההתרחשויות בצורה אישית, מוסיף
לעיתים פרשנות משלו, ובכך עלול להיווצר אצלו רושם
מוטעה של העובדות. בלתי אפשרי, אפוא, לחרוץ גורלות על
פי עדות של אדם אחד.
אך כאשר שניים מעידים אותו דבר בדיוק, ניכרים דברי
אמת. שהרי אם לדבריהם נוסף נופך ופרשנות אישית, היו הם
מספרים כל אחד באורח שונה מרעהו.

הלכות עדות פרק ה', הלכה א': אִין חוֹתְמֵין דִּין מִן הַדִּינִין עַל
פִּי עַד אֶחָד.

עקרון בסיסי בדיני התורה קובע, כי רק "על פי שני עדים
יקום דבר". על מה ולמה ניתן משקל כה רב לעדות של
שניים, ולא לאחד?
מקובל לומר, כי כל עוד לא נערך אימות בין שני עדויות,
אנו חושדים בעד שהוא משקר.
באורח דומה מבואר בספר ה'חינוך' (מצוה תקכג). לדבריו,
קורה שהאדם מתפתה להעיד לשקר. מה שאין כן שניים -
"חזקה בכל זרע ישראל שלא יסכימו שניים להעיד בשקר".
אך רבים מהמפרשים כתבו, שאדם אינו חשוד לשקר
בעדותו, ולכן עד אחד נאמן לשבועה (מנ"ח שם).

אישיות מוטלת בספק

יום רביעי, י"א תמוז ה'תשס"ז

'ספק אשה'. אך בהיותם גם 'ספק איש', תהיה לכך תוצאה
לאידיך גיסא:
כאשר ישנם עדים כשרים הבאים להעיד ולחייב ממון או
מיתה, ועדים טומטומים מכחישים או מזימים את עדותם -
אנו מקבלים את ההכחשה, ואין מחייבים מספק, שהרי הם
'ספק איש', ולצד זה של הספק עדים כשרים הם.
כמו כן: אם אחד הביא שטר, ורוצה באמצעותו להוציא

הלכות עדות פרק ט', הלכה ב': נְשִׂים פְּסוּלוֹת לְעֲדוֹת מִן
הַתּוֹרָה . . . וְכֵן הַטְּמֵאִים וְהַנְּדָרִיגִינִים פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סָפֵק אִשָּׁה.
עֲדוֹת נְשִׂים: אִם הַצְּטַרְפָּה אִשָּׁה לְעֲדוֹת אֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים, אִין
הַעֲדוֹת נִפְסְלוֹת. וְאִף שֶׁהַלְכָה הִיא שֶׁאִם "נִמְצָא אֶחָד מֵהֶם
קָרוֹב אוּ פְּסוּל, עֲדוֹתָן בְּטֵלָה" (מכות ו, א) - שׁוֹנָה הִיא עֲדוֹת
הָאִשָּׁה, כִּי אֵינָה בְּגֵרָה עֲדוֹת, וְלִכֵּן אֵינָה פּוֹסְלָת עֲדִים אַחֲרֵיהֶם.
טוֹמְטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינוּס: סִיכַת פְּסִילָתָם לְעֲדוֹת נּוֹבַעַת מֵהִיּוֹתָם

ממון מחברו, וטוענים עדים אלו שהשטר נפרע – אף שפסולים הם מספק, אין הנתבע משלם, שהרי אין מוציאים ממון מספק.

[מנחת חינוך מצוה עה]

בין מלכי ישראל למלכי בית דוד

יום חמישי, י"ב תמוז ה'תשס"ז

הלכות עדות פרק י"א, הלכה ט': מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל - לֹא מְעִידִין. שֶׁהֵם מְחֻקְתֵי אֱלֹמִים בְּעַלְי וְרוּעַ.

מקום לחלק בין מלכי ישראל למלכי בית דוד! ביאור הענין:

גזירת חכמים זו התייחסה רק למלכי ישראל שמלכו על עשרת השבטים, ולא למלכי בית דוד (ה' מלכים ג, ז). אך יש לעיין:

אמנם דין תורה הוא לשמור על כבוד המלך, ולכן אסור לקבל את עדותו של כל מלך יהודי. אך אם המלך מחל על כבודו והעיד – אף שהדיינים עברו על עשה, עדותו מתקבלת ומחייבים על פיו.

הרי משמעות הגמרא היא, שמן התורה אין המלך יכול להעיד בבית דין, כי אסור לזלזל בכבוד המלך, ואין זה לפי כבודו להעיד. וכנאמר "שום תשים עליך מלך – שתהא אימתו עליך" (שבועות לא, א, וברש"י). כיצד אנו אומרים שזו תקנת חכמים?

לא כן הדבר במלכי ישראל – חכמים גזרו שעדותם לא תתקבל כלל, כדין עד פסול, מכיון ש"אינם נכנעים תחת עול הדיינים" ויכולה לצאת תקלה.

יתר על כן: מסיבה זו, שאין לזלזל בכבוד המלך, אין גם

[דבר אברהם ח"ב סי' לב ס"ק יד יז]

עדות תמורת תשלום

יום שישי, י"ג תמוז ה'תשס"ז

הלכות עדות פרק ט"ו, הלכה א': כָּל עֵדוֹת שֶׁתְּבֹא לְאָדָם הִנֵּה מִמֶּנָּה - אֵינוּ מְעִיד בָּהּ; שֶׁיֵּה מְעִיד לְעִצְמוֹ.

הוא פסול להעיד מדין קרוב, בבחינת 'אדם קרוב אצל עצמו'. וכשם שקרוב פסול בכל מקרה, כן עדותו לא תתקבל למרות שהיא לרעתו (שו"ת הרא"ש כלל ו, כא).

אדם בא להעיד בדבר שיש בו טובת הנאה, אלא שהוא מעיד דוקא לחובתו. האם גם כאן נפסול אותו? בכדי לענות על השאלה, עלינו לחקור מדוע פסלו לעדות את מי שנוגע בדבר:

על האמור יש להוסיף, שבמידה והעד נוטל תשלום עבור אמירת העדות – העדות בטלה, הואיל ועבר על "מה אני בחינם אף אתם בחינם" (ר"ן ספ"ב דקידושין).

ניתן לומר, שאנו פשוט חושדים בו שישקוד למען טובתו האישית. ברור, אפוא, שחשד כזה אינו קיים אם הוא מעיד כנגד עצמו. לכן עדותו תתקבל, שהרי 'הודאת בעל דין כמאה עדים'. וכך פוסק הרמ"א (תרי"מ לו, יז);

אבל אדם שהתבקש לצפות במאורע כלשהו תמורת תשלום, על מנת שיוכל להעיד עליו בהמשך – אינו חייב לראות בחינם. כי חובת הגדת העדות נוצרת רק לאחר שכבר ראה, ולא לפני כן (שוע"ר י"ד א, ק"יא טו).

אך הרמב"ם כתב כאן "שֶׁיֵּה מְעִיד לְעִצְמוֹ", הווי אומר:

היהודי - עדו של הקב"ה

שבת קודש, י"ד תמוז ה'תשס"ז

הלכות עדות פרק י"ז, הלכה ב': בִּיצֵד מְאִימִין עַל עֵדֵי מְמוֹן . . מוֹדִיעִין אוֹתָם כֹּחַ עֵדוֹת הַשֶּׁקֶר, וּבִשְׂתַת הַמְעִיד בָּהּ בְּעוֹלָם הַיָּהּ וְלְעוֹלָם הַבָּא.

האיסורים – כל איסור פוגם רק באיבר אחד מאיברי הנפש (לקו"ת נצבים מה, ג), ואילו יהודי המעיד לשקר סותר את כל מהותו – עד ה'.

הודעה זו כנגד עדות שקר היא מיוחדת במינה – בשום איסור, ולו החמור ביותר, לא מצאנו סגנון כזה של הודעת הבושה בעולם הזה ובעולם הבא.

מובן, אם כן, מדוע דוקא עדות שקר מביאה בושה: בושה אינה עושה חסרון בגוף או בממון; אך יחד עם זאת, היא פוגעת באופן יסודי בנפש, הלא אדם בזוי מאבד את כל תוכנו.

ויש להסביר את הקשר של ענין הבושה לעדות שקר דוקא:

כך גם עדי שקר – מצד חומרת האיסור אין כאן מיתת בית דין, אלא רק איסור לאו; ומאידך, השקר שבעדות מרוקן את היהודי מכל מציאותו כעד ה'.

מציאותו של יהודי היא כלשון הפסוק: "אתם עדי, נאום ה'" (ישעיה מג, ג). הנהגתו הטובה והישרה גורמת ששם שמים מתאהב על ידו, ובכך מהווה 'עדות' על הטוב והיושר של ה'.

זהו הטעם שמדגישים בפני העדים את גודל הבושה שעדות שקר יכולה להביא.

לפי זה נמצא הבדל מהותי בין עדות שקר לשאר

[קטו"י שיחות כ"ד כו, עמוד 258]

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים - ח' י"ד תמוז ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות סנהדרין פרק כה

א. אסור לדון לנהג בשורה על הצבור ובגסות רוח [ניהירות], אלא בענוה ויראה. וכל פרנס [מנהיג] המטיל אימה תרה על הצבור שלא לשם שמים - נענש, ואינו רואה לו בן תלמיד חכמים, שנאמר: "לכן יראוהו אנשים; לא יראה כל חכמי לב".

ב. וכן אסור לו לנהג בהם קלות ראש, אף על פי שהם עמי הארץ, ולא יפסע [כשנכנס לידרוש] על [בגובה] ראשי עם הקדש [בני ישראל]; אף על פי שהם הדיוטות ושפלים, בני אברהם יצחק ויעקב הם, וצבאות ה' שהוציא מארץ מצרים בכח גדול וכיך תזקה. וסובל טרח הצבור ומשאם כמשה רבנו, שנאמר בו: "כאשר ישא האמן את היונק". ויהי הוא אומר: "ואצוה את שפטיכם" - זו אזהרה לדון, שישביל את הצבור "כאשר ישא האמן את היונק". וצא ולמד ממשוה רבנו, רבן של כל הנביאים - פיון ששלחו הקדוש ברוך הוא להם במצרים, נאמר: "ויצוים אל בני ישראל"; אמרו מפי הקבלה [מסורת], שאמר להם למשה ולאהרן: 'על מנת שיהיו מקללים אתכם, וסוקלין אתכם באבנים'.

ג. כדרך שנצטוו הדיון לנהג במדה זו, כך נצטוו הצבור לנהג כבוד בדיון - שנאמר: "ואצוה אתכם", זו אזהרה לצבור שתהיה אימת הדיון עליהם. ולא יתבזה בפניהם, ולא ינהג קלות ראש בעצמו.

ד. פיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור, אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה, כדי שלא יתבזה בפניהם. אם המלאכה ברבים אסורה עליו - קל וחמר לאכל ולשתות ולהשתכר בפני רבים, ובכנסת [אסיפת] עמי הארץ, ובסעודת מרעות [חברים]. אזי להם לאותם הדיונים שנהגו בכך, מעלבון תורת משה, שבוו דיניה והשפיליה עד ארץ והגיעוה עד עפר, וגרמו להם רעה ולבני בגיהם, בעולם הזה ולעולם הבא.

ה. אסור לנהג קלות ראש בשליח בית דין; ויהי השליח נאמן בשנים לעגן הנדוי - שאם אמר: 'פלוגי הקלני' [ביזה אותי], או 'הקל [ביזה] הדיון', או 'לא רצה לבוא לדיון' - משמתין [מנדים] אותו על פיו. אבל אין כותבין עליו פיתחא [שטר-נידוי], עד שיבואו שנים ויעירו שגמגע לבוא.

ו. ואין שליח בית דין חייב באמירת דברים אלו, משום לשון הרע. וכל המצער שליח בית דין, יש לבית דין רשות להכותו מכת מרדות [מלקות מדרבנן].

ז. שליח בית דין שאמר: 'פלוגי שלחני' בשם אחד מן הדיונים, ולא רצה בעל דין לבוא - אין כותבין עליו

פיתחא של שמתא; עד שיאמר משם שלשתם. במה דברים אמורים? שהלך השליח ביום שאינו ידוע לישיבת הדיונים. אבל ביום הידוע שהדיונים ישובו בו לדיון, הפל יודעים שכל הדיונים מקבצין בו, ואף על פי שבא השליח בשם אחד, כאלו בא בשם שלשתם.

ח. מי ששלחו לו בית דין, ולא בא לדיון - מנדין אותו, וכותבין עליו פיתחא, ונותן שכר הסופר; וכעת שיבוא, קורעין הפיתחא. כתבו לו פיתחא מפני שלא קבל הדיון - פיון שאמר: 'הריני מקבל הדיון', קורעין נדויו. קבעו לו בית דין זמן שיבוא היום, ולא בא כל אותו היום - כותבין עליו פיתחא לערב. במה דברים אמורים? בשהיה במדינה [בעיר], ומרד ולא בא. אבל אם היה בפפרים, ויוצא ונכנס - קובעים לו זמן שני וחמישי ושני. ואם שלם יום שני ולא בא - אין כותבין עליו פיתחא עד למחר.

ט. אין קובעין זמן לא בימי ניסן ולא בימי תשרי, מפני שהעם טרודין במועדות, ולא בערב שבת, ולא בערב יום טוב. אבל קובעין בניסן שיבוא [לבית דין] - אחר ניסן, ובתשרי שיבוא אחר תשרי. אבל אין קובעין בערב שבת שיבוא אחר השבת, מפני שהכל טרודין בערב שבת.

י. מי שהוא במדינה, והלך שליח בית דין ולא מצאו - אין קובעין לו זמן לבוא, עד שימצא אותו השליח ויאמר לו. היה בכפר חוץ למדינה - אם דרכו לבוא באותו היום - אומר השליח אפלו לאחד מן השכנים, אפלו אשה: 'אם יבוא פלוני, הודיעוהו שבית דין קבעו לו זמן שיבוא היום לבית דין'. ואם לא בא, מנדין אותו לערב. במה דברים אמורים? בשאין הדרך שדרכו לילך בה על מקום בית דין. אבל אם היה דרכו עליהם - אין מנדין אותו, עד שידיעו השליח בעצמו; שמא לא אמרו לו השכנים, שהרי הם אומרים: 'דרכו על בית דין, וכבר הלך אליהם, ונפטר'. וכן אם לא בא למדינה עד למחר - אין סומכין על השכנים, שמא שכחו השכנים ולא אמרו לו.

יא. מי שבא לבית דין וקבל הדיון, ואמרו לו לשלם, והלך ולא שלם - אין מנדין אותו, עד שמתירין בו שני וחמישי ושני; ואחר כך מנדין אותו, עד שיתן מה שהוא חייב. ואם עמד שלשים יום, ולא תבע נדויו - מחרימין אותו.

הלכות סנהדרין פרק כו

א. כל המקלל דין מדיני ישראל - עובר בלא תעשה, שנאמר: "אלהים לא תקלל". וכן אם קלל הנשיא - אחד ראש הסנהדרין הגדולה, או המקלף - עובר בלא תעשה, שנאמר: "ונשיא בעמך לא תאר". ולא דין ונשיא בלבד, אלא כל המקלל אחד מישראל - לוקה, שנאמר: "לא תקלל חרש". ולמה נאמר "חרש"? שאפלו זה שאינו

הלכות עדות

יש בכללן שמונה מצוות - שלש מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להעיד בבית דין למי שיודע לו עדות; (ב) לדרוש ולחקר העדים; (ג) שלא יורה העד בדין זה שהעיד עליו, בדיני נפשות; (ד) שלא יקום דבר בעדות אחר; (ה) שלא יעיד בעל עברה; (ו) שלא יעיד קרוב; (ז) שלא להעיד בשקר; (ח) לעשות לעד זומם כאשר זמם. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות עדות פרק א

א. העד מצוה להעיד בבית דין בכל עדות שיודע, בין בעדות שיתייב בה חברו, בין בעדות שייזכרו בה; והוא, שיתבצעו להעיד בדיני ממונות - שנגאמר: "והוא עד, או ראה או ידע; אם לא יגיד, ונשא עונו".

ב. היה העד חכם גדול, והיה בית דין פחות ממנו בחכמה - הואיל ואין כבודו שילף לפניו - עשה של כבוד תורה [- "והדרת פני זקן"] עדיף, ויש לו להמנע. במה דברים אמורים? בעדות ממוז. אבל בעדות שמפריש בה מן האסור, וכן בעדות נפשות או מכות - הולף ומעיד; "אין חכמה... לנגד ה'" - כל מקום שיש חלול השם, אין משגיחין על כבוד הרב.

ג. כהן גדול אינו חייב להעיד אלא עדות שהיא למלך ישראל בלבד, הולף לבית דין הגדול ומעיד בה; אבל בשאר העדיות, פטור.

ד. מצות עשה לדרוש העדים, ולחקר אותן, ולהרבות בשאלתן; ומדקדקין עליהן, ומסיעין [מעבירים] אותן מענין לענין בעת השאלה, כדי שישתקו [ימנעו מלהעיד] או יחזרו בהן, אם יש בעדותן דפי [פגם], שנגאמר: "וידרשם וחקרם ושאלם היטב". וצריכין הדינין להזהר בעת חקירת העדים, שפא מתוכן ילמדו לשקר. בשבע תקירות בודקין העדים: באיזו שבוע [שמיטה], באיזו שנה, באיזה חדר, בכמה בחדר, באיזה יום מימי השבת, ובכמה שעות ביום, ובאיזה מקום; אפלו אמר: 'היום הרגו', או 'אמש הרגו' - שואלין לו באיזה שבוע, באיזו שנה, באיזה חדר, בכמה בחדר, באיזה יום, באיזו שעה. ומכלל החקירות, יתר על השבע השוות בכל [בכל עדות], שאם העידו עליו שעבד עבודה זרה - שואלין להן את מה עבד, ובאיזו עבודה עבד; העידו שחלל את השבת - שואלין אותם איזו מלאכה עשה, והיאף עשה; העידו שאכל ביום הכפורים - שואלין אותם איזה מאכל אכל, וכמה אכל; שהרג את הנפש, שואלין אותם במה הרגו. וכן כל פיוצא בזה, הרי הוא מכלל החקירות.

ה. החקירות והדרישות - הם הדברים שהם עקר העדות, ובהם יתחייב או פטר [הנידון]. והן פונת המעשה שעשה [מה ואיד], וכוונת הזמן, וכוונת המקום - שבהן יזמו העדים,

שומע, ולא נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו. ויראה לי, שהמקלל את הקטן, לוקה; הרי הוא פחרש.

ב. המקלל את המת, פטור. הואיל ומקלל כל אדם מישראל חייב, למה יחד לאו לדין ולא לנשיא? לחייבו שמים. נמצאת למד, שהמקלל אחד מישראל - בין איש בין אשה, בין גדול בין קטן - לוקה אחת. ואם קלל דין, לוקה שמים; ואם קלל נשיא, לוקה שלש. וכן נשיא שקלל אביו, חייב משום ארבעה שמות - שלשה של כל אדם, ואחת משום האב.

ג. המקלל עצמו - לוקה כמי שקלל אחרים, שנגאמר: "השמר לך ושמר נפשך". ואחד המקלל עצמו, או חברו, או דין, או נשיא - אינו לוקה עד שיקלל בשם מן השמות, כגון 'יה' או 'שדי' ו'אלהים' וכיוצא בהן, או בכנוי מן הכנויים, כגון 'חנן' ו'קנא' וכיוצא בהן. הואיל והוא חייב אם קלל בכל הכנויים - כף אם קלל לכל לשון; חייב שהשמות שקוראין בהם הגויים להקדוש ברוך הוא, הן ככל הכנויין. ו'ארור', בו שבועה, ובו קללה, ובו נדוי.

ד. אינו לוקה עד שיתרו בו בפני עדים, כשאז כל חייב לאוין. אבל אם לא היתה שם התראה, או שקלל בלא שם ולא פנוי, כגון: 'ארור פלוני', או שהיתה הקללה באה מקלל הדברים, כגון שאמר: 'אל יהי פלוני ברוך לה', או 'אל יברכהו', וכיוצא בדברים אלו - אינו לוקה.

ה. אף על פי שאינו לוקה - אם חרף תלמיד חכמים, מגדין אותו. ואם רצו הדינים להכותו מפת מרדות [מלקות מדרבנן], מפין; ועונשין אותו כפי מה שיראו, שהרי בזה את הנזק [- זה שקנה חכמה]. ואם חרף עם הארץ - עונשין הדינים בדבר כפי מה שהשעיה צריכה לו, לפי המתחרף ולפי זה שמתחרף.

ו. אף על פי שיש [- מותר] לדין או לנשיא למחל על כבודו, אינו יכול למחל על קללתו. וכן שאר העם - אף על פי שמחל על קללתו - מפין את המקלל, שכבר חטא ונתחייב. אבל מי שנתחייב נדוי מפני שהפקיר [התחצף] בבית דין, ורצו בית דין למחל על כבודם, ולא נדוהו - הרשות בידם; והוא שלא יהיה בדבר הפסד בכבוד הבורא - כגון שהיו העם מבטטין בדיני תורה ובדינים, הואיל ופקרו העם בדבר, צריכין לחזק ולעגש כפי מה שייראה להם.

ז. כל הדין בדיני גוים ובערכאות [בתי משפט] שלהם - אף על פי שהיו דיניהם בדיני ישראל - הרי זה רשע, וכאלו חרף והרים יד בתורת משה רבנו, שנגאמר: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" - לפנייהם ולא לפני גוים, לפנייהם ולא לפני הדיוטות. היתה יד הגוים תקיפה, ובעל דינו אלם, ואינו יכול להוציא ממנו בדיני ישראל - יתבצעו לדיני ישראל תחלה; אם לא רצה לבוא - נוטל רשות מבית דין, ומציל בדיני גוים מיד בעל דינו.

ברוך רחמנא דיסען

האָחד: 'בְּשֵׁשָׁה עֶשֶׂר בַּחֹדֶשׁ, וְהַשְּׁנִי אוֹמֵר: 'בְּשִׁבְעָה עֶשֶׂר' - אָף עַל פִּי שְׁכֹנָיו שֶׁנִּהְיָה יוֹם אֶחָד מִיְמֵי הַשַּׁבָּת, עֲדוּתָן בְּטֵלָה; שְׂאִין חֲצֵי הַחֹדֶשׁ בָּא, אֲלֵא וּכְבָר יָדְעוּ הַכֹּל אִימְתִי הִיָּה רֵאשׁ הַחֹדֶשׁ.

ה. אָמַר הָאֶחָד: 'בְּשִׁלְשָׁה בַחֹדֶשׁ, וְהַשְּׁנִי אוֹמֵר: 'בְּחֻמְשָׁה' - עֲדוּתָן בְּטֵלָה. אָמַר עַד אֶחָד: 'בְּשִׁתֵּי שָׁעוֹת בְּיוֹם, וְהַשְּׁנִי אוֹמֵר: 'בְּשִׁלְשׁ שָׁעוֹת הִיָּה' - עֲדוּתָן קִיָּמָת; שְׂדֵרְךָ הָעֵם לְטָעוֹת בְּשָׁעָה אַחַת. אַבְל אִם אָמַר הָאֶחָד: 'בְּשִׁלְשׁ שָׁעוֹת, וְהַשְּׁנִי אוֹמֵר: 'בְּחֻמְשָׁה' - עֲדוּתָן בְּטֵלָה. אָמַר עַד אֶחָד: 'קֵדָם הִנֵּן הַחֲמֵה', וְאֶחָד אוֹמֵר: 'בְּהִנֵּן הַחֲמֵה' - עֲדוּתָן בְּטֵלָה, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא שָׁעָה אַחַת; שֶׁהַדְּבָר נִפְרָ לְכֹל. וְכֵן אִם נִחְלָקוּ בְּשִׁקְיָעֻתָהּ.

הַלְכוֹת עֲדוֹת פָּרָק ג

א. אֶחָד דִּינִי מְמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינִי נִפְשׁוֹת בְּדְרִישָׁה וְחֻקִּיָּה, שְׁנֵאמַר: "מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם". אַבְל אָמְרוּ חֻקִּיָּמִים: כְּדִי שְׂלֵא תִנְעַל דְּלֵת בְּפִנֵּי לִוְיָן, אִין עַדִּי מְמוֹן צְרִיכִין דְּרִישָׁה וְחֻקִּיָּה. פִּיצַד? אָמְרוּ הָעֲדִים: 'בְּפִנֵּינוּ הַלְלוּהָ זֶה אֶת זֶה מִנְּהָ בְּשָׁנָה פְּלוֹנִית' - אָף עַל פִּי שְׂלֵא כִּנּוּן אֶת הַחֹדֶשׁ, וְלֹא אֶת הַמְּקוֹם שֶׁהַלְלוּהָ בּוֹ, וְלֹא אֶת הַמְּנָה אִם הִיָּה מִמְּטַבֵּעַ פְּלוֹנִי אוֹ מִמְּטַבֵּעַ פְּלוֹנִי - עֲדוּתָן קִיָּמָת.

ב. בַּמָּה דְּכָרִים אָמּוּרִים? בַּהּוֹדָאוֹת וְהַלְוֹאוֹת וּמִתְנַתּוֹת וּמְכִירוֹת וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן. אַבְל בְּדִינֵי קִנְסוֹת - צְרִיכִין דְּרִישָׁה וְחֻקִּיָּה, וְאִין צְרִיךְ לומר בְּמַלְקִיּוֹת וּבְגִלּוֹת [לְרוֹצֵחַ בְּשַׁגְגָה]. וְכֵן אִם רָאָה הַדִּין שֶׁהַדִּין מְרַמֵּה וְחָשׁ לוֹ - צְרִיךְ דְּרִישָׁה וְחֻקִּיָּה כְּדִינֵי נִפְשׁוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן עַדִּי הוֹדָאוֹת וְהַלְוֹאוֹת.

ג. אָף עַל פִּי שְׂאִין עַדִּי מְמוֹנוֹת צְרִיכִין דְּרִישָׁה וְחֻקִּיָּה, אִם הַכְּחִישׁוּ הָעֲדִים זֶה אֶת זֶה בְּחֻקִּירוֹת אֵלּוּ אוֹ בְּדְרִישׁוֹת, עֲדוּתָן בְּטֵלָה; וְאִם הַכְּחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה בְּבִדְיָקוֹת, עֲדוּתָן קִיָּמָת. פִּיצַד? אֶחָד אוֹמֵר: 'בְּנִסָּן לְוָה מִמְּנוּ', וְהַשְּׁנִי אוֹמֵר: 'לֹא כִי, אֲלֵא בְּאֵר', אוֹ שְׂאֵמַר הָאֶחָד: 'בִּירוּשָׁלַיִם הִיָּינוּ', וְהַשְּׁנִי אוֹמֵר: 'לֹא כִי, אֲלֵא בְּלַד הִיָּינוּ' - עֲדוּתָן בְּטֵלָה; וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: 'חֲבִית שֶׁל יַיִן הַלְוָהוּ', וְהַשְּׁנִי אוֹמֵר: 'שֶׁל שֶׁמֶן הִיָּתָה' - עֲדוּתָן בְּטֵלָה; שֶׁהַרִי הַכְּחִישׁוּ בְּדְרִישָׁה. אַבְל אִם אָמַר הָאֶחָד: 'מִנְּהָ שָׁחַר', וְהַשְּׁנִי אוֹמֵר: 'מִנְּהָ לְכֵן הִיָּה', זֶה אוֹמֵר: 'בְּדִיטִי [נִקּוּמָה] הָעֲלִינוּהָ הִיָּו פֶּשַׁהּ לְוָהוּ', וְהַשְּׁנִי אוֹמֵר: 'בְּדִיטִי הַתְּחַתּוֹנָה הִיָּו' - עֲדוּתָן קִיָּמָת. אַפְּלוֹ אָמַר הָאֶחָד: 'מִנְּהָ הַלְוָהוּ', וְהַשְּׁנִי אוֹמֵר: 'מֵאֲתִים' - חֵיב לְשַׁלֵּם מִנְּהָ; שֵׁישׁ בְּכֹל מֵאֲתִים מִנְּהָ. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: 'דְּמֵי חֲבִית שֶׁל יַיִן יֵשׁ לוֹ בְּדוֹ', וְזֶה אוֹמֵר: 'דְּמֵי חֲבִית שֶׁל שֶׁמֶן' - מִשְׁלֵם כְּפָחוֹת שְׁבַדְמִים. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

ד. דִּין תּוֹרָה, שְׂאִין מְקַבְּלִין עֲדוֹת, לֹא בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת וְלֹא בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת, אֲלֵא מִפִּי הָעֲדִים, שְׁנֵאמַר: "עַל פִּי שְׁנַיִם עֲדִים" - מִפְּיָהֶם, וְלֹא מִכְּתַב יָדָן. אַבְל מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, שְׁחֻתְכִין דִּינֵי מְמוֹנוֹת בְּעֲדוֹת שְׁבַדְטָר, אָף עַל פִּי שְׂאִין הָעֲדִים קִיָּמִין, כְּדִי שְׂלֵא תִנְעַל דְּלֵת בְּפִנֵּי לִוְיָם. וְאִין דְּנִין

אוֹ לֹא יוֹזְמוּ; שְׂאִין אָנוּ יְכוּלִים לְהוֹיֵם הָעֲדִים, עַד שֶׁיְכֹנּוּ הַזְּמַן וְהַמְּקוֹם.

ו. יְעוֹד מְרַבֵּין לְבֹדֵק הָעֲדִים בְּדְכָרִים שְׂאִינָן עָקָר בְּעֲדוֹת, וְאִין הָעֲדוֹת תְּלוּיָה בְּהֵן; וְהֵן הַנְּקָרָאִין 'בְּדִיקוֹת'. וְכֹל הַמְּרַבֵּה בְּבִדְיָקוֹת, הָרִי זֶה מְשַׁבַּח. פִּיצַד הֵן הַבְּדִיקוֹת? הָרִי שֶׁהַעֲדוֹת עָלָיו שֶׁהָרַג, וְנִחְקְרוּ בְּשִׁבְעַת חֻקִּירוֹת שְׁמַנִּינוּ, שֶׁהֵן בְּכֹנֶת הַזְּמַן וְכֹנֶת הַמְּקוֹם, וְנִדְרָשׁוּ בְּכֹנֶת הַמַּעֲשֶׂה, וְכֹנּוּ הַכְּפִלִי שֶׁהָרַג בּוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתָן עוֹד, וְאוֹמְרִין לְהֵן: 'מָה הִיָּה לּוֹכֵשׁ הַנְּהַרְג אוֹ הַהוֹרַג, בְּגֵדִים לְבָנִים אוֹ שְׁחָרִים? עֲפַר הָאָרֶץ שֶׁנְּהַרְג עָלֶיהָ, לְכֵן אוֹ אֵלִים? אֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן, הֵן הַבְּדִיקוֹת. מַעֲשֶׂה, שְׂאֵמְרוּ עֲדִים: 'הָרַגוּ בְּמִקּוֹם פְּלוֹנִי תַּחַת הַתְּאֵנָה', וּבְדָקוּ הָעֲדִים וְאָמְרוּ לְהֵם: 'תְּאֵנִים שְׁלָה שְׁחָרוֹת הִיָּו, אוֹ לְבָנוֹת? עֲקָצִין שֶׁל אוֹתָם הַתְּאֵנִים אֲרָכוֹת הִיָּו, אוֹ קְצָרוֹת? וְכֹל הַמְּרַבֵּה בְּבִדְיָקוֹת אֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן, הָרִי זֶה מְשַׁבַּח.

יוֹם שְׁנִי

הַלְכוֹת עֲדוֹת פָּרָק ב

א. מָה בֵּין חֻקִּירוֹת לְבִדְיָקוֹת? בְּחֻקִּירוֹת וּדְרִישׁוֹת - אִם כִּנּוּן הָאֶחָד אֶת עֲדוֹתָו, וְהָעֵד הַשְּׁנִי אָמַר: 'אִינִי יוֹדֵעַ' - עֲדוּתָן בְּטֵלָה; אַבְל בְּבִדְיָקוֹת - אַפְּלוֹ שֶׁנִּהְיָה אוֹמְרִין: 'אִין אָנוּ יוֹדְעִין' - עֲדוּתָן קִיָּמָת. וּבְזִמְנָן שֶׁהֵן מְכַחִישִׁין זֶה אֶת זֶה, אַפְּלוֹ בְּבִדְיָקוֹת - עֲדוּתָן בְּטֵלָה. פִּיצַד? הַעֲדוֹת שֶׁהָרַג זֶה אֶת זֶה, וְאָמַר הָעֵד הָאֶחָד כְּשֶׁנִּחְקַר: 'בְּשִׁבְעַת פְּלוֹנִי, בְּשָׁנָה פְּלוֹנִית, בַּחֹדֶשׁ פְּלוֹנִי, בְּכַף וְכַף בַּחֹדֶשׁ, בְּרַבִּיעֵי בְּשַׁבָּת, בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת בְּיוֹם, בְּמִקּוֹם פְּלוֹנִי הָרַגוּ'; וְכֵן כְּשֶׁדְרָשׁוּ בַּמָּה הָרַגוּ, אָמַר: 'הָרַגוּ בְּסִיף'. וְכֵן הָעֵד הַשְּׁנִי כִּנּוּן עֲדוֹתָו כֹּפֵל חוּץ מִן הַשָּׁעוֹת, שְׂאֵמַר: 'אִינִי יוֹדֵעַ בְּכַמָּה שָׁעוֹת הִיָּה בְּיוֹם', אוֹ שְׁכֹנָן אֶת הַשָּׁעָה, וְאָמַר: 'אִינִי יוֹדֵעַ בַּמָּה הָרַגוּ, וְלֹא הַכְּנַתִּי בְּכִלִּי שֶׁהִיָּה בְּדוֹ' - עֲדוּתָן בְּטֵלָה. אַבְל אִם כִּנּוּן הַכֹּל, וְאָמְרוּ לְהֵן הַדְּנִינִין: 'כְּלִי הִיָּו שְׁחָרִים, אוֹ לְבָנִים? וְאָמְרוּ: 'אִין אָנוּ יוֹדְעִין, וְלֹא שְׁמַנּוּ לְבַנּוּ לְדְכָרִים אֵלּוּ שְׂאִין בְּהֵם מִמֶּשׁ' - עֲדוּתָן קִיָּמָת.

ב. אָמַר אֶחָד: 'כְּלִים שְׁחָרִים הִיָּה לְבוּשׁ', וְהַשְּׁנִי אָמַר: 'לֹא כִי, אֲלֵא כְּלִים לְבָנִים הִיָּה לְבוּשׁ' - הָרִי עֲדוּתָן בְּטֵלָה; וְכֵאֵלּוֹ אָמַר הָאֶחָד 'בְּרַבִּיעֵי בְּשַׁבָּת' וְהַשְּׁנִי 'בְּחֻמֵּישִׁי', שְׂאִין כָּאֵן עֲדוֹת, אוֹ שְׂאֵמַר הָאֶחָד 'בְּסִיף הָרַגוּ' וְהַשְּׁנִי אוֹמֵר 'בְּרַמְח', שְׂאִין כָּאֵן עֲדוֹת, שְׁנֵאמַר: "נְכוּן הַדְּבָר"; וְכִינּוּן שֶׁהַכְּחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה בְּדְכָר מִכָּל הַדְּבָרִים - אִין זֶה "נְכוּן".

ג. הִיָּו הָעֲדִים מְרַבֵּין - שְׁנַיִם מִהֵם כִּנּוּן עֲדוּתָן בְּחֻקִּירוֹת וּבְדְרִישׁוֹת, וְהַשְּׁלִישִׁי אוֹמֵר: 'אִינִי יוֹדֵעַ' - תְּתַקֵּם הָעֲדוֹת בְּשְׁנַיִם, וְיִהְיֶה אַבְל אִם הַכְּחִישׁ אֶת שְׁנֵיהֶן, אַפְּלוֹ בְּבִדְיָקוֹת - עֲדוּתָן בְּטֵלָה.

ד. עַד אֶחָד אוֹמֵר: 'בְּרַבִּיעֵי בְּשַׁבָּת בְּשְׁנַיִם בַּחֹדֶשׁ, וְהַשְּׁנִי אוֹמֵר: 'בְּרַבִּיעֵי בְּשַׁבָּת בְּשִׁלְשָׁה בַּחֹדֶשׁ' - עֲדוּתָן קִיָּמָת; שְׁזֶה יָדַע בְּעַבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ, וְזֶה לֹא יָדַע. בַּמָּה דְּכָרִים אָמּוּרִים? עַד חֻצוֹת הַחֹדֶשׁ. אַבְל אַחַר חֻצוֹת - כִּנּוּן שְׂאֵמַר

הלכות עדות פָּרָק ד

א. עדי נפשות - צריכין שיהיו שניהן רואין את העושה עברה באחד, וצריכין להעיד באחד, ובבית דין אחד. אבל דיני ממונות אינן צריכין לכך. ביצד? הנה אחד רואהו מחלון זה כשעבר העברה, והעד האחר רואהו מחלון אחר - אם היו שני העדים רואין זה את זה, מצטרפין; ואם לאו, אין מצטרפין. הנה זה המתרה בו רואה את העדים, והעדים רואין אותו - אף על פי שאין רואין זה את זה, המתרה מצרפן. היו שני העדים בבית אחד, והוציא אחד מהם ראשו מן החלון, וראה זה שעושה מלאכה בשבת, ואחד מתרה בו, והקניס ראשו, וחסר העד השני והוציא ראשו מאותו החלון וראהו - אין מצטרפין; עד שיראו שניהן באחד. היו שני עדים רואין אותו מחלון זה, ושני עדים רואין אותו מחלון אחר, ואחד מתרה בו באמצע - בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו, הרי זו עדות אחת; ואם לא היו רואין אלו את אלו, ולא צרף אותם המתרה - הרי אלו שתי עדות. לפיכך, אם נמצאת פת אחת מהן זממין - הוא [הנאשם] והן [העדים שהוזמן] נהרגין, שהרי הוא נהרג בעדות הפת השניה.

ב. אבל בדיני ממונות - אף על פי שראו זה אחר זה, עדותם מצטרפת. ביצד? אמר האחד: 'בפני הלנהו ביום פלוני', או 'בפני הודה לו', ואמר העד השני: 'וכן אני הלנהו בפני', או 'הודה ביום אחר' - הרי אלו מצטרפין. ג. וכן אם אמר האחד: 'בפני הלנהו', והשני אומר: 'בפני הודה לו', או 'שאמר הראשון: 'בפני הודה לו', והשני שהעיד אחר זמן אמר: 'בפני הלנהו' - הרי אלו מצטרפין.

ד. וכן בעת שמעידין בבית דין - יבוא אחד, ושומעין דבריו היום, וכשיבוא העד השני לאחר זמן, שומעין דבריו; ומצטרפין זה לזה, ומוציאין בהן המזמן.

ה. וכן אם היה עד אחד בכתב [חתום על השטר] ואחד על פה - מצטרפין. ואם אמר זה שלא כתב עדותו: 'אני קניתי [קיבלתי קנין סודר] מידו על דבר זה, ולא בא המלוה הזה, ולא שאל ממני לכתב' - שניהן מצטרפין; ונעשת מלוה בשטר, ואינו יכול לומר 'פרעתי'.

ו. העיד העד האחד בבית דין זה, והעיד השני בבית דין אחר - יבוא בית דין אצל בית דין, ויצטרפו עדותן. וכן אם העידו שני העדים בבית דין זה [על חתימות העדים], וחסרו והעידו בבית דין אחר [והלכו חלק מבית הדיו למדינת הים] - יבוא אחד מכל בית דין ובית דין, ויצטרפו. אבל העד עם הדיון שהעידו שני העדים בפניו, אין מצטרפין.

ז. אף על פי שמצטרפין העדות בדיני ממונות, צריך שיעיד כל עד אחד משניהן בכל הדבר, כמו שבארנו. אבל אם העיד אחד במקצת הדבר, והעיד השני במקצתו - אין מקימין את הדבר מעדות שניהן, שנאמר: "יקום דבר",

בעדות שבשטר בדיני קנסות, ואין צריך לומר במקות ובגלות, אלא מפייהם, ולא מכתב ידן.

ח. כל עד שנחקרה עדותו בבית דין, בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות - אינו יכול לחזור בו. ביצד? אמר: 'מטעה [טועה] הייתי', 'שוגג הייתי', 'נזפרתי שאין הדבר כן', 'לפחדו עשיתי' [איים עליו] - אין שומעין לו, אפלו נתן טעם לדבריו. וכן אינו יכול להוסיף בעדותו תנאי [כגון: מחר לו על תנאי כך וכך]. כללו של דבר: כל דברים שיאמר העד אחר שנחקרה עדותו, שיבוא מכללן בטול העדות, או הוספת תנאי בה - אין שומעין לו.

ו. עדים המתומין על השטר - הרי הן כמי שנחקרה עדותן בבית דין, ואינן יכולין לחזור בהן. במה דברים אמורים? כשאפשר לקום את השטר [לאמת חתימתם] שלא מפייהם; כגון שהיו שם שני עדים שזה כתב ידן, או שהיה כתב ידן יוצא ממקום אחר [ודומה לחתימתם]. אבל אם אי אפשר לקימו אלא מפייהן, ואמרו: 'כתב ידינו הוא זה, אבל קטנים היינו', 'קרובים היינו', 'אנוסים היינו', 'מטעין היינו' - הרי אלו נאמנין, ויבטל השטר.

ז. אמרו: 'פסולי עדות היינו בעברה', או 'שחד לקחנו על עדות זו' - אין נאמנין; שאין אדם משים עצמו רשע, עד שיעידו עליו עדים שהוא רשע. וכן אם אמרו: 'אמנה היו דברינו' [היה שטר ללא הלוואה] - אין נאמנין; שהמעיד על שטר אמנה, כמעיד בשקר.

ח. אמרו העדים: 'שטר מכר זה', 'מודעה נמסרה לנו עליו' [המוכר הצהיר שמוכר מאונס] - אף על פי שכתב ידן יוצא ממקום אחר, הרי אלו נאמנין.

ט. אמרו: 'על תנאי היה שטר זה' - אם היה כתב ידן יוצא ממקום אחר, אין נאמנין; ואם אין השטר מתקיים אלא מפייהן, נאמנין, ואומרין לבעלי הדין [ללקוחות]: 'קימו התנאי, ובוואו לדין'.

י. אמר האחד מן העדים: 'על תנאי היו הדברים', והשני אומר: 'לא היה שם תנאי' - הרי כאן עד אחד.

יא. גם בדיני ממונות, אין מקבלין עדות אלא בפני בעלי דין. ואם היה בעל דין חולה, או שהיו העדים מבקשים לילף למדינת הים ושלחו [ב"י] לבעל דין ולא בא - הרי אלו מקבלין עדים שלא בפניו. במה דברים אמורים? בעדות על פה. אבל בשטר, מקימין בבית דין את עדיו שלא בפני בעל דין. ואפלו היה עומד וצווח ואומר: 'שטר מזיף הוא', 'עדי שקר הן', 'פסולי עדות הן' - אין משגיחין בו, אלא מקימין את השטר. ואם יש לו ראיה לפסל, יפסל.

יב. כל מי שיש לו ראיה בעדים, מטפל בעדים עד שביא אותן לבית דין. ואם ידעו בית דין שבעל דינו אלם, וטען התובע שהעדים מתפתדים מפעל דינו שיבואו ויעידו לו - הרי בית דין כופין את בעל דינו שביא הוא העדים. וכן כל פיוצא בדברים אלו, דנין בהן לאלם.

בְּשִׁהָיָה בְּהֵן קָרוֹב אוּ פְּסוּל. אֲבָל אִם הָיָה פְּלֶן בְּשָׂרִים, אֶחָד הַמִּתְכַּנֵּן לְהַעֲדִי וְאֶחָד שֶׁלֹּא נִתְכַּנֵּן לְהַעֲדִי - הוֹאִיל וְרָאָה הַדָּבָר וְכֵן עֲדוּתוֹ, וְהִיָּתָה שֵׁם הַתְּרָאָה, חוֹתְכִין הַדִּין עַל פִּיּוֹ, בֵּין בְּדִינֵי מִמוֹנוֹת בֵּין בְּדִינֵי נַפְשוֹת.

ו. שֵׁטֶר שֶׁהָיָה עֲדֵיו מְרַבֵּין, וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶם פְּסוּל, אוּ שֶׁהָיָה בָּהֶם שְׁנַיִם קָרוֹבִים זֶה לָזֶה, וְהָרִי אֵין הָעֲדִים קִמְיִן כְּדִי לְשַׁלֵּל אוֹתָן [אִם הִתְכוּוֹנוּ לַהֲעִיד אוּ לְמַלְאֵת הַמִּקּוּם הַרִיק בְּשֵׁטֶר] - אִם יֵשׁ שֵׁם עֲדוּת בְּרוּרָה שֶׁפְּלֶן יִשְׁבּוּ לַחֲתָם, שֶׁהָרִי נִתְכַּנֵּן כֻּלָּם לְהַעֲדִי - הָרִי זֶה כְּטָל; וְאִם לֹא, תִּתְקַיֵּם הָעֲדוּת בַּשָּׂאֵר. וְלִמָּה מְקִימִין הָעֲדוּת בַּשָּׂאֵר? שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּתְּמוּ הַכְּשָׂרִים, וְהִנִּיחוּ מְקוּם לְגִדּוֹל לַחֲתָם [לְמַעַל הַתּוֹר כְּבוֹד], וְכֵן זֶה הַקָּרוֹב אוּ הַפְּסוּל, וְחֲתָם שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּם.

ז. אִף עַל פִּי שֶׁהָעֵד שֶׁחֲתוּם תִּחְלָה בַּשָּׂטֶר, הוּא הַפְּסוּל - הָרִי הַשָּׂטֶר כְּשֵׁר.

ח. כָּל עֵד שֶׁהָעֵד בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת, אֵינוֹ מוֹרָה בְּדִין זֶה הַנְּהַרְג, וְלֹא יִלְמַד עָלָיו לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה. וְאִם אָמַר: 'יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת', מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְּנַפְשׁ לְמוֹת", בֵּין לְזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה. וּמֵהוּ זֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמוֹת"? כְּלוּמַר, עַד שֶׁהָעֵד בְּנַפְשׁ לְמוֹת - לֹא יַעֲנֶה דָּבָר, אֲלֵא יַעֲדֵי וְיִשְׁתַּק. אֲבָל בְּדִינֵי מִמוֹנוֹת, יֵשׁ לוֹ לְלַמֵּד זְכוּת וְחוֹבָה. אֲבָל לֹא יִמְנָה מִן הַדִּינִין, וְלֹא יַעֲשֶׂה דִּין; שְׂאִין עַד נַעֲשֶׂה דִּין, אֲפֹלוּ בְּדִינֵי מִמוֹנוֹת.

ט. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁצָּרִיךְ עֲדִים מִן הַתּוֹרָה, וְצָרִיךְ דִּינִין לְדוֹן בְּאוֹתוֹ הַדָּבָר מִן הַתּוֹרָה. אֲבָל בְּשֵׁל דְּכָרִיָּהֶם, עַד נַעֲשֶׂה דִּין. כִּיצַד? אֶחָד שֶׁהִבִּיא אֶת הַגֵּט וְאָמַר: [כַּתְּנַת חַכְמִים]: 'בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נִחְתַּם' - הוּא וּשְׁנַיִם נוֹתְנִין אוֹתוֹ לֵה [בְּתוֹר שְׁלוֹשָׁה דִּינִים], וְנִמְצָא כְּאֵלוּ נִטְלָתוֹ בְּבֵית דִּין. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה.

הַלְכוֹת עֲדוּת פְּרָק ו

א. כְּבָר בְּאַרְנֵי, שְׁקִיּוּם שְׁטָרוֹת [אֵימוֹת חֲתִימוֹת הַעֲדִים בְּב"ד] מִדְּכָרִיָּהֶם [מִדְּרַבְּנָן], כְּדִי שֶׁלֹּא תִנְעַל דְּלֵת בְּפָנַי לְוִין. אִף עַל פִּי כֵן, אֵין מְקִימִין שְׁטָרוֹת אֲלֵא בְּשֵׁלשָׁה, אֲפֹלוּ שֶׁלְּשֵׁתַן הַדִּיוֹטוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דִּין. וְלִפְיָכֶף אֵין מְקִימִין שְׁטָרוֹת בְּלִילָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵי.

ב. בְּאֶחָד מִחֲמִשָּׁה דְּרָכִים יִתְקַיֵּם הַשָּׂטֶר בְּבֵית דִּין: הַדָּרֶךְ הָאֶחָת, שֶׁיְהִי הַדִּינִים מְכִירִין כְּתָב יְדֵי הָעֲדִים, שֶׁזֶה עֲדוּת פְּלוּנִי זֶזוּ עֲדוּת פְּלוּנִי. הַדָּרֶךְ הַשְּׁנֵיָה, שֶׁיִּתְּמוּ הָעֲדִים בְּפִנְיָהֶם. הַדָּרֶךְ הַשְּׁלִישִׁית, שֶׁיִּבְאוּ הָעֲדִים הַחוּמָּיִם לְפִנְיָהֶם, וְיֹאמְרוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד: 'זֶה כְּתָב יְדֵי, וְאֵנִי עַד בְּדָבָר זֶה'. הַדָּרֶךְ הַרְבִּיעִית, שֶׁאִם מָתוּ עֲדֵי הַשָּׂטֶר אוּ שֶׁהָיָה בְּמִדְּיָנָה אֶחָת, וְנִבְאוּ עֲדִים וְיַעֲדוּ עַל כְּתָב יְדֵן שֶׁהוּא זֶה. הַדָּרֶךְ הַחֲמִישִׁית, שֶׁיְהִיָה כְּתָב יְדֵן יוֹצֵא בַּשְּׁטָרוֹת אֲחֵרִים, וְעוֹרְכִין [- מִדְּמִים] בֵּית דִּין זֶה הַכְּתָב לְאוֹתוֹ הַכְּתָב שֶׁבַּשְּׁטָרוֹת הָאֲחֵרוֹת וְיִהְיֶה דוּמָה זֶה לָזֶה, וְנִרְאָה לָהֶם בִּיחַד [לִג' הַדִּינִים], שֶׁכְּתָב יְדֵי אֵלוֹ הוּא כְּתָב יְדֵי אֵלוֹ.

וְלֹא חֲצִי דָּבָר. כִּיצַד? זֶה אוֹמַר: 'אֲבָל שְׂדָה זֹז שְׁנָה פְּלוּנִית', וְזֶה הָעֵד שֶׁאֲכַלָּה בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה, וְזֶה הָעֵד שֶׁאֲכַלָּה בְּשָׁנָה שְׁלִישִׁית - אֵין מְצַטְרִפִּין עֲדוּת שְׁלִשָּׁתָן, וְאוֹמְרִין: 'הָרִי אֲכַלָּה שְׁלֹשׁ שָׁנִים'; שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד הָעֵד בְּמִקְצַת הַדָּבָר. וְכֵן אִם הָעֵד זֶה: 'שְׂאֵנִי רֵאִיתִי [אֲצֵל פְּלוּנִי] שֶׁעָרָה אֶחָת בְּצַד יְמִינוֹ שֶׁל זֶה', וְזֶה אוֹמַר: 'וְאֵנִי רֵאִיתִי שֶׁעָרָה אֶחָת בְּצַד שְׂמָאלוֹ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם' - אֵין מְצַטְרִפִּין דְּכָרֵי שְׁנִיָּהֶם, כְּדִי שֶׁנֶּאֱמַר: 'הָרִי הָעֵדוֹ שְׁנִיָּהֶם שֶׁהָיָה זֶה גְּדוֹל בְּיוֹם פְּלוּנִי'; לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד הָעֵד בְּמִקְצַת הַסִּימָנִין [- ב' שְׁעוֹרוֹת לְמַטָּה שֶׁהֵם סִימֵן גְּדוּלוֹת]. אֲפֹלוּ הָעֵדוֹ שְׁנַיִם בְּשֶׁעָרָה אֶחָת, וְהָעֵדוֹ שְׁנַיִם אֲחֵרִים בְּשֶׁעָרָה אֶחָת; שֶׁהָרִי כָּל כַּת מִהֵן הָעֵדוּת עַל חֲצִי דָּבָר - וְאֵין זֹז עֲדוּת. אֲבָל אִם הָעֵד הָאֶחָד שֶׁרָאָה שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת בְּצַד יְמִין, וְהָעֵד הַשְּׁנִי שֶׁרָאָה שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת בְּצַד שְׂמָאל - מְצַטְרִפִּין. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה.

יוֹם שְׁלִישִׁי

הַלְכוֹת עֲדוּת פְּרָק ה

א. אֵין חוֹתְכִין [פּוֹטְקִים] דִּין מִן הַדִּינִין עַל פִּי עֵד אֶחָד, לֹא דִינֵי נַפְשׁוֹת וְלֹא דִינֵי מִמוֹנוֹת - שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָקוּם עַד אֶחָד בְּאִישׁ, לְכָל עוֹן וְלְכָל חַטָּאת"; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מִמְשַׁרְעָה] לְמַדְנֹה, שֶׁקָּם הוּא לְשִׁבּוּעָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵי בְּהַלְכוֹת טוֹעֵן.

ב. בְּשָׁנֵי מְקוֹמוֹת הָאֵימִנָה תוֹרָה עַד אֶחָד - בְּשׁוֹטָה שֶׁלֹּא תִשְׁתַּה מִי הַמְרִים [אִם מַעֲדִי שׁוֹנְמָאָה], וּבְעֵגְלָה עֲרוּפָה שֶׁלֹּא תַעֲרַף [אִם מַעֲדִי שְׂרָאָה הַרוּצַח], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵי בְּמִקְוֵי. וְכֵן מִדְּכָרִיָּהֶן, בְּעֲדוּת אִשָּׁה שֶׁיַּעֲדִי לָהּ שְׁמַת בְּעֵלָה.

ג. וְכֵן כָּל מְקוּם שֶׁעַד אֶחָד מוֹעִיל, אִשָּׁה וּפְסוּל כֵּן מַעֲדִין - חוּץ מִעַד אֶחָד שֶׁל שְׁבּוּעָה; שְׂאִין מְחַבֵּין שְׁבּוּעָה אֲלֵא בְּעֲדוּת עַד כְּשֶׁר הָרְאוּי לְהַצְטַרֵּף עִם אֶחָד, וְיִתְחַיֵּב זֶה הַנִּשְׁבָּע עַל פִּי מְמוֹן. "עַל פִּי שְׁנֵי עֲדִים, אוּ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֲדִים", לְעֲשׂוֹת שְׁלֹשָׁה כְּשָׁנִים. מָה הַשְּׁנַיִם, אִם נִמְצָא אֶחָד מֵהֶם קָרוֹב אוּ פְּסוּל, בְּטֵלָה הָעֲדוּת - אִף הַשְּׁלִישָׁה. וְהוּא הַדִּין לְמָאָה, אִם נִמְצָא אֶחָד מֵהֶם קָרוֹב אוּ פְּסוּל - בְּטֵלָה הָעֲדוּת, בֵּין בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת בֵּין בְּדִינֵי מִמוֹנוֹת. ד. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְן שֶׁנִּתְכַּנְּנוּ כֻּלָּן לְהַעֲדִי. אֲבָל אִם לֹא נִתְכַּנְּנוּ כֻּלָּן לְהַעֲדִי - מָה יַעֲשׂוּ שְׁנֵי אַחִים בְּכֻלָּל הָעֵם וְרָאוּ כְּשֶׁהֲרַג זֶה אֶת זֶה, אוּ כְּשֶׁחָבַל בּוֹ, אוּ כְּשֶׁחֲטַף חֶפֶץ מִיָּדוֹ.

ה. וְכִיצַד בּוֹדְקִין הַדָּבָר? כְּשֶׁיִּבְאוּ לְבֵית דִּין עֲדִים מְרַבֵּין - כַּת אֶחָת, אוֹמְרִים לָהֶם: 'כְּשֶׁרֵאִיתֶם זֶה שֶׁהֲרַג אוּ חָבַל, לְהַעֲדִי בְּאַתֶּם אוּ לְרֵאוֹת? כָּל מִי שֶׁאָמַר: 'לֹא בְּאִתִּי לְהַעֲדִי עָלָי, אֲלֵא לְרֵאוֹת מָה הַדָּבָר, וּבְכֻלָּל הָעֵם בְּאַתֶּם' - מְפָרִישִׁין אוֹתוֹ; וְכָל מִי שֶׁאָמַר: 'לְהַעֲדִי בְּאַתִּי, וְלִכְנֹן הָעֲדוּת' - מְפָרִישִׁין אוֹתוֹ. אִם נִמְצָא כְּאֵלוֹ שֶׁנִּתְכַּנְּנוּ לְהַעֲדִי קָרוֹב אוּ פְּסוּל, עֲדוּת כֻּלָּן בְּטֵלָה. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים?

ב. ואלו מדברים שנאמנים הגדולים להעיד בגדלן, מה שראו בקטן. נאמן אדם לומר כשהוא גדול: זה כתב ידו של אבא, וזה כתב ידו של רבי, וזה כתב ידו של אחי, שהייתי מפיר בכתב ידם כשהייתי קטן; והוא שיצטרף עמו אחר שמפיר כתב ידם כשהוא גדול.

ג. שטר שעדין ראובן ושמעון, ובאו שנים והעידו שניהן שזה כתב ידו של ראובן וזה כתב ידו של שמעון - נתקם השטר. אבל אם העיד זה על כתב ידי ראובן, והשני העיד על כתב ידי שמעון - לא נתקם השטר, לפי שצריך שני עדים על כל כתב יד אחד משניהם; ואם יש שלישי מעיד על כתב ראובן ושמעון כאחד, נתקם.

ד. אמר הראשון: זה כתב ידי, והעיד הוא ואחר על כתב ידי השני - לא נתקם; לפי שנמצא שלשת רבועי הממון שבשטר תלוי בעדות האחד. וכן אם העיד אחיו או בנו של ראשון עם אחר, על כתב ידי השני - לא נתקם; שהרי שלשת רבועי הממון תלוי בעדות הקרובים. ה. שנים החותמין על השטר, ומת אחד מהם - צריך שני עדים להעיד על כתב ידו של מת. ואם לא נמצא אלא עד אחד, עם זה העד החי - כותב חתימת ידו בפני עדים אפלו על התרש, ומשליכו בבית דין, עד שיהזק כתב ידו בבית דין (בהשוואת החתימות), ולא יהיה צריך לומר שזה כתב ידו; ויעיד הוא והאחר על כתב ידי המת, ונתקם כתב ידו שלא מפיו.

ו. שלשה שישבו לקים את השטר, שנים מהם מפירין חתימות ידי עדים ואחד אינו מפיר - עד שלא חתמו, מעדין בפניו וחותם; שהעדים נעשים דנינים בדרך שהוא מדבריהן [מדרבנן], כמו שבארנו. אבל אחר שחתמו - אין מעדין בפניו וחותם; שהרי בעת שחתמו, לא היו המפירין אלא שנים, ואין מקימין בשנים אלא עד שיהיו שלשתן מפירין, או יעידו העדים על הכתב בפני כל אחד ואחד. ז. שנים שהיו חתומין על השטר, ומתו, ובאו שנים ואמרו: 'כתב ידם הוא זה, אבל אנוסים היו', 'קטנים היו', 'פסולי עדות היו' - אף על פי שיש שם עדים אחרים שזה כתב ידם, או שהיה כתב ידם יוצא משטר שקרא עליו ערער והחזק בבית דין - הרי זה לא נתקם; אלא מעמידין השנים שבשטר כנגד השנים שהעידו עליהן שהן פסולין, ואין גובין בו כלום.

יום רביעי

הלכות עדות פֶּרֶק ח

א. מי שחתם על השטר, ובא להעיד על כתב ידו בבית דין, והפיר כתב ידו שזה הוא בנדאי, אבל אינו זוכר העדות כלל, ולא ימצא בלבו זכרון שזה לנה מזה מעולם - הרי זה אסור להעיד על כתב ידו זה בבית דין; שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה, וכתב ידו - פדי להזכירו הדבר; אבל אם לא נזכר, לא יעיד.

ג. אין מקימין את השטר משטרות אחרות, אלא משתי שטרות של [מכירת -] שתי שדות, שאכלוס בעליהן [החזיקו הלקוחות] שלש שנים אכילה נכונה גלויה בלא שום יראה ולא פחד מתביעה בעולם, פדרך שאוכלין כל בעלי שדות שדותיהם; או משני שטרי כתבות. והוא שיצאו שני השטרות מתחת ידי אחר - לא מתחת ידי זה שרוצה לקים שטר, שמא הוא זיף הכל. וכן מקימין השטר משטר שקרא עליו ערער [על אמיתותו], והחזק בבית דין - מקימין ממנו לבדו, כמו שמקימין משטרי שתי שדות או שתי כתבות.

ד. בית דין שכתבו: 'במושב שלשה היינו, ונתקם שטר זה בפנינו' - הרי זה מקים, אף על פי שלא פרשו באיזו דרך מחמם הדרכים נתקם; שאין חוששין לבית דין שמא יטעו. וכבר נהגו כל בתי דינין שראינו ושמענו, שיכתבו הדרך שנתקם בה בפניהם.

ה. ולעולם אין בית דין בודקין אחר בית דין אחר, אלא מחזיקין אותן שהן בקיין ולא יטעו; אבל בודקין אחר העדים.

ו. שלשה שישבו לקים את השטר, ומת אחד מהן - צריך לכתב: 'במושב שלשה היינו, והאחד איננו'; שמא יראה הרוצה, ויאמר: 'בשנים קימוהו'. אפלו היה כתוב בו: 'בבית דין', יאמר הרוצה: 'שמא דמו ששניהם בית דין הן'. ואם יש בו משמע שהיו שלשה, אינו צריך.

ז. שלשה שישבו לקים את השטר, ובאו שני עדים וערערו על אחד מהן שהוא גולן וכיוצא בו, ובאו שנים אחרים והעידו שחזר בתשובה - אם עד שלא חתמו העידו שחזר - הרי זה חותם עמהם, שהרי שלשה היו. ואם אחר שחתמו השנים העידו עליו שחזר בתשובה - אינו חותם עמהן, שהרי הוא כמי שאינו בעת חתימת השנים. במה דברים אמורים? בשערערו עליו בעברה. אבל ערערו עליו בפגם משפחה, כגון שאמרו: 'אמו לא נשתחררה [משפחותה], ועבד הוא', או 'לא נתגירה אמו, וגוי הוא', ונדע אחר שחתמו השנים שאין במשפחתו פגם, ושהוא פשוט - הרי זה חותם עמהן; שזה גלוי דבר שהיה מקדם.

ח. מתר לכתב הקיום בשטר, קדם שיתקם השטר; שאין הכתיבה עקר, אלא החתימה. ואין הדינים צריכין לקרות השטר שמקימין אותו, אלא מקימין אותו מעדיו, אף על פי שלא ידעו מה כתוב בו.

הלכות עדות פֶּרֶק ז

א. מעיד הקרוב על כתב ידי קרובו. כיצד? שטר שעדין ראובן ושמעון, ומתו, או שהלכו למדינת הים, ובא בנו של ראובן ואמר: 'זה כתב ידו של אבי', ובא בנו של שמעון ואמר: 'זה כתב ידו של אבי' - הרי אלו כשרין בשני עדים שאינם קרובים, ואם נצטרף עמהם שלישי והעיד על כתב ידי שניהם - הרי נתקם השטר [על כל חתימה צריך ב' עדים].

ד. העבדים פסולין לעדות, דין תורה, שנגמר בעדים: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", מקלל שאחיו כמוהו - מה אחיו בן ברית, אף העד בן ברית. קל וחמר לגוים: אם עבדים שהן במקצת מצוות פסולין - הגוים, לא כל שכן.

ה. מי שהציו עבד ונציו בן חורין, פסול. ו. וכל מי שנשתחרר, והרי הוא מחסר גט שחרור - פסול; עד שיגיע הגט לידו ויטבל, ויעשה מקלל בני ברית, ואחר כך יעיד.

ז. הקטנים פסולין לעדות מן התורה, שנגמר בעדים: "ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'" - 'אנשים', ולא קטנים. אפלו היה הקטן נבון וחכם - הרי הוא פסול, עד שיביא שתי שערות [למטה] אחר שלש עשרה שנה גמורות. ואם הגיע לעשרים שנה ולא הביא שתי שערות, נולד בו סימן מסימני סרים - הרי זה סריס, ויעיד. ואם לא נולד בו - לא יעיד עד רב שנותיו [שלושים וחמש], כמו שבארנו בהלכות אישות.

ח. קטן שהגיע לכלל שנותיו, שנראו בו סימני בגרות מלמעלה [שערות הזקן ובית השחי] - אינו צריך בדיקה [למטה]. ואם לא ראו - אין מקבלין עדותו, עד שיבדק. וכן שלש עשרה שנה ויום אחד שהביא שתי שערות, ואינו יודע בטיב משא ומתן - אין עדותו צדוקה, ואם מפני שאינו מדקדק בדברים, שהרי אינו יודע. אכל בעדות מטלטלין - מקבלין עדותו, הואיל והוא גדול.

ט. השוטה פסול לעדות מן התורה, לפי שאינו בן מצוות. ולא שוטה שהוא מהלך ערם ומשבר בלים וזרק אבנים בלבד, אלא כל מי שנטרפה דעתו, ונמצאת דעתו משבשת תמיד אפלו בדבר מן הדברים - אף על פי שהוא מדבר ושואל כענין בשאר דברים - הרי זה פסול, ובכלל השוטים יחשב. הנכפה [- נופל לעיתים משגנון] - בעת כפייתו, פסול; ובעת שהוא בריא, כשר. ואחד הנכפה מזמן לזמן, או הנכפה תמיד בלא עת קבוע. והוא, שלא תהיה דעתו משבשת תמיד; שהרי יש שם נכפין, שגם בעת בריאתם, דעתן מטרפת עליהן. וצריך להתישב בעדות הנכפין הרבה.

י. הפתאים ביותר שאינן מכירין דברים הסותרין זה את זה, ולא יבינו עניני הדבר כדרך שמבינין שאר עם הארץ. וכן המכהלין והנחפזין בדעתן, והמשתגעים בדעתם ביותר - הרי כל אלו בכלל השוטים. ודבר זה, לפי מה שיראה הדנין; שאי אפשר לכוון הדעות בכתב.

יא. החרש - כשוטה; שאין דעתו נכונה, ואינו בן מצוות. ואחד חרש שמדבר ואינו שומע, או ששומע ואינו מדבר - אף על פי שראיתו ראייה מעלה, ודעתו נכונה - צריך להעיד בבית דין בפיו, או שיהיה ראוי להעיד בפיו, ויהיה ראוי לשמע דברי הדינים, והאיום שמאמין עליו. וכן אם נשתתק [נתאלם מחמת חולין] - אף על פי שנבדק כדרך שבדקין לגטין [אם דעתו מיושבת], ונמצאת עדותו מקובלת, והעיד בפנינו בכתב ידו - אינו עדות כלל; חוץ

ב. אחד הזכר את העדות מעצמו אחר שראה כתב ידו, או שהזכירוהו אחרים ונזכר, ואפלו הזכירו העד השני שהעיד עמו - אם נזכר, הרי זה מעיד. אכל אם הזכיר אותו התובע עצמו - אף על פי שנזכר, אינו מעיד; מפני שזה דומה בעיני בעל דין כאלו העיד בשקר בדבר שלא ידע.

ג. ולפיכך, אם היה התובע תלמיד חכמים, והזכיר התובע הזה את העד ונזכר - הרי זה יעיד לו; שתלמיד חכמים יודע, שאלמלי לא זכר הדבר, לא היה מעיד. וקל [- קולא] הוא שהקלו בדיני ממונות, שאף על פי ששכח הדבר מפמה שנים, והכתב הוא שהזכירו הדבר - הרי זה מעיד.

ד. הואיל והדבר בן - שטר שיצא לבית דין, וכאו עדיו ואמרו: 'כתב ידינו הוא זה, אכל מעולם לא ידענו עדות זו, ואין אנו זוכרים שזה לזה מזה או מבר לו' - לא נחקים השטר, והרי הוא פתור; עד שזכרו עדותן. וכל מי שאינו דן בזה - לא ידע בדיני ממונות בין מינו לשמאלו. אכל אם היה כתב ידם יוצא ממקום אחר, או שהיו עדים מעידים שזה כתב ידם - מקימין את השטר, ואין משגיחין על דבריהם שאמרו: 'אין אנו זוכרים עדות זו'; שמה תירו בהם, וזה שאמרו: 'אין אנו זוכרין', כדי לבטל השטר; וכאלו אמרו: 'קטנים היינו', פסולי עדות היינו, שאינם נאמנים, הואיל ויתקיים השטר שלא על פיהם. ומפני טעם זה, מקימין כל השטרות, ואין אנו צריכין להביא עדים ולשאל אותם, אם הם זוכרים עדות זו, או אינם זוכרים אותה; שאפלו באו ואמרו: 'אין אנו זוכרים אותה' - אין שומעין להם, הואיל ואפשר לקימו שלא מפיהן.

ה. אחד הכותב עדותו על השטר, או שנמצא אצלו כתוב בפנקסו ובכתב ידו: 'פלוגי העיד [מינה] אותי עליו ביום פלוגי כרך ורך' - אם זכר מעצמו, או הזכירוהו אחרים ונזכר - מעיד. ואם לאו, אסור להעיד; שאין זה דומה אלא למי שאמר לו אדם נאמן: 'פלוגי יש לו אצל פלוגי כך ורך', והעיד הוא שיש לזה אצל זה, והוא אינו יודע מן הדבר כלום, אלא מפי אחר שמע והעיד.

הלכות עדות פקט ט

א. עשרה מיני פסלות הן; כל מי שנמצא בו אחד מהן, הרי הוא פסול לעדות. ואלו הן - הנשים, והעבדים, והקטנים, והשוטים, והחרשים, והסומים, והרשעים, והבוזיין, והקרוכין, והנוגעים בעדותם; הרי אלו עשרה. ב. נשים פסולות לעדות מן התורה, שנגמר: "על פי שנים עדים" - לשון זכר, לא לשון נקבה.

ג. השטמטום והאנדרוגיגוס [- ספקי זכר או נקבה] פסולין, מפני שהן ספק אשה, וכל מי שהוא ספק כשר ספק פסול - הרי הוא פסול; שאין העד בא, אלא להוציא ממון על פיו, או לחייב [לענוש] על פיו עון, ואין מוציאין ממון מספק ואין עונשין מספק, דין תורה.

רבית עשו, הרי הן פסולין מדבריהם [מדרבנו]. וכן כל העובר על גזל של דבריהם, הרי הוא פסול מדבריהם. כיצד? החמסנים, והן הלוקחים קרקע או משלטין שלא ברצון הבעלים - אף על פי שנותנין הדמים, הרי אלו פסולין מדבריהם. וכן הרועים - אחד רועה בהמה דקה, ואחד רועה בהמה גסה של עצמן - הרי אלו פסולין; שחזקתן פושטין ידיהן בגזל, ומניחין בהמתן לרעות בהשדות ופרדסים; ולפיכך סתם רועה פסול. ומגדלי בהמה דקה בארץ ישראל, פסולין; אבל בחוצה לארץ, כשרין. ומתיר לגדל בהמה גסה, בכל מקום. וכן המוכסין [- שקנו מהמלך זכות המיסים] - סתמן פסולין; מפני שחזקתן לקח יותר מדבר הקצוב להן בדין המלכות, ולוקחין היתר לעצמם. אבל גבאי מנת [גובי מס] המלך, סתמן כשרין; ואם נודע שלקחו אפלו פעם אחת יתר מן הראוי להן לגבות - הרי אלו פסולין. וכן מפריחי יונים בישוב - פסולין, מפני שחזקתן שגוזלין יונים של אחרים בחנם. וכן סוחרים שביעית - והם בני אדם שיושבין בטלים, וכיון שבאה שביעית [שמיטה], פושטים זרועותיהן, ומתחילין לשא ולתן בפרות; שחזקת אלו, שהם אוספין פרות שביעית ועושין בהם סחורה. וכן המשחק בקביה - והוא, שלא תהיה לו אמנות אלא היא - הואיל ואינו עוסק בישוב העולם, הרי זה בחזקת שאוכל [מתפרנס] מן הקביה, שהוא אבק [מעין] גזל. ולא בקביה בלבד אמרו, אלא אפלו בקלפי אגוזים וקלפי רמונים. וכן לא יונים בלבד אמרו, אלא אפלו הקמירים בבהמה חיה ועוף, ואמרו: 'כל הקודם את חברו או כל הנוצח את חברו, יטל בעליו את שניהם', וכן כל פיוצא בשחוק זה - והוא, שלא תהיה לו אמנות אלא שחוק זה - הרי הוא פסול. וכל אלו פסולין מדבריהם.

ה. אריס [העובד בשדה תמורת יבול] שלקח דבר מועט מן הפרות שבכרו [הקדימו להתבשל] בימי ניסן וימי תשרי, קדם שתגמר מלאכתם - אף על פי שלקח שלא מדעת בעל השדה - אינו גנב, וכשר לעדות; שאין בעל השדה מקפיד על זה. וכן כל פיוצא בזה.

יום חמישי

הלכות עדות פרק יא

א. מי שאינו לא במקרא, ולא במשנה, ולא בדרף ארץ - הרי זה בחזקת רשע, ופסול לעדות מדבריהם; שכל מי שיגר עד כף, חזקה שהוא עובר על רב העברות שיבואו לידו.

ב. לפיכך, אין מוסרין [- ממניס ל -] עדות לעם הארץ, ואין מקבלין ממנו עדות; אלא אם כן התחוק שהוא עוסק במצוות ובגמילות חסדים, ונוהג בדרך הישרים, ויש בו דרף ארץ - מקבלין עדותו, אף על פי שהוא עם הארץ, ואינו לא במקרא ולא במשנה.

מעדות אשה [להעיד שמת בעלה], לפי שבעונה הקלו. יב. הסומין - אף על פי שמפירין הקול, וינדעו [- מכיריים] האנשים [- בעלי הדיון] - הרי אלו פסולין מן התורה, שנגמר: "והוא עד, או ראה" - מי שהוא ראוי לראות, הוא שמעיד. והסומה באחת מעיניו, כשר להעיד.

הלכות עדות פרק י

א. הרשעים פסולין לעדות מן התורה, שנגמר: "אל תשת ירך עם רשע, להית עד חמס"; מפני השמועה [ממשה רבינו] למדו: 'אל תשת רשע עד'. ואפלו עד כשר שידע בחברו שהוא רשע, ואין הדין מפירין רשעו - אסור לו להעיד עמו, אף על פי שהיא עדות אמת; מפני שמצטרף עמו, ונמצא זה הכשר השית ידו עם הרשע עד שנתקבלה עדותו. ואין צריך לומר, עד כשר שהוא יודע בעדות לחברו, וידע שהעד השני שעמו עד שקר - שאסור לו להעיד, שנגמר: "אל תשת ירך עם רשע".

ב. איזה הוא רשע? כל מי שעבר עברה שחביב עליה מלקות - זהו רשע, ופסול לעדות; שהרי התורה קראה למחייב מלקות רשע, שנגמר: "והיה אם בן הכות הרשע". ואין צריך לומר למחייב מיתת בית דין שהוא פסול, שנגמר: "אשר הוא רשע למות".

ג. עבר על עברה שחביב עליה מלקות מן התורה, הרי זה פסול מן התורה; ואם היה החיוב שבה מדבריהם [מדרבנו], הרי זה פסול מדבריהם. כיצד? אכל בשר בהמה בחלב, או שאכל נבלות ושקצים וכיוצא בהן, בין לתאבון [למלאות תאוות] בין להכעיס [את הקב"ה], או שחלל את יום טוב ראשון, או שלבש שעטנז, שהוא שוע [מעורב צמר ופשתן ומסורק] או טווי [החוטים מצמר ופשתן] או נזו [ארז מצמר ופשתן] - הרי זה פסול לעדות מן התורה. אבל אם אכל בשר עוף בחלב, או שחלל את יום טוב שני של גלויות, או שלבש בגד צמר שאבד בו חוט של פשתן וכיוצא בו - הרי הוא פסול לעדות מדבריהם. וכבר מנינו כל עברה שחביב עליה מלקות; וכבר נתבאר בכל מצוה ומצוה דברים שאסורין מן התורה, ודברים שאסורין מדבריהם.

ד. ועוד יש שם רשעים שהם פסולין לעדות, אף על פי שהן בני תשלומין ואינן בני מלקיות; הואיל ולוקחין ממון שאינו שלהן בחמס - פסולין, שנגמר: "כי יקום עד חמס" - כגון הגנבים והגזלנים - אף על פי שהחזיר, הרי הוא פסול לעדות מעת שגנב או גזל. וכן עד זומם - אף על פי שהוים בעדות ממון, ושלם - הרי זה פסול מן התורה לכל עדות. ומאימתי הוא נפסל? מעת שהעיד בבית דין, אף על פי שלא הוים על אותה עדות אלא אחר כמה ימים. וכן המלוה ברבית - אחד הלוה, ואחד המלוה - שניהן פסולין לעדות: אם רבית קצוצה [- קבועה מראש] עשו, הרי הם פסולין לעדות מן התורה; ואם אבק [- מעין]

זה פסול לעדות. במה דברים אמורים? בשעבר על דברים שפשט [מפורסם] בישראל שהם עברה - כגון שנשבע לשקר או לשוא, או גזל, או גנב, או אכל נבלה וכיוצא בה; אבל אם ראוהו עדים עובר על דבר שקרוב העושה להיות שוגג - צריכין להזהירו, ואחר כך יפסל. כיצד? ראוהו קושר או מתיר בשבת - צריכין להודיעו שנה חלול שבת, מפני שרוב העם אינן יודעין זה. וכן אם ראוהו עושה מלאכה בשבת או ביום טוב - צריכין להודיעו שהוא שבת, שמא שוכח הוא. וכן המשחק בקביה תמיד, או מי שנעשה מוכס [הקונה זכות המס מהמלך] או גבאי [גובה מס המלך] שמוסיף לעצמו - צריכין העדים להודיעו שהעושה דבר זה פסול לעדות; שרוב העם אינן יודעין דברים אלו. וכן כל פיוצא כזה. כללו של דבר: כל עברה שהדברים מראים לעדים שזה ידע שהוא רשע, ועבר בזדון - אף על פי שלא התרו בו, הרי זה פסול לעדות, ואינו לוקה.

ב. אין אדם נפסל בעברה על פי עצמו. כיצד? הרי שבא לבית דין, ואמר שגנב או גזל או לזה ברבית - אף על פי שמשלם על פי עצמו, אינו נפסל. וכן אם אמר שאכל נבלה או בעל בעילה אסורה - אינו נפסל, עד שיהיו שם שני עדים; שאין אדם משים את עצמו רשע. לפיכך, ראובן שהעיד עליו שמעון שהלהוה ברבית, והעיד לוי ואמר: 'לי הלהוה ברבית' - הרי ראובן נפסל בעדות שמעון ולוי; אף על פי שהודה לוי שלוה ברבית, אינו משים עצמו רשע; ונאמן על ראובן, ואינו נאמן על עצמו. וכן מי שהעיד שפלוני רבעו, בין באנסו של נרבע בין לרצונו - הוא ואחר מצטרפין להרגו. 'פלוני בא על אשתו' - הוא ואחר מצטרפין להרגו, אבל לא להרגה [כי הוא קרובה]. וכן כל פיוצא כזה. 'פלוני רבע את שורו' - הוא ואחר מצטרפין להרגו, שאין אדם קרוב אצל ממונו.

ג. שנים שהעידו על אחד שהוא פסול בעברה מאלו העברות, ובראו שנים והעידו שעשה תשובה וחר בו או שלקה - הרי זה פשר. אבל אם באו שנים והכחישום, ואמרו: 'לא עשה עברה זו ולא נפסל' - הרי זה ספק פסול; לפיכך לא יעיד, ואין מוציאין ממנו בעדותו, ולא ידון - עד שיודע שעשה תשובה.

ד. כל מי שנתחייב מלקות - פיון שלקה בבית דין, חזר לכשרותו. אבל שאר פסולי עדות, שהן פסולין משום ממון שחמסו או גזלו - אף על פי ששלמו, צריכין תשובה, והרי הן פסולין עד שיודע שחזרו בתשובה מדרך הרעה.

ה. מאימתי חזרת מלוה ברבית? משיקרעו את שטריהם [של ריבית] מעצמם, ויחזרו חזרה גמורה, שלא ילוו ברבית אפלו לגוים.

ו. מאימתי חזרת המשחקין בקביה? משישברו את פסיפסיהן [קוביות המשחק] מעצמן, ויחזרו בהם חזרה גמורה, שלא יעשו ואפלו בחנם.

ג. נמצאת אומר: כל תלמיד חכמים בחזקת כשר, עד שיפסל; וכל עם הארץ בחזקת שהוא פסול, עד שיחזק שהוא הולך בדרכי הישרים.

ד. וכל מי שקבל עדות עם הארץ קדם שתהיה לו חזקה זו, או קדם שיבואו עדים ויעידו שהוא נוהג במצוות ובדרך ארץ - הרי זה הדין, ועתיד לתן את הדין; שהרי מאבד ממון ישראל על פי רשעים.

ה. וכן הבזויין, פסולין לעדות מדבריהם; והם האנשים ההולכין ואוכלין בשוק לפני כל העם, וכגון אלו שהולכין ערמים בשוק בעת שהם עוסקין במלאכה מנוולת, וכיוצא באלו שאינן מקפידין על הבשת; שכל אלו חשובין ככלב, ואינן מקפידין על עדות שקר. ומכלל אלו, האוכלין צדקה של גוים בפרהסייה - אף על פי שאפשר להם שיהיו מהן בצנעה - מבזין עצמן לכהן, ואינן חוששין. כל אלו פסולין מדבריהם.

ו. מה בין פסול לעדות מן התורה, לפסול לעדות מדבריהם? שפסול מן התורה שהעיד - עדותו בטלה, אף על פי שלא הכריזו עליו [שהוא פסול] בכתיב כנסיות ובכתיב מדרשות. והפסול מדבריהם, צריך הכרזה. לפיכך, כל עדות שהעיד קדם שהכריזו עליו - מקבלין אותה, כדי שלא לאבד זכות העם; שהרי לא ידעו בו שהוא פסול, ואין פסולו אלא מדבריהם.

ז. עד אחד נאמן באסורין [לברר איסור], אף על פי שהוא פסול לשאר עדיות; שהרי רשע בעברה ששחט - שחיטתו כשרה, ונאמן לומר 'בהלכה שחטתי'. אבל החשוד על דבר - אינו נאמן על שלו [אם האיסור הנדון שלוו], אבל נאמן הוא על של אחרים;

ח. לפיכך, החשוד על דבר - יש לו דיון בו ולהעיד בו לאחרים; חזקה אין אדם חוטא כדי שיהנו אחרים. כיצד? נאמן עם הארץ לומר: 'פרות פלוני מעשרין הן'; ונאמן הנחשד למכר בשר בכור לומר: 'בשר זה שמוכר פלוני חלין הוא'; וכן כל פיוצא כזה משאר האסורין. לפי שאימת האסורים על הרשעים, ואין אימת הממון עליהם. **ט.** מלכי ישראל - לא מעידין, ולא מעידין עליהן; שהם בחזקת אלמים בעלי זרוע, ואין נכנעין תחת על הדינים. אבל כהן גדול - מעידין עליו, ומעיד הוא למלך בבית דין הגדול, כמו שבארנו.

י. המוסרין, והאפיקורוסין, והמינים, והמשמדים - לא הצרכו חכמים למנות אותם בכלל פסולי העדות; שלא מנו אלא רשעי ישראל, אבל אלו המורדין והכופרין - פחותין הן מן הגוים; שהגוים - לא מעלין ולא מורדין, ויש לחסידיהם חלק לעולם הבא; ואלו - מורדין ולא מעלין, ואין להן חלק לעולם הבא.

הלכות עדות פרק יב

א. כל הנפסל בעברה - אם העידו עליו שני עדים שעשה עברה פלונית, אף על פי שלא התרו בו אינו לוקה, הרי

שני בשני; בני בניהם, או בנות בניהם - שלישי בשלישי. כדרך שאתה מונה בזכרים, דור ראשון ושני ושלישי - כך אתה מונה בנקבות.

ו. כל אשה שאתה פסול לה - כך אתה פסול לבעלה; שהבעל כאשתו. וכל בעל שאתה פסול לו - כך אתה פסול לאשתו; שהאשה כבעלה.

ז. כל שתי נשים שהן זו עם זו שני בשני, בעליהן מעידין זה לזה; אבל אם היו ראשון בראשון, כגון שלקח זה אשה וזה בתה - אין מעידין זה לזה.

ח. וכן בעלי אחיות - פסולין זה לזה, והרי הן ראשון בראשון.

ט. וכן לא יעיד לכן אחות אשתו, ולא לבעל בת אחות אשתו; אבל מעיד הוא לכן בעל אחות אשתו שיש לו מאשה אחרת.

י. כל איש שאין אתה מעיד לו, מפני שהוא בעל קרובתך - הרי אתה מעיד לשאר קרוביו, כגון בניו ואחיו. וכן כל אשה שאין אתה מעיד לה, מפני שהיא אשת קרובך - הרי אתה מעיד לשאר קרוביה.

יא. ואבי פלה ואבי חתן, מעידים זה לזה.

יב. אחי האם מן האם - מעידין זה לזה, שהרי אין ביניהם קרבה כלל. כיצד? רחל שנשאת ליוסף, וילדה ממנו ראובן, והיה ליוסף בן מאשה אחרת, והוא מנשה, ונשאת לשמעון, וילדה ממנו יהודה - הרי מנשה ויהודה מעידין זה לזה.

יג. האיש עם אשתו - בראשון בראשון; לפיכך, אינו מעיד לא לבנה, ולא לאשת בנה, ולא לבעל בתה, ולא לאביה, ולא לאמה, ולא לבעל אמה, ולא לאשת אביה. יד. אשתו ארוסה - אף על פי שלא נגמרה האישות, הרי היא לו פגושא לענן עדות. במה דברים אמורים? בארוסתו עצמה, שאינו מעיד לה. אבל אם העיד לקרובי ארוסתו, כגון בעל אחותה או בנה ובתה וכיוצא בהן - אין פוסלין אותה עד שישאנה.

טו. זה שפסלה תורה עדות הקרובים - לא מפני שהן בחזקת אהבהים זה את זה, שהרי אינו מעיד לו - פסול לעדותן לא לטובתו ולא לרעתו; אלא גזרת הכתוב היא לפיכך, האוהב והשונא כשר לעדות, אף על פי שהוא פסול לדנינות, שלא גזרה תורה אלא על הקרובים.

יום שישי

הלכות עדות פ'ק יד

א. כל מי שאין אתה מעיד לו מפני שהוא בעל קרובתך - אם מתה אשתו, אף על פי שהייתה לו בנים, הרי זה נתרחק וכשר.

ב. מי שהיה יודע לחברו עדות עד שלא נעשה חתנו, ונעשה חתנו, או שידע העדות והוא פקח - אנו פקוחות, ואחר כך נתחרש, פתח (ענינו פתוחות) ונסתמא, אף על פי שכולו לכוון מדת הקרקע שמעיד בה ומסים

ז. ומאימתי חזרת מפריחי יונים? משישברו את הכלים שצדין בהם, ויחזרו בהם חזרה גמורה, שאפלו במדבר לא יהיו עושין.

ח. מאימתי חזרת סוחר שביעית? משתגיע שביעית אחרת, ויבדקו. ולא חזרת דברים בלבד, אלא כותב: 'אני פלוני בן פלוני פנסתי מאתים זוז מפרות שביעית, והרי הם נתונים במתנה לעניים'.

ט. מאימתי חזרת המועל בשבועות (החשוד להשבע לשקר)? משבוא לבית דין שאין מפירין אותו, ויאמר להם: 'חשוד אני', או יתחייב שבועה בבית דין שאין מפירין אותו במקום חשוב (סכום גדול), וישלם ולא ירצה להשבע. וכן טבח שהיה בודק (סכינו והריאות) לעצמו ומוכר, ויצאת טרפה מפתח ידו, שהרי הוא בכלל אוכלי טרפה, שהם פסולין לעדות - הרי זה פסול לעדות, עד שיראה ממעשיו שנתם על רעתו, וילבש שחרים ויכסה שחרים וילף למקום שאין מפירין אותו, ויחזיר אבדה בדבר חשוב (בשווי גדול), או יוציא טרפה מפתח ידו בדבר חשוב.

י. וכן עד זומם שהלף למקום שאין מפירין אותו, ונתנו לו ממון חשוב להעיד בשקר, ולא רצה - הרי זה עשה תשובה, וחזרו לכשרותו. וכן כל פיוצא בזה.

הלכות עדות פ'ק יג

א. הקרובים פסולין לעדות דין תורה, שנאמר: "לא יומתו אבות על בנים, ובנים לא יומתו על אבות". מפי השמועה (ממשה רבינו) למדו, שבכלל לאו זה, שלא יומתו אבות על פי בנים, ולא בנים על פי אבות; והוא הדין לשאר הקרובים. אין פסול בדין תורה, אלא קרובים ממשפחת אב בלבד; והם: האב עם הבן, והבן עם האב, והאחין מן האב עם זה, ובניהם זה עם זה; ואין צריך לומר, הדוד עם בן אחיו. אבל שאר הקרובים מן האם, או מדרך האישות (- ע"י נישואין) - פלן פסולין מדברייהן (מדברבן).

ב. הגרים אינם בדין הקרובים. אפלו שני אחים תאומים שנתגירו, מעידים זה לזה; שהגר שנתגיר, כקטן הנוולד הוא חשוב.

ג. האחים זה עם זה, בין מן האב בין מן האם - הרי הם ראשון בראשון; ובניהם זה עם זה - שני בשני; ובני בניהם זה עם זה - שלישי בשלישי.

ד. ולעולם שלישי בראשון (נכד לאח הסב) כשר, ואין צריך לומר שלישי בשני (נכד לבן אח הסבא). אבל שני בשני, ואין צריך לומר שני בראשון - שניהם פסולין.

ה. והאב עם בנו, בראשון בראשון הוא. לפיכך, האב עם בן בנו, פסול; ועם בן בן בנו, שהוא רביעי ממנו - כשר, מפני שהוא שלישי בראשון. וכן הדרך בנקבות. כיצד? שתי אחיות או אח ואחותו, בין מן האב בין מן האם - הרי הם ראשון בראשון; בניהם, בין זכרים בין נקבות -

וְשִׁנְתִּי לְשִׁמְעוֹן שְׂדֵה פְּלוֹנִית, וְנִמְצְאוּ הָעֵדִים קְרוֹבִים לְזֶה וְרְחוּקִים לְזֶה - זֶה שֶׁהֵם רְחוּקִים מִמֶּנּוּ, מִתְּנִתּוֹ קִיָּמָה; שְׂאֵלוֹ שְׁתֵּי עֲדוּת, אִף עַל פִּי שְׁהֵן בְּשֹׁטֵר אֶחָד. לְמָה זֶה דוּמָה? לְאוֹמֵר: 'הֵיוּ עָלַי עֵדִים, שִׁנְתִּי לְרְאוּבֵן כָּף וְכָף, וְשִׁמְכִרְתִּי לְשִׁמְעוֹן כָּף וְכָף, וְשְׁלוּיִתִּי מִלּוֹי כָּף וְכָף' - שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁכְּתַב בְּשֹׁטֵר אֶחָד, וְהִמְקִינָה אִישׁ אֶחָד - הֲרִי אֵלוֹ שֶׁלֹּשׁ עֲדוּת, שְׂאִינָן תְּלוּיִת זֹו בְּזוֹ.

הִלְכוֹת עֲדוּת פֶּרֶק טו

א. כָּל עֲדוּת שֶׁתְּבוֹא לְאָדָם הִנְיָה מִמֶּנָּה - אִינוּ מְעִיד בָּהּ; שְׂדֵה כְּמַעִיד לְעֲצָמוֹ. לְפִיכָף, בְּגִי הָעִיר שֶׁבֵּא מְעַרְעֵר לְעַרְעֵר עֲלֵיהֶן בְּמִרְחָץ [צִיבוּרִי] אוֹ בְּרִחּוּב [מִגְרֵשׁ] שֶׁל עִיר - אִין אֶחָד מִבְּגֵי הָעִיר מְעִיד בְּדָבָר זֶה, וְלֹא דֵן בּוֹ עַד שִׁסְלַק עֲצָמוֹ בְּקִנְיָן, וְאַחֵר כָּף דִּין אוֹ יַעִיד.

ב. בְּגִי הָעִיר שֶׁנִּגְנַב סֶפֶר תּוֹרָה שְׁלֵהֶן - הוֹאִיל וְלִשְׁמִיעָה הוּא עָשׂוּי, שְׂאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְסַלֵּק עֲצָמוֹ מִמֶּנּוּ - אִין דִּין בְּדִינֵי אוֹתָהּ הָעִיר, וְאִין מְבִיאִין רְאִיָּה מְאֲנָשִׁי אוֹתָהּ הָעִיר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

ג. הָאוֹמֵר: 'תִּנּוּ מִנָּה לְעֲנִי עִירי' - אִין דִּין בְּדִינֵי אוֹתָהּ הָעִיר, וְאִין מְבִיאִין רְאִיָּה מְאֲנָשִׁי אוֹתָהּ הָעִיר. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֶׁהֵיוּ הָעֲנִיִּים סְמוּכִים עֲלֵיהֶן, וּפּוֹסְקִין לָהֶן צְדָקָה בְּכָל שָׁנָה. אֶפְלוֹ אֲמָרוּ שְׁנַיִם מְאֲנָשִׁי הָעִיר: 'אֲנוּ נִתֵּן דָּבָר הַקְּצוּב עֲלֵינוּ וְנַעֲדִי' - אִין שׁוֹמְעִין לָהֶן; שֶׁהִנְיָה הִיא לָהֶן שִׁתְּעַשְׂרוּ עֲנִיִּים אֵלוֹ, הוֹאִיל וְהֵן סְמוּכִין עַל בְּגִי הָעִיר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

ד. קִרְקַע שֶׁבִין שְׁנֵי שְׂתַפִּינ, שֶׁבֵּא מְעַרְעֵר לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יַד הַשְּׂתַף - אִינוּ מְעִיד לְשִׁתְּפוֹ עֲלֶיהָ, אֲלֹא אִם סִלַּק עֲצָמוֹ מִמֶּנָּה וְקִנּוּ מִיָּדוֹ [- עִשָּׂה קִינִי] - שִׁנְתָּנָה לְשִׁתְּפוֹ, וְשֵׁאִם בָּא בְּעַל חוּב שְׁלוֹ וְטִרְפָּה מִיַּד הַשְּׂתַף, מִשְׁלֵם לוֹ דְּמֵיָּה; וְאַחֵר כָּף מְעִיד לוֹ עֲלֶיהָ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

ה. הָעוֹרֵר עַל הַשְּׂדֵה - אִם יֵשׁ בָּהּ פְּרוּת, אִין הָאָרִיס [-] הָעוֹבֵד בַּשְּׂדֵה תְּמוּרַת פִּירוֹת] מְעִיד עֲלֶיהָ; שֶׁהָרִי רוֹצֵה הָאָרִיס לְהַעֲמִידָה בְּיַד בְּעֲלֶיהָ, כְּדִי שִׁטֵּל חֲלָקוֹ בְּפִירוֹת; וְאִם אִין בָּהּ פְּרוּת, מְעִיד. אֲכָל הַשׁוֹכֵר - אִם לָקַח [דַּמִּין] הַשְּׂכִירוֹת בְּיָדוֹ, וְאָמַר: 'כָּל מִי שֶׁתְּחַקֵּם שְׂדֵה זֹו בְּיָדוֹ יִטַּל' - הָרִי זֶה מְעִיד [כִּי עֲדִיין לֹא שִׁילַם]. וְאִם כָּבֵר נִתֵּן הַשְּׂכִירוֹת לְבַעַל הַשְּׂדֵה - אִינוּ מְעִיד; כִּינֵן שְׂאִם תִּצְאָה הַשְּׂדֵה לְמַעַרְעֵר, חֵיב לִתֵּן לוֹ שְׂכָר כָּל הַשָּׁנִים שִׁישֵׁב בָּהּ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

ו. שִׁמְעוֹן שְׁלוֹה, וְהִיָּה רְאוּבֵן עֲרַב, וְכֹא הִתְנַהֵּן לְעַרְעֵר עַל שִׁמְעוֹן הַלְוָה, וְהוֹצִיאָה קִרְקַע מִתַּחַת יָדוֹ - אִם יֵשׁ לְשִׁמְעוֹן שְׂדֵה אַחֲרַת כְּנָגַד [- בַּסְּכוּם] הַחֹב - הָרִי רְאוּבֵן הָעֲרַב יֵשׁ לוֹ לְהַעִיד עַל אוֹתָהּ קִרְקַע שֶׁהִיא שֶׁל שִׁמְעוֹן; שְׂאִין לוֹ בְּזֶה הִנְיָה - שְׂאִם לָקַח הִתְנַהֵּן, הָרִי שְׂדֵה אַחֲרַת שִׁפְרַע מִמֶּנָּה בְּעַל חוּבֵי.

ז. וְכֵן לֹקַח רֵאשׁוֹן מְעִיד לְלֹקַח שְׁנֵי שְׁלֵקַח אַחֲרָיו, שְׂדֵה הַשְּׂדֵה שְׁלוֹ - וְהוּא שִׁישׁ לְמוֹכֵר [הִרְאָשׁוּן] שְׂדֵה בֶן חוֹרִין.

מְצָרִיָּה [מִסְמוֹן גְּבוּלִיָּה], שְׂפּוּי, וְנִשְׁתַּטָּה - הָרִי זֶה פְּסוּל. אֲכָל אִם הִיָּה יוֹדֵעַ לוֹ בְּעֲדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה חֲתָנוּ, וְנַעֲשֶׂה חֲתָנוּ וּמָתָה בְּתוֹ, פִּקַּח, וְנִתְחַרַּשׁ וְחִזּוֹר וְנִתְפַקַּח, שְׂפּוּי, וְנִשְׁתַּטָּה וְחִזּוֹר וְנִשְׁתַּפָּה, פִּתְחָה, וְנִסְתַּמָּא וְחִזּוֹר וְנִתְפַתַּח - כָּשֵׁר. זֶה הַכָּלָל: כָּל שֶׁתְּחַלְתּוּ בְּכַשְׁרוֹת וְסוּפוֹ בְּכַשְׁרוֹת - כָּשֵׁר, אִף עַל פִּי שֶׁנִּפְסַל בִּינְתָיִם; תְּחַלְתּוּ בְּפִסְלוֹת - אִף עַל פִּי שֶׁסוּפוֹ בְּכַשְׁרוֹת, פְּסוּל. לְפִיכָף, מִי שֶׁהִיָּה יוֹדֵעַ עֲדוּת וְהוּא קָטָן, וְכֹא וְהָעִיד בָּהּ כֶּשֶׁהוּא גְּדוֹל - אִינָה כְּלוּם.

ג. וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁסּוּמְכִין בִּהֵן עַל עֲדוּתָן כֶּשֶׁהוּא גְּדוֹל, הוֹאִיל וְהֵם דְּבָרִים שֶׁל דְּבָרִיָּהֶם. וְאֵלוֹ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁאָדָם נֹאמֵן לְהַעִיד בְּגִדְלוֹ, עַל מָה שֶׁרָאָה בְּקִטְנוּתוֹ; נֹאמֵן אָדָם לֹמַר: 'זֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל אָבִי, אוֹ 'שֶׁל אַחִי' - מִפְּנֵי שֶׁקִּיּוּם שְׂטָרוֹת [- אִישׁוֹר הַחֲתִימוֹת בְּבִי"ד] מְדַבְּרִיָּהֶם [- מְדַרְבָּנוּן]. 'כִּזְכוֹר אֲנִי בְּפְלוֹנִית שֶׁנִּשְׂאָתָה, וְנַעֲשֶׂה לָהּ מְנַהֵג הַבְּתוּלוֹת' - הוֹאִיל וְרֹב הַנְּשִׁים בְּתוּלוֹת נְשִׂאוֹת, וְכַתְּבָה מְדַבְּרִיָּהֶם. 'שֶׁהִמְקוּם הָיָה בֵּית הַפֶּרֶס' [- שְׂדֵה שֶׁנִּחְרַשׁ בַּה קְבַר], מִפְּנֵי שֶׁשִּׂמְאָתוֹ מְדַבְּרִיָּהֶם. וְעַד כָּאֵן הֵיִינוּ בְּאִין בְּשִׁבְתָּה, שֶׁצְמָצוּם הַתְּחוּם עַד אֶלְפִים בְּלִבְד מְדַבְּרִיָּהֶם. 'שֶׁהִיָּה אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹצֵא מִבֵּית הַסֶּפֶר לְטַבֵּל וְלֶאֱכֹל בְּתוֹרְמוֹתוֹ, וְשֶׁהִיָּה חוֹלֵק עִמֶּנּוּ תְּרוּמָה, וְשֶׁהִיָּנוּ מוֹלִיכִים חֵלָה וּמִתְנַתֵּן לְפְלוֹנִי הַכֹּהֵן עַל יְדֵי עֲצָמוֹ' [הוּא הִיָּה הַשְּׁלִיחַן], וְאָמַר לִי אָבִיא, מִשְׁפָּחָה זֹו [שֶׁל כַּהֲנִיִּם] כֶּשֶׁרָה, 'מִשְׁפָּחָה זֹו פְּסוּלָה, וְאֶכְלָנוּ בְּקִצְצָה שֶׁל פְּלוֹנִי שֶׁהֶאֱכִילוֹנוּ אַחֲרָיו כְּדִי לְהוֹדִיעַ שֶׁאַחֲרֵיהֶם פְּלוֹנִי נִשָּׂא אִשָּׁה שְׂאִינָה הַגּוֹנָה לוֹ' [הֵיוּ מְצִיִּינִים נִישׁוּאִין כְּאֵלוֹ בַּטֶּקֶס הַנִּקְרָא "קִצְצָה" - שְׁבִירַת חֲבִית עִם פִּירוֹת] - שֶׁכָּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים לְהַחֲזִיק זֶה הַכֹּהֵן לְאֶכֶל בְּתוֹרְמָה שֶׁל דְּבָרִיָּהֶם, אוֹ לְדַחְתוֹ מִמֶּנָּה.

ד. כָּל אֵלוֹ שֶׁמְעִיד בִּהֵן הַגְּדוֹל כְּמָה שֶׁיַּדַּע כֶּשֶׁהִיָּה קָטָן - אִם הִיָּה גּוֹי אוֹ עֶבֶד כֶּשֶׁרָאָה דְּבָרִים אֵלוֹ, וְהָעִיד אַחֵר שֶׁנִּתְגַּדֵּר וְנִשְׁתַּחֲרַר - אִינוּ נֹאמֵן.

ה. מִי שֶׁהִיָּה יוֹדֵעַ לְחַבְרוֹ בְּעֲדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה גְּזֵלָן, וְנַעֲשֶׂה גְּזֵלָן - הוּא אִינוּ מְעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ, אֲכָל אִם הַחֹק [הַחוּכָר] כְּתַב יָדוֹ שֶׁבְּשֹׁטֵר זֶה בְּבֵית דִּין קָדָם שִׁיעֲשֶׂה גְּזֵלָן - הָרִי זֶה שֹׁטֵר כָּשֵׁר. וְכֵן אִם נַעֲשֶׂה חֲתָנוּ - הוּא אִינוּ מְעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ, אֲכָל אַחֲרַיִם מְעִידִין עַל כְּתַב יָדוֹ; אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא הַחֹק בְּבֵית דִּין, אֲלֹא אַחֵר שֶׁנַּעֲשֶׂה חֲתָנוּ - הָרִי זֶה כָּשֵׁר; שְׂאִינוּ דוּמָה הַפְּסוּל בְּעֵבְרָה לְפְסוּל בְּקָרִיבָה - שֶׁהַפְּסוּל בְּעֵבְרָה, חֲשׂוֹד לְזִינָף.

ו. שֹׁטֵר שִׁישׁ בּוֹ שְׁנֵי עֵדִים בְּלִבְד, וְשִׁנְיָהֶם קְרוֹבִים זֶה לְזֶה, אוֹ שֶׁאֶחָד מִשְׁנֵיהֶם פְּסוּל בְּעֵבְרָה - אִף עַל פִּי שֶׁמְסַר לוֹ הַשֹּׁטֵר בְּשְׁנֵי עֵדִים כֶּשֶׁרִים - הָרִי הוּא כְּתָרֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְזַיֵּף מִתּוֹכוֹ.

ז. הַכּוֹתֵב כָּל נִכְסָיו לְשִׁנֵּי בְּגִי אָדָם בְּעֲדוּת אַחַת [- שִׁטְר אַחַד], וְהָעֵדִים קְרוֹבִים לְאֶחָד מִמְּקַבְּלֵי הַמִּתְנָה, וְרְחוּקִים מִן הַשְּׁנֵי - הָרִי הַשֹּׁטֵר פְּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲדוּת אַחַת. אֲכָל אִם כְּתַב בְּשֹׁטֵר אֶחָד: 'שִׁנְתִּי לְרְאוּבֵן חֲצֵר פְּלוֹנִית,

הפְּרָה וְהַטְּלִית אינו מעיד. וְלָמָּה אינו מעיד עליהן? שְׁמָא הִקְנָה אוֹתָן לְבַעַל חוּבוֹ עַל גַּב הַקְּרָקַע, וְכָתַב לוֹ 'קְנָה', וְהִקְנָה לוֹ מִטְּלָטְלִין עַל גַּב הַקְּרָקַע, שְׁנִמְצָא בַעַל חוּב טוֹרֵף אֶף הַפְּרָה וְהַטְּלִית; לְפִיכָף לֹא יַעֲיֵד עֲלֵיהֶן, שֶׁהֵרִי רוּצָה לְהַעֲמִידָן בְּיַד שְׁמַעוֹן, כְּדִי שְׂיָבֹא בַעַל חוּב שְׁלוֹ וְיִטְרֹף אוֹתָן. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ הַדְּרָכִים. וְדָבָרִים אֱלוֹ אֵינָן תְּלוּיִין אֲלָא בְּדַעַת הַדָּן וְעֵצֶם בִּינְתוֹ, שְׂיָבִין בְּעִקְרֵי הַמְּשַׁפְּטִים, וְיַדַּע דְּבַר הַגּוֹרֵם לְדָבָר אַחֵר, וְיַעֲמִיק לְרֵאוּת: אִם יִמְצָא שְׂיֵשׁ לְזֶה הָעֵד צַד הַגְּזֵה בְּעֵדוֹת זֶה, אֲפֹלוּ בְּדָרְךָ רְחוּקָה וְנִפְלְאָה - הֵרִי זֶה לֹא יַעֲיֵד בָּהּ. וְכִדְרָךְ שְׂלֵא יַעֲיֵד בְּדָבָר זֶה, שְׁמָא נוֹגַע בְּעֵדוֹתוֹ הוּא - כִּף לֹא יְדוֹן בְּאוֹתוֹ דְּבַר. וְכֵן שְׂאָר מִיַּנִּי הַפְּסָלְנוֹת - כְּשֵׁם שְׁפוֹסְלִין בְּעֵדִים, כִּף פּוֹסְלִין בְּדִינֵין.

ה. וְלְפִיכָף, אֵין סוּמְכִין בְּסִנְהֶדְרִין שְׁנַיִם הַקְּרוּבִים זֶה לְזֶה, בֵּין בְּסִנְהֶדְרֵי גְדוּלָה בֵּין בְּסִנְהֶדְרֵי קִטְנָה. אֲכָל אֱלוֹ שְׁמוֹסִיפִין עַד שְׂבַעָה לְעַבְרַת הַשָּׁנָה, כְּמוֹ שְׂבַאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת קְדוּשׁ הַחֹדֶשׁ - יִרְאֶה לִי שְׂאֵם הֵיךְ בְּהֵן קְרוּב, אֵין בְּכָף כְּלוּם.

ו. כָּל הַכָּשֵׁר לְדוֹן, כָּשֵׁר לְהַעֲיֵד. וְיֵשׁ כָּשֵׁר לְהַעֲיֵד, וְאֵינוּ כָּשֵׁר לְדוֹן: הָאֹהֶב, וְהַשּׂוֹנֵא, וְהַגֵּר, וְהַמְּשַׁחֲרֵר [- מעבדות], וְכֵן הַזָּקֵן, וְהַפְּרִיס, וְהַמְּמַזֵּר, וְסוּמְמָה בְּאַחַת מֵעֵינָיו - כְּשֵׁרִין לְהַעֲיֵד, וְאֵינָן כְּשֵׁרִין לְדוֹן דִּינֵי נְפֻשׁוֹת, כְּמוֹ שְׂבַאֲרָנוּ.

שבת קודש

הַלְכוֹת עֵדוֹת פְּרָק יז

א. מִי שֶׁהַעֲיֵדוֹ לֹא אֲנָשִׁים רַבִּים וְגִדּוּלִים בְּחֻמְקָהּ וְכִיּוֹרָא, שֶׁהֵם רְאוּ פְלוֹנִי שְׂעֵבֵר עֲבָרָה פְלוֹנִית, אוֹ שְׁלוֹהָ מִפְּלוּנֵי - אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא מְאֵמִין הַדְּבָר בְּלִבּוֹ כְּאֵלוֹ רְאָהוּ - לֹא יַעֲיֵד, עַד שִׁירְאָה הַדְּבָר בְּעֵינָיו, אוֹ יוֹדֶה לוֹ הַלְוָה מִפִּיו וַיֹּאמֶר לוֹ: 'הֵיךְ עָלִי עַד', שְׁנֹאֲמַר: "אוֹ רְאָה אוֹ יַדַּע". וְאֵין לָךְ עֵדוֹת שְׂמִתְקַיְמָת בְּרֵאוּתָהּ אוֹ בִּידְעָה, אֲלָא עֵדוֹת לַחֻזַּק. וְכָל הַמַּעֲיֵד מִפִּי אַחֵרִים - הֵרִי זֶה עַד שֶׁקָּר, וְעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא תַעֲנֶה בְּרַעַף עַד שֶׁקָּר".

ב. לְפִיכָף, מְאֵימִין [מסילים אימה] אֶף עַל עֲדֵי מְמוֹן. וְכִיּוֹצֵא מְאֵימִין עַל עֲדֵי מְמוֹן? מְאֵימִין עֲלֵיהֶן בְּפִנֵי הַכֹּל, וּמִוִּדְעִין אוֹתָם כַּח עֵדוֹת הַשֶּׁקֶר, וּבִשְׁתַּת הַמַּעֲיֵד בָּהּ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלְעוֹלָם הַבָּא; וְאַחֵר כִּף מוֹצִיאִין אֶת כָּל הָאָדָם לַחֻזַּק, וּמְשִׁירִין אֶת הַגְּדוֹל שְׂבַעֲעִדִים, וְאוֹמְרִין לוֹ: 'אָמַר, הַיֵּאָף אִתָּה יוֹדַע שְׁזָה חֵיב לְזֶה? אִם אָמַר: 'הוּא אָמַר לִי: חֵיב אָנִי לוֹ', 'אִישׁ פְּלוֹנִי אָמַר לִי שֶׁהוּא חֵיב לוֹ' - לֹא אָמַר כְּלוּם; עַד שִׂיאֲמַר: 'בְּפִנְיֵנו הוֹדָה לוֹ שֶׁהוּא חֵיב לוֹ'. וְהֵיוּ מְכַנְסִין אֶת הָעֵד הַשֵּׁנִי, וּבִדְרָקִין אוֹתוֹ כִּף. נִמְצְאוּ דְבָרֵיהֶם מְכַנְנִין - נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּדָבָר, וְגוֹמְרִין הַדִּין.

ג. הַמְּטַמֵּין [מחביא] עֲדִים לְחִבְרוֹ, הוֹדָה לוֹ בֵּינוּ לְבֵין חִבְרוֹ, וְהַעֲדִים רוֹאִין וְשׁוֹמְעִין שֶׁהוּא אוֹמַר לוֹ: 'יְדָאֵי יֵשׁ לָךְ אֲצִילֵי כִּף וְכָף, אֲכָל אָנִי מִתְּרַא שְׂמָא תְּכַפְּנֵי בְּדִין לְמַחְרָ' - הֵרִי זֶה אֵינָה עֵדוֹת; עַד שִׁיּוֹדָה בְּפִנֵי עֲדִים.

כְּנִגְדַּת דְּמֵי הַשָּׂדֶה זֶה שֶׁל לֹקַח הָרֵאוּשׁוֹן; שְׂאִין לְלֹקַח רֵאוּשׁוֹן הַגְּזֵה בְּעֵמִידַת זֶה הַשָּׂדֶה בְּיַד לֹקַח שְׁנֵי - שְׂאֲפֹלוּ נִטְרָף לֹקַח הָרֵאוּשׁוֹן, עַל הַמּוֹכֵר הוּא חוֹזֵר, וְהֵרִי יֵשׁ שָׂדֶה אַחֲרַת שְׂיִגְבָּה מִמֶּנָּה.

הַלְכוֹת עֵדוֹת פְּרָק טז

א. רְאוּבֵן שְׁגוֹל שָׂדֶה אוֹ טְלִית מִשְׁמַעוֹן, וְכֹא יְהוּדָה וְעַרְעֵר עַל רְאוּבֵן וְאָמַר: 'שָׂדֶה זֶה' אוֹ 'טְלִית זֶה שְׁלִי הִיא' - אֵין שְׁמַעוֹן יְכוֹל לְהַעֲיֵד לְרְאוּבֵן שְׂאִין זֶה הַשָּׂדֶה שֶׁל יְהוּדָה, וְלֹא זֶה הַטְּלִית שֶׁל יְהוּדָה; שֶׁהֵרִי שְׁמַעוֹן רוּצָה לְהַעֲמִיר שָׂדֶה זֶה אוֹ טְלִית זֶה בְּיַד רְאוּבֵן, שֶׁהוּא טוֹעֵן שֶׁהוּא גְזוֹלָה מִמֶּנּוּ, כְּדִי שְׂיַחֲזוּרוּ לוֹ מִיַּד הַגְּזוֹלָן - שֶׁהֵרִי אֲפֹשֶׁר שְׂתַּהֲיֵה רְאָיָה שֶׁל שְׁמַעוֹן שְׂמוֹצִיא בָּהּ מִיַּד רְאוּבֵן, אֲפֹשֶׁר שְׂאִינוּ יְכוֹל לְהוֹצִיא בָּהּ מִיַּד יְהוּדָה. וְכֵן אִם מְכַר רְאוּבֵן הַשָּׂדֶה הַגְּזוֹלָה, אוֹ הוֹרִישָׁה לְלוֹי, וְכֹא יְהוּדָה לְעַרְעֵר עַל לוֹי - אֵין שְׁמַעוֹן מַעֲיֵד שְׂאִינָה שֶׁל יְהוּדָה, שְׂמָא נַחַת יֵשׁ לוֹ [- נוּח לוֹ] לְהוֹצִיאָה מִיַּד לוֹי.

ב. מְכַר הַטְּלִית הַגְּזוֹלָה לְלוֹי, וְכֹא יְהוּדָה לְעַרְעֵר - אִם מִת רְאוּבֵן, שְׁמַעוֹן מַעֲיֵד עֲלֶיהָ שְׂאִינָה שֶׁל יְהוּדָה; שֶׁהֵרִי אֵין טְלִית זֶה חוֹזֵר לְשְׁמַעוֹן לְעוֹלָם, שְׂכָבֵר קְנָה אוֹתָהּ הַלֹּקַח בְּיָאוּשׁ וְשְׁנוּי רְשׁוּת, וְכָבֵר מִת רְאוּבֵן הַגְּזוֹלָן, וְאֵין לוֹ מִמִּי יֵטַל דְּמִיָּה. אֲכָל אִם עֲדִין רְאוּבֵן קָיָם - אֵין שְׁמַעוֹן מַעֲיֵד אֶף עַל הַטְּלִית; שֶׁהַהֲנִיָּה הִיא לוֹ שְׂלֵא תַעֲמַד בְּיַד יְהוּדָה, כְּדִי שְׂיָבִיא רְאָיָה שְׂרְאוּבֵן גְזוֹלָה, וְיִשְׁלַם לוֹ דְּמִיָּה. וְכֵן אִם הֵיטָה הַטְּלִית בְּיַד יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן, אֵין שְׁמַעוֹן מַעֲיֵד עֲלֶיהָ - מִפְּנֵי שְׁפוּפָה, אִם תַּעֲמַד בְּיַד הַיּוֹרֵשׁ, לְחֹזֵר לוֹ. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּהּ.

ג. רְאוּבֵן שְׂמֵכֵר שָׂדֶה לְשְׁמַעוֹן שְׂלֵא בְּאַחֲרִיּוֹת וְאֵינוּ אַחֲרָאֵי אִם יִטְרַפוּ מִמֶּנּוּ הַקְּרָקַע, וְכֹא יְהוּדָה לְעַרְעֵר עַל שְׁמַעוֹן וְלְהוֹצִיאָה מִתַּחַת יָדוֹ - אֵין רְאוּבֵן מַעֲיֵד לוֹ עֲלֶיהָ; שְׂאֶף עַל פִּי שְׂאִין עֲלִיו אַחֲרִיּוֹתָהּ, הֵרִי הוּא רוּצָה שְׂתַעֲמַד בְּיַד שְׁמַעוֹן - כְּדִי שְׂיָבֹא בַעַל חוּב שֶׁל רְאוּבֵן, וְיִטְרֹף אוֹתָהּ בְּחוּבוֹ [שְׂקֻדָּה לְמַכִּירָה], וְלֹא יְהִיָּה: "לְזֶה רָשָׁע, וְלֹא יִשְׁלַם".

ד. רְאוּבֵן שְׂמֵכֵר פְּרָה אוֹ טְלִית לְשְׁמַעוֹן, וְכֹא יְהוּדָה לְעַרְעֵר וְלְהוֹצִיאָה מִיַּד שְׁמַעוֹן - רְאוּבֵן מַעֲיֵד לוֹ עֲלֶיהָ שֶׁהִיא שֶׁל שְׁמַעוֹן; שְׂאֲפֹלוּ עִמְדָה בְּיַד שְׁמַעוֹן - אֵין בַּעַל חוּבוֹ שֶׁל רְאוּבֵן טוֹרֵף מִן הַנְּכַסִּים וְהַמְּטְלָטְלִין, וְאֲפֹלוּ הֵיוּ הַיְפוּתִיקֵי [- יַחַד לְבַעַל חוּב]. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִיָּה שְׁמַעוֹן מוֹדֶה שֶׁזֶה הַפְּרָה וְהַטְּלִית הֵן שֶׁל רְאוּבֵן הַמּוֹכֵר בְּיָדָאֵי, וְהוּא יוֹדַע שְׂאֵמַת הֵן שְׁלוֹ. אֲכָל אִם לֹא הוֹדָה שְׁמַעוֹן, אֵין רְאוּבֵן מַעֲיֵד לְאָבֵד זְכוּת יְהוּדָה; שְׂאֵם תַּצֵּא מִתַּחַת יָדֵי שְׁמַעוֹן - יַחֲזוּר שְׁמַעוֹן, וְיִתְבַּע רְאוּבֵן בְּדָמִים, וַיֹּאמֶר לוֹ: 'מְכַרְתָּ לִי דְבָר שְׂאִינוּ שְׁלָךְ, שֶׁהֵרִי כְּאוֹ עֲדִים שֶׁהֵן שֶׁל יְהוּדָה'. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שְׂעֲיֵד רְאוּבֵן לְאָבֵד זְכוּת יְהוּדָה, וְיַעֲמִיד הַמְּטְלָטְלִין בְּיַד שְׁמַעוֹן? כְּשֶׂבְּאוּ עֲדִים וְהַעֲיֵדוּ, 'שְׂאֵנוּ יוֹדְעִין רְאוּבֵן זֶה שְׂלֵא הֵיטָה לוֹ קְרָקַע מְעוּלָם'. אֲכָל אִם לֹא כְּאוֹ עֲדִים בְּכָף, אֶף עַל

זה. וכן כל פיוצא בדברים אלו. אבל אם אמרו להם: 'אנו, אין אנו יודעים אם זה הרג זה ביום זה בירושלים, כמו שאתם אומרים, או לא הרגו; ואנו מעידים, שאתם עצמכם הייתם עמנו ביום זה בכבל' - הרי אלו זוממין, ונהרגין או משלמין; הואיל והעדים שהזמנו אותם לא השגיחו על עצמה של עדות כלל, אם היא אמת או שקר. ג. וזה שהאמינה תורה עדים האחרונים על העדים הראשונים, גזרת הפתוב היא. אפלו היו העדים הראשונים מאה, וכאו שנים והזמום ואמרו להם: 'אנו מעידים שאתם המאה, פלכם עמנו הייתם במקום פלוני' - הרי אלו נענשין על פיהם; שהשנים כמאה, ומאה פשנים. וכן בשתי פתי עדים המכחישות זו את זו - אין הולכין אחר הרב, אלא דוחין את שתייהן.

ד. עדים זוממין, אינן צריכין התראה. ועדים שהכחשו, ולבסוף הוזמו - הרי אלו נהרגין, או לוקין, או משלמין; מפני שהכחשה - תחלת הוזהר היא, אלא שעדין לא נגמרה.

ה. אין זוממין את העדים, אלא בפניהם; ומכחישין את העדים שלא בפניהם. ועדים שהזמנו שלא בפניהם, הרי הכחשו; לפיכך, אם מתו העדים שהזמום קדם שזמנו אותם בפניהם - אין פאן עדות, שהרי הכחישו זו את זו.

ו. עדי נפשות שהכחשו ולא הוזמו - אפלו בא הנהרג ברגליו, אינם לוקין; מפני שהוא [- הלאו של עדות שקר] לא שנתן לאזהרת מיתת בית דין [שאר] עונשים אלא א"כ מזהירים]. ואין לוקין עליו. אבל בית דין מפין אותן מפת מרדות [מלקות מדרבנו], כפי מה שפיראו.

ז. עדים זוממין צריכין הכרזה. והיאף היא ההכרזה שלהן? כותבין ושולחין לכל עיר ועיר: 'פלוני ופלוני העידו בכך וכך, והוזמו, ונהרגו', או 'לקו בפנינו', או 'ענשנו אותם כך וכך דינרין', שגאמר: "והנשארים, ישמעו ויראו".

ח. חיוב העדים הזוממים לשלם במקום שחביבין לשלם - קנס הוא; ולפיכך, אין משלמין על פי עצמם. כיצד? הרי שהעידו, ונחקרה עדותם בבית דין, ואחר כך אמרו שניהם: 'עדות שקר העדנו, ואין לזה אצל זה כלום', או שאמרו: 'העדנו על זה בכך וכך, והוזמנו' - אין משלמין על פיהם. אבל אם אמרו: 'העדנו על זה, והוזמנו בבית דינו של פלוני, ונתחייבנו לתן לו כך וכך' - הרי אלו משלמין; שזו הודאה במזון שנגמר דינם לתן אותו. ואם אמר האחד כך, משלם חלקו.

הלכות עדות פרק יט

א. שנים שהעידו ואמרו: 'במזרח הבירה [- בנין] הרג זה את הנפש בשעה פלונית', וכאו שנים ואמרו להם: 'במצרב הבירה הזאת הייתם עמנו בעת הזאת' - אם יכול העומד במצרב לראות מה יש במזרח, אינם זוממין; ואם אינו יכול לראות, הרי אלו זוממין. ואין אומרים: 'שפא

ד. אחד המודה בפני עדים, ואמר דרך הודיה: 'זה יש לו אצלי כך וכך', או שאמר: 'אתם עדי', או 'היו עלי עדים' - בין שאמר הלנה, בין שאמר המלנה ושחק הלנה דרך הודיה מאמין לדבריו - הרי אלו עדים. ואין צריך לומר אם קנו מידו [עשו קנין סודר], או שאמר להם: 'כתבו עלי שטר שיש לזה אצלי כך וכך', וכל פיוצא בדברים אלו - הרי הם הודיה, ומעידין על פיו.

ה. תלמיד שאמר לו רבו: 'יודע אתה, שאם נותנין לי כל ממון העולם - איני משקר! מנה יש לי אצל פלוני, ויש לי עליו עד אחד; לך והצטרף עמו!' - אם נצטרף, הרי זה עד שקר.

ו. אמר לו: 'בוא ועמד עם העד, ולא תעיד, כדי שיראה הלנה ויפחד, ויעלה על דעתו שאתם שני עדים, ויודה מעצמו' - הרי זה אסור לו לעמד ולהראות שהוא עד, אף על פי שאינו מעיד. ועל זה וכיוצא בו נאמר: "מדבר שקר תרחק".

ז. השוכר עדי שקר להעיד לחברו - פטור מדיני אדם, וחיב בדיני שמים. וכן עד שפכש [העלים] עדותו ולא העיד - פטור מדיני אדם, וחיב בדיני שמים.

הלכות עדות פרק יח

א. מי שהעיד בשקר, ונודע בעדים שהעיד בשקר - זה הוא הנקרא 'עד זומם'. ומצות עשה לעשות לו, כמו שרצה לעשות בעדותו: אם בעברה שחביבין עליה סקילה העידו והוזמו, נסקלין בלן; ואם שרפה, נשרפין; וכן שאר המיתות. ואם העידו במלקות - לוקה כל אחד מהן, כשאף מחיבי מלקות: אומדין כחו, ומפין אותו. ואם העידו עליו לחיבו ממון - משלשין [מחלקים] הממון ביניהם לפי מגנן העדים, כל אחד ואחד חלק המגיע לו; ואינן לוקין במקום תשלומין.

ב. במה דברים אמורים? בעדים שהוזמו. אבל שתי פתי עדים המכחישות זו את זו, אין פאן עדות; ואין עונשין את אחת מהן, לפי שאין אנו יודעים מי היא הפת השקרנית. ומה בין הכחשה להזמה? ההכחשה - בעדות עצמה: זאת אומרת 'היה הדבר הנה', וזאת אומרת 'לא היה', או יבוא [- יתברר] מכלל דבריה שלא היה. וההזמה - בעדים עצמן, ואלו העדים שהזמום - אינם יודעים אם נהיה הדבר, או לא נהיה. כיצד? עדים שבאו ואמרו: 'ראינו זה שהרג את זה', או 'לנה מנה, ביום פלוני במקום פלוני', ואחר שהעידו ונבדקו, באו שנים עדים אחרים ואמרו: 'ביום זה ובמקום זה היינו עמכם ועם אלו כל היום, ולא היו דברים מעולם, לא זה הרג את זה, ולא זה הלנה את זה' - הרי זו הכחשה. וכן אם אמרו להם: 'היאף אתם מעידים כך, וזה ההורג או הנהרג או הלנה או המלנה, היה עמנו ביום זה במדינה אחרת?' - הרי זו עדות מכחשת; שזה פמי שאמר: 'לא הרג זה את זה', ולא זה הלנה את זה, שהרי עמנו היה, ולא נהיה דבר

במקום רחוק, אכל מערב שבת נגמר דינו' - אפלו אמרו: 'בשני בשבת גנב וטבח ונגמר דינו' - אין עדים אלו שהוזמו משלמין; שהרי מכל מקום, בעת שהעידו עליו, חייב היה לשלם. וכן כל פיוצא בזה.

ג. אין עדי השטר נעשין זוממין, עד שיאמרו בבית דין: 'שטר זה בזמנו כתבנוהו, ולא אתרנוהו' [לאחר ההלוואה]. אכל אם לא אמרו כן - אף על פי שזמנו של שטר באחד בניסן בירושלים, ובאו עדים והעידו שעדי השטר היו עמהם בבבל ביום זה - השטר פשר והעדים פשרים; שאפשר שאחרוהו וכתבוהו, וכשהיו בירושלים באחד באדר כתבו שטר זה שם, ואחרו זמנו וכתבו זמנו ניסן. אמרו: 'בזמנו כתבנוהו', והוזמו - אם יש שם עדים שיודעים היום שתתמו על שטר זה, או עדים שראו זה השטר והתימת ידם בו ביום פלוני - פיון שהוזמו, הרי נפסלו למפרע מיום שנודע שחתמו על השטר; שהעדים החותמים על השטר, הרי הם כמי שנתקרה עדותם בבית דין בעת החתימה. אכל אם אין עדים שראו עדותם, ולא ראו השטר מקדם - אינן נפסלין אלא מעת שהעידו בבית דין שזה כתב ידם, ואמרו 'בזמנו כתבנוהו'; שאפשר שביום זה שהעידו בבית דין, בו ביום חתמו על השטר שיש לו כמה שנים, והם שקרו ואמרו 'בזמנו כתבנו'.

מאור עיניהם של ראשונים רב, וראין ממרחק יתר מכל אדם. וכן אם העידו שנים ואמרו: 'בבקר הרג זה את הנפש בירושלים', ובאו שנים ואמרו להם: 'ביום זה בערב הייתם עמנו בלד' - אם יכול אדם להלף אפלו על הפוס מירושלים ללד מבקר עד ערב, אינם זוממין; ואם אינו יכול להגיע, הרי אלו זוממין. ואין אומרינן: 'שמה פר - גמל] קל ביותר נזדמן להם, וקפלו [- קיצרו] את הדרך'; אלא בדבר המצוי הידוע לכל משערין לעולם ומזמין אותם.

ב. שנים שאמרו: 'באחד בשבת הרג זה את הנפש במקום פלוני', ובאו שנים ואמרו: 'ביום זה עמנו הייתם במקום אחר רחוק, אכל ביום שלאחר יום זה הרגו בודאי' - אפלו העידו האחרונים שקדם כמה ימים הרגו - הרי זה ההורג עם עדי הראשונים נהרגין, שהרי הוזמו; שבעת שהעידו שהרג, עדין לא נגמר דינו להרג. אכל באו שני עדים בשלישי בשבת ואמרו: 'באחד בשבת נגמר דינו של פלוני להריגה', ובאו שנים ואמרו: 'באחד בשבת עמנו הייתם במקום הרחוק, אלא מערב שבת נגמר דינו', או 'בשני בשבת נגמר דינו' - אין עדים אלו שהוזמו נהרגין; שהרי מכל מקום בעת שהעידו עליו, כבר נגמר דינו להריגה. וכן לענין תשלומי קנס. ביצד? באו שנים בשלישי בשבת ואמרו: 'באחד בשבת גנב וטבח ונגמר דינו', ובאו שנים ואמרו: 'באחד בשבת עמנו הייתם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ח' י"ד תמוז ה'תשס"ז

בפרשה, שהן מטלטלין שגופן ממון; וכשיעידו לזה, יתן זה.

ד. וכן המשביע עדי קנס, וכפרו - פטורין משבועת העדות; מפני שאם קדם הנתבע והודה בקנס - יפטר מלשלם, ואף על פי שבאו העדים אחר כן והעידו. נמצאו העדים שלא חייבו זה בעדותן לבריה, אלא עדותן עם כפירת הנתבע היא המחייבת אותו; והואיל ואם הודה, לא תועיל עדותן - אם כפרו בה ונשבעו, פטורין.

ה. 'משביעכם אני שתבואו ותעידו לי שיש לי ביד פלוני תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה', וכפרו - חייבין בשבועת העדות, מפני הקרן שהוא ממון, לא מפני הכפל שהוא קנס. וכן אם השביען שיעידו לו שאנס פלוני או פתה בתו, וכפרו - חייבין בשבועת העדות, מפני הבטת והפגם, שאם הודה בהן הנתבע משלם, לא מפני הקנס. וכן כל פיוצא בזה.

ו. אין העדים חייבין בשבועת העדות, עד שייכפרו וישבעו אחר תביעת בעל הדין עצמו או שלוחו; אכל אם קדמו ונשבעו קדם שיתבעם, פטורין משבועת העדות.

ז. ביצד? ראו התובע הולף אתריהן, אמרו לו: 'למה אתה בא אתרינו? שבועה שאין אנו יודעין לך עדות' - הרי אלו פטורין משבועת העדות; מפני שלא תבין

יום ראשון

הלכות שבועות פָּרָק ט

א. התובע עדי להעיד לו עדות שיתחייב הנתבע בעדותן לבריה לתן לתובע זה ממון המטלטל, וכפרו בעדותן ונשבעו - בין שנשבעו בבית דין, בין שנשבעו חוץ לבית דין - הרי אלו חייבין משום שבועת העדות, שהרי הפסידוהו ממון בכפירתו. וכן אם השביען התובע, וכפרו בו - אף על פי שלא נשבעו הן, ולא ענו 'אמן' אחר שבועתו - פיון ששכפרו, הרי אלו חייבין; והוא, שישביעם בבית דין.

ב. אין העדים חייבין בשבועת העדות עד שייכפרו בעדותן בבית דין; בין שנשבעו או השביען בבית דין, בין שנשבעו או השביען חוץ לבית דין [וענו אמן] - הכפירה בבית דין בלבד, שאמר: "אם לא יגיד, ונשא עונו" - מקום שיגיד ויועיל, הוא שאם לא יגיד שם יתחייב.

ג. תבין בעדות שאינה מחייבת ממון, או בעדות קרקעות, או עבדים, או שטרות, וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת העדות; שאינן חייבין אלא על כפירת עדות ממון שדומה לפקדון ותשומת יד וגזל ואבדה שפוטן הכתוב

בטוי, אלא משום שבועת העדות בלבד; שהרי הכתוב הוציא שבועת העדות מכלל שבועת בטוי, לחיוב המזיד בה פשוטג בקרבן, לא במלקות, שנאמר: "לאחת מאלה" - במין אחד ממיני שבועות אתה מחיב הנשבע, ואין אתה מחיבו בשני מיני, עד [כד] שיהיה חיב בדין שבועת העדות ובדין שבועת בטוי.

טו. 'משביע אני עליכם, אם לא תבואו ותעידו לי, שיש לי ביד פלוני פקדון ותשומת יד גזל ואבדה', 'שבועה שאין אנו יודעין לה עדות' - אינן חיבין אלא אחת; 'שבועה שאין אנו יודעין לה עדות שיש לה ביד פלוני פקדון ותשומת יד גזל ואבדה', חיבין על כל אחת ואחת.

טז. 'משביע אני עליכם, אם לא תבואו ותעידו לי, שיש לי ביד פלוני חטין ושעורין וכסמין', 'שבועה שאין אנו יודעין לה עדות' - אינן חיבין אלא אחת; 'שבועה שאין אנו יודעין לה עדות שיש לה ביד פלוני חטין ושעורין וכסמין', חיבין על כל אחת ואחת.

יז. וכן אם תבעו אותם רבים להעיד להם, ואמרו: 'שבועה שאין אנו יודעין לכם עדות' - אינם חיבין אלא אחת; 'לא לה, ולא לה, ולא לה' - חיבין על כל אחת ואחת, כדרך שבאנו בשבועת הפקדון.

יח. הנשבע לחברו שהוא יודע לו עדות, ונמצא שאינו יודע לו עדות - הרי זה פטור, ואין פאן לא שבועת העדות ולא שבועת בטוי; מפני ששבועת בטוי אינה אלא כדבר שיש בו לאו והן, ואם יאמר: 'שבועה שאיני יודע לה עדות', אין זו שבועת בטוי אלא שבועת העדות; והואיל ולא זו שיש בה אינה שבועת בטוי, כף הן שבה, שהוא הנשבע שיודע לו עדות, אינה שבועת בטוי.

יט. דבר ברור הוא, שהנשבע לחברו שהעיד לו, והוא לא העיד לו, או שלא העיד לו, והוא העיד - הרי זה חיב משום שבועת בטוי, ואין פאן שבועת עדות כלל.

יום שני

הלכות שבועות פרק י

א. היו עדי או אחד מהן פסול או קרוב לו, ואפלו מפסולי עדות של דבריהם, או שהיה אחד מעדיו מלה, שאינו ראוי להעיד, או שהיו עד מפי עד (שרק שמעו מאחד), וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת העדות; שאילו הודו והעידו, לא היו מחיבין בעדותן ממון.

ב. 'משביע אני עליכם, שתבואו ותעידו לי, שאמר איש פלוני שיתן לי מאתים זוז ולא נתן', וכפרו - הרי אלו פטורין משבועת העדות; שאם העידו בדבר זה, לא יתחייב הנשבע ממון באמירתו. וכן כל פיוצא בזה.

ג. תבען להעיד לו שהוא כהן או לוי, או שאינו בן גרושה או בן חלוצה, וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת העדות; שאילו הודו והעידו, לא היו מחיבין בעדותן ממון.

ד. תבען שיעידו לו שחבל בו בנו, ושהדליק פלוני

התובע, אלא הן קדמו ונשבעו בתביעת עצמם. וכן אם השביען הנתבע, שאם תדעו לזה שתובע אותי עדות, שתבואו ותעידו לו, וכפרו - הרי אלו פטורין משבועת העדות, עד שישביעם התובע. ואין צריך לומר אם השביעם שתבואו ותעידו שיש לפלוני ביד פלוני ממון, וכפרו - שהם פטורין, שאין זה תובע דין [של] עצמו. וכן אם קדמה שבועה לעדות - הרי אלו פטורין משבועת העדות, שנאמר: 'ושמעה קול אלה, והוא עד' [מכבר] - שקדמה עדות לשבועה, לא שקדמה שבועה לעדות.

ח. ביצד? 'משביע אני עליכם, בשתדעון לי עדות שתבואו ותעידוני', ואמרו 'אמן', וידעו לו עדות אחרי כן, ותבעם להעיד וכפרו בו - הרי אלו פטורין משבועת העדות.

ט. אין העדים חיבין בשבועת העדות, עד שייחד אותם התובע וישביעם או ישבעו. ביצד? עמד בבית הכנסת ואמר: 'משביע אני, כל מי שידע לי עדות שתבוא ותעיד לי, וענו בלם 'אמן', ועדיו בכללם, ואחר כך תבע עדי, וכפרו בו - הרי אלו פטורין משבועת העדות, מפני שלא יחד עדי בשבועה בפני עצמם. אכל אם אמר: 'משביע אני כל העומדים פאן, שאם ידעו לי עדות שתבואו ותעידו לי, והיו עדי בכללם, וכפרו - הרי אלו חיבין בשבועת העדות, שהרי יחדן בכלל אחרים.

י. וכן אם אמר לעדים: 'בואו והעידו לי שיש לי מנה ביד פלוני', ואחר כך עמד בבית הכנסת והשביע: 'כל מי שידע לי עדות יבוא ותעיד', ולא באו ולא העידו - הרי אלו חיבין, שהרי תבען תחלה; והוא, שיהיו שם בבית הכנסת, ויהיה שם בית דין. אכל אם לא היו בפני בית דין - אם ענו 'אמן', חיבין בשבועת העדות כשיכפרו בעדותן בבית דין; ואם לא ענו 'אמן', אינן חיבין.

יא. אחד המשביע עדי בשבועה, או שאמר להם: 'מצוה אני עליכם בשבועה', אוסרם אני בשבועה - הרי אלו חיבין; והוא שישביעם בשם או בכנוי, כמו שבאנו. **יב.** ואין העדים חיבין, עד שישביעם בלשון שהן מפירין אותה.

יג. הנה למדת, שאין העדים חיבין בשבועת העדות, אלא על פי עשרה דברים; ואלו הן: שיתבעם התובע, ושתהיה עדות ממון, ושהיה ממון המטלטל, ושתחייב הנתבע לשלם בעדותן לכדה אם העידו, ושיכפרו אתה שתבען התובע, ושיכפרו בבית דין, ושתהיה שם שבועה בשם או בכנוי, ושתקדם ידיעת העדות לשבועה, ושייחד עדי בעת השבועה או בעת התביעה, ושתהיה השבועה בלשון שהן מפירין אותה.

יד. כל מקום שאמרנו 'פטור' - משבועת העדות; אכל [= עם זאת.] חיב בשבועת בטוי. והוא שנשבע, או שענה 'אמן' אם השביעו אחר, שהרי נשבע על שקר. אכל המחייב בשבועת העדות - אף על פי שהוא נשבע על שקר, ואף על פי שהוא מזיד - אינו חיב משום שבועת

והודו בתוף כְּדֵי דְבוּר - הָרִי זֶה פְּטוּר; וְהַעֲמִיד בְּכַפְּרָתוֹ, חֵיב בְּשָׁבוּעַת הָעֲדוּת.

טו. הַשְּׂבִיעַ שְׁתֵּי כֹתֵי עֲדִים, וְשִׁתִּיחַן רְאוּיֹת לְהַעֲדִי, וְכַפְּרָה כֶּת רֵאשׁוֹנָה, וְאַחַר כֶּף כַּפְּרָה כֶּת שְׁנִיָּה - הֵרֵאשׁוֹנָה פְּטוּרָה מִשְׁבוּעַת הָעֲדוּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם סוּמְכִין עַל עֲדוּת שְׁנִיָּה, וְאִפְשָׁר לְהוֹצִיא הַמְּמוֹן בְּעֲדוּת הַכֶּת הָאַחֶרֶת, וְנִמְצָא זֶה הַנִּתְבָּע אֵינוֹ חֵיב לְשַׁלֵּם בְּעֲדוּת אֵלוֹ שֶׁכִּפְּרוּ לְבַדָּה. הֵיטָהּ הַכֶּת הַשְּׁנִיָּה קְרוּבִין לְתוֹכָהּ אוֹ לְנִתְבָּע בְּנִשְׁוֹתִיחָהּ, וְהָרִי הֵן גּוֹסְסוֹת - אִף הֵרֵאשׁוֹנָה חֵיבָת; שֶׁהָרִי הַשְּׁנִיָּה בַּעַת כְּפִירַת הֵרֵאשׁוֹנָה, לֹא הֵיטָהּ רְאוּיָה לְהַעֲדִי, וְאִף עַל פִּי שֶׁבְמַהְרָה יִהְיֶה עֲפָה רְאוּיִין, כְּשִׁימוּתוֹ אֵלוֹ הַגּוֹסְסוֹת; וְאִם כַּפְּרָה הַשְּׁנִיָּה אַחֲרֵי שְׁמֹתוֹ וְנִשְׁוֹתִיחָהּ, חֵיבִין בְּשָׁבוּעַת הָעֲדוּת.

טז. הַתּוֹבֵעַ אֶת הָעֲדִים לְהַעֲדִי לוֹ, וְכִפְּרוּ וְהַשְּׂבִיעֵן אַרְבָּעָה חֲמִשָּׁה פְּעָמִים, וְהֵן עוֹנִין אַחַר כָּל שְׁבוּעָה וְשְׁבוּעָה חוּץ לְבֵית דִּין, וְכִשְׁבָּאוּ לְבֵית דִּין הוֹדוּ וְהַעֲדוּ - הָרִי אֵלוֹ פְּטוּרִין מִשְׁבוּעַת הָעֲדוּת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ; וְאִם בָּאוּ לְבֵית דִּין וְעָמְדוּ בְּכַפְּרָתָן - חֵיבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת מֵאוֹתָן הַשְּׁבוּעוֹת שֶׁחוּץ לְבֵית דִּין.

יז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשַׁעֲנוֹ 'אֶמֶן'; אֲבָל אִם לֹא עָנוּ 'אֶמֶן', אֲלֵא כִּפְּרוּ עַל כָּל שְׁבוּעָה וְשְׁבוּעָה - הוֹאִיל וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁבוּעָה מִפִּיהֶם וְלֹא עָנוּ 'אֶמֶן', הָרִי אֵלוֹ פְּטוּרִים, עַד שִׁישְׁבִיעֵן בְּבֵית דִּין וְיִכְפְּרוּ בּוֹ שֵׁם בְּבֵית דִּין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

יח. הַשְּׂבִיעֵן בְּבֵית דִּין וְכִפְּרוּ, וְחִזַּר וְהַשְּׂבִיעֵן אַרְבָּעָה חֲמִשָּׁה פְּעָמִים, וְהֵם כּוֹפְרִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, בֵּין חוּץ לְבֵית דִּין בֵּין בְּפִנֵּי בֵּית דִּין, וְאִפְלוּ עָנוּ 'אֶמֶן', אוֹ שֶׁנִּשְׁבְּעוּ מִפִּי עֶזְמֵן פַּעַם אַחַר פַּעַם - אֵינֵן חֵיבִין מִשּׁוֹם שְׁבוּעַת הָעֲדוּת אֲלֵא אַחַת; מִפְּנֵי שֶׁאַחַר שֶׁכִּפְּרוּ בְּבֵית דִּין - אִם חִזְרוּ וְהוֹדוּ, אֵינֵן עֲדוּתָן מוֹעֵלֶת כְּלוּם.

יט. נִמְצָאתָ לְמַד, שֶׁכָּל הַשְּׁבוּעוֹת שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אַחַר שֶׁכִּפְּרוּ בְּבֵית דִּין - עַל כְּפִירַת עֲדוּת שֶׁאֵינָה מְחִיבָת מְמוֹן, שֶׁהֵן פְּטוּרִין עֲלֶיהָ מִשְׁבוּעַת הָעֲדוּת; וְחֵיבִין בְּשָׁבוּעַת כְּטוּי, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

יום שלישי

הלכות שבועות פֶּרֶק יא

א. כֶּשֶׁם שֶׁשְׁבוּעַת שְׁוֹא וְשֶׁקֶר בְּלֹא תַעֲשֶׂה - כֶּף מִצּוֹת עֲשֶׂה שִׁישְׁבַע מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין בְּשֵׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִשְׁמוֹ תִשְׁבַּע" - זֶה מִצּוֹת עֲשֶׂה; שֶׁהַשְּׁבוּעָה בְּשֵׁמוֹ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ, מִדְּרָכֵי הָעֲבוּדָה הִיא, וְהַדּוּר וְקִדּוּשׁ גָּדוֹל הוּא לְהַשְׁבַּע בְּשֵׁמוֹ.

ב. וְאִסּוּר לְהַשְׁבַּע בְּדָבָר אַחַר עִם שְׁמוֹ. וְכָל הַמְּשַׁתֵּף דְּבָר אַחַר עִם שֵׁם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשָׁבוּעָה - גֵּעָקֵר מִן הָעוֹלָם; שֶׁאֵין שֵׁם מִי שֶׁרְאוּי לְחַלֵּק לוֹ כְּבוֹד שֶׁנִּשְׁבְּעִין בְּשֵׁמוֹ, אֲלֵא הָאֶחָד בְּרוּךְ הוּא.

ג. וּמִתָּר לְאָדָם לְהַשְׁבַּע עַל הַמְּצוּהָ לַעֲשׂוֹתָהּ, כְּדֵי לְזַרְזֵ

גְּדִישׁוֹ [עֲרִימַת תְּבוּאָה] בְּשָׁבַת, וְשֶׁאֵנֶס פְּלוּנִי אוֹ פְּתָה בְּתוֹ הַמְּאֲרָשָׁה, וְכִפְּרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְׁבוּעַת הָעֲדוּת; שֶׁאִם הַעֲדִי עֲדוּת זוֹ, יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מִיתַת בֵּית דִּין, וְאֵינוֹ חֵיב תְּשְׁלוּמִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת נַעֲרָה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזוּהָ.
ה. הֵיָה עַד אֶחָד, וְהַשְּׂבִיעוּ וְכִפְּרוּ - פְּטוּר מִשְׁבוּעַת הָעֲדוּת, שֶׁאֵין עֲדוּת עַד אֶחָד מְחִיבָת מְמוֹן.

ו. תְּבַע אֶת שְׁנֵי עֲדָיו שֶׁיַּעֲדוּ לוֹ שְׁוֹנָתָהּ אֲשֶׁתּוֹ, וְכִפְּרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - הָרִי אֵלוֹ חֵיבִין בְּשָׁבוּעַת הָעֲדוּת; שֶׁאֵלוֹ הַעֲדִי - הֵיָה מִפְּסִידִין לָהּ כְּתַבְתָּהּ, וְיִפְטֹר זֶה שֶׁתְּבָעֵן; וְהָרִי כִּפְּרוּ בְּעֲדוּת מְמוֹן.

ז. תְּבַע עֲדֵי קְנוּי [שֶׁהוֹזִיר בְּפִנְיָהֶם שְׁלֵא תִיַּסְתַּתֵּר אִשְׁתּוֹ עִם פְּלוּנִי] אוֹ עֲדֵי סְתִיבָה [שְׂרָאוֹ שֶׁהִסְתַּתְּרָה עִם מִי שֶׁהוֹזִירָהּ], וְכִפְּרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְׁבוּעַת הָעֲדוּת; שֶׁאִפְלוּ הַעֲדִי, אֵינֵן כָּאֵן חֵיבִין מְמוֹן, אֲלֵא לְהַשְׁקוֹתָהּ [מִי-הַמְּרִים] בְּלִבָּד; וְאִף עַל פִּי שְׁעֲדוּת זוֹ גוֹרְמַת לָהּ שֶׁתִּפְסִיד כְּתַבְתָּהּ אִם לֹא תִשְׁתָּהּ, דְּבָר שֶׁגוֹרֵם לְמְמוֹן אֵינוֹ מְמוֹן - שֶׁהָרִי אִפְשָׁר שֶׁתִּשְׁתָּהּ, וְלֹא תִשְׁבֹּר [=תִּפְסִיד] כְּתַבְתָּהּ.

ח. הָרִי שֶׁקָּנָא לְאֲשֶׁתּוֹ וְנִסְתַּרָה בְּעֲדִים, וְזָנְתָה עַד אֶחָד אַחַר הַקְּנוּי וְהַסְתִּירָהּ, וְהַשְּׂבִיעַ עַד זֶה שֶׁיָּבֹא וְיַעֲדִי, וְכִפְּרוּ - חֵיב בְּשָׁבוּעַת הָעֲדוּת; שֶׁאִף עַל פִּי שֶׁהוּא עַד אֶחָד - אֵלוֹ הַעֲדִי עֲדוּת זוֹ, הֵיטָהּ יוֹצֵאָה בְּלֹא כְּתָבָהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת סוּטָה.

ט. וְכֵן כָּל עַד אֶחָד שֶׁמְחִיב מְמוֹן בְּעֲדוּתוֹ - אִם כִּפְּרוּ וְנִשְׁבְּעוּ, אוֹ שֶׁהַשְּׂבִיעוּ בְּבֵית דִּין וְכִפְּרוּ - חֵיב מִשּׁוֹם שְׁבוּעַת הָעֲדוּת.

י. פִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁהֵיָה הַתּוֹבֵעַ וְהַנִּתְבָּע חֲשׂוּדִין עַל הַשְּׁבוּעָה [לְשִׁקָּר]. שֶׁאֵין מְשִׁבִיעֵן אוֹתָם, וְהַשְּׂבִיעַ לְעַד אֶחָד שֶׁיָּבֹא וְיַעֲדִי לוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּזֶד זֶה מְנָה, וְכִפְּרוּ - הָרִי זֶה חֵיב מִשּׁוֹם שְׁבוּעַת הָעֲדוּת; שֶׁאֵלוֹ הַעֲדִי - הֵיָה הַנִּתְבָּע הַזֶּה מְשַׁלֵּם מְמוֹן בְּעֲדוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוּעֵן. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזוּהָ.

יא. הָאִשָּׁה שֶׁהַשְּׂבִיעָה עַד אֶחָד שֶׁיַּעֲדִי לָהּ בְּמִיתַת בַּעְלָהּ, וְכִפְּרוּ - חֵיב בְּשָׁבוּעַת הָעֲדוּת; שֶׁאֵלוֹ הַעֲדִי לָהּ, הֵיטָהּ נִשְׁאֵת וְנוֹטְלַת כְּתַבְתָּהּ.

יב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֵיָה לָהּ לְגִבּוֹת כְּתַבְתָּהּ מִן הַמְּשַׁלְטֵלִין. אֲבָל אִם אֵין לָהּ כְּתַבָּה אֲלֵא מִן הַקְּרָקַע, הָרִי זֶה פְּטוּר מִשְׁבוּעַת הָעֲדוּת; וְכֵן אִם הֵיָה שְׁנַיִם; שֶׁהַמְּשַׁבִּיעַ עֲדֵי קְרָקַע - פְּטוּרִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

יג. הַמְּשַׁבִּיעַ עֲדָיו בְּבֵית דִּין, וְכִפְּרוּ שְׁנֵיָהֶם כְּאַחַת - כְּגוֹן שֶׁיִּתְחַיֵּל הַשְּׁנִי לְכַפֵּר בְּתוֹף כְּדֵי דְבוּרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - שֶׁיִּתֵּן חֵיבִין בְּשָׁבוּעַת הָעֲדוּת, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִכֵּיָא תִּשְׁאֲתוֹ עַל שְׁבוּעָתוֹ. כִּפְּרוּ הֵרֵאשׁוֹן, וְשֶׁהָהּ הַעֲדִי הַשְּׁנִי יוֹתֵר מִכְּדֵי דְבוּר, וְאַחַר כֶּף כִּפְּרוּ - הֵרֵאשׁוֹן חֵיב בְּשָׁבוּעַת הָעֲדוּת, וְהַשְּׁנִי פְּטוּר מִשְׁבוּעַת הָעֲדוּת; שֶׁאֵלוֹ הוֹדָה זֶה הַשְּׁנִי, לֹא הֵיטָהּ עֲדוּתוֹ מְחִיבָת מְמוֹן.

יד. הוֹדָה אֶחָד וְכִפְּרוּ אֶחָד - הַכּוֹפֵר חֵיב, בֵּין שֶׁכִּפְּרוּ בְּתַחֲלָה בֵּין שֶׁכִּפְּרוּ בְּסוּף. כִּפְּרוּ שְׁנֵיָהֶם כְּאַחַד, וְקָדַם הָאֶחָד

תורה בידו, וכמו ספר הן. השביעוהו מִיֵּשֶׁב, אינו חוזר ונשבע.

יב. תלמיד חכמים - לכתחלה משביעין אותו והוא יושב ותפלין בידו; ואינו צריך לטל ספר תורה, אלא תפלין בכפו חפץ היא. ונשבע בלשון הקדש, כמו שבארנו.

יג. אין בין שבועת הסת לשבועת הדינין, אלא נקיטת חפץ - שאין הנשבע שבועת הסת או חזו ספר תורה; אכל משביעין אותו בשם או בכנוי, בשבועה או באֵלָה, מפיו או מפי בית דין, כמו שבועת הדינין. וכבר נהגו הכל להיות ספר תורה ביד חזן [=שמש] הפנסת או שאר העם, בעת שמשביעין שבועת הסת - כדי לאים עליו.

יד. הדינין שהשביעו את הנשבע בכל לשון שהוא מכירה, הרי זו כמצותה; וכן הורו הגאונים. אכל רבתי הורו, שאין משביעין אלא בלשון הקדש; ואין ראוי לסמוך על הוריה זו. ואף על פי שנהגו כל בתי דינין להשביע בלשון הקדש - צריך להודיע את הנשבע [=לברר לו את השבועה], עד שיהיה מכיר לשון השבועה; ששבועת הדינין, היא שבועת הפקדון בעצמה [שגם בה כשאינו מבין פטר]. ואף שבועת הסת, נהגו כל העם להשביע אותה בלשון הקדש.

טו. כל מי שיתחייב שבועת הדינין שהיא על ידי טענת ודאי וכפירה, בין שהיתה מן התורה בין שהיתה מדברי סופרים - מאימין עליו כמו שיתבאר; וכל מי שנתחייב בה בטענת ספק, בין מן התורה בין מדברי סופרים - אינו צריך איום.

טז. וכיצד מאימין על הנשבע? אומרין לו: 'הוי יודע, שכל העולם בלוי נודעו בעשה שאמר הקדוש ברוך הוא "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא"'. וכל עברות שבתורה נאמר בהן "ונקה", וכאן נאמר "לא ינקה". כל עברות שבתורה, נפרעין ממנו [בלבד], וכאן ממנו וממשפחתו שמחפין עליו. ולא עוד, אלא גורם להפרע מכל שונאייהם של ישראל [=ישראל, בלשון סגי נהור] - שכל ישראל ערבין זה בזה, שנאמר: "אלה וכחש ורצח" וגו', וכתוב אחריו: "על פן תאכל הארץ, ואמלל כל יושב בה". כל עברות שבתורה - תולין לו שנים ושלושה דורות, אם יש לו זכות, וכאן - נפרעין ממנו מיד, שנאמר: "הוצאתיה, נאם ה' צבאות, ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר"; "הוצאתיה", מיד; "ובאה אל בית הגנב", זה הגונב דעת הבריות, ואין לו ממון על חברו, וטוענו בחנם ומשביעו; "וְאֵל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בְּשֵׁמִי לְשָׁקֵר", כמשמעו. "וכלתו ואת עציו ואת אבניו" - דברים שאין אש ומים מכלין אותן, שבועת שקר מכלה אותן.

יז. וענין האיום הזה בלוי - בלשון שהן מכירין אומרין להן, כדי שיבינו בדברים ויחזרו החוטא למוטב. אמר: 'איני נשבע' - פוטרין אותו, ונותן מה שטענו חברו; וכן אם אמר הטוען: 'איני משביעו', ופטר - הולכין להן. **יח.** אמר: 'הריני נשבע', וחברו תוכעו - העומדים שם

את עצמו, ואף על פי שהוא משבע עליה מהר סיני; שנאמר: "נשבעתי ואקלמה, לשמר משפטי צדקה".

ד. שבועה זו משביעין הדינין למי שנתחייב שבועה, היא הנקראת 'שבועת הדינין', בין שהיה חייב בשבועה זו מן התורה, בין שהיה חייב בה מדברי סופרים.

ה. שלשה מיני שבועות הן שחייבין בהן מן התורה, ואלו הן: מי שטענו חברו מטלטלין, והודה במקצתן וכפר במקצתן, ומי שכפר בכל המטלטלין שטענו, ועד אחד מעיד עליו ומכחישו - הרי אלו, שבועות על ידי טענת ודאי וכפירה. וכן שומר שטען שאבד דבר שהפקידו אצלו, או נגנב או מת וכיוצא בזה - הרי זה נשבע מספק; שאין בעל הפקדון יודע אם אמת טען זה השומר, או שקר. והוא נשבע מן התורה, שנאמר: "שבועת ה' תהיה בין שניהם".

ו. כל שבועה שמשביעין אותה הדינין, חוץ משלשה מיני שבועות אלו - הרי היא מדברי סופרים, וגם היא נקראת 'שבועת הדינין'. וגם שבועות אלו של דבריהם, שני מיני שבועות הן: יש מהן שבועות על ידי טענת ודאי וכפירה - כגון שבועת שכיר [שנשבע שלא קיבל שכרו], ופוגם שטרן [מלוה שמודה שהלווה חייב לו פחות מהנקוב בסטר שבידו], וכיוצא בהן; ויש מהן שבועות בטענת ספק - כגון שבועת השתפין, והאריסין, כיוצא בהן [שנשבעים שלא מעלו ולקחו יותר מחלקם]. וכדיני ממונות יתבאר חייב כל אחת ואחת מאלו השבועות ודיניהן.

ז. יש שם שבועה אחרת, והיא תקנת חכמי תלמוד [=אמוראים], והיא הנקראת 'שבועת הסת'; ואף על פי שבית דין משביעין אותה היום, אינה נקראת 'שבועת הדינין'.

ח. שבועת הדינין - בין שהיתה של תורה או של דברי סופרים, בין על טענת ודאי בין על טענת ספק - כף היא: הנשבע או חזו ספר תורה ברוחו, והוא עומד; ונשבע בשם או בכנוי, בשבועה או באֵלָה, מפיו או מפי הדינין. ואין משביעין שבועת הדינין, אלא בלשון הקדש.

ט. כיצד מפיו? כגון שיאמר: 'הריני נשבע בה' אלהי ישראל', או 'הריני נשבע במי ששמו חנון', או 'במי ששמו רחום, שאין אני חייב לזה בלום'; וכן אם אמר: 'הרי הוא ארור לה' אלהי ישראל', או 'ארור למי ששמו חנון, אם יש לזה אצלי בלום'.

י. וכיצד מפי הדינין? כגון שאמרו לו: 'משביעין אנו אותך בה' אלהי ישראל', או 'במי ששמו חנון, שאין לזה בידך בלום', והוא עונה 'אמן'; או שאמרו: 'הרי פלוני בן פלוני ארור לה' אלהי ישראל', או 'למי ששמו חנון, אם יש לפלוני אצלו ממון ולא יודה לו', והוא עונה 'אמן'. זו היא שבועת הדינין.

יא. הדינין שהשביעו בלא נקיטת חפץ [תורה] בידו - הרי אלו טועין, וחוזר ונשבע וספר תורה בידו. ואם אחז תפלין בידו, והשביעוהו - אינו חוזר ונשבע; שהרי אחז

ז. קטנים שְׁנֹשְׁבָעוּ, וְהֵן יוֹדְעִין [מודעים למושג ו] טַעַם הַשְּׁבוּעָה - אָף עַל פִּי שְׂאִינָן חֲבִיבִין - כּוֹפִין אוֹתָן לַעֲמֹד בְּדַבְרֵיהֶן כְּדֵי לְחַנְּכֵן וְלֵאמֹר עֲלֵיהֶן [=להזהירם], כְּדֵי שְׂלֵא יִנְהַגוּ קְלוֹת רֹאשׁ בַּשְּׁבוּעוֹת. וְאִם הִיא הַדְּבָר שְׁנֹשְׁבָעוּ עָלָיו, דְּבָר שְׂאִין הַקְּטָן יְכוּל לַעֲמֹד בּוֹ אֲלֵא אִם כֵּן נִזְק - כְּגוֹן שְׁנֹשְׁבַע שְׂצוּמ, אוֹ שְׂלֵא יֵאכַל בְּשׂוֹר זְמַן מְרֻבָּה - מְכָה אוֹתוֹ אֲכִיו אוֹ רַבּוֹ, וְגוֹעֲרִין בּוֹ, וּמְרַאֲיוֹ לוֹ שֶׁהִתְרַהַר שְׁבוּעָתוֹ, כְּדֵי שְׂלֵא יִהְיֶה רִגִּיל לְהַקְל רֹאשׁ בַּשְּׁבוּעוֹת.

ח. צָרִיף לְהַזְהִיר בְּקִטְנֵי הַרְבָּה, וּלְלַמֵּד לְשׁוֹנֵם דְּבָרֵי אֲמַת בְּלֵא שְׁבוּעָה - כְּדֵי שְׂלֵא יִהְיֶה רִגִּילִין לְהַשְׁבַּע תְּמִיד, כְּגוֹיִים; וְזֶה הַדְּבָר כְּמוֹ חוֹבָה עַל אֲבוֹתֵיהֶם וְעַל מְלַמְדֵי תִינוּקוֹת.

ט. הַשׁוֹמֵעַ הַנְּכַרְתָּ הַשֵּׁם מִפִּי חֲבֵרוֹ לְשׁוֹא, אוֹ שְׁנֹשְׁבַע לְפָנָיו לְשִׁקָּר, אוֹ שֶׁבִרְךָ בְּרַכָּה שְׂאִינָה צְרִיכָה, שֶׁהוּא עוֹבֵר מִשׁוּם נוֹשֵׂא שֵׁם ה' לְשׁוֹא, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת בְּרֻכּוֹת - הָרִי זֶה חֲבִיב לְנִדּוֹתוֹ; וְאִם לֹא נִדְּהוּ, הוּא בַּעֲצָמוֹ יֵהָא בְּנִדּוּי. וְצָרִיף לְהַתִּיר אוֹתוֹ מִיָּד, כְּדֵי שְׂלֵא יִהְיֶה מְכַשׁוֹל לְאַחֵרִים - שֶׁהָרִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ שְׁנִדְּהוּ. וְאִם תֹּאמַר יוֹדֵעוֹ, נִמְצָאוּ כָּל הָעוֹלָם בְּנִדּוּי - שֶׁהָרִי לְמַדוֹ לְשׁוֹנֵם מַעֲזֵה [לשון לא נקיה] וּשְׁבוּעָה תְּמִיד.

י. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִיא הַנְּשָׁבַע הַזֶּה אוֹ הַמְּכַרְךָ לְהַבְטִלָּה מְזִיד; אֲכַל אִם הִיא שׁוֹגֵג, וְלֹא יָדַע שֶׁזֶה אֲסוּר - אֵינוֹ חֲבִיב לְנִדּוֹתוֹ. וְאֵינוֹ אוֹמֵר שֶׁאֲסוּר לְנִדּוֹתוֹ, שְׂלֵא עֲנֵשׁ הַכְּתוּב שׁוֹגֵג; אֲלֵא מְזִידוֹ וּמִתְרָה בּוֹ שְׂלֵא יִחְזוֹר.

יא. וְלֹא שְׁבוּעָה לְשׁוֹא בְּלִבְדּוֹ הִיא הַאֲסוּרָה, אֲלֵא אֲפִלוּ לְהַזְכִּיר שֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת הַמִּיחְדִּין לְבִטְלָה - אֲסוּר, וְאָף עַל פִּי שְׂלֵא נִשְׁבַּע. הָרִי הַכְּתוּב מְצִינָה וְאוֹמֵר: "לִירְאָה אֶת הַשֵּׁם הַנּוֹכְבָד וְהַנּוֹרָא"; וּבִכְלָל יִרְאָתוֹ, שְׂלֵא יִזְכִּירוּ לְבִטְלָה. לְפִיכָּךְ, אִם טַעָה הַלְשׁוֹן וְהוֹצִיא שֵׁם לְבִטְלָה - יִמְהַר מִיָּד, וְיִשְׁבַּח וְיִפָּאֵר וְיִהְדָּר לוֹ, כְּדֵי שְׂלֵא יִזְכֵּר לְבִטְלָה. כִּי־צַד? אָמַר: "ה'" - אוֹמֵר: "בְּרוּךְ הוּא לְעוֹלָם וָעֶד", אוֹ: "גְּדוֹל הוּא וּמְהִלָּל מְאֹד", וְכִי־צַד בְּזָה, כְּדֵי שְׂלֵא יֵהָא לְבִטְלָה.

יב. אָף עַל פִּי שֶׁמְתָר לְהַשְׂאֵל [להתיר] עַל הַשְּׁבוּעָה, כְּמוֹ שְׂאֲמָרְנוּ, וְאֵין בְּזָה דְּפִי [פגס], וּמִי שְׁלָבוּ נוֹקְפוֹ [=שמהסט] בְּדַבְרָה זֶה אֵינוֹ אֲלֵא שְׂמִיץ מִיְנוּת - אָף עַל פִּי כֵּן, רְאוּי לְהַזְהִיר בְּדַבְרָה זֶה; וְאֵין נִזְקָקִין לְהַתִּיר אֲלֵא מִפְּנֵי דְבַר מְצִינָה, אוֹ מִפְּנֵי צָרָף גְּדוֹל. וְטוֹבָה גְּדוֹלָה הִיא לְאֲדָם שְׂלֵא יִשְׁבַּע כָּלָל; וְאִם עָבַר וְנִשְׁבַּע שְׂיִצְטַעַר, יַעֲמֵד בַּשְּׁבוּעָתוֹ - שְׂנֵאָמַר: "נִשְׁבַּע לְהִרְעוֹ, וְלֹא יָמַר", וְכְתוּב אַחֲרָיו: "עֲשֵׂה אֵלֶּה - לֹא יִמוּט לְעוֹלָם".

בְּרִיף רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

יום חמישי

הַלְכוֹת נְדָרִים

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן שְׁלֹשׁ מְצוּוֹת - שְׁתֵּי מְצוּוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מְצוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) שְׂיִשְׁמַר מוֹצֵא שְׂפָתָיו

אוֹמְרִין זֶה לְזֶה: "סוּרוּ נָא מֵעַל אֲהֵלֵי הָאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים הָאֵלֶּה"; וְאוֹמְרִין לוֹ: "לֹא עַל דַּעְתָּךְ [לפי הפירוש שאתה רוצה לתת לשבועה] אֲנוּ מְשִׁבְעִין אוֹתָךְ, אֲלֵא עַל דַּעְתָּנוּ, וְעַל דַּעַת בֵּית דִּין".

יט. אָף עַל פִּי שְׂאִין מְאִימִין אֵינִים זֶה בַּשְּׁבוּעַת טַעֲנַת סַפֵּק כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ, וְלֹא בַּשְּׁבוּעַת הֶסֶת - צְרִיכִין הַדְּיָנִין לְפָצֵר בְּכַעֲלֵי דִינִין; אוֹלַי יִחְזְרוּ בָּהֶם, עַד שְׂלֵא תִהְיֶה שֵׁם שְׁבוּעָה כָּלָל.

כ. דְּבָר בְּרוּר וְגִלוּי, שְׂכָל הַנְּשָׁבַע שְׁבוּעַת הַדְּיָנִין אוֹ שְׁבוּעַת הֶסֶת בְּשִׁקָּר - שֶׁהוּא חֲבִיב מִשׁוּם שְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן, שֶׁכָּבֵר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵיהֶּ; וְאֵינוֹ לוֹקָה, וְאָף עַל פִּי שֶׁהוּא מְזִיד. וְנִתְחַבֵּב לְשֵׁלֶם מֵהַ שְׁנֹשְׁבַע עָלָיו, בְּתוֹסַפַּת חֲמֵשׁ - שֶׁהוּא רְבִיעַ הַקְּרָן, עַד שֶׁיִּהְיֶה הוּא וְחֲמִשּׁוֹ חֲמִשָּׁה; וּמְכִיבָא קָרְבָן אֲשֶׁם, אִם יֵשׁ שֵׁם בֵּית [ההמקדש], כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ.

יום רביעי

הַלְכוֹת שְׁבוּעוֹת פְּרָק יב

א. אָף עַל פִּי שְׁלוֹקָה הַנְּשָׁבַע לְשׁוֹא אוֹ עַל שִׁקָּר, וְכֵן הַנְּשָׁבַע שְׁבוּעַת הַעֲדוּת אוֹ שְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן, וּמְכִיבָא קָרְבָן - אֵין מִתְבַּפֵּר לְהֵן עוֹן הַשְּׁבוּעָה כְּלוּ, שְׂנֵאָמַר: "לֹא יִנְקָה ה'" - אֵין לְזֶה נְקִיוֹן מִדִּין שְׂמִים, עַד שֶׁיִּפְרַע מִמֶּנּוּ עַל הַשֵּׁם הַגְּדוֹל שֶׁחָלַל, שְׂנֵאָמַר: "וַחֲלַלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ, אֲנִי ה'". לְפִיכָּךְ צָרִיף אֲדָם לְהַזְהִיר מִעוֹן זֶה יוֹתֵר מִכָּל הַעֲבֻרוֹת. ב. עוֹן זֶה מִן הַחֲמוּרוֹת הוּא, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת תְּשׁוּבָה; אָף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ לֹא כֶּרֶת וְלֹא מִיתַת בֵּית דִּין - יֵשׁ בּוֹ חֲלוּל הַשֵּׁם הַמְּקַדָּשׁ, שֶׁהוּא גְּדוֹל מִכָּל הַעוֹנוֹת.

ג. מִי שְׁנֹשְׁבַע בְּשְׂמִים וּבְאֲרָץ וּבְשִׁמְשׁ וְכִי־צַד בָּהֶן - אָף עַל פִּי שְׂאִין כּוֹנְתוֹ אֲלֵא לְמִי שֶׁבְּרָאָם, אֵין זֶה שְׁבוּעָה; וְכֵן הַנְּשָׁבַע בְּנִבְיָא מִן הַנְּבִיאִים, אוֹ בְּכֶתֶב מִכְתָּבֵי הַקֹּדֶשׁ - אָף עַל פִּי שְׂאִין כּוֹנְתוֹ אֲלֵא לְמִי שֶׁשָּׁלַח נְבִיא זֶה אוֹ לְמִי שֶׁצִּינָה בְּכֶתֶב זֶה, אֵין זֶה שְׁבוּעָה. וְאָף עַל פִּי שְׂאִין אֵלוֹ שְׁבוּעוֹת, מְאִימִין עֲלֵיהֶן [=מוזהירים אותם] וּמְלַמְדִין אֶת הָעָם שְׂלֵא יִנְהַגוּ קְלוֹת רֹאשׁ בְּכָךְ; וּמְרַאֲיוֹן בְּעֵינֵיהֶן שֶׁזֶה שְׁבוּעָה, וּפּוֹתְחִין לְהֵן פֶּתַח וּמִתִּירִין לְהֵן.

ד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁאֵר כְּתָבֵי הַקֹּדֶשׁ. אֲכַל הַנְּשָׁבַע בְּתוֹרָה - אִם נִשְׁבַּע בְּמָה שֶׁכְּתוּב בָּהּ, דַּעְתוֹ עַל הַהֲזַכְרוֹת; וְאִם נִשְׁבַּע בְּמָה סֵתֵם, דַּעְתוֹ עַל הַגְּוִיל, וְאֵין כְּאֵן שְׁבוּעָה. נְטִלָה כִּידוֹ וְנִשְׁבַּע בָּהּ - הָרִי זֶה כְּמִי שְׁנֹשְׁבַע בְּמָה שֶׁכְּתוּב בָּהּ, וְאֲסוּר.

ה. וְהַנְּשָׁבַע בְּתוֹרָה סֵתֵם - אִם תְּלַמִּיד חֲכָמִים הוּא, אֵינוֹ צָרִיף שְׂאֵלָה לְחֻכָּם; וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא, צָרִיף שְׂאֵלָה לְחֻכָּם, כְּדֵי שְׂלֵא יִנְהַגוּ קְלוֹת רֹאשׁ בַּשְּׁבוּעוֹת.

ו. עָבַד שְׁנֹשְׁבַע - אֵין רַבּוֹ צָרִיף לְכַפּוֹתוֹ [להכריחו לבטל השבועה], וְהָרִי הוּא אַחַר שְׁנֹשְׁבַע בְּקִדְּם שְׁנֹשְׁבַע; לְפִי שְׂאִין גּוֹפֵו קְנוּי לוֹ, כְּדֵי שֶׁתְּחוּל עָלָיו שְׁבוּעָתוֹ; וְנֵאָמַר בַּשְּׁבוּעוֹת: "לְאָסוּר אֲסוּר עַל נַפְשׁוֹ", מִי שֶׁנִּפְשׁוֹ בְּרִשׁוֹתוֹ - יִצָּא עָבַד, שֶׁהוּא בְּרִשׁוֹת אַחֵרִים, וְנִמְצָא זֶה כְּמוֹ שְׁנֹשְׁבַע עַל נַכְסֵי אַחֵר.

או 'מה שאכל עם פלוני עלי כבשר חזיר', או 'כעבודת זרה', או 'כנבלות וטרפות', וכיוצא באלו - הרי אלו מתרין, ואין כאן נדר; שאי אפשר שיעשה דבר שאינו בשר חזיר כבשר חזיר.

ט. זה הכלל: כל המשים דברים המתרים כדברים האסורין - אם אותו דבר האסור יכול לעשותו בנדר, הרי אלו אסורים; ואם אינו יכול לעשותו בנדר, הרי אלו מתרין.

י. החטאת והאשם - אף על פי שאינן כאין בנדר ונדבה, כמו שיתבאר במקומו - אפשר לנדר להביא אותם מחמת נדר; שהנדר בנזיר, מביא חטאת; ואם נטמא, מביא אשם, כמו שיתבאר. לפיכך, האומר: 'פרות אלו עלי כחטאת', או 'כאשם', או שאמר: 'הרי הן חטאת', או 'הרי הן אשם' - הרי אלו אסורין. ואין צריך לומר באומר: 'הרי הן עולה', או 'שלמים', או 'מנחה', או 'תודה', שהן אסורין - שכל אלו כאין בנדר ונדבה.

יא. אכל האומר: 'פרות אלו עלי כחלת אהרן' [כחלה הניתנת לזרע אהרן], או 'כתרומתו' - הרי אלו מתרין, שאין שם דרך להביא אלו בנדר ונדבה.

יב. האומר: 'הרי הפרות האלו עלי כנוטר' [מבשר קרבן לאחר זמן אכילתו], 'כפגול' [קרבן שהוקרב במחשבת פסול], 'כבשר טמא של קדשים' - הרי אלו אסורין, שהרי עשאו כבשר קרבן מכל מקום.

יג. האומר: 'הרי הן עלי כמעשר בהמה' - הרי אלו אסורים, הואיל וקדשתו ביד [מנינו של] אדם. הרי הן עלי כבכור - הרי אלו מתרין; שאין קדשתו בידי אדם, ואינו יכול להתפסו בנדר, שנאמר בו: "לא יקדיש איש אתו".

יד. אמר: 'הרי הן עלי כקרמי שמים' [דבר שמוחרם לשמים] - הרי הן אסורין, שקרמי שמים לבדק הבית. הרי הן עלי כתרומת הלשכה [הכסף שבלשכה המורם לקניית קרבנות], 'כתמידים' [קרבנות תמיד], 'כדירים' [רפתות לקרבנות], 'כעצים', 'כאשם', 'כמזבח', או 'כאחד משמשי המזבח', כגון שאמר: 'הרי הן עלי כפיעים' [כלי לפינוי אפר], או 'כפזוקות' [כלי לקבלת דם וזריקות], או 'כמזלגות' [שהופכים בו את הקרבן על המזבח], וכיוצא בהן, וכן האומר: 'הרי הן עלי כהיכל', 'כירושלים' - הרי אלו אסורין, ואף על פי שלא הזכיר שם קרבן; שכל דברים אלו, ענינם כאומר: 'הרי הן עלי קרבן'.

טו. היה לפניו בשר קדש, אפלו היה בשר שלמים אחר זריקת דמים, שהוא מתר לזרים, ואמר: 'הרי הן עלי כבשר זה' - הרי אלו אסורין; שלא התפס אלא בעקרו, שהיה אסור. אבל אם היה בשר בכור - אם לפני זריקת דמים, הרי זה אסור; ואם לאחר זריקת דמים, הרי זה מתר.

טז. יש מקומות שאנשיהם עלגים, ומפסידין [=משבשים] את הלשון, ומכניין על דבר בדבר אחר - הולכין שם אחר הכנוי. כיצד? כל כנויי קרבן, כגון: 'הרי הן

ויעשה כמו שנדר; (ב) שלא יחל דברו; (ג) שיופר הנדר או השבועה, וזה הוא דין הפר נדרים המפרש בתורה שבכתב. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות נדרים פרק א

א. הנדר נחלק לשתי מחלקות. החלק הראשון - הוא שיאסור אדם על עצמו דברים המתרים לו, כגון שיאמר: 'פרות מדינה פלונית אסורין עלי שלשים יום', או 'לעולם', או 'מין פלוני מפרות העולם', או 'פרות אלו אסורין עלי', בכל לשון שיאסור - הרי זה נאסר בהן, ואף על פי שאין שם שבועה כלל, ולא הזכיר שם ולא כנוי. ועל זה נאמר בתורה: "לאסור אסר על נפשו", שיאסור על עצמו דברים המתרין. וכן אם אמר: 'הרי הן עלי אסר', הרי אלו אסורין. וחלק זה, הוא שאני קורא אותו 'נדרי אסר'.

ב. והחלק השני - הוא שיחייב עצמו בקרבן שאינו חיב בו, כגון שיאמר: 'הרי עלי להביא עולה', או 'הרי עלי להביא שלמים', או 'מנחה'; או: 'הרי בהמה זו עולה', או 'שלמים'. והאומר 'עלי', הוא הנקרא 'נדר', והאומר 'הרי זו', הוא הנקרא 'נדבה'. והנדבה והנדר ממין אחד הן, אלא שהנדרים - חיב באחריותן [אם תמות או תאבד חייב באחרת], ונדבות - אינו חיב באחריותן. ועל זה נאמר בתורה: "ונדריתך אשר תדר, ונדבותיך וגו'". וחלק זה, הוא שאני קורא אותו 'נדרי הקדש'.

ג. ודיני החלק הראשון וענינו - הם שאנו מבטלים בהלכות אלו; אבל דיני נדרי הקדש ומשפטיהם - גלם יתבאר במקומם, בהלכות מעשה הקרבנות.

ד. מצות עשה של תורה, שיקים אדם שבועתו או נדרו - בין שהיה מנדרי אסר, בין שהיה מנדרי הקדש, שנאמר: "מוצא שפתיך, תשמר ועשית" וגו', ונאמר: "ככל היצא מפיו, יעשה".

ה. האוסר על עצמו מין ממניי מאכל, כגון שאמר: 'תאנים אסורין עלי', או: 'תאנים של מדינה פלונית אסורים עלי', וכיוצא באלו, ואכל מהן כל שהוא - לוקה מן התורה, שנאמר: "לא יחל דברו"; שאין לנדרים שעור [כמות] - שכל הנודר מדבר, הרי זה כמפרש כל שהוא. אמר: 'אכילה מפרות מדינה פלונית אסורין עלי', או 'אכילה מפרות אלו' - אינו לוקה עד שיאכל פזית.

ו. אסר על עצמו אכילה מן התאנים ואכילה מן הענבים - בין בנדר אחד, בין בשני נדרים - הרי אלו מצטרפין לכזית. וכן כל פיוצא בזה.

ז. האומר: 'פרות אלו עלי קרבן', או שאמר: 'הרי הן קרבן', או שאמר לחברו: 'כל מה שאכל לך [=ממך] עלי קרבן', או 'קרבן', או 'הרי הן עלי קרבן' - הרי אלו אסורין עלי; מפני שאפשר שידר אדם קרבן, ויעשה בהמה שהיתה חל - קרבן, ותאסר.

ח. אבל האומר: 'פרות אלו עלי', או 'מין פלוני עלי',

האומר: 'הרי עלי כְּנֻדוֹת כְּשֵׁרִים, שְׁמֹנְדְּבוֹתָם נֹזֵר וְקָרְבָן' - הרי זה חֵיב.

כו. אָמַר: 'הרי עלי כְּנֻדְרֵי רְשָׁעִים', או 'כְּנֻדוֹת כְּשֵׁרִים', 'שְׂאֵכֵל לֶךְ', או 'אִם אֵכֵל לֶךְ' - הרי זה אָסוּר, אֵף עַל פִּי שְׂלֵא פִּרְשׁ [לא אסר במפורש כקרבן]. אָמַר: 'כְּנֻדְרֵי כְּשֵׁרִים' - לֹא נִתְחַיֵּב כְּלוּם, שְׂאִין הַכְּשֵׁרִים נֹדְרִין בְּדֶרֶךְ אִסוּר וְכַעֲס. אָמַר: 'כְּנֻדְרֵי רְשָׁעִים הֲרִינִי', וְהִיא נֹזֵר עוֹבֵר לְפָנָיו - חֵיב בְּנֻדְרוֹת; 'כְּנֻדְרֵי רְשָׁעִים עָלַי', חֵיב קָרְבָן; 'כְּנֻדְרֵי רְשָׁעִים שְׂלֵא אֵכֵל מִמֶּנּוּ' [מככר זה], חֵיב בְּשִׁבּוּעָה כְּנֻדְרָה. **כז.** הַנּוֹדֵר בַּתּוֹרָה, כְּגוֹן שְׂאֵמַר: 'פְּרוֹת אֵלֹה עָלַי כְּזוֹ' - לֹא אָמַר כְּלוּם; וְאִינוּ צָרִיךְ שְׂאֵלָה לְחֵכֶם, אֲלֵא אִם כֵּן הִיא עִם הָאֲרֶז - כְּדֵי שְׂלֵא יִנְהַגוּ קְלוֹת רֹאשׁ בְּנֻדְרִים.

כח. נָדַר בְּמָה שְׂכָתוּב בָּהּ - הרי זה אָסוּר, שֶׁהָרִי כְּתוּב בָּהּ אִסָּר וְנִדְרָה. נִטְלָה כִּידוֹ וְנִדְרָה בָּהּ - הרי זה כְּמוֹ שֶׁנִּדְרָה בְּמָה שְׂכָתוּב בָּהּ.

כט. האומר לחברו: 'נשפים ונשנה פֶּרֶק' - עליו להשכים ולשנות; שָׁנָה כְּמוֹ נִדְרָה הוּא, וְאֵף עַל פִּי שְׂלֵא הוֹצִיאָו בְּלִשׁוֹן נִדְרָה.

ל. האומר לאשתו: 'הרי את עלי כאמִי', או 'כְּאִחֹתִי', או 'כְּעֶרְלָה', או 'כְּכֵלְאֵי הַכֶּרֶם' - הרי זה כְּאֹמֵר עַל הַפְּרוֹת: 'הרי אלו כְּבֶשֶׂר חֲזִיר'; כִּשְׁם שֶׁהוּא מֵתָר לְאֶכְלָן, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ, כִּף מֵתָר בְּאִשְׁתּוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: 'הריני מִדְּרַם מִמֶּךָ הַנְּאָה', או 'הַנְּאֵת תִּשְׁמִישְׁךָ אִסוּרָה עָלַי' - הרי זו אִסוּרָה עָלָיו, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר.

יום שישי

הלכות נדרים פרק ב

א. אֶחָד הַנּוֹדֵר מִפִּי עֲצוּמוֹ, או שֶׁהִדִּירוּ חִבְרוֹ וְאָמַר 'אֲמֵן', או דָּבָר שֶׁעֲנִינוּ כְּעִנְיָן אֲמֵן, שֶׁהוּא קִבְּלַת דְּבָרִים.

ב. אִין הַנּוֹדֵר נֶאָסֵר בְּדָבָר שְׂאֵסֵר עַל עֲצוּמוֹ, עַד שִׁיּוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו וְיִהְיֶה פִּיו וְלִבּוֹ שׁוִׁין, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּשִׁבּוּעוֹת. אֲבָל הַמִּתְבַּטֵּן לְנֹדֵר וְנִדְרָה בְּקָרְבָן, בְּקָרְבָן וְנִדְרָה בְּנֻזֵר, בְּשִׁבּוּעָה וְנִדְרָה, או שֶׁנִּתְבַּטֵּן לְנֹדֵר וְנִשְׁבַּע, או שֶׁנִּתְבַּטֵּן לֹמֵר 'תְּאֵנִים' וְאָמַר 'עֲנָבִים' - הרי זה מֵתָר בְּשִׁנְיָהֶם, וְאִין כָּאֵן נִדְרָה.

ג. הַנּוֹדֵר עַל דַּעַת אַחֲרִים, הרי זה כְּנֻשָׁבַע עַל דַּעַת אַחֲרִים; וְכֵן הַנּוֹדֵר וְחֹזֵר בּוֹ בְּתוֹף כְּדֵי דְבוּר, או שֶׁמְחֹו בּוֹ בְּתוֹף כְּדֵי דְבוּר וְקִבֵּל - הרי זה מֵתָר. וְדִין כָּל אֵלֹה הַדְּבָרִים בְּנֻדְרִים, כְּדִינָן בְּשִׁבּוּעוֹת.

ד. מִי שֶׁהִתְנַהֵּ קִדְּם שִׁידָר, וְאָמַר: 'כָּל נִדְרָה שְׂאֵדָר מִכָּאֵן וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים, הֲרִינִי חֹזֵר בָּהֶם', או 'הרי הן בְּטָלִין', וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלֹה, וְאַחֵר כִּף נִדְרָה - אִם הִיא זוֹכֵר הַתְּנָאֵי בְּשִׁעָה שְׂנִדְרָה - הרי נִדְרוֹ קָיָם, שֶׁהָרִי בְּטָל הַתְּנָאֵי בְּנִדְרָה זֶה. וְאִם לֹא זָכַר הַתְּנָאֵי אֲלֵא אַחֵר שְׂנִדְרָה - אֵף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל הַתְּנָאֵי בְּלִבּוֹ [ולא הוציא בשפתיו] וְקָיָם הַתְּנָאֵי, הרי הַנּוֹדֵר בְּטָל; וְאֵף עַל פִּי שְׂלֵא הוֹצִיא עִתָּה הַחֲזָרָה בְּפִיו, כְּכֵן

עָלֵי קוֹנָם, 'קוֹנָח', 'קוֹנֵז' - הרי אֵלֹה כְּנֻזֵיין לְקָרְבָן. 'חֶרֶק', 'חֶרֶף', 'חֶרֶד' - הרי אֵלֹה כְּנֻזֵיין לְחֶרֶם. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה - הוֹלְכִין אַחֵר לְשׁוֹן כָּלֵל הָעָם בְּאוֹתוֹ מְקוֹם וּבְאוֹתוֹ זְמַן. וְכִשְׁם שְׂאֵסֵר עֲצוּמוֹ כְּנֻזֵיין - כִּף אִם הִקְדִּישׁ כְּנֻזֵיין, הרי זה הִקְדִּישׁ; וְכֻנְזֵי הַכְּנֻזֵיין מִתְרִין, בֵּין בְּנֻדְרֵי אִסָּר בֵּין בְּנֻדְרֵי הִקְדִּישׁ.

יח. האומר לחברו: 'כָּל מָה שְׂאֵכֵל עִמָּךְ, לֹא יִהְיֶה חֲלִין', או 'לֹא יִהְיֶה כְּשֵׁר', או 'לֹא יִהְיֶה דְבִי' [טהור], או 'לֹא יִהְיֶה טְהוֹר' - הרי זה כְּמִי שְׂאֵמַר לוֹ: 'כָּל מָה שְׂאֵכֵל עִמָּךְ יִהְיֶה קָרְבָן', שֶׁהוּא אָסוּר. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: 'כָּל מָה שְׂאֵכֵל עִמָּךְ טֵמֵא', או 'נוֹתֵר', או 'פְּגוּל' - הרי זה אָסוּר.

יט. האומר לחברו: 'לֹא חֲלִין לֹא אֵכֵל לֶךְ' - הרי זה כְּמִי שְׂאֵמַר לוֹ: 'מָה שְׂאֵכֵל לֶךְ לֹא יִהְיֶה חֲלִין, אֲלֵא קָרְבָן'; וְכֵן אִם אָמַר: 'הַקָּרְבָן שְׂאֵכֵל לֶךְ', 'קָרְבָן שְׂאֵכֵל לֶךְ', 'קָרְבָן שְׂאֵכֵל לֶךְ' - הרי זה אָסוּר. אֲבָל הָאֹמֵר: 'הַקָּרְבָן לֹא אֵכֵל לֶךְ', או 'קָרְבָן לֹא אֵכֵל לֶךְ', או 'לְקָרְבָן לֹא אֵכֵל לֶךְ', או 'קָרְבָן לֹא אֵכֵל לֶךְ', או 'לֹא קָרְבָן לֹא אֵכֵל לֶךְ' - כָּל אֵלֹה מִתְרִין; שְׂאִין מִשְׁמַע דְּבָרִים אֵלֹה, אֲלֵא שֶׁנִּשְׁבַּע בְּקָרְבָן שְׂלֵא יֵאֵכֵל לְזֶה - וְהַנְּשָׁבַע בְּקָרְבָן אִינוּ כְּלוּם - או שֶׁנִּדְרָה שְׂלֵא יֵאֵכֵל לוֹ קָרְבָן.

כ. 'חֲלִין שְׂאֵכֵל לֶךְ', 'הַחֲלִין שְׂאֵכֵל לֶךְ', 'כְּחֲלִין שְׂאֵכֵל לֶךְ', 'חֲלִין שְׂלֵא אֵכֵל לֶךְ', 'הַחֲלִין שְׂלֵא אֵכֵל לֶךְ', 'כְּחֲלִין שְׂלֵא אֵכֵל לֶךְ' - הרי זה מֵתָר.

כא. אֲבָל הָאֹמֵר: 'לֹא טֵמֵא שְׂאֵכֵל לֶךְ', 'לֹא נוֹתֵר שְׂאֵכֵל לֶךְ', 'לֹא פְּגוּל שְׂאֵכֵל לֶךְ' - הרי זה אָסוּר; שֶׁמִּשְׁמַעוֹ: 'שֶׁדָּבָר שְׂאֵכֵל לֶךְ הוּא שִׁיְהִיָּה פְּגוּל או טֵמֵא, לְפִיכֶךָ לֹא אֵכֵל לֶךְ'.

כב. 'כִּפְהִיכֵל שְׂאֵכֵל לֶךְ', 'הִיכֵל שְׂאֵכֵל לֶךְ', 'לֹא הִיכֵל שְׂאֵכֵל לֶךְ' - אָסוּר; 'הִיכֵל שְׂלֵא אֵכֵל לֶךְ', 'כִּפְהִיכֵל שְׂלֵא אֵכֵל לֶךְ', 'לֹא הִיכֵל שְׂלֵא אֵכֵל לֶךְ' - מֵתָר, שְׁנֵה כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע בְּהִיכֵל שְׂלֵא יֵאֵכֵל. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה.

כג. האומר לחברו: 'מִדְּרָ אֲנִי מִמֶּךָ' - מִשְׁמַע דְּבָר זֶה, שְׂלֵא יִדְבֵר עִמּוֹ; 'מִמֶּרְשׁ אֲנִי מִמֶּךָ' - מִשְׁמַע דְּבָר זֶה, שְׂלֵא יִשָּׂא וְיִתֵּן עִמּוֹ. 'מִרְחֶק אֲנִי מִמֶּךָ' - מִשְׁמַעוֹ שְׂלֵא יִשָּׁב עִמּוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת; וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: 'מִגְּדָה אֲנִי לֶךְ', או 'מִשְׁמַתְנָא [מנוחה בארמית] אֲנִי מִמֶּךָ'. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'מִדְּרָ אֲנִי מִמֶּךָ שְׂלֵא אֵכֵל לֶךְ', או 'מִמֶּרְשׁ אֲנִי מִמֶּךָ שְׂלֵא אֵכֵל לֶךְ', או 'מִרְחֶק אֲנִי מִמֶּךָ שְׂלֵא אֵכֵל לֶךְ' - הרי זה אָסוּר לְאָכֵל לוֹ; וְאִם אֵכֵל פְּנִית מִכָּל נְכֻסִיו, לוֹקָה מִשּׁוּם "לֹא יַחַל דְּבָרוֹ".

כד. אָמַר לוֹ: 'מִגְּדָה אֲנִי לֶךְ שְׂלֵא אֵכֵל לֶךְ' - אִינוּ אוֹכֵל לוֹ; וְאִם אֲכָל, אִינוּ לוֹקָה [נספק אם פירושו נדר או נידוי וריחוק פיזי]. אָמַר לוֹ: 'גְּדִינָא מִמֶּךָ', הרי זה אָסוּר לְהַנּוֹת לוֹ.

כה. האומר לחברו: 'הרי עלי כְּנֻדְרֵי רְשָׁעִים אִם אֵכֵל לֶךְ, שְׁמֹנְדְּרִיהֶם נֹזֵר וְקָרְבָן וּשְׂבִיבָה', וְאֲבָל - חֵיב כְּכֵלֵן. וְכֵן

הנודר תלמיד חכמים, הרי זה מתר ואין צריך שאלה לחכם; ואם היה עם הארץ, מראין בעיניו שזה נדר ושהוא אסור, ופותרין לו פתח [היתר] ממקום אחר, ומתירין לו. ובין שהיה תלמיד חכמים או עם הארץ - גוערין בהן, ומלמדין אותן שלא ינהגו מנהג זה בנדרים, ולא יהיו נודרין דרך שחוק והתל.

יג. וכן האומר לאשתו: 'הרי את עלי כאמי', או פרות אלו עלי כבשר חזיר', שאין כאן נדר, כמו שבארנו - אם היה הנודר תלמיד חכמים, אינו צריך שאלה לחכם; ואם היה עם הארץ, צריך שאלה לחכם, ומראין בעיניו שאשתו אסורה ושאותן הפרות אסורין, ופותרין לו פתח ממקום אחר ומתירין לו נדרו, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים. **יד.** ההפקר, אף על פי שאינו נדר - הרי הוא כמו נדר, שאסור לו לחזר בו. ומה הוא ההפקר? הוא שיאמר אדם: 'נכסים אלו הפקר לכל', בין במטלטלין בין בקרקעות. וכיצד דין ההפקר? כל הקודם וזכה בו - קנהו לעצמו, ונעשה שלו; ואפלו זה שהפקיר, דינו בו כדין כל אדם - אם קדם וזכה בו, קנהו.

טו. המפקיר לעניים אכל לא לעשירים, אינו הפקר - עד שיפקיר לכל, כשמתה. והמפקיר עבדיו הגדולים, קנו עצמן; והקטנים - כל הקודם בהן זכה, כשאר כל המטלטלין.

טז. המפקיר את הקרקע - כל הקודם והחזיק בהן, זכה. דין תורה - אפלו הפקיר בפני אחד, הרי זה הפקר, ונפטר מן המעשרות, כמו שיתבאר במקומו; אבל מדברי סופרים - אינו הפקר עד שיפקיר בפני שלשה, כדי שיהיה אחד זוכה אם רצה, והשנים מעידין. האומר: 'הרי זה הפקר, וזה' - הרי השני ספק הפקר; ואם אמר: 'וזה כמו זה', או שאמר: 'וגם זה' - הרי התפסי השני, ויהיה הפקר ודאי. **יז.** המפקיר את שדהו, ולא זכה בה אדם - כל שלשה ימים כול לחזר בו; אחר שלשה ימים - אינו חוזר; אלא אם קדם וזכה בה, הרי הוא כזוכה מן ההפקר, בין הוא בין אחר.

יח. האומר: 'שדה זו מפקרת ליום אחד', 'לשבת אחת', 'לחודש אחד', 'לשנה אחת', 'לשבע אחד' [שבע שנים] - עד שלא זכה בה הוא או אחר, יכול לחזר בו; ומשזכה בה בין הוא בין אחר, אינו יכול לחזר בו. ומפני מה יש לו לחזר כהן עד שיזכרו בה? מפני שזה דבר שאינו מצוי הוא, שאין אדם מפקיר לזמן קצוב.

יט. דבר המפקר שבא אחר אחד ושמרו, והיה מביט בו שלא יזכרו אדם - לא קנהו בהבטה; אלא עד שיגביהו אם היה מטלטלין, או יחזיק בקרקע, כדרך שקונין הלקוחות.

שבת קודש

הלכות נדרים פרק ג

א. ארבעה דברים יש בין נדרים לשבועת בטוי:

הקדים החזרה לנדר והוציאה בפיו מקדם. ויש שמורה להחמיר, ואומר: והוא שיזכר התנאי אחר שנדר בתוך כדי דבור.

ה. מי שהקדים [=שהגביל] את התנאי לשנה או לעשר, ואחר כך נדר, ונזכר בשעה שנדר שיש לו תנאי, ושכח על איזה דבר התנה וכיצד היה התנאי, אם אמר: 'על דעת ראשונה אני עושה' - אין נדרו נדר, שהרי בטלו. ואם לא אמר 'על דעת ראשונה אני עושה' - ככר בטל התנאי, וקנס הנדר; שהרי זכר בשעת הנדר שיש שם תנאי, ואף על פי כן נדר.

ו. יש מן הגאונים שאמר: אין כל הדברים האלו נוהגין אלא בנדרים בלבד, לא בשבועות; ויש מי שמורה שדין הנדרים והשבועות בענינות אלו אחד הם, וכי יש לו להקדים תנאי לשבועתו כדרך שאמרו בנדרים.

ז. סתם נדרים להחמיר, ופרושן יש בו להקל ולהחמיר. כיצד? האומר: 'הרי הפרות האלו עלי כבשר מליח וכיין נסך' - אומרין לו: 'מה היה בלבד?' אם פירש ואמר: 'כבשר מליח של קרבן, וכיין שנתנסף על גבי המזבח היה בלבי' - הרי זה אסור; ואם אמר: 'לא היה בלבי אלא תקרבת עבודה זרה, וזין שנתנסף לה' - הרי זה מתר; ואם נדר סתם, הרי זה אסור.

ח. וכן האומר: 'הרי הפרות האלו עלי חרם' - אם פתחם של בדיק הבית [שמקדיש לתחוקה של בית המקדש -], אסור; ואם פתחם פהנים [שמקדיש כמתנה לכהן], מתר, מפני שהן ממון שלהן, ואין בה אסור; ואם סתם, אסור. **ט.** 'הרי הן עלי כמעשר' - אם כמעשר בהמה, אסור; מפני שהוא קרבן שהקדישו בידו, כמו שבארנו; ואם כמעשר דגן, מתר; ואם סתם, אסור.

י. 'הרי הם עלי כתרומה' - אם לתרומת הלשכה נתפון, הרי זה אסור; ואם לתרומת הגרן נתפון, מתר; ואם סתם, אסור. וכן כל פיוצא בזה.

יא. במה דברים אמורים? במקום שמשמע כל אחד מאלו שם שני ענינות. אבל במקום שדרך שאין קוראין 'חרם' סתם אלא לחרמי בדיק הבית בלבד, ואמר שם 'הרי הן עלי חרם' - הרי זה אסור; וכן אם היה דרכן שאין קוראין 'חרם' סתם אלא לחרמי פהנים, הרי זה מתר. וכן כל פיוצא בזה. שאין הולכין בנדרים אלא אחר לשון אנשי אותו מקום באותו זמן.

יב. הנודר בחרם ואמר: 'לא היה בלבי אלא חרמו של ים שהיא הממקרת' [=רשת דייגים], נדר בקרבן ואמר: 'לא היה בלבי אלא בקרבנות המלכים' [מתנות הניתנות למלך כדי להתקרב אליו], אמר לתברו: 'הרי עצמי עליך קרבן', ואמר: 'לא היה בלבי אלא לאסרו בעצם שהנחת לי להיות נודר בו דרך שחוק', נדר שלא תהנה לו אשתו, ואמר: 'לא היה בלבי אלא אשתי ראשונה שגרשתיה' - וכן כל פיוצא באלו מדברים שמשמען לכל העם אסור, והוא אומר: 'לא נתפונתי אלא לכהן ולכהן' - אם היה

כמו שֶקָבְלוּ הַחֲכָמִים מִפִּי הַשְּׂמוּעָה; שֶהָרִי הוּא אוֹמֵר בְּשִׁבְעַת בְּטוֹי: "לְהִרְעֵ אוֹ לְהִיטִיב", דְּבָרֵי הַרְשׁוּת כְּמוֹ שֶבִּאָרְנוּ, שִׂיאֵכֶל וְיִשְׁתָּה הַיּוֹם אוֹ שִׁינְעוּם, וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; וּבִנְדָרִים הוּא אוֹמֵר: "כִּכְלֵ הַיֵּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה", וְלֹא חֵלֵק בֵּין דְּבָרֵי מִצְוָה לְדְבָרֵי הַרְשׁוּת.

ט. הַנּוֹדֵר שִׁינְעוּם בְּשִׁבְתָּ, אוֹ בְיוֹם טוֹב - חֵיב לְצוּם, שֶהַנְּדָרִים חִלוֹת עַל דְּבָרֵי מִצְוָה, כְּמוֹ שֶבִּאָרְנוּ. וְכֵן הַנּוֹדֵר שִׁינְעוּם יוֹם רִאשׁוֹן אוֹ יוֹם שְׁלִישִׁי כָּל יָמָיו, וּפָגַע בּוֹ יוֹם זֶה וְהָרִי הוּא יוֹם טוֹב אוֹ עָרֵב יוֹם הַכַּפּוּרִים - הָרִי זֶה חֵיב לְצוּם; וְאִין צְרִיף לומר ראש חודש. פָּגַע בּוֹ חֲנֻכָּה וּפּוּרִים, יִדְחָה נְדָרוֹ מִפְּנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּוּ - הוֹאִיל וְאִסּוּר הַצּוּם בָּהֶם מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, הָרִי הֵן צְרִיכִין חֲזוּק; וְיִדְחָה נְדָרוֹ מִפְּנֵי גִזְרַת חֲכָמִים.

י. כִּיצַד אֵין הַנְּדָרִים חִלוֹת אֶלָּא עַל דְּבָר שִׁישׁ בּוֹ מִמֶּשׁ? הַאוֹמֵר: 'דְּבוּרֵי עֲלִיד קֶרְבֵן' - אֵינוֹ אִסּוּר מִלְּדַבֵּר עִמוֹ, שֶהַדְּבוּר אֵין בּוֹ מִמֶּשׁ; וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: 'דְּבוּרֵי אִסּוּר עֲלִיד'; אֵין זֶה כְּאוֹמֵר 'פְּרוּתֵי אִסּוּרֵי עֲלִיד', אוֹ 'פְּרוּתֵי קֶרְבֵן עֲלִיד', שֶהֵן אִסּוּרֵי עֲלִיו. לְפִיכָף, הַאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: 'קֶרְבֵן שְׂאִינִי מִדְּבַר עִמָּךְ', אוֹ 'שְׂאִינִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ', אוֹ 'שְׂאִינִי מִהֲלַף עִמָּךְ', אוֹ שְׂאִינִי מִהֲלַף, אוֹ שְׂאִינִי לְאִשָּׁה: 'קֶרְבֵן שְׂאִינִי מִשְׂמִשְׁף' - אֵין הַנְּדָר חַל בְּכָל אֵלֶּוּ; וְהָרִי זֶה כְּאוֹמֵר: 'דְּבוּרֵי וְהִלּוּכִי וְעִשְׂתִּי וְשִׂמּוּשֵׁי קֶרְבֵן', שֶהֵן דְּבָרִים שְׂאִין בָּהֶן מִמֶּשׁ.

יא. אֶבֶל הַאוֹמֵר: 'אִסּוּר פִּי לְדַבּוּר, וְיָדִי לְמַעֲשֵׂיהֶן, וְרַגְלִי לְהִלּוּכֵן, וְעֵינֵי לְשִׁנְתֵן' - הָרִי הַנְּדָר חַל עֲלֵיהֶן; לְפִיכָף, הַאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: 'קֶרְבֵן פִּי מִלְּדַבֵּר עִמָּךְ, וְיָדִי מִלְּעֲשׂוֹת עִמָּךְ, וְרַגְלִי מִלְּהֲלַף עִמָּךְ' - הָרִי זֶה אִסּוּר. וְכֵן הַאוֹמֵר: 'הָרִי עֲלֵי קֶרְבֵן, אִם אֲדַבֵּר עִם פְּלוֹנִי, אוֹ אִם לֹא אֲדַבֵּר עִמוֹ, וְעֵבֵר עַל דְּבָרֵי - חֵיב בְּקֶרְבֵן; וְכֵן אִם נְדָר 'דְּבָרֵי' וְלֹא דְבָרֵי' וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - שְׂאִין אֵלֶּוּ נְדָרֵי אִסּוּר שְׂאֵנוּ מִכְּבָרִין מִשְׂפָּטֵיהֶם, אֶלָּא נְדָרֵי הַקֹּדֶשׁ.

יב. הַנּוֹדֵר בְּדְבָרִים שְׂאִין בָּהֶן מִמֶּשׁ, וְאִסּוּר - אֵף עַל פִּי שְׂאִין הַנְּדָר חַל עֲלֵיהֶן, אֵין מוֹרִין לוֹ שִׁינְהַג בָּהֶם הִתֵּר, הוֹאִיל וְאִסּוּר עֲצֻמוֹ בָּהֶן וּבְדַעְתּוֹ שֶהַנְּדָר חַל עֲלֵיהֶן; אֶלָּא פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמְקוֹם אַחֵר, וּמְתִירִין לוֹ נְדָרוֹ, וְאֵף עַל פִּי שְׂלֵא נְאָסֵר, כְּדִי שְׂלֵא יִנְהַגוּ קְלוֹת רֹאשׁ בְּנְדָרִים.

שֶׁשִׁבְעַת בְּטוֹי - אֵין שִׁבְעָה [שְׁנִיחָה] חֵלָה עַל שִׁבְעָה [רִאשׁוֹנָה], וּבִנְדָרִים - יְחוּל נְדָר עַל נְדָר. הַמְתַּפִּיס בְּשִׁבְעָה - פְּטוּר, וּבִנְדָרִים - חֵיב. אֵין שִׁבְעַת בְּטוֹי חֵלָה אֶלָּא עַל דְּבָרֵי הַרְשׁוּת, וּנְדָרִים חִלוֹת עַל דְּבָרֵי מִצְוָה כְּדְבָרֵי הַרְשׁוּת. שִׁבְעַת בְּטוֹי חֵלָה עַל דְּבָר שִׁישׁ בּוֹ מִמֶּשׁ וְעַל דְּבָר שְׂאִין בּוֹ מִמֶּשׁ, וּנְדָרִים אֵין חִלוֹת אֶלָּא עַל דְּבָר שִׁישׁ בּוֹ מִמֶּשׁ. כִּיצַד יְחוּל נְדָר עַל נְדָר? הַאוֹמֵר: 'הָרִי עֲלֵי קֶרְבֵן אִם אֶכְלֵתִי כְּכָר זֶה, הָרִי עֲלֵי קֶרְבֵן אִם אֶכְלֵנָה הָרִי עֲלֵי קֶרְבֵן אִם אֶכְלֵנָה, וְאֶכְלָה' - חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּהֶן.

ג. כִּיצַד הַמְתַּפִּיס בְּנְדָרִים חֵיב? שְׂמַע חִבְרוֹ שְׂנָדָר, וְאָמַר: 'וְאֵין כְּמוֹתְךָ' כְּתוּב כְּדִי דְבוּר - הָרִי זֶה אִסּוּר כְּמֵה שְׂנָאָסֵר בּוֹ חִבְרוֹ; שְׂמַע הַשְּׁלִישִׁי זֶה שְׂאִינִי וְאָמַר: 'וְאֵין', אֶפְלוֹ הֵיוּ מֵאָה וְכָל אַחַד מֵהֶן אוֹמֵר: 'וְאֵין' כְּתוּב כְּדִי דְבוּרוֹ שֶׁל חִבְרוֹ - הָרִי בְּלֵן אִסּוּרִין.

ד. וְכֵן הַאוֹמֵר: 'הַבֶּשֶׂר הַזֶּה עֲלֵי אִסּוּר', וְחִזַּר וְאָמַר אֶפְלוֹ אַחַר כְּמֵה יָמִים: 'וְהַפֶּת הַזֶּה הַפֶּת כְּבֶשֶׂר הַזֶּה' - הָרִי הַפֶּת נִתְפָּסָה וְנִאָסְרָה; חִזַּר וְאָמַר: 'וְדָבַשׁ זֶה כְּפֶת הַזֶּה', וְזֵין זֶה כְּדָבַשׁ זֶה - אֶפְלוֹ הֵן מֵאָה, בְּלֵן אִסּוּרִין.

ה. הָרִי שְׂמַת אֲבִיו אוֹ רַבּוֹ הַיּוֹם, וְנָדָר שִׁינְעוּם אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְצִם, וְלֹא אַחַר שְׁנַיִם אָמַר: 'הָרִי יוֹם זֶה עֲלֵי פִיּוֹם שְׂמַת בּוֹ אֲבִיו אוֹ רַבּוֹ' - הָרִי זֶה אִסּוּר לְאֶכְלֵל בּוֹ כְּלוּם; שֶהָרִי הַתַּפִּיס יוֹם זֶה, וְאִסּוּר פִּיּוֹם הָאִסּוּר לוֹ. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּאֵלֶּוּ.

ו. כִּיצַד חִלוֹת הַנְּדָרִים עַל דְּבָרֵי מִצְוָה כְּדְבָרֵי הַרְשׁוּת? הַאוֹמֵר: 'הָרִי הַמִּצְוָה בְּלִילֵי הַפֶּסַח אִסּוּרָה עֲלֵיו', הָרִי יִשְׁבִּיבַת הַסֶּכֶה בְּחַג אִסּוּרָה עֲלֵיו, וְהָרִי הַתַּפְּלִין אִסּוּרוֹת בְּנִטְיִלָה עֲלֵיו - הָרִי אֵלֶּוּ אִסּוּרֵי עֲלֵיו; וְאִם אֶכְלֵ אוֹ לִשֵּׁב אוֹ נָטַל, לֹקְחָה. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּהֶן. וְאִין צְרִיף לומר כְּמִי שְׂאִינִי: 'הָרִי עֲלֵי קֶרְבֵן אִם אֶכְלֵ מִצְוָה בְּלִילֵי הַפֶּסַח', שֶהוּא חֵיב בְּקֶרְבֵן. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּהֶן.

ז. וּמִפְּנֵי מַה נְדָרִים חִלוֹת עַל דְּבָרֵי מִצְוָה, וְשִׁבְעוֹת אֵין חִלוֹת עַל דְּבָרֵי מִצְוָה? שֶהַשְּׂבָע אוֹסֵר עֲצֻמוֹ עַל דְּבָר שְׂנִשְׂבַּע עֲלֵיו, וְהַנּוֹדֵר אוֹסֵר הַדְּבָר הַנְּדוּר עַל עֲצֻמוֹ; וְנִמְצָא הַנְּשָׂבַע לְבִטֵּל מִצְוָה, אוֹסֵר עֲצֻמוֹ, וְכִכֵּר עֲצֻמוֹ מִשְׂבָּע מֵהַר סִינִי [לְקִיּוּם הַמִּצְוָה], וְאֵין שִׁבְעָה חֵלָה עַל שִׁבְעָה; וְהַאוֹסֵר דְּבָר זֶה בְּנְדָר, זֶה הַדְּבָר הוּא שְׂנָאָסֵר, וְאוֹתוֹ הַדְּבָר אֵינוֹ מִשְׂבָּע מֵהַר סִינִי.

ח. כְּשִׂאָתָה מִתְּבוֹנֵן בְּכַתוּב, תִּמְצָא שֶהַדְּבָרִים מְרִאִין בֵּין

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - ח' י"ד תמוז ה'תשס"ז

חֲרַשׁ" (ויקרא יט, יד). וְשָׂמַע מִמֶּנִּי מַה הוּא עֲנִין אָמַרוֹ: "חֲרַשׁ". כְּשֶהַנְּפֶשׁ מִתְּעוֹרֶרֶת (מתוך תאוות נקם) לְהַנְקֵם מִן־הַמִּזִּיק לְפִי צוּרַת הַנְּזִק הַנִּקְבָּע בְּדַמְיוֹן (במחשבת הניזוק ובדימויו הלא מדוייק), לֹא תִחְדַּל לְהַתְּעוֹרֵר עַד אֲשֶׁר תַּעֲנִישׁ אֶת־הַמִּזִּיק

יום ראשון

מצות לא תעשה שיז.

מצות עשה קעח.

הַמִּצְוָה הַשִּׁי"ז — הַאֲזַהְרָה שֶהַזְּהָרָנוּ מִלְּקַלֵּל אִיזָה אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמַרוֹ: "לֹא־תִקְלַל

אחד, והוא אמרו: "לא תקלל חרש"; והמקלל איזה דין — עובר בשני לאוין ולוקה שתיים; והמקלל נשיא — לוקה שלש. ולשון המכלתא (פרשת משפטים שמות כב, כז): "אני אקרא נשיא בעמך" אחד נשיא ואחד דין במשמע, ומה תלמוד לומר: "אלהים לא תקלל"? לחיב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. מכאן אמרו: יש מדבר דבר אחד וחייב עליו משום ארבעה דברים. בן-נשיא שקלל את-אביו — חייב עליו משום ארבעה דברים: משום האב, ומשום דין, ומשום נשיא, ומשום 'בעמך' מכל-מקום" (סתם אדם). הנה נתבאר מה-שהזכרנו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ד' משבועות (לה).

המצוה הקע"ח — הצווי שנצטוינו להעיד עדות לפני הדינים על כל מה-שאנו יודעים, בין שיש בכך משום מיתת מי שמעידים עליו, או הצלתו; הפסד ממונו או הרוחתו — חייבים אנו להעיר על כל-זה ולהודיע לדינים מה-שראינו או שמענו (מפי אחד הצדדים). וכבר הביאו רבותינו עליהם השלום ראיתם על חיוב הגדת העדות ממה-שאמר יתעלה: "והוא עד או ראה או ידע" (שם ה, א) והעובר על מצוה זו — והוא הכובש עדותו — חטאו גדול, והוא אמרו יתעלה: "אם-לוא יגיד ונשא עונו" (שם). וזהו דבר כללי. אף אם העדות שכתשה היא עדות ממון ונשבע עליה העד תוף כבישתה — חייב קרפן עולה ויורד, כמו שבאר הפתוב (שם, הי) ולפי התנאים הנזכרים בשבועות (פרק ד משנה א — ל). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסנהדרין (פרק ד משנה ה — לז) ובשבועות (שם).

יום שני

מצות עשה קעט.

המצוה הקע"ט — הצווי שנצטוינו לחקור עדות העדים ולדרוש אותה היטב, ואז נעניש ונפסוק הדין. ולדקדק בכך ככל-האפשר, כדי שלא נשפוט בדבור ראשון ובמהירות, ונרע לזכאים, והוא אמרו יתעלה: "ודרשת וחקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר" (דברים יג, טו) וכבר נתבאר דיני מצוה זו וחלוקיה ואיך הן הדרישות ואיך הן החקירות, ואיך חייבים לדקדק

לפי אפן הנזק הנקבע בדמיון; ורק כשתענישנו תנוח אותה ההתעוררות ותעדר אותה הצורה מן-הדמיון. יש שתענישהו בקללה ובזיון בלבד ותנוח בדעתה (בהעריכה) את-ערף הנזק שייגיע למזיק באותם הדברים ואת-בשתו בהם. ויש שהדבר הוא גדול יותר ולא תשאף אותה התעוררות עד שישמד כל-רכושו, ואז תנוח בדעתה את-ערף הצער שהגיע לו באבדן רכושו. ויש שיהא הדבר חמור יותר ולא תנוח עד שתנאם ממנו בגופו במיני מכות וחסור אברים. ויש שיהא הדבר חמור יותר, ולא תנוח אותה ההתעוררות, עד שישקח את-נפש המזיק וישמידהו מן המציאות — וזוהי התכלית. ויש שתהיה התעוררות הנפש מועטת מכדי בקשת ענש המזיק מחמת קלות חטאו, עד שתנוח בצעקה וכעס עליו וקללה — אפלו לא ישמע אלו היה נוכח שם. וזה מפרסם ממעשי בעלי החמה והכעס שנפשו שוככת (נרגעת) בשעור כזה בחטאים הקלים מאד, אף-על-פי שלא ידע החוטא על כעסם ולא שמע קללתם. והיה עולה בדעתנו שפונת התורה, שאסרה קללת אדם מישראל, היא: אם הוא שומע את-זה, מחמת הבושה והצער המגיעים לו: אבל קללת החרש כיון שאינו שומע ואינו מצטער בכך, הרי אין חטא בדבר — לפיכך השמיענו שהוא אסור, והזהיר עליו, לפי שאין התורה מקפידה על מצב המתחרף בלבד (שאו יש לאסור רק כאשר מתבייש — כששומע), אלא הקפידה גם על מצב המתחרף, שהזהר שלא יעורר נפשו לנקמה ולא ירגילנה לכעוס. וכך מצאנו שבעלי הקבלה (חו"ל) הביאו ראיה לאסור קללת כל-אדם מישראל ממה-שנאמר "לא תקלל חרש". ולשון ספרא (פרשת קדושים): "אין לי אלא חרש, מנין לרבות את כל-האדם? תלמוד לומר: "בעמך לא תאר", אם כן למה נאמר: 'חרש'? מה חרש מיוחד (שכמעט כל מעלתו בזה) שהוא בתיים; יצא המת שאינו בתיים". ובמכלתא (פרשת משפטים שמות כא, יז): "לא תקלל חרש" דבר הפתוב באמללין שבאדם". ומה-שאמרנו לוקה — בתנאי שיקלל בשם (השם). וכן אם קלל עצמו — לוקה. הנה נתבאר לך שהמקלל את-חברו בשם — עובר בלאו

אל-תִּשֶׁת חוֹמֵס עַד" — לְהוֹצִיא אֶת-הַחֲמֻסָּנִים (המוציא חפץ בכח ומשלם לו תמורתו) וְאֶת-הַגְּזֻלָּנִים שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת, שְׁנֵאָמַר: כִּי יָקוּם עַד-חֲמֵס בְּאִישׁ" ("ובערת הרע מקרבך" — דברים יט, טז), וּכְכֹר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ג', מִסְנֵה־דִּרְיִן (כו.).

יום שישי

מצות לא תעשה רפז.

הַמִּצְוָה הַרְפ"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַדִּין מִלְקַבֵּל עֵדוּת הַקְּרוֹבִים, זֶה לְזֶה אוּ זֶה נִגְדֵה זֶה (לטובת קרובם או לרעתו), וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא-יִוָּמְתוּ אָבוֹת עַל-בָּנִים וּבָנִים לֹא יִוָּמְתוּ עַל-אָבוֹת" (דברים כד, טו). כֹּא הַפְּרוּשׁ הַמְקַבֵּל בְּסִפְרֵי (פרשת כי תצא שם): "שֶׁלֹא יִוָּמְתוּ אָבוֹת עַל עֵדוּת בָּנִים וְלֹא בָנִים עַל עֵדוּת אָבוֹת". וְהוּא הַדִּין לְדִינֵי מְמוֹנוֹת, אֲלֵא שֶׁנִּזְכָּר בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת דִּרְךְ הַפְּלִגָּה. שֶׁלֹא נֵאמַר: כִּיִּן שֵׁשׁ כָּאֵן אֲבוּד נִפְשׁ אֵין הַקְּרוֹב חֲשׂוּד עַל כֶּף וְנִעֲשֶׂה עַל פִּי דְבָרֵינוּ, כִּיִּן שֶׁעֵדוּתוֹ הִיא לְאֲבוּד נִפְשׁ קְרוֹבוֹ וְאֵין כָּאֵן מְקוֹם לְחֲשׂוּד. לְפִיכֶף הִבִּיא לְמִשְׁלַל אֶת-הַקְּרוֹבִים שֶׁאֲהַבְתֶּם חֲזָקָה וּגְדוּלָה בְיוֹתֵר, וְהִיא אֲהַבְתָּ הָאֵב לְכֶן וְהִבֵּן לָאֵב, וְאָמְרוּ: אֲפִלוּ עֵדוּת הָאֵב עַל הַבֵּן וְאֲפִלוּ הִיא לְחִיבוֹ מִיִּתָּה לֹא נִקְבֵּל — וְזוֹ הִיא גְזֵרַת הַכְּתוּב שֶׁאֵין לָהּ טַעַם כְּלָל. וְדַע זֹאת. וּכְכֹר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפֶרֶק ג' מִסְנֵה־דִּרְיִן (כו.).

שבת קודש

מצות לא תעשה רפה.

הַמִּצְוָה הַרְפ"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵרְנוּ מִלְעַנּוֹשׁ עֵדוּת שֶׁקָּר, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא-תַעֲנֶה בְרַעֲךָ עַד שֶׁקָּר" (שמות כ, טז). וּכְכֹר כְּפֵל לָאוּ זֶה בְּלִשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: "עַד שָׁוֵא" (דברים ה, יג) וְהַעוֹבֵר עַל לָאוּ זֶה הִרִי גְזֵר עָלָיו הַכְּתוּב: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כְּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו" (שם יט, יט). וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת יתרו): "וְלֹא תַעֲנֶה בְרַעֲךָ וְגו'" — אֲזַהְרָה לְעֵדִים זוֹמְמִין". וַיֵּשׁ בְּלָאוּ זֶה מִלְקוֹת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסוֹף ('בתחילת' ד:) מְכוֹת. וְשֵׁם נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ.

בְּכֶף וְאֵיךְ תִּתְקַיֵּם הַעֲדוּת אוּ תִדְחָה לְפִי הַחֲקִירוֹת הָאֵלֶּה, בְּמִסְכַּת סְנֵה־דִּרְיִן (מ.).

יום שלישי

מצות לא תעשה רצא

הַמִּצְוָה הַרְצ"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַעַד שֶׁלֹא לְדַבֵּר בְּדִינוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהוּא מַעִיד עָלָיו אֲפִלוּ הוּא חֲכָם אוּ יוֹדֵעַ, הִרִי זֶה לֹא יֵהָא עַד וְ(גם) דִּין וְיוֹרָה — אֲלֵא יַעִיד בְּמַה-שֶׁרָאָה וְיִשְׁתַּוֵּק, וְהַדִּינִים — יַעֲשׂוּ עַל פִּי עֵדוּתוֹ כְּפִי מַה שֶׁיִּרְאָה לָהֶם, וְהִזְהֵר שֶׁלֹא לְדַבֵּר שׁוּם דְּבָר נוֹסֵף עַל הַעֲדוּת. וְזֶהוּ בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת בְּלִבָּד, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְעַד אֶחָד לֹא-יַעֲנֶה בְּנִפְשׁ לְמוֹת" (במדבר לה, ל) וְכִפֵּל אֶת-הַאֲזַהְרָה בְּעֵנִין זֶה וְאָמַר: "לֹא יִוָּמְתוּ עַל-פִּי עַד אֶחָד" (דברים יז, ו), כְּלוֹמַר: לֹא יִוָּמְתוּ בְּהוֹרָאָת הַעַד. וּבִגְמָרָא סְנֵה־דִּרְיִן אָמְרוּ: "וְעַד אֶחָד לֹא-יַעֲנֶה בְּנִפְשׁ — בֵּין לְזָכוֹת בֵּין לְחוֹבָה". וּבִבְאָרוּ שֶׁטַעַם הַדְּבָר: "מִשׁוּם דְּמַחְזִי (שנראה) כְּנוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ". וּבְדִינֵי נִפְשׁוֹת בְּלִבָּד הוּא שֶׁאֲסוּר לוֹ לְלַמֵּד לֹא זָכוֹת וְלֹא חוֹבָה.

יום רביעי

מצות לא תעשה רפח.

הַמִּצְוָה הַרְפ"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵרְנוּ מִלְעַנּוֹשׁ אוּ לְהוֹצִיא מְמוֹן בְּעֵדוּת עַד אֶחָד, אֲפִלוּ הִיָּה בְּתַכְלִית הַנְּפִשׁוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא-יָקוּם עַד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל-עוֹן וְלְכָל-חַטָּאת" (דברים יט, טו) אָמְרוּ (ספרי שם): "לְכָל-עוֹן אֵינוֹ קָם, אֲבָל קָם הוּא לְשִׁבוּעָה" (שֵׁם יט עַד אֶחָד נִגַּד כְּפִירַת הַנִּתְבַּע בַּחֹב הַתּוֹבַע — חִיִּב שְׁבוּעָה). וּכְכֹר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּמִקְוֹמוֹת מְפֻזָּרִים בִּיְכוּמוֹת וּכְתַבּוֹת וְסוּטָה וְגִטִּין וְקִדּוּשִׁין וּמִקְוֹמוֹת שׁוֹנִים בְּסִדֵּר נְזִיקִין.

יום חמישי

מצות לא תעשה רפו.

הַמִּצְוָה הַרְפ"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַדִּין מִלְקַבֵּל עֵדוּת בְּעַל עֲבָרָה וְלַעֲשׂוֹת עַל פִּי עֵדוּתוֹ וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אֶל-תִּשֶׁת יְדֶךָ עַם-רִשָּׁע לְהִיֹּת עַד חֲמֵס" (שמות כג, א) כֹּא הַפְּרוּשׁ (מכילתא פרשת שופטים): "אֶל-תִּשֶׁת רִשָּׁע עַד,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך

ב והוא הדין אם יש לו שתיקה אלא שיש לו שום אנס שאינו יכול להניח רק אחת מהן — מניח אותה שכול ומברך עליה:

ג המשפיים לצאת בדרך עם שיירא ואין השיירא ממתנת עליו ואינו יכול להתעכב כדי להניח תפלין של יד — מניח תפלין של ראש לבר, שאין בהנחתו שהות כל כך.

במה דברים אמורים? כשיהיה יכול להניח אחר-כך גם תפלין של יד, אבל אם לא יהיה יכול אחר-כך להניח תפלין של יד — צריך להניח עכשו קדם הליכתו מביתו תפלין של יד ותפלין של ראש, דמשום אחר דרכו לא התירו לו לבטל מצות תפלין:

ד אם אינו מניח אלא תפלין של ראש לבר — מברך עליה שתי ברכות: "להניח תפלין" ו"על מצות תפלין", כמו שנתבאר הטעם בסימן כה:

ה אם אינו מניח אלא תפלין של יד בלבד — אינו מברך אלא "להניח תפלין" לבר. ויש אומרים שאפלו אינו מניח אלא תפלין של ראש לבר — אינו מברך אלא "על מצות תפלין" לבר. וכבר נתבאר בסימן כה דהמנהג באלו הארצות פסקרא הראשונה:

א מקום הנחת תפלין של יד — ביד שמאלו, שנתאמר: "על ידך", ודרשו רז"ל: יד פקה, דהינו יד שמאל שהיא תשה ונכהה:

ב צריך להניחה בגבה הישר שבפרק הזרוע שבין הפרק (שקורין "אולעמבוגין" בלשון אשכנז) להפנתו, וזה המקום נקרא קברת. אבל לא יניחנה למעלה מהקברת, דהינו שלא יניחנה למעלה מחצי הפרק שבין הפרק לפתח. ואפלו בחצי התחתון של זה הפרק — לא יניח בתחתיתו ממש למטה מהקברת, שנתאמר: "ושמתם את דברי אלה וגו'" — צריכה שתהא שימה כנגד הלב, וזהו קברת, שהוא מכון ממש כנגד הלב. לכן צריך שיטה את התפלין של יד לצד הגוף מעט, בענין ששאיכה הזרוע למטה — תהא התפלין של יד מכון כנגד לבו ממש:

ג מי שנקטעה ידו השמאלית למעלה מן הקברת — אין צריך להניח תפלין בימינו.

אבל אם נקטעה למטה מן הקברת — יש אומרים דחייב להניח תפלין של יד על הקברת (של שמאל) (והמגן אברהם פסק של ימינו).

ויש אומרים פיון שאמרה תורה: "על ידך", למעלה מן היד, דהינו קיבורת, וזה אין לו יד, לכן הוא פטור מן התפלין של יד.

ולענין הלכה יש להחמיר בדברי תורה, ולכן יניח בלא ברכה:

סימן כו דין מי שאין לו אלא תפלה אחת טעמים ביה סימן כז דין מקום הנחתו ואפו הנחתו וכו' כד טעמים

לקוטי תורה

תוכן הפרק: ועשית חג שבועות גו' מסת נדבת ידך אשר תתן - ביאור דיוק הלשון "נדבת ידך" ולא "נדבת לברך"

וז"ש ועשית חג שבועות לה' אלהיך מסת נדבת ידך אשר תתן בו, ולא כתיב נדבת לברך.

ע"פ הנ"ל, שבמתן תורה נתגלה רצון העליון ב"ה הפועל ביטול גמור, יובן מ"ש "ועשית חג שבועות גו' מסת נדבת ידך גו'", דלכאור' הול"ל "נדבת לברך", שהרי הנדיבות היא רגש בלב האדם.

שנדבת הלב היא מורגשת בהרגשת הלב, ויש מי שאוהב בו, ועדיין אין זה בחינת ביטול ממש. אך הענין הוא:

נדבת הלב מורה על נתינה לה' הבאה כתוצאה מרגש הלב, שנדיבות לב האדם גורמת לו לתת נדבה

לה', שבעבודה זו עדיין אין כאן בחינת "ביטול ממש", כי אע"פ שזוהי מדה טובה וקדושה, מכל מקום הרי יש כאן איזה רגש של "יש"-"אני" הוא שיש לי נדיבות הלב ורגש של חסד ואהבה (אהבה לה) שמעורבת ברגש של ישות נקראת "יש מי שאוהב").

ובגילוי רצון העליון ב"ה בחג השבועות מתגלה הרצון שלמעלה מן הלב, שאין הלב בלי קיבול לחיות נתפס ומורגש בתוכו הרצון העליון.

ולכן לא נאמר בשבועות "נדבת לברך", כי החידוש בשבועות (זמן מתן תורתנו) הוא גילוי רצון העליון ב"ה, שאזי מתבטל האדם ממציאיתו לגמרי, וגם לב טהור אינו כלי להכיל גילוי רצונו יתברך, שהרי סוף-סוף הוא בחינת "יש מי שאוהב" כנ"ל.

ואזי נכ' נדבת היד, אשר תתן מאליה ומעצמה.

היות שבחג השבועות מתגלה רצון העליון ב"ה, אין שום נתינת מקום לשום דבר היפך רצון ה', וכנ"ל "דבהתגלות רצון העליון ב"ה כולם נכנסים תחת יד הקדושה ביחוד גמור בלי שום פירוד ח"ו".

וכך בענין מידת ההתנשאות, שבחג השבועות אין שום חשש שתסתעף מהתנשאות דקדושה שום התנשאות דקליפה, ולכן מביאים שתי הלחם מחמץ דוקא.

וזהו תכלית נתינת התורה לישראל, כדי שיהי' גילוי זה שלמעלה מעלה מהשתלשלות למטה בבחינת וסדר ההשתלשלות בעסק התורה:

הסיכום מכל המבואר לעיל הוא - שבמתן תורה הי' "גילוי שלמעלה מהשתלשלות בבחינת השתלשלות". פירוש: אז נתגלה אור אין סוף ב"ה בעצמו, אך גילוי זה חדר לתוך נפשות ישראל, וכח זה ניתן בתורה, שעל ידי עסק התורה ישנה השראת אור אין סוף ב"ה בנפש האדם, ובאופן "פנימי", שהגילוי חודר לתוכו עד שבא לידי יראה כנ"ל.

וזהו וידבר אלקים את כל הדברים האלה, כדי לאמר אנכי ה' אלקיך, כי גילוי אנכי, הוא מהותו ועצמותו שלמעלה מעלה מגדר השתלשלות, להיות בבחינת הוי' אלקיך ממש, הוא על ידי התורה.

הגילוי דמתן תורה ("וידבר אלקים גו') לאמר אנכי גו'") פעל שיהי' "גילוי אור אין סוף בחכמה גם לדורות, בכל דבור של דברי תורה, כי דבריו חיים וקיימים".

וכמו שאומרים בקריאת שמע והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך כו'.

וזהו פירוש "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום": "הדברים האלה" קאי על דברי תורה, שעל ידי התורה נפעל הענין ד"אנכי מצוך" - "מצוך" מלשון צוותא וחיבור - שהאדם מתחבר עם בחינת "אנכי", מהותו ועצמותו יתברך.

אך גילוי זה הוא בבחינת מזליהו דחזו, וצריך להקדים עול מצות. ועל זה רומז פרשה שניה והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי כו', שמבלעדי המצות אין קיום להמשכת התורה כנ"ל.

וזהו ענין "נדבת ידך", שנתניתו לה' היא רק מפני שזהו רצונו יתברך, וכאילו היד נותנת מעצמה (בלי שנדבת לבו מעוררת אותו לכך). וכמשל היד שנשמעת אל הרצון מאליו וממילא לפעול תנועה מיד שעולה ברצון האדם, גם שאין לבו עמו.

כאשר יברכך ה' אלקיך, כלומר, כאשר נמשך מלמעלה.

וזהו שמסיים בכתוב "כאשר יברכך ה' אלקיך" - "ברכה" מלשון "המשכה" (כידוע) - כלומר שנתניתו היא תוצאה מהגילוי וההמשכה מלמעלה.

ולכן כתיב בשתי הלחם שתקריבו בשבועות חמץ תאפינה.

ובזה יובן עוד ענין בחג השבועות - דשתי הלחם שמביאים בשבועות הם מחמץ דוקא, הקצה ההפכי מפסח שבו חמץ אסור במשהו (וגם כל המנחות באות מצה דוקא).

כי חמץ הוא לשון התנשאות, ובפסח אסור החמץ שיש לזה יניקה לקליפות וסמרא אחרא, גבהות וגסות הרוח כו'.

אך החילוק בין פסח לשבועות הוא, דהנה הטעם לאיסור חמץ בפסח הוא, לפי שחמץ מורה על התנשאות, ולכן חמץ אסור כי גבהות והתנשאות הן סיבה לכל מדות רעות, והיא מחזקת כח הקליפה שבאדם.

משא"כ בשבועות שנודככו המדות הטבעיות ועולות להיות נכללות בקדושה, הרי אין ההתנשאות אלא בבחינת הקדושה, שזו ההתנשאות היא כמ"ש לך ה' הגדולה כו'.

משא"כ חג השבועות שבא לאחרי ספירת העומר וכבר נזכרכו כל המדות הטבעיות ונכללו בקדושה - הרי כן הוא גם לענין מדת ההתנשאות שבאדם, שנהפכה להתנשאות דקדושה, כמ"ש לך ה' הגדולה גו', שגדולה זו היא תכלית הקדושה, וכך בעבודה שיש התנשאות דקדושה שאין כאן שום צד של ישות וגאווה ח"ו אלא כל כולה היא רק לכבודו יתברך.

ואין שם יניקה לקליפה וסמרא אחרא כלל, מחמת גילוי רצון העליון ב"ה שלמעלה מעלה מגדר ההשתלשלות.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

לחבריו עד שיש צדיק גמור ורשע גמור בענין המעשה (וברשע גמור נסתלק גם כל כח האחרון במעשה בנפשו האלהית מפני תוקף הרע הגמור דנפשו הטבעית וכמ"ש נר רשעים ידעך לגמרי עד גם בחי' המעשה כו'. אך עכ"ז גם פושעי ישראל מלאים מצות כרימון. וע"כ כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב וד"ל).

והנה בודאי שבחי' המעשה והעסק בסור מרע ועשה טוב מצד עצמיות דנפש האלהית באה ע"י המחשבה בתחלה, והוא הרצון בבחי' לאלהות לעשות רצונו במעשה עכ"פ ולא לעבור על רצונו בפו"מ כו', ומח' זו היא בלי פנימיות אור וחיות כלל רק בקרירות ע"ד הנ"ל בנפש הטבעית במחשבה קרה בהתבוננות האלהות [ש]תגדל ותרום מרחוק אצלו ואינו שייך אליו כלל, רק שחפץ בו ביותר מפני שנתאמת ונתקבל אצלו שהוא אמת לאמתו ע"כ רוצה שיקבע בנפשו כו' ונולד מזה בחי' ההסכם במעשה עכ"פ כו'. כך הוא סיבת תולדות הסכם המעשה דסור מרע ועשה טוב בנפש האלהית מצד העצמית מן ההחלט במחשבה שהוא בחי' האמונה, הגם שהוא בבחי' ריחוק גדול, שהרי אין הענין הזה מה שהוחלט שצריך לקיים רצון ה' בבחי' פנימית חיות מקרוב כלל, כי בחי' אלהות שבזה הוא בא בבחי' ההסתר מאד, כמו ששם שמים שגור בפי הכל נשים וע"ה ומזכירים שם ה' בכל רגע ורגע, שהשי"ת מבורך והוא המושיע ועוזר (בל"א גילובט כו' כידוע). [נ]בלא פנימית [כלל] שהרי יכול לעשות דבר מה המנגד באותו שעה ממש כמו גנבא אפום מחתרת' רחמנא קריא שיעזור [לו] כו', ואם מאמין שה' עוזר למה יגנ[ו]ב לעבור על רצונו. אך ב' דברים מפורדים הם אצלו, שזהו וודאי אמונה קבועה בנפש האלקי' שבו בבחי' טבעי' ועצמי' שה' הוא העוזר לכל כי הוא ברא [את] הכל והוא אחדות פשוט כו'. והגניבה באה מצד תאוות נפש הטבעי' כו'. ולזה וודאי יוכל להיות שמבקש באמת עזר ה' עליו על הצלחת הגניבה כו'. ומזה ראה עכ"פ שהאמונה אעפ"י שהיא בהסתר אלקי' מאד אבל היא טבעי' כידוע מלשון אומן כו'. והוא ירושה מהאבות כמו טבע בבנים כו'. והוא בחי' הסכם טבעי ועצמי דנפש האלקי' שמזה נולדה המעשה הפרטי' דסור מרע ועשה טוב מפני שמאמין באחד מאד, וכמו טבע אצלו שלא לעבור הרצון כו' (וראי' מקידוש השם שמאיר כח אמונה זו בבחי' הפנימי' עד שימסור נפשו בפ"מ). והגם שיוכל להיות תערובות טוב ורע במעשה הטוב כו'. כמו צדקה להתייהר בלבד או לגרמי'. הרי אמרו האומר סלע זו

ד והנה מבואר למעלה בנפש הטבעית ה' מדריגות כללים מלבד אשר אין בזה מבחי' אלהות כלל שהוא מי שאינו חפץ רק להתפעל בלתי גילוי כוונה לה' רק בהעלם כו'. והנה בדוגמא זו יש גם כן בנפש האלהית כשהיא בתכלית הקטנות שבה בבחי' [ה]העלם ביותר. ותחלה יש לבאר מהו בחי' הקטנות דנפש, בהיות שזה כלל גדול דכל מעשה הטוב במ"ע וסור מרע בשס"ה ל"ת דכל אחד מישראל מגדול ועד קטן, הגם שבודאי תלוי בבחירה לבחור בטוב ולמאוס ברע בכל אחד מישראל לפי ערך מעלתו ומדרגתו באהבה ויראה בתמידות עבודתו (הנקרא פרומקייט או להיפוך קלות ופריקות עול כו'), הנה זהו בחלק וסוג העבודה במצות אהבה ויראה ביגיעה רבה ובעול העבודה בתורה ומצות כו'. אבל יש כמו טבע ממש בכל אחד מישראל גם בסור מרע ועשה טוב שלו בפועל ממש דוקא מצד שרש נשמתו האלהית שהוא בבחי' עצמית וטבעית ולא מצד בחירתו ועבודתו כלל, עד שבזה ישתוו העובד והירא עם הקל ופורק עול כמו שלא לחלל שבת ושלא לעבוד ע"ג וכל עבירות החמורות בעריות וש"ד וכה"ג. וכן כמה מצות עשה כמצה בפסח וכסוכה ותפלין וציצית וכה"ג שכמו טבעית גם אצל עם הארץ ופחות הערך בלא טעם ודעת ולא מצד מצות אנשים מלומדה כלל, כ"א רק מצד בחי' יהודית העצמית דוקא (בל"א זיין עצמית יהודישקייט כו'), וכמו הנשים וע"ה שיזהרו בנפשם בתכלית הזהירות מכל אשר אסור וטמא גם באיסורים קלים מדבריהם. והגם שיש כמה וכמה שמקילים בעצמם בבחי' קלות ממש לעבור על דבר האסור ולא לחוס למצו' מעשי' כל כך. הנה זה בא מצד נפש הטבעית בבחי' הרע שבה שגובר על טבעית הנפש האלהית בזה, אבל טבעי' ועצמיות דנפש האלהית היפוך זה ממש כי מעצמה וטבעה תחפוץ מאד בטוב האלהות במצות עשה ולמאוס ברע. וכאשר הענין רק בחלק המעשה לבד הוא בבחי' המדריגה התחתונה שבה בחי' נפש רק בחי' מעשה (וכמו בחי' ענין ההסכם דנפש הטבעית שבאה מן המחשבה הקרה הנ"ל רק שהוא דרך נבדל ולא בבחי' עצמית וטבעית כמו בנה"א כו'), ולולי בחי' עצמית וטבעית דכל ניצוץ מישראל בסור מרע ועשה טוב הנה מצד עבודתם ויראתם הנק' (פרומקייט כו') כבר הי' כלה כו', רק שע"י העבודה והיראה שבכ"א לפום שיעוריה דיליה מתחזק כח העצמי הזה דנה"א בכל פרטי דקדוקים בסור מרע ועשה טוב ושיהיה דבר חזק ומתקיים בלי ישתנה להקל ולעבור או להטעות ולהתיר לעצמו כו'. ובזה יש הפרש גדול בין כ"א

רצויה מעצמיות דנפש האלקי בגילוי, רק עכ"ז בבחי' העלם גדול יש בזה מבחי' אלקות דנפש האלקי. וראי' כאשר יבוא עליו בטושים גדולים ויסורים וצער דסליק נהורא דנשמתא ויבכה כו' (וכמו שיתבאר בסמוך בענין בעלי תשובה ביוהכ"פ כו'). משא"כ בעובדי כוכבים. וראי' מביטוש דמשה שאמר להם פנו וסעו לכם כו' שחזרו בהם ואמרו חטאנו. וכן ממה שגט המעושה בישראל כשר וכן כופין וממשכנין על הצדקה וכה"ג וכמ"ש במ"א (וכמו המצות סוכה דלעתיד שיבחנו בנקודה זו ישראל ועובדי כוכבים, והוא דעובדי כוכבים יבעטו וישראל לא יבעטו, כי הנה"א עיקר רצונו רק לעשות רצון האלקי מצד עצמו כנ"ל וכשמצטער פטור ולא מבעט כלל שהרי אין זה רצון האלקי, משא"כ עובדי כוכבים שאין כוונתם רק רצון עצמם כו'. למען שמי דוקא יכבד [ה'] כו' וד"ל). ופרטי חילוקים יש בזה הרבה מאד אך לא ניתן לכתוב כי ממילא מובן כו'. וכל אחד יודע היטיב בנפשו ואין צריך לדבר מזה כלל.

קונטרס ההתפעלות

לצדקה בשביל שיחיה בני הרי זה צדיק גמור, כי מצד נפש האלקי חפץ בצדקה בבחי' טבעי' ומה שאומר רק בשביל שיחיה בני זהו מנפש הטבעי' המלביש ומסתיר כו'. וכן להתייחר וכה"ג (משא"כ עובדי כוכבים דלגרמייהו [ב]לבד עבדין מצד שרש נפשם מבחי' גקה"ט מלבד חסידי אומות הקדמונים וכה"ג). והנה למטה מבחי' המעשה דסור מרע וע"ט העצמי' דנפש האלקי שמאיר בזה בחי' אלקות בגילוי באמונה פשוטה עכ"פ בהחלט המחשבה ורצון כנ"ל. הנה הוא כדוגמא שמצינו בערב רב שלא הי' כוונתם רצויה בעצמי' מצד נפשם רק ממה שראו הנסים כו'. ע"כ מיד בראותם שמובדלים מישראל עשו העגל כו'. וכך יש הרבה גם בישראל שעיקר המעשה רק לעצמם בלבד לקנות שם בלבד וכמ"ש בר"מ על פסוק אנשי שם, אך שמטעים את עצמם ביותר להיות צדיקים גמורים בעיניהם והעיקר אצלם רק לומר למען שמי דוקא יכבד ה' כו'. והם הנק' אחיכם שונאיכם מנדיכם כו' כידוע. ויש כיתות שנקר' צבועי' [ו]חנפים [ו]שקרנים כו' שאין בזה שום כוונה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

הוא בחי' כח המחלק שיהי' התחלקות האותיות במל', וזהו פי' חד דאחד שהוא ענין המשכת עולם הדיבור הנרמז בדלית רבתי מן החכמ' שהוא החית, אך הנה להיות התהוות והמשכת ח"ע מעצמות אור א"ס ב"ה שלמעלה מעלה מגדר חכמה ולא מכל אינון מדות איהו כלל ושימושך בבחי' חכמ' להיות אנת חכים הוא ירידה גדולה ע"ד מארז"ל במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותותו שהגדולה עצמה נמשכ' ע"י ענותותו להשפיל א"ע במדת גדולה דכלא חשיבא ממש וכמ"כ ממש להתלבש להיות אנת חכים כו', והנה המשכה זו הוא ע"י בחי' רוב חסד שהוא החסד שלמעלה מהחכמ' והוא בחי' מים שיורדים מגבוה לנמוך ונמשך בחי' נוצר חסד נוצר אותיות צנור דהיינו שנמשך השפע בבחי' צמצום גדול כדי שיוכל להתלבש בבחי' חכמה וזהו פי' נוצר חסד לאלפים, והוא ענין אלפים שנה קדמה תורה כו' שהם ב' אלפין אלף חכמה אלף בינה, ואלף משמע ל' להבא אאלפך חכמה שעתידי להתגלות וכענין אהי' אשר אהי' אנא זמין לאולדא דהיינו קודם שנתהוו מציאות חו"ב בפועל רק שנמשך מקור להתהוותן זהו בחי' אלף חכמה כו' שיהי' מקור למציאת החכמ' וזה נמשך מבחי' נוצר חסד הנ"ל שמשם

הגם שכת התחלקות האותיות וריבוי הצירופים נמשך מן החכמה מ"מ החכמה במהותה ועצמותה היא למעלה מההתחלקות כי היא בבחי' ביטול לאור א"ס ב"ה המאיר ושוכן בה כמ"ש הוי' בחכמה, וידוע שלגבי אור א"ס ב"ה כל הנבראים והנאצלים הם בבחי' ביטול ממש כזיו השמש כשהוא כלול במאור השמש וכמ"ש הודו על ארץ ושמים שמבחי' זיו ממנו ית' נתהוו ארץ ושמים כו' וכיון שאור א"ס ב"ה מאיר ומתגלה בח"ע וכמאמר איהו חכם הרואה את הנוול דהיינו איך שנוול ונתהווה מא"ס ב"ה, א"כ היא בבחי' ביטול אמיתי לאור א"ס ב"ה, וזהו פי' חכמה כח מ"ה לשון ונחננו מה כו' וא"כ היא למעלה מבחי' התחלקות שהרי הביטול הוא הפך ההתחלקות, אלא שמהחכמה נמשך הכח להיות התחלקות בהאותיות וצירופן והיינו ע"י אמצעות המדות כנ"ל, וגם ההמשכה הנמשכת מח"ע לבקע את המדות ולהיות מזה התחלקות האותיות, הוא בחי' אות ו' קול פשוט והוא מ"ש ונתתם לי אות אמת דא וי"ו וכתתי' תתן אמת ליעקב בריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה, והוי"ו מורה שאין בו התחלקות שהרי הוא רק קו אחד, אלא שעכ"ז אף שהוא בעצמו אין בו התחלקות מ"מ

דין בכי"ע שהנברא נדמה לו שהוא בחי' יש כו' אלא שאעפ"כ הוא בטל כו', והנה מבואר בספרים שצריך למסור נפשו באחד, והענין כי זה יבוא מחמת התבוננות הנ"ל שמע ישראל כו' שהוא מלשון הכנה שהיא התבוננות בגדולת א"ס ב"ה איך שהוא אחד כמו קודם שנבה"ע בלי שום שינוי כמ"ש אני ה' לא שנית, דהיינו שהעולם ומלואו בטל במציאות ממש ושם אין ואפס עליהם כנ"ל באריכות וכמ"ש אתה הוא עד שלא נברא כו' אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים פי' אלקים הוא השם המעלים ומסתיר שיהי' העולם נראה יש ודבר כמו שהוא לפנינו אבל לפניו ית' אין שום העלם מעלים ומסתיר כלל וא"כ כולא קמי' כלא חשיב ממש וכמאן דליתנהו דמיא עד שרק הוא ית' לבדו הוא הנמצא וזהו אחד, ואי לזאת ולא תחללו את שם קדשי כו' שלא לעשות מקום חלל להיות דבר נפרד ממנו ית' וממילא בטילים כל התאוות והישות ולגרמי', מאחר שאין עוד מלבדו ממש, וזהו ענין המס"נ באחד שכשיתבונן איך שהוא ית' אחד כנ"ל יומשך מזה המס"נ להבטל מכל בחי' לגרמיה כו' :

שרש מצות התפילה פרק כב

נמשך מקור להתהוות החכמה וזהו נוצר חסד לאלפים, וזהו האלף דאחד והוא בחי' האין שממנו תמצא החכמה. והחית היא החכמה עצמה, שממנה נמשך אח"כ הדלי"ת דיבור כנ"ל, נמצא מרומז באחד כל סדר המשכה מא"ס ב"ה להיות התהוות העולמות, שהרי האלף הוא היות נמשך ממנו ית' מקור למציאת החכמה שהיא ראשית ההשתלשלות והחיי"ת הוא התהוות החכמ' שע"ז נמשך אח"כ התחלקות צירופי אותיות הדיבור שבהן נבראו העולמות, והנה הדיבור בטל בחכמ' בתכלית והחכמ' לגבי האין שממנו תמצא, עד שנמצא שגם אחר התהוותן הם בטלים כזו השמש בשמש לגבי א"ס ב"ה, וזהו הפי' אחד שהוא ית' אחד ממש גם לאחר שנבה"ע דכלא ממש חשיבי' העולמות וכאילו אין כנ"ל, (ואמנם אור א"ס מצד עצמו נק' יחיד וכמ"ל אות ח"י) והם בטלים ממש לגבי האור א"ס המתלבש בהן ע"י החכמה וזהו בחי' יחודא עילאה שהוא בחי' הביטול במציאות שהנאצלים בטילים לגבי אור א"ס ב"ה שמאיר ומתגלה בהם שאין עוד מלבדו ממש ואח"כ בשכמל"ו הוא יחוד"ת דהיינו כמו שנרא' לגבי

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מהר"ש

תורת שמואל

בס, שכ"ז הוא הודאה ע"פ בחי' שמיעה מה ששמע שמעון עד השני מראובן עד הראשון, שראובן הכיר את לוי הנטבע ע"פ הסימנים מובהקים שהי' לו בו או ע"פ הכרת פרצוף פנים עם החוטם, ונמצא כי שמעון הוא רק מאמין לראובן ע"פ מה ששמע ממנו, הגם כי שמעון לא הכיר מעולם את לוי כלל כו', ולהיות כי אינו דומה שמיעה לראי' עד"מ הנ"ל כשמספרי' לאחד איזהו דבר והוא יודע ומבין הדבר היטב לאשורו, מ"מ כשרואה אח"כ הדבר הזה עצמו מתפעל ביתר שאת ויתר עז על מה ששמע תחלה, הגם כי בעצם הדבר לא ניתוסף לו כלום. אך הענין הוא שע"י ראיית העינים מקנה בנפשו קנין דבר ההוא באופן היותר נעלה ומשובח שהרי כשמע תחלה ציירה רק ע"פ ראיית השני שסיפר לו, אבל הוא עצמו לא ראה כלל, ואח"כ כשרואה בעצמו גם אם אינו מתוסף אצלו שום דבר כלל מ"מ ה"ה באופן היותר נעלה ומשובח.

ועד"ז יובן בחילוקי מדרגות בענין האמונה שמה שהאמינו ישראל במצרים בשמעם משה אשר פקד ה' אותם ה"ז אמונה בבחי' שמיעה לבד, ועכ"ז ה"ז

ולכן האמונה מה שהאמינו ישראל בהיותם תחת יד מצרים כשאמר להם משה מאמר האל פקד פקדתי ה"ז אמונה שלימה שהאמינו לדברי משה שאמר השי"ת כך, וגם האמינו בהשי"ת שביכולתו להוציאם מתחת יד פרעה ושיוציאם משעבוד הקשה דמצרים, ומ"מ אמונה זו היא האמונה שבבחי' שמיעה עדיין, שהרי כך נא' ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' וגו' שלא הי' אמונה זה בהם רק כמו מי ששומע ומצייר הדבר ע"פ מה ששמע ומאמין שכן הוא, אבל לא יתכן לקרות אמונה זו בשם אמונה שבא מחמת שראה איזה דבר, שהרי אינה דומה שמיעה לראי', פי' שכאשר האדם שומע איזה דבר מחבירו ומאמין לו שכן הוא, נמצא הרי הוא מצייר הדבר בשכלו שיבין היטב מה ששמע מחבירו עד"מ הגדת עד מפי עד בדברים שהתירו רז"ל עד מפי עד כמו עדות אשה וכדומה הרי העד אינו יכול להעיד רק מה ששמע מחבירו בלתי שום תוס' כלל, וא"כ כשבאו להעיד בעדות אשה להתירה מכבלי העיגון ע"פ סימנים מובהקים או בטביעת עין שזהו דוקא ע"פ הכרה בפרצוף פנים וחוטם כמ"ש הכרת פניהם ענתה

והחריים (ע' רסד). ושי"נ.

(1) שהרי אינה דומה שמיעה לראי': בהבא לקמן ראה לעיל ד"ה

ראי' לפי ששם מאיר בחי' חכ' שנק' בשם ראי' כמ"ש וירא ראשית לו, בכריאה שהוא בחי' שמיעה ע"ש שבכריאה הוא בחי' הארת הבינה שאימא עילאה מקנא בכורסייא הוא בחי' עולם הכריאה כו', לכן היתה אצלם בחי' האמונה בבחי' ראי'.

אמונה בבחי' הרגשה, שהרי כך נאמר ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' וגו' שפעל בהם האמונה עד שהרגישו בבחי' שמיעה כי פקד ה' אותם, אמנם הנה כ"ז הוא בבחי' שמיעה בלבד ולא בבחי' ראי', וע"י הילוכם בים, ביבשה בתוך הים לפי ב' הפירושי', הן לפי' הזהר והן לפי' האריו"ל יהי' איך שיהי', הרי נתחבר האצי' שהוא בחי'

והחריס תרל"א

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר הרש"ב

קונטרס ומעין

כי יודעים ומשיגים שהוא חיותם וקיומם שיונקים מבחינת אהוריים דאחוריים של רצון העליון ברוף הוא הפקיק עליהם, אלא שניקתם וחייתם שבתוכם היא בבחינת גלות בתוכם להחשיב עצמן אלקות, והרי זו כפירה באחדותו אכל מכל מקום אינן פופרים וכוה"שים בה' לגמרי ולומר לא הוא, אלא דקרו ליה אלקא דאלקיא, דהיינו חיותם וקיומם הנמשך ויורד עליהם מרצונו יתברך, ולכן אינן עוברין רצונו יתברך לעולם, ואם פן האדם העובר על רצונו יתברך הוא גרוע ופחות הרבה מאד מהסטרא אחרא והקליפה הנקראת עבודה זרה ואלקים אחרים, והוא בתכלית הפירוד מיוחדו ואחדותו של הקדוש ברוף הוא יותר ממנה, וכאלו כופר באחדותו יותר ממנה חס ושלום. קיצור. השס"ה מצות לא תעשה ואיסורי דרבנן הם נפרדים מאחדותו יתברך כמו הסטרא אחרא שנקראת עבודה זרה, ולכן החוטא הרי מחשבתו ודבור ומעשה שלו וכללות נפשו מלוכשים בהסטרא אחרא, והוא גרוע ממנה שכופר באחדותו יתברך יותר ממנה.

והנה כמו שהוא בסטרא אחרא פן הוא הענין בשס"ה מצות לא תעשה דאורייתא וכל איסורי דרבנן, מאחר שהם נגד רצונו וחקמתו יתברך והפקם ממש, הם נפרדים מיוחדו ואחדותו יתברך בתכלית הפירוד ממש, כמו הסטרא אחרא והקליפה הנקראת עבודה זרה ואלקים אחרים מחמת הסתר פנים של הרצון עליון פנ"ל פרק ב, וכן ג' לבושי הנפש שמקליפת נוגה שבישראל שהם מחשבה דבור ומעשה המלוכשים בשס"ה מצות לא תעשה דאורייתא ורבנן, וכן מהות הנפש עצמה המלוכשת בלבושיה פולם מיוחדים ממש בסטרא אחרא וקליפה זו הנקראת עבודה זרה, ולא עוד אלא שבטלים וטפלים אליה וגרועים ופחותים ממנה מאד, כי היא אינה מלוכשת בגוף חומרי ויודעת את רבונה ואינה מורדת בו לפעול פעולתה במשלחת מלאכי רעים שלה שלא בשליחותו של מקום ברוף הוא חס ושלום, וכמאמר בלעם לא אוכל לעבר את פי ה' (במדבר כד. יג) ואף שנקרא עבודה זרה הא קרו ליה אלקא דאלקיא, ואינם יכולים לעבור קלל על רצונו יתברך

מאמר ג פרק ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר הרי"צ

מאמרים תרצ"ב

הי' התגברות האור הזה על בחי' כח הגבול, שלא הי' ניכר כלל והי' הכל בבחי' א"ס, וכמ"ש בע"ח שהי' אור עליון פשוט ממלא כל המציאות ולא הי' בו מעלה ומטה וראש וסוף, הרי שבמקום החלל הי' רק גילוי בחי' אוא"ס הבלי גבול, כמו"כ הוא לאחר הצמצום שהי' רצונו ית' שיהי' התגלות בחי' כח הגבול הי' בחי' התגברות הכח הגבול

ל) והנה אחר שנתגלה בחי' הגבול שבא"ס שזהו בחי' הרשימו, הי' מגביל גם את האוא"ס הבל"ג, והיינו שהאור שנתצמצם ונתעלם, שזהו בחי' האור הבל"ג, הי' בא בבחי' גבול ע"י הרשימו. והכוונה בזה להיות שענין הצמצום הי' שיתגלה בחי' כח הגבול, לזאת כמו שקודם הצמצום כשהי' התגלות בחי' אוא"ס הבל"ג הרי

אור מדות, לפי אופן כזה יהיו האותיות, וכן הוא בכל אור שכל בפרט, כי יש חילוקים באותיות אם הם כלים אל השכל או אל המדות, וכמו אתון רברבין או בינונים כו', וכן במדות גופא בבחי' חו"ג שבהם⁶. וכמו"כ הוא בכלים בכדי שיהי' כלים אל האור, ושיהיו לפ"ע האור, לזאת הנה התהוותם הוא ע"י האור, אמנם להיות שהאור הוא בבחי' א"ס, ואינו בערך שיהי' מאתו התהוות הכלים, וגם בכדי שהאור יהי' בערך בחי' התלבשות כללים, לזאת הוצרך האור הזה להתצמצם בהרשימו, שהיא מגבלת את האור הבל"ג. וזהו מה שהקו הנמשך מהרשימו הוא בבחי' קו המדה, שמודד מדידת האורות והכלים, והיינו שמודד אופן גילוי האור, ושלפי אופן כזה יהי' התהוות הכלים, דמדידה זו הרי אין זה באור הקו מצ"ע, שהרי המשכתו של הקו הוא מהאור"ס שלפה"צ, דהיינו מבחי' הגילוי שהוא בחי' הכח הבל"ג, כ"א שמדידה זו זהו ע"י הרשימו, דרשימו מגביל אור התפשטותו של הקו הבלתי מוגבלת, הנה עי"ז נעשה אור הקו שאחר צמצום הרשימו בבחי' קו המדה. וז"ש בע"ח שאחר הצמצום בא אור הקו במדה ובמשקל, שע"י נעשה בערך להיות ע"י התהוות הכלי, ולהיות בבחי' אור אל הכלי להתלבש בתוכה, שכזה הוא נותן כח בהכלי שהכלי מגבלת את האור בהתלבשותו בתוכו, שהרי גם לאחר הגבלת הרשימו, מ"מ הרי האור הוא בבחי' בל"ג לגבי הכלי, והכלי צריכה להגביל את האור, ולעשות בו ציור ותמונה לפ"ע מהותה, וכמ"ש הפרד"ס⁷ בשער עצמות וכלים⁸, משל על זה ממים הניתנים בכלי זכוכית, או אור השמש המאיר ע"י הזכוכית שנראים כמראה הזכוכית, הנה כח זה הוא ע"י הקו שנמשך מהגבלת הרשימו, והעיקר הוא לפי דרש הכלים הוא מן הרשימו, ולזאת הנה כשם שבחי' רשימו מגבלת את האור הבל"ג, שבא בבחי' גבול ובבחי' קו המדה, הנה כמו"כ הכלים מגבילים את האורות. ולפ"ז יובן דבחי' רשימו והאור המתלבש בהרשימו, היינו האור הבל"ג שלפני הצמצום שבא בבחי' גבול ומדה ע"י הרשימו, הרי זה ג"כ כמו כלי ואור, אלא שזהו ענין כלי ואור בשרש הראשון, ומן הרשימו נמשך הקו בבחי' מדה וגבול, ומהתעבות האור שהיא ההגבלה שהרשימו עושה בהקו נעשה הכלי, והיינו דרש הכלים בעצם הוא מהרשימו, ומ"מ הוא לפ"ע האור, והאור בא לפ"ע הכלי, ומתלבש בה, והכלי מגבלת את האור, דאז דוקא הרי האור פועל עליו הכלי, ומהאי טעמא נקראים כלים דאצי' חומר לפי דרש התהוותם הוא מהרשימו שהוא כח נעלם.

להגביל בחי' האור"ס הבל"ג, וזהו שנקרא בשם רשימו, שהוא עד"מ הרושם שעושים האומני' לבנין גדול¹, שקודם שבונים בנין גדול הרי עושים רשימות קצרות המורה על הבנין ואשר עפ"ז הם בונים את הבנין, וכדאי' במד"ר בתחלתו בנוהג שבעולם מלך ב"ו בונה פלטין אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן, והאומן אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא דיפתראות ופנקסאות יש לו לדעת היאך הוא עושה חדרים וכו', היינו ענין התהוות הכלים מהרשימו, שהרי הכלים הם ג"כ בחי' העלם, וכידוע דאור וכלי הוא בחי' גילוי והעלם, שהאור הוא בחי' גילוי, והכלי הוא בחי' העלם, ולזאת שרש הכלים הוא מבחי' הרשימו, שזהו ג"כ בחי' כח נעלם, וכדאי' בע"ח שעגו"י סע"ג² שע"י הצמצום נתגלה היות הכלי כו', והיינו התגלות בחי' הרשימו, ושזהו שרש ומקור הכלים, והטעם הוא לפי שהתהוות הכלי הוא בבחי' ריחוק דוקא, שהרי כל ענין הכלים הוא להיות בחי' מציאות דבר מה, שזה א"א להיות מבחי' הגילוי דאור"ס, דהיינו מההשפעה שבבחי' קירוב, כ"א בבחי' ריחוק דוקא, ולזאת התהוות הכלי הוא מבחי' הרשימו דוקא, שזהו בחי' כח ריחוק דוקא, שזהו בחי' כח נעלם ונבדל מן העצמות, דהיינו בבחי' ריחוק, לכן הנה ההתהוות מזה הוא ג"כ בבחי' ריחוק ונבדל להיות בבחי' מציאות. וזהו שאמר בפדר"א נטל צרורות וזרקן ומהם נעשה הארץ, דהיינו בחי' התהוות הכלים שמהרשימו. אמנם לפעמים מבו' דהתהוות הכלים הוא מן האור, וכמ"ש בע"ח שער העקודים³ בענין היות הכלי שזה מהתעבות האור כו', הענין הוא דרש ומקור התהוות הכלים הוא מן הרשימו, בחי' כח הגבול, אמנם ידוע דכל התהוות צ"ל ע"י גילוי וקירוב כח הפועל לפעול, והרי הרשימו הוא בחי' כח נעלם, וא"כ ה"ז בחי' ריחוק לבד, וא"א להיות אשר מזה לבד יהי' התהוות הכלים, כ"א ע"י האור שהוא בחי' גילוי, וגם זאת שבכדי שתהי' הכלי בערך האור, שתוכל לקבל בתוכו האור והגילוי, שהרי זהו תכלית הכוונה בהתהוות הכלי שהאור יתלבש בהם ויאיר בהם בגילוי, הנה משו"ז צ"ל ג"כ ההתהוות ע"י אמצעית⁴ האור, דאז הנה לפי אופן גילוי האור כן תהי' הכלי, ולכן הנה המשל על ערך הכלים אל האורות הוא מאותיות השכל ושכל, דלפ"ע השכל הן האותיות, הגם שהאותיות בעצם הן מקדמות השכל ומעצם הנפש⁵, ומ"מ התהוותם בגילוי הוא ע"י הגילויים דנפש, כמו אור השכל והמדות, והיינו בכדי שיהיו האותיות לפ"ע האור, אם אור שכל או

(6) כמ"ש במ"א בהביאור דונתתי לך מהלכים [ספר המאמרים עת"ר שבהערה 1]. - ראה אוה"ת בראשית ח"ה תתק"ח, ב ואילך. המשך תרס"ו ע' תמו ואילך.

(7) כ"ה (פרד"ס - עם מירכאות כפולות) בכ"מ. וראה "הערות ותיקונים" ו"מ"מ, הגהות והערות קצרות" לתניא ספ"מ"ח.

(8) פרק ד.

(1) ראה שער היחוד שם. ספר המאמרים עת"ר ע' לה ואילך.

(2) שער עגולים ויושר סוף ענף ג.

(3) פרק ג.

(4) כ"ה גם בספר המאמרים עת"ר שבהערה 1. ובספר המאמרים

ה"ש"ת שבהערה הנ"ל: אמצעות.

(5) ראה תניא אגה"ק ס"ה.

דע"ז שנתגלה כח הגבול שבא"ס, הוא שרש ומקור לבריאת והתהוות העולמות, ושיהיו תומ"צ מלובשי בדברים גשמים, הרי כח הגבול מגביל גם את האור הבל"ג, דע"י התומ"צ ממשיכים בחי' האוא"ס שלפני הצמצום, והמשכה זו צריכה לפעול בעולם ובכחות נפשו שזהו"ע השבעת ימים. וכל האזרח בישראל ישבו בסוכות, שהם יושבים תמיד בסוכה, שהוא בחינת הפנימיות והעצמיות, שעוד למעלה גם מבחי' עליית הרצון הפשוט הנ"ל. וזהו מלמד דכל ישראל ראויים לישוב בסוכה אחת, דע"י העבודה דשבעת הימים, הנה ממשיכים בעולם גם בחי' ומדריגה זו, ועיקר הגילוי יהי' לע"ל, והכלים לזה הוא הסוכה והד"מ שבלולב, שהם מצוה מן המובחר להיות בסוכה דוקא¹⁰, דע"ז זוכים לסוכה אחת, ובעבודה הו"ע להמשיך בעולם התחתון בחי' גילוי אחדותו ית'¹¹. **סיום.** מצות מלובשים בגשמיות לעשותם כלים לאלקות, ובהם מתגלה הבל"ג שהוא הישיבה במקיף במספר ז' מדות. וזהו שהאזרח מאיר בל"ג ומצד עצם הנשמה כל ישראל יושבים במקיף אחד.

ד"ה בסוכות תשבו (ל)

קיצור. יבאר דרשימו מגביל גם את האור הבל"ג, והמשל מרשימת ציור הבנין קודם הבנותו, רשימו הוא כח נעלם והוא שרש התהוות הכלים, ולכן הכלים מעלימים על האורות להיותם כחות נעלמים, והתהוותם בפועל ע"י האור, קירוב הפועל אל הנפעל, אותיות המושכל לפי מעלת אורו, הקו להיותו בא מן וע"י הרשימו לזאת מודד מדידת האורות והכלים.

ענינים. ¹⁰ רשימו, א) כרושם על בנין, ב) שרש לכלים. וזהו בסכת תשבו שבעת ימים כו', דסוכה הוא המשכה מבחי' אוא"ס הבל"ג, דבסוכה עיקרה הסיכוך שהוא מקיף, דשרש ההמשכה הוא מבחי' אוא"ס הבל"ג, דהגילויים שבסוכות הוא מהעבודה ותשובה דר"ה ויוהכ"פ שמעוררים בבחי' עצמות אוא"ס ב"ה, וההמשכה והגילוי מזה הוא בסכת, שזהו בחי' וימינו⁹ תחבקני, וע"י הד"מ שבלולב דכולם מורים על היחוד והאחדות: ממשיכים זה בפנימי, והכלי לזה הוא השמחה דתורה. וזהו בסכת תשבו שבעת ימי, דהמשכה זו צריכים להמשיכה גם בהמדות דז"א ומל', שהוא הגילוי בעולם, ובעבודה הכוונה לעשות מדותיו לכלים מקבלי אור, דזהו שבעת ימים תשבו בסכת,

* בחי' וימינו תחבקני: ראה לקו"ת פ' נצבים ד"ה שוש אשיש פ"ה [מח, ג].

* על היחוד והאחדות: באריכות בסידור שער הלולב [רסב, ב ואילך]. בהמשך וככה תרל"ז פפ"ז [ע' קמב]. ועוד.

* שהוא בחינת: ראה לקו"ת ד"ה ביום השמע"צ (השני) פ"ג [פכ, ב]. ד"ה ה' לי בעוזרי פ"ב [פח, ג].

9) שיר השירים ב, ו.

10) ראה לקוטי שיחות חלק כב ע' 124. וש"ג.

11) הקיצור דשנת ה'ש"ת: הרשימו מגביל את האור הבל"ג. שרש התהוות הכלים הוא מהרשימו כי הם ג"כ בריחוק. יסביר דכל התהוות

צ"ל ע"י גילוי וקירוב, גם הכלים צ"ל לפ"ע האור, ולכן התהוותם באמצעות האור. האור נעשה קו המדה ע"י הרשימו, וכן הכלים מגבילים את האור.

מאסרו ושחרורו של הרבי, לא זו בלבד שיש בהם הנהגה של השגחה פרטית, אלא יש בכך, ודאי, משום לימוד והוראה בדרכי עבודת ה'. אין שום ספק וספק ספיקא שכל אשר מוח בקדקדו, מבין בבירות, שמאסרו ושחרורו של הרבי, הם מהפלאות האלקיות שהתרחשו בעם ישראל, כאשר סוף הדבר הביא אושר מסויים ומיוחד לכלל ישראל. זה מאה חמשים ושמונה שנה - משנת תקל"ו - מאז נתגלתה - בחסדי א-ל עליון יתברך ויתעלה - תורת החב"ד, שתוכנה הפנימי הוא "הגברת הצורה על

2) בפטרבורג במבצר הנקרא "פטרפאולאווסקי קרעפאסט".

לקוטי דיבורים

א. "י"ט כסלו" הוא חג הגאולה, שהרבה עשרות אלפי משפחות - כן ירבו - בישראל שמחות בו.

"י"ט כסלו" הוא יום של משתה ושמחה בקרב חלק גדול של בני ישראל בכל מרחבי תבל - חג כל-עולמי.

השנה היא השנה ה-135 מאז שליהודים שיחיו בכל העולם ישנו החג הזה.

החג "י"ט כסלו" נקבע לרגל שחרורו של הרבי הראשון של חסידי חב"ד¹ ממאסר, בו ישב² חמשים ושנים-שלשה ימים בערך, וביום "י"ט כסלו (בשנת תקנ"ט) שוחרר.

1) כ"ק אדמו"ר ר' שניאור זלמן נבג"מ בעל התיאור והשו"ע הנקרא בפי חסידי חב"ד בשם אדמו"ר הזקן.

לבעל שם טוב נ"ע בראש השנה שנת תק"ז. כידוע אמר אז לתלמידים הקדושים, שהעולם יואר בשני אור, אור הנגלה ואור החסידות. בהתאם למסורת כ"ק אבות קדושים, היה הרבי³ בשעת הסתלקותו - כ"ד טבת תקע"ג - בן ששים ושמונה שנים⁴, והסימן הוא "חיים". הרי שבשעת עליית הנשמה האמורה, היה הרבי בן שלש שנים, ומורנו הבעש"ט נ"ע ראה את המאור המאיר בשני אור.

הגאון והרבי הגדול הזה, שבהיותו בן עשרים וכמה שנים, בחר בו המגיד הגדול לחבר את השולחן ערוך, ואומר עליו "הלכתא כרב"⁵, שהשולחן הערוך שלו יתקבל בכל תפוצות ישראל -

רבי זה יושב במאסר.

כאמור, על חסידים לחפש בכל דבר את האמת ולרצות להבין בבירור את ה"תוך" כשהחישובים הם על ידי השכל הישר. מן ההכרח לסלק את הלב הבווער ולהתחשב רק עם השכל הישר. מי הביא את הרבי הגדול הזה, שמסר נפשו על תורת הבעש"ט נ"ע, במאסר? - היו אלה גדולי גאוני ישראל שעל שמירת התורה והמצוות היו הם עצמם מוסרים את נפשם, ואין שום ספק וספק ספיקא אף לא לרגע, שכוונתם היתה לשם שמים.

ישנם דברים שאסור לדבר בהם, דברים שלא צריכים לדבר, דברים שלא רוצים לדבר. ואודות דבר זה לא מותר לדבר, לא צריכים לדבר, ואין אני רוצה לדבר. אך במלים קצרות מן ההכרח להבהיר את הענין. היתה זו שגיאה מסויימת של חשד, שגיאה מרה, מכאיבה מאד, אך הכוונה היתה ברורה ובהירה - לשם שמים, לשם שמירת התורה והמצוות.

כל זה מראה לנו בבהירות שיד ה' עשתה כל זאת. ההשגחה העליונה יתברך הביאה את הרבי הגדול במאסר, וההשגחה העליונה יתברך שיחררה את הרבי הקדוש מהמאסר.

ליקוט ד. ליל י"ט וליל כ' כסלו, תרצ"ד - אות א

החומר", באמצעות העבודה של "מוח שליט על הלב", שההבנה תעבד את המדות שבלב. אמנם זו עבודה די קשה, אך חסידות חב"ד מגישה את כל החומר שבו אפשר לבצע עבודה זו. וההתחלה היא - להסתכל על כל דבר בשכל ודעת בלי להט המדות. מאה וחמשים שנות עבודת החסידים פעלו - ברוך השם - שעצם חומר המוח וחומר הלב: עוצבו בצורה כזו שסייעו זה לזה.

היה זה בחורף תרס"ג, בגלל מצב בריאות רופף נסע אבי לוינה אל אחד הפרופסורים הגדולים. כדי לקבוע את האבחנה היה על הפרופסור לדעת במדוייק סדר יומו של אבי, כמה שעות הוא עובד וכיצד מתבצעת העבודה. הפרופסור התעכב על השאלה: חסידות מה היא?

ענה לו אבי:

- תוכן החסידות הוא שעל המוח לתת ללב להבין מה עליו לרצות, ועל הלב להביא בחיים את מה שהמוח מבין. שאל הפרופסור: כיצד עושים זאת? הרי המוח והלב שני חלקי עולם נפרדים הם, שים גדול מפריד ביניהם? ענה לו אבי:

- העבודה היא להקים גשר בין שני חלקי עולם אלה, או לפחות למתוח ביניהם חוטי חשמל וטלפון כדי שהאור שבמוח יגיע ללב, ובהסתמך על בחינה מדוקדקת, מוכרחני לומר שחומר המוח וחומר הלב של החסידים מתולדותם, מסוגלים מבחינה פסיכולוגית ללימוד זה ולעבודה זו.

ב. מתולדותם ניחוונו חסידים בכושר של "הגברת הצורה על החומר", ובכל דבר הם רואים את ה"תוך" שבו. יש להם את האפשרות לראות כל דבר בבהירות. גם בדברים שבהשקפה ראשונה מתמלא הלב מהם בלהב-שלהבת - יש בכוחם של חסידים לבודד את התפעלות הלב ולהסתכל עליהם בעיני השכל. זו מעלה עצמית שיצרה חסידות חב"ד.

במבט השכלי הברור והתקיף שיצרה החסידות, עלינו לראות ולהבין ענין מאסרו ושחרורו של הרבי.

ידוע היטב לכל אחד ענין "עליית הנשמה" שהיתה

כבר בן ג' שנים.
(5) בכורות מט, ב.

(3) כ"ק אדמו"ר הזקן נבג"מ ז"ע.
(4) בספר "בית רבי" כותב שגולד בשנת תק"ז, אבל כפי המקובל היה אז

רשימת המאסר

נחמנסאָהן הולך לפני, שני שומרים מזוינים - חדשים, כי אלו שהיו תחלה נשארו בחוץ - מימין ומשמאל, ולולב מאחורי.

עברנו חצר גדולה ובית בעל שש קומות, מכל ארבעת צדדי החצר, ובכל צד כשתים שלש ביאות, ואין איש בחצר - מלבד השמירה העומדת בסמוך לשער - ונחמנסאָהן ממחר בהילוכו, ומוכרח לחכות עלי שהנני הולך במתינות יתירה על המדה, רגלי היו כואבות, ל"ע, וגם לא מהרתי ללכת. ועוד טרם שנכנסתי התחלתי לדרוש מאת נחמנסאָהן אשר יקיים הבטחתו דבר הנחת תפילין ותפלה.

צעד אחר צעד ובמנוחה לרגעים בין קומה לקומה הולך הנני בכבודות בשליכות המוליכות אל בית הפקידות. ונחמנסאָהן הולך לפני ויפנה אלי ופניו בוערים כלפידים ויאמר: עוד טרם דרכתם על מפתן בית הפקידות - לעשות המוטל עליכם, כבר אתם באים בדרישות כאלו, דבר פלא האם עוד אינכם חפצים לדעת המצב שלכם, הטרם תדעו חוקי האסירים. ראשונה תבואו אל בית הפקידות, תמלאו חובת האסיר לענות על כל השאלות אשר בהאָנקעטע, ואחרי־כן, בבואכם אל חדר כלאכם, שמה תתפללו. חושב הנני אשר בעוד שעה תשכחו את הכל ותחכמו לדעת את המצב האמיתי שלכם, ולא תוסיפו לדרוש הבלים כאלו. שכחו כי אתם שניאורסאָהן מכובד "הבאגאמאלניקעס"¹¹, והנכם איש פשוט הנקנס בעונש מאסר או שארי עונשים כמדת חטאיו, די ויותר מדי חטאתם נגד הבעלי עבודה ומלאכה, אך עתה תשלמו בעד הכל.

אנכי לא עניתיו מאומה, רק הבטתי בו במבט כזה אשר ראיתי כי מבטי זה פלח את כליותיו, ופעל עליו יותר מאיזה טענה שתהי'.

מה אתה חושב - פנה נחמנסאָהן אל לולב - כאשר האזרח נכבד הלזה, אשר זה עשיריות בשנים מתעדר בחלבה ושמנה של הבורזשוואזיע יבוא אל המדור החדש, אל הסאָלאָן השפאלערקי, לא יריח לו ריחם של מטעמי הלחם השחור והקאשע, ושם יעזוב את גאוותו, שמה לפני שלחן. . . ידבר, שמה יביע, יענה, הלא כן אזרח נכבד?

אי' הבטחתכם - אמרתי לנחמנסאָהן - כלא שומע מה שהוא מדבר עם לולב - הבטחתם לי באמונת אומן ציר בית הפקידות ג. פ. או. אשר תתנו לי להניח תפילין ולהתפלל, ומדוע לא אמרתם לי בעודי במעוני כי לא תתנו לי להתפלל. מי עכב על ידכם להגיד את האמת, ממי יראתם, ומדוע הבטחתם לי נאמנה. ככה עושה ציר בית פקידות ג. פ. או.?

צחוק מנצח צחק נחמנסאָהן בעונג מהול בנקמה, ובה ברגע ראיתי כי דבר לי עם איש אחר. איננו נחמנסאָהן זה אשר הי' במעוני, ואיננו גם זה האיש אשר עמד בחצר. הנהו פקיד ג.פ.או. אשר לכל לראש צריכים להשליך אימה ופחד על האסירים ולהביאם למצב של בהלה, אימה וחרדה אשר אז נקל יותר לשלוט עליהם וגם להוציא מהם הודאה על דבר שלא הי' בעולם.

בשעה ההיא נזכרתי הא דמבואר בראשית חכמה התחלת מסכת גיהנם¹². כתיב¹³ לפני זעמו מי יעמוד ומי יקום בחרון אפו. רבי זעירא פתח לעלוקה שתי בנות, הב הב¹⁴. אמר ר' אלעזר שתי כתות של מלאכים עומדים על פתחי גיהנם, ואומרות הב, הב. אייתי, אייתי.

עוד צעדים אחדים ונחמנסאָהן פתח דלת מבוא בית הפקידות וישרוק לאחד השומרים ויצו עליו:

13 נחום א, ו.
14 משלי ל, טו.

11 המתפללים לה'.
12 שער היראה פרק יג.

קח אזרח זה. ויושיט לו נייר ויאמר: אלה המה תעודותיו, לְוָהוּ לחדר הפקידות ומסור הנירות על יד. . . ויפנה אלי בצחוק: עתה תתחילו להבין איפה אתם, עוד טרם כילה לדבר מיהר לרדת ולרדוף אחרי חבירו לולב אשר ירד עוד תחלה. נראה כי ממהרים המה, דברים נחוצים יש להם למלאות, בודאי עוד טרם גמרו עבודת מלאכותם.

השומר מוליכני ומראה באצבעו ללכת ישר באורך המבוא עד קצהו אל הדלת הפתוחה לרווחה. שמה תפנו אל אחת הכותבות אשר בשם ותתן לכם גליון שאלות אשר תענו בכתב על כל השאלות האמורות בו.

* * *

המבוא הלזה הוא חדר ארוך ביותר על חמשים אמה, רחב כארבעה אמה ובשני צדדיו פתחים ודלתותיהם סגורות, ועל כל עשר אמות דולק בתקרה נר קטן ובכל אורך החדר עומדים כעשרה או שנים עשר איש מזוינים.

כל אחד מהשומרים הללו, מזוינים בכידון קאָזאָקי מאחוריו, בידו השמאלית חרב מלוטשת, ובידו הימנית קנה רובה, ועומד כאבן שיש כפסיל אבן מבלי אשר יזוז ממקומו, רק עיניו צופות על כל צדדיו. המראה הנורא המוזר הלזה הנה בהכרח יפיל אימה על אדם ישר. האדם הישר לא יוכל להבין למה הן המה כלי זיין הללו, ולמי דרוש כלי משחית הללו. ואי' איפוא ימצאו חברת אנשים מושחתי מדות כאלו, אשר יוכלו להשתמש בכלים כאלו. והאפשר אשר האדם יהיה חי' רעה כזו אשר למען היישיר דרכיו יודרש להשתמש בעונשים כאלו.

השקיטה החרישית, האופל, שחרות הכתלים, נרות הקטנים, הפסילים המשחיתים, מבנה גופם החזק, גבהות קומתם, רוחב כתפיהם, קוי פניהם, מלבשתם אדום ושחור, תכשיטיהם הכידון, החרב והקנה רובה, כולם יחדיו מבהילים את עין הרואה, ומרעידים את הלב.

בין שדרות האזרחים הללו, בחשך האיום ובהדומי' המתה הלזו הלכתי אל קצה המבוא, ובמוחי מתעוררת שאלה: אנה הנני הולך, ולאיזה צורך הנני הולך. מה עלי לעשות ומה יהי' אחרית דבר זה. וכמו אל נפשי אדברה, מענה ברורה, ברורה בכירור גמור, הנני הולך לבא אל הפתח אשר דלתה פתוחה לכל אסיר - כמו שאמר לי שומר פתח המבוא, הלא הוא דיבר אתי דברים ברורים. הגיד לי בשפה ברורה - כי עלי לכתוב גליון שאלות.

ומה יהי' אחרי כן? אחרי כן! בטח יבוא יעודו של נחמנסאָהן אשר הבטיח לי להביאני אל מקום שם מדברים בחפץ או שלא בחפץ, ברצון ובאונס. הולך הנני לאט וחושב: מסכת גיהנום מדור ראשון.

* * *

אם בשוגג או במזיד זאת לא אדע. אבל כנראה אשר לרגלי עומק מחשבותי או בלבול רעיוני נטיתי הצדה לימין¹⁵ כלומר, בבואי קרוב לאותה דלת הפתוחה ראיתי כי עוד מבוא ארוך נמשך לימין, וכנראה אשר נטיתי שמה. המבוא ארכו כאורך המבוא האפל אבל מובדל הוא במינו. כתלים משוחים בסיד ועשוי כעין אכסדרה מלאה חלונות בלא שומרים מזוינים, וספסלים ארוכים עומדים בכל אורך המבוא, גם במבוא זה הכותל הפנימי מלא פתחים, אבל דלתותיהם לבנות, עם מספרים כתובים, וגם שלטים

15) ראה שיחת י"ב תמוז תש"ל.

שונים כתובים בכתיבה דקה ומגוהצה, אבל לא שמתי לבי לקרוא אותם או גם להתבונן בהם, כי נרעשתי מההבדל הגדול בין החושך הגס והשמירה המזוינה להאור של הישוב. ובהשפעה זו הלכתי בצעדים יותר גדולים ויותר בטוחים, ואין איש אשר ישאלני דבר או יגיד לי דבר מה. בהלכתי נזכרתי כי טעיתי בדרך הילוכי כי הלא עלי הי' ללכת אל הדלת הפתוחה לרווחה לכל אסיר. ואיך זה הלכתי הנה אשר מי יודע פן אגדיל עווני. פן ואולי עוד יגוללו עלי אשמה כי חטאתי ללכת במקום אשר אסירים כמוני לא ילכו שמה ויהי' הילוכי זה לחומר עלילה, כי מרגל הנני את מבואותיו ומוצאיו של השפאלערקע.

בכל זאת לא מהרתי לשוב על עקבי, בחשבי כי לכתחילה לא הייתי מרהיב ללכת, אבל מכיוון שהנני הולך במבוא זה, כבר עברתי את הגבול ולא בכוונה מכוונת. הלא כה היא הנהגת השגחה העליונה. והאם פחותה היא פעולה זו מהתהפכות קש נמלל או עלה נדף מצד אל צד, אשר הוד כ"ק רבינו הבעל-שם-טוב נ"ע אמר שזהו על-פי ההשגחה העליונה (כמבואר בדיבור-המתחיל תקעו רפ"ח¹⁶).

מרחוק איזה צעדים ראיתי ספסל ארוך. הלכתי אל ספסל זה וישבתי לנוח מעט, וברגע ההיא נזכרתי אשר ילקוטי אין עמי, ונפלאתי על עצמי איך שכחתי עליו עד כה. אי' איפוא אבדתי. התחלתי להתבונן ונזכרתי, אשר מאז נפרדתי מאת הכת השני' של מלאכי גיהנם, כלומר נחמנסאהן ולולב, ונכנסתי במקיפו של שומר המבוא האפל הזה, כנראה נבהלתי במאד עד כי שכחתי על הילקוט.

כמוני - הנני חושב - גם ילקוטי הוא במדור זה. בכל אופן איש לא יגנוב אותו. אם לולב לקחו להביאו לבית הפקידות הלא שם הוא, ואם העמידו אצל שומר המבוא האפל, שם הוא. בכל אופן, יהי' שלם. ובשעה זו עלי להשתמש להתבונן במצבי ההווה, ולהכין את עצמי איך להתנהג בחדר הדלת הפתוחה לרווחה לכל אסיר.

* * *

פרק ו משנה ה

אל תבקש גדולה לעצמך, ואל תחמוד כבוד. יותר מלמודך עשה, ואל תתאוה לשולחנם של מלכים, ששולחנך גדול משולחנם וכתרך גדול מכתרם, ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעלתך.

נקודות משיחות קודש

בלימודך, כפה על עצמך ("עשה") ולמד "בקבלת עול" במידה גדולה יותר מאשר "התענוג" המוגבל שלך.

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1240)

צריך להבין: מדוע יתאוה העוסק בתורה לשולחנם של מלכים, עד שצריך להזהירו מפני זה?

יתירה מזאת: מסדר הדברים במשנה משמע כי גם אם מקיים האדם את ההוראה הקודמת במשנה - "אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד" - עדיין צריך להזהירו ש"אל תתאוה לשלחנם של מלכים"! מהי פשר תאוה זו שכל-כך צריך להזהיר מפניה? מאידך גיסא, צריך להבין: מהלשון "ששולחנך גדול משלחנם" אפשר לדייק שעצם התאוה "לשלחנם של מלכים" אינה שלילית כל-כך ורק שאין בה צורך מפני ש"שולחנך גדול משולחנם"! ביאור הענין:

במשנתנו מדובר על אדם שעמל ויגע בתורה מעל ומעבר לתענוג שיש לו בלימוד מצד עצמו⁷. לאדם זה הבטיחה התורה⁸ "אם בחוקתי תלכו" - שתהיו עמלים בתורה⁹ - "ונחתי גשמיכם בעתם וגו'", דהיינו שכל צרכיו הגשמיים מובטחים לו. ומכיון שכל צרכיו בעולם יהיו בידו הרי הוא "בעל הבית" ושליט על כל העולם, בבחינת "מאן מלכי רבנן"¹⁰.

על כך מוסיפה המשנה ואומרת "אל תתאוה לשולחנם של מלכים"; אף שהקב"ה נותן לך "שולחן של מלכים" כשכר על עמלך בתורה - אל לך להתאוות לכך. המשנה אינה אומרת כי אין להתעסק בדברים גשמיים. אדרבה, צריך להתעסק בדברים הגשמיים כדי "לבררם" ולהעלותם לקדושה. ההוראה היא רק לא להתאוות להם ולהתענג מהם¹¹.

על כך נשאלת השאלה - אם הפירוש ב"שולחן מלכים" הוא "עבודת הברורים", "לברר" ולזכך את הגשמיות ועל-ידי זה מתעלה גם האדם ה"מברר"¹² מדוע אס-כן לא להתאוות "לשלחנם של מלכים"?

על כך התשובה היא - "ששולחנך גדול משלחנם". כלומר, על-אף המעלה הגדולה ב"עבודת הברורים", אין היא מגיעה לדרגה הרוחנית המושגת בכח לימוד התורה. כי על-ידי לימוד התורה, האדם מתאחד עם מלך-מלכי-המלכים הקב"ה. נדרשת אמנם גם "עבודת הברורים", אך יש לדעת כי תכלית העליה היא זו המושגת על-ידי לימוד תורה - "ששולחנך גדול".

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1241)

לענין "גדולה" אומרת לנו המשנה "אל תבקש" ואילו לענין "כבוד" - "אל תחמוד". משמעות הדברים היא ש"כבוד" - לא רק שאין "לחפש" אלא אסור "לחמוד" אותו כלל. לעומת זה "גדולה", אין "לחפש" אחריה ולבקשה, אך אין מניעה לחמוד אותה, שהרי לא נאמר "אל תחמוד גדולה" אלא רק "אל תבקש". והדבר דורש הסבר.

עוד צריך להבין: מהי הוראת המשנה "יותר מלמודך עשה"; אם כוונתה לומר שיש ללמוד תורה יותר מהרגילות¹, היה עליה לכתוב זאת באופן ברור ומפורש - "יותר מלמודך למד"! הביאור בזה:

בלימוד תורה יש מעלה ועדיפות ללימוד החותר אל ההלכה. כי בכדי לברר את סוגיות הש"ס, ולמצות את הדיון בשיטות הפוסקים עד לפסיקת הלכה למעשה, דרושה יגיעה והעמקה מיוחדת².

לאור זאת, היה מקום לומר כי לימוד ההלכה ולמעשה כדי להיות מורה הוראה בישראל הוא לימוד נכון ורצוי, שהרי באופן כזה הלימוד הוא בדרגה גבוהה!

משמיענו התנא ואומר: "אל תבקש גדולה לעצמך". בבואך ללמוד תורה אל תעשה זאת לשם "גדולה" - להיות "מורה הוראה". לימוד תורה באמת הוא לימוד "לשמה", לשם התורה עצמה, ולא לשום מטרה אחרת (ואם נקבע לך משמים תפקיד של מורה הוראה בישראל יזמינו לך זאת מלמעלה).

וכך אפוא מתפרשים דברי המשנה: "אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד". כבוד - הוא דבר שלילי, שהרי "הקנאה, התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם"³, ולכן אל תחמוד אותו אפילו בלבך. "גדולה", לעומת זאת, מותר לרצות. אין כל פסול בשאיפה לגדלות בתורה עד לדרגה שיוכל להורות הלכה, כי על-ידי זה הוא מתעלה בתורה. ובכל זאת "אל תבקש גדולה". אין לרדוף ולחפש אחר גדלות זאת [ואולם לכשיציעו לו משרת מורה הוראה יכול לקבלה]⁴.

מכיון שאסור לחמוד כבוד ואף גדולה אין לבקש - יכול הלומד לחשוש, שמא יהא לימוד התורה שלו נטול כל "חיות" - כי הנפש הבהמית מקבלת "חיות" רק כאשר יש לה כבוד וגדולה - והרי הלימוד צריך להיות ב"חיות" (גם של) הגוף והנפש הבהמית!⁵

על-כך מוסיפה משנתנו ואומרת, "יותר מלמודך עשה" - "עשיה" מלשון כפיה⁶, כלומר, אף אם אין לך "חיות" ותענוג

(1) שהרי הפרק קרוי "קנין תורה", ובהתאם לכך, ההוראות בפרק זה מתייחסות ללימוד התורה. (2) ראה המשך יום-טוב של ר"ה תרס"ו, עמ' ת"כ. וראה ירושלמי בכורים, פרק ג, הלכה ג ר' זעירא. (3) לעיל פרק ד, משנה כא. (4) ראה ירושלמי בכורים שם. (5) ראה עירובין נד, א. והלכות תלמוד-תורה לרבנו הזקן, פרק ד, הלכה ט "כל המשמיע קולו בשעת תלמודו ומתקיים", ונתבאר בתניא פרק לו. (6) ראה בית יוסף יורה-דעה סימן רמח ד"ה ומי שאינו. (7) כאמור בביאור הקודם על המאמר "יותר מלמודך עשה", שהכונה היא שיש לכפות על עצמו לימוד בקבלת עול, יותר מרגילותו. (8) בחוקותיו כו, ג. (9) רש"י שם. (10) ראה גיטין סב, א. (11) ראה תניא תחילת פרק ז. (12) ראה ליקוטי-תורה צו יג, ב; אמור לה, ג.

ב"ה, ח' תמוז, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על שאלתו במכתבו מ' סיון . . . בודאי ידוע לו אשר כשאישראל אחד רוצה להתקשר עם איש ישראל השני, אשר באמת הכרח הוא, כי זהו תוכן המצוה דאהבת ישראל, וכמבואר בספר המצות לאדמו"ר הצמח צדק בפירוש מצוה זו, וכלשון רבנו הזקן ריש פרק ל"ב שכולם מתאימות ואב אחד לכולנו, הדרך הכי קרובה כשנמצאים בריחוק מקום הוא ללמוד באותם העניינים בתורה, וכמבואר בתניא ריש פרק ה' ולהשפיע גם על זולתו בזה כי הרי מדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה.

בודאי שומר שלשת הישועות השוים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע בחומש תהלים ותניא הידועים אשר גם זה שייך להניל.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

ב"ה י"א תמוז, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מח' תמוז, עם הרשימות המוסגר בו, אשר יקראו בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע.

נהייתי ממ"ש ע"ד השתדלותו אצל משפחת האברך... ש"י, ומה שלע"ע נדמה לו שאין פועלים פירות, לא יפול ח"ו ברוחו וחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם, ולא זו בלבד אלא שמביא תועלת גדולה ופירי פירות, אף שלפעמים דורש זמן יותר קצת, וכבר ידוע המובא באדר"נ פ"ו על מ"ש אבנים שחקו מים שטיף אחר טיף סו"ס עושה חקיקה בהאבן הגשמי, עאכו"כ בלב האבן של בן ובת ישראל שאין זה אלא שם המושאל ולא אבן ממש אפילו במובן הרוחני, כמבואר בתורת חהסידות אשר הפנימיות של כל אחד ואחת מבני ישראל בשלימות הוא ורוצה לקיים ציווי השי"ת, וכמרז"ל בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות (אין עני אלא בדעת) מנוולתן, והשי"ת יצליחו שיראה פרי טוב בעמלו בקרוב.

בברכת חג הגאולה.

נ.ב.

מוסג"פ חוברת המשך המאסר שהו"ל בקשר עם ימי חג הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבע"ל ובטח יזכה בתוכנה את הרבים וזכות הרבים תלוי בו.

ב וַיִּרְא בֶּלַק בֶּן־צֹפּוֹר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה
 יִשְׂרָאֵל לְאֹמְרָיו: ^ג וַיִּגַּר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעַם
 מְאֹד כִּי רַב־הוּא וַיִּקֶּן מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל: ^ד וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל־זִקְנֵי מִדְּיָן עִתָּהּ
 יִלְחֲכוּ הַקָּהָל אֶת־כָּל־סְבִיבֹתֵינוּ בְּלַחֵךְ הַשּׁוֹר
 אֶת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבֶלֶק בֶּן־צֹפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב
 בָּעֵת הַהוּא: ^ה וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים אֶל־
 בְּלָעַם בֶּן־בְּעוֹר פְּתוּרָה אֲשֶׁר עַל־הַנְּהַר אַרְצָן
 בְּנֵי־עַמּוֹ לְקַרְאֵלֹו לֵאמֹר הִנֵּה עִם יֵצֵא
 מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כֹסֶה אֶת־עֵינֵי הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב
 מִמְּלֵי: ^ו וְעִתָּהּ לָכֶּה־נָא אֶרְה־לִּי אֶת־הָעַם
 הַזֶּה כִּי־עֲצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוּלַי אוּכַל נִכְה־בּוֹ

ב וחזא בלק בן צפור את כל די
 עבד ישראל לאמוראי: ג ודחל
 מואבא מן קדם עמא לחדא
 ארי סגי הוא ועקת למואבא מן
 קדם בני ישראל: ד ואמר מואב
 לסבי מדנן כען ישיצון קהלא ית
 כל סחרננא כמא דמלחיה תורא
 ית ירוקא דחקלא ובלק בר צפור
 מלכא למואב בעדנא ההיא:
 ה ושלח אנגדין לות בלעם בר
 בעור לפתור ארם דעל פרת ארע
 בני עמה למקרי לה למימר הא
 עמא נפק ממצרים הא חפא ית
 עין שמשא דארעא והוא שרי
 מלקבלי: ו וכען איתא כען לוט
 לי ית עמא הדין ארי תקיף הוא
 מני מאים אפל לאגחא בה קרב

רש"י

(ב) וַיִּרְא בֶּלַק בֶּן־צֹפּוֹר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה
 יִשְׂרָאֵל לְאֹמְרָיו. אָמַר: אֵלֹו שְׁנֵי מְלָכִים שֶׁהִינּוּ
 בְּטוּחִים עֲלֵיהֶם לֹא עֲמָדוֹ בַּפְּנִיָּהם, אָנוּ עַל אַחַת
 בָּמָה וּכְמָה! לְפִיכָף: "וַיִּגַּר מוֹאָב": (ג) וַיִּגַּר.
 לְשׁוֹן מוֹרָא, כְּמוֹ (אִיּוֹב יט): "גִּוְרוּ לָכֶם": וַיִּקֶּן
 מוֹאָב. קָצַו בְּחִיָּיָהם (כְּמוֹ קִצְתֵי בְּחִי, וְהוּא מְקַרָּא
 קִצָּר): (ד) אֶל־זִקְנֵי מִדְּיָן. וְהֵלֵא מַעֲלָם הָיוּ
 שׁוֹנָאִים זֶה אֶת זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית לו): "הִמְכַּח
 אֶת־מִדְּיָן בְּשֹׂדֵה מוֹאָב", שֶׁבָּאוּ מִדְּיָן עַל מוֹאָב
 לְמַלְחָמָה? אֵלֵא מִירָאָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ שְׁלוֹם
 בֵּינֵיהֶם. וּמָה רָאָה מוֹאָב לְטַל עֲצָה מִמִּדְּיָן? בֵּינָן
 שָׂרְאוּ אֶת יִשְׂרָאֵל נוֹצְחִים שְׁלֹא כְּמִנְהַג הָעוֹלָם,
 אָמְרוּ: מִנְהִיגִם שֶׁל אֵלֹו בְּמִדְּיָן נִתְגַּדֵּל, נִשְׁאֵל מֵהֶם
 מָה מִדְּתוֹ? אָמְרוּ לָהֶם: אֵינן כַּחוֹ אֵלֵא בְּפִיו; אָמְרוּ:
 אִף אָנוּ נִבּוֹא עֲלֵיהֶם בְּאֲדָם שֶׁכַּחוּ בְּפִיו: כְּלַחֵךְ
 הַשּׁוֹר. (בַּמְדַּבֵּר רַבָּה) כָּל מָה שֶׁהַשּׁוֹר מְלַחֵךְ, אֵינן בּוֹ
 סִימָן בְּרָכָה: בָּעֵת הַהוּא. לֹא הָיָה רְאוּי לְמַלְכוּת;
 מִנְּסִיכֵי מִדְּיָן הָיָה, וְכִיּוֹן שֶׁמֵּת סִיחוֹן, מִגּוּוֹה עֲלֵיהֶם
 לְצַרְךָ שְׁעָה: (ה) פְּתוּרָה. כִּשְׁלַחְנֵי הַזֶּה שֶׁהַכֹּל

מריצין לו מעות, כף כל המלכים מריצין לו
 אגרותיהם. ולפי פשוטו של מקרא כף שם המקום
 (שם): ארץ בני־עמו. (שם) של בלק. משם היה,
 וזה היה מתנבא ואומר לו: עתיד אתה למלך. ואם
 תאמר: מפני מה השרה הקדוש־ברוך־הוא שכינתו
 על עובד כוכבים רשע? כדי שלא יהיה פתחון פה
 לאמות לומר: אלו היה לנו נביאים חזרנו למוטב!
 העמיד להם נביאים והם פראו גדר העולם,
 שבתחלה היו גבורים בעריות, וזה נתן להם עצה
 להפקיר עצמן לזנות: לקרא־לו. (שם) הקריאה
 שלו היתה ולהנאתו, שהיה פוסק לו ממון הרבה:
 עם יצא ממצרים. ואם תאמר: מה מדיקף? הנה
 כסה את־עין הארץ. סיחון ועוג, שהיו שומרים
 אותנו עמדי עליהם והרגום: והוא ישב ממלי.
 חסר פתיב, קרובים הם להכריתני, כמו (תהילים
 קיח): "כי אמילם": (ו) נכה־בו. אני ועמי נכה
 בהם. דבר אחר: לשון משנה הוא (ב"מ קה ב),
 מנכה לו מן הדמים לחסר מהם מעט: פי ידעתי
 וגו'. על־ידי מלחמת סיחון, שעזרתו להכות את

וּאֲגַרְשָׁנוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי יִדְעָתִי אֶת אֲשֶׁר־
 תְּבַרְךְ מְבָרֵךְ וְאֲשֶׁר תִּתָּר וְיֹאמַר כְּשִׁי׃ ז וַיִּלְכּוּ
 זְקֵנֵי מוֹאָב וּזְקֵנֵי מִדְיָן וּקְסָמִים בְּיָדָם וַיִּבְאוּ
 אֶל־בְּלָעַם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דְּבַר־יְהוָה כְּשִׁי׃ י וְיִבְאֵהוּ
 ח וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לֵינוּ פֹה הַלַּיְלָה וְהִשְׁכַּתִּי
 אֶתְכֶם דָּנָר כַּאֲשֶׁר יִדְבַר יְהוָה אֵלַי וַיֵּשְׁבוּ
 עִרְי־מוֹאָב עִם־בְּלָעַם כְּשִׁי׃ יא וַיִּבְאֵהוּ אֱלֹהִים אֶל־
 בְּלָעַם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ כְּשִׁי׃
 יב וַיֹּאמֶר בְּלָעַם אֶל־הָאֱלֹהִים בָּלֵק בֶּן־צֶפּוֹר
 מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח אֵלָי כְּשִׁי׃ יג הִנֵּה הָעַם הֵיכָּה
 מִמְּצֻרִים וַיִּבְּסוּ אֶת־עֵינַי הָאָרֶץ עֵתָה לָכֶּה
 קְבֹה־לִי אֹתוֹ אוֹלֵי אוֹכְלֵי לֶחֶם בּוֹ
 וַיִּגְרְשֵׁתוּ כְּשִׁי׃ יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־בְּלָעַם לֹא

וּאֲתַרְכֶנָּה מִן אֲרַעָא אַרִי יִדְעָנָא
 ית די תְּבַרְךָ מְבָרֵךְ וְדִי תִלְכּוּ
 לִיט: ז וַאֲזֵלוּ סְבִי מוֹאָב וְסְבִי
 מִדְיָן וְקְסָמִיא בִידֵיהוֹן וְאִתּוּ לֹת
 בְּלָעַם וּמְלִילוּ עִמָּה פִתְגָמִי בְּלֵק:
 ח וַאֲמַר לְהוֹן בֵּיתוּ הֵכָא בְּלִילִיא
 וְאִתְבּוּ יִתְכוּן פִתְגָמָא כְּמָא דִי
 מְלִיל יִי עָמִי וְאוֹרִיכוּ וְרַבְרָבִי
 מוֹאָב עִם בְּלָעַם: ט וְאִתָּא מִימַר
 מִן קְדָם יִי לֹת בְּלָעַם וַאֲמַר מִן
 גְּבַרְיָא הָאֵלִין דְּעָמְךָ: י וַאֲמַר
 בְּלָעַם קְדָם יִי בָּלֵק בֶּן צֶפּוֹר
 מֶלֶכָא דְמוֹאָב שָׁלַח לֹתִי: יא הָא
 עָמָא דִי נִפְק מִמְּצֻרִים וְחִפָּא יִת
 עֵין שְׁמָשָׁא דְאַרְעָא כְּעַן אִיתָא
 לוֹט לִי יִתָּה מָאִים אֲפֵל לְאַגְחָא
 בַּה קְרַב וְאֲתַרְכֶנָּה: יב וַאֲמַר יִי
 לְבְלָעַם לֹא תִזַּל עִמָּהוֹן לֹא תִלוֹט

רש"י

לְהַטְעוֹתוֹ בָּא; (ר"ל יִשְׂרָאֵל דְּרַבִּי ה' צְדִיקִים יִלְכוּ
 כָּם וּפּוֹשְׁעִים יִפְשְׁלוּ כָּם. כְּפִיּוֹת רִשְׁ"י שְׁאָמַר מִי
 הָאֲנָשִׁים הֵיכָּה לְטוֹבָה, לְפָנֶיךָ עִמּוּ בְּדַבְרִים, כְּמוֹ
 שְׁפָרַשׁ רִשְׁ"י בְּפִרְשֵׁת בְּרֵאשִׁית בְּתַבְתָּ "אִיכָּה", אִף
 בָּא לְבְלָעַם לְטַעוֹת, כִּי הוּא טָעָה) אָמַר: פְּעָמִים
 שְׁאִין הַכֹּל גְּלוֹי לְפָנָיו, אִין דְּעִתּוֹ שְׁוֵה עֲלָיו, אִף
 אִנִּי אֶרְאֶה עֵת שְׁאוּכַל לְקַלֵּל וְלֹא יִבִּין: (י) בָּלֵק
 בֶּן־צֶפּוֹר וְגו'. אִף־עַל־פִּי שְׁאִינִי חָשׁוּב בְּעֵינֶיךָ,
 חָשׁוּב אִנִּי בְּעֵינֵי הַמַּלְאָכִים: (יא) קְבֹה־לִי. (בַּמְדַּבֵּר
 רַבָּה) זֹו קָשָׁה מִ"אַרְה־לִי" שְׁהוּא נֹקֵב וּמְפָרֵשׁ:
 וַיִּגְרְשֵׁתוּ. (שם) מִן הָעוֹלָם. וּבָלֵק לֹא אָמַר אֶלָּא
 "וַאֲגַרְשָׁנוּ מִן־הָאָרֶץ". אִינִי מִבְּקֵשׁ אֶלָּא לְהַסִּיעֵם
 מֵעֲלֵי; וּבְלָעַם הָיָה שׁוֹנֵאֵם יוֹתֵר מִבָּלֵק: (יב) לֹא
 תִלְךָ עִמָּהֶם. (שם) אָמַר לוֹ: אִם כֵּן אֶקְלָלֶם
 בְּמִקוּמִי, אָמַר לוֹ: "לֹא תִתָּר אֶת־הָעַם!". אָמַר לוֹ:
 אִם כֵּן אֶבְרַכְכֶם, אָמַר לוֹ: אִינִם צְרִיכִים לְבְרַכְתָּךְ,

מוֹאָב: (ז) וּקְסָמִים בְּיָדָם. (שם) כָּל מִינֵי קְסָמִים,
 שְׁלֹא יֹאמַר: אִין כְּלִי תִשְׁמִישֵׁי עָמִי. דְּבַר אַחֵר:
 (שם) קָסֵם זֶה נִטְלוּ בְיָדָם זְקֵנֵי מִדְיָן; אָמְרוּ: אִם
 יִבֵּא עִמָּנוּ בְּפַעַם הַזֹּאת, יֵשׁ בּוֹ מִמֶּשׁ, וְאִם
 יִדְחֲנוּ - אִין בּוֹ תוֹעֵלַת. לְפִיכָךְ, כְּשֹׁאֲמַר לָהֶם "לֵינוּ
 פֹּה הַלַּיְלָה", אָמְרוּ: אִין בּוֹ תִקְוָה! הִנִּיחוּהוּ וְהִלְכוּ
 לָהֶם, שְׁנֹאֲמַר: "וַיֵּשְׁבוּ עִרְי־מוֹאָב עִם־בְּלָעַם",
 אָבֵל זְקֵנֵי מִדְיָן הִלְכוּ לָהֶם: (ח) לֵינוּ פֹּה הַלַּיְלָה.
 אִין רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרָה עָלָיו אֶלָּא בְּלִילָה. וְכֵן לְכָל
 נְבִיאֵי אֱמוּנַת הָעוֹלָם; וְכֵן לְכֵן בְּחִלוּם הַלַּיְלָה,
 שְׁנֹאֲמַר (בְּרֵאשִׁית לֹא): "וַיִּבְאֵהוּ אֱלֹהִים אֶל־לְכֵן
 הָאֲרָמִי בְּחִלוּם הַלַּיְלָה". כְּאִדָּם הִהוּלַף אֶל פִּילְגָשׁוּ
 בְּהַחֲבֹא: כַּאֲשֶׁר יִדְבַר ה' אֵלַי. אִם יִמְלִיכֵנִי לְלֶכֶת
 עִם בְּנֵי אָדָם כְּמוֹתְכֶם אֲלֶף עִמָּכֶם, שְׁמָא אִין כְּבוֹדוֹ
 לְתַתִּי לְהִלְךָ אֶלָּא עִם שָׂרִים גְּדוֹלִים מִכָּם: וַיֵּשְׁבוּ.
 לְשׁוֹן עִפְכָּה: (ט) מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ.

תִּלְךָ עִמָּהֶם לֹא תֹארוּ אֶת־הָעַם כִּי בְרוּךְ
הוּא כס"י: ע"ב בחול שני יג וַיִּקְרָא בַלְעָם בַּבֶּקֶר וַיֹּאמֶר
אֶל־שָׂרֵי בַלָּק לָכוּ אֶל־אַרְצְכֶם כִּי מֵאֵן יְהוָה
לְתִתִּי לְהִלְךְ עִמָּכֶם כס"י: יד וַיִּקְוֹמוּ שָׂרֵי מוֹאָב
וַיָּבֹאוּ אֶל־בַּלָּק וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בַּלְעָם הִלְךְ
עִמָּנוּ: טו וַיֹּסֶף עוֹד בַּלָּק שְׁלַח שָׂרִים רַבִּים
וַנְּכַבְּדֵם מֵאַלְהָה: טז וַיָּבֹאוּ אֶל־בַּלְעָם וַיֹּאמְרוּ
לֹא כֹה אָמַר בַּלָּק בֶּן־צְפּוֹר אֶל־נֶאֱתַנְתָּמֶנּוּעַ
מִהִלְךְ אֵלַי: יז כִּי־כַבֵּד אֶכְבְּדֶךָ מְאֹד וְכָל
אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה וּלְכֹה־נָא קְבֹה־לִי
אֵת הָעַם הַזֶּה כס"י: יח וַיַּעַן בַּלְעָם וַיֹּאמֶר
אֶל־עַבְדֵי בַלָּק אִם־יִתֵּן־לִי בַלָּק מְלֵא בֵיתוֹ
כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכַל לַעֲבֹר אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵי
לַעֲשׂוֹת קִטְטָה אוֹ גְדוּלָה כס"י: יט וַעֲתָה שִׁבוּ נָא
בֹזֵה גַם־אַתֶּם הַלֵּילָה וְאַדְעָה מִה־יֹּסֵף יְהוָה
דַּבֵּר עִמִּי כס"י: כ וַיָּבֹאוּ אֱלֹהִים אֶל־בַּלְעָם
לֵילָה וַיֹּאמֶר לֹא אִם־לִקְרָא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים

ית עמא ארי בריך הוא: יג וקם
בלעם בצפרא ואמר לרבבני בלק
אזילו לארעכון ארי לית רעוא
קדם יי למשבקי למזל עמכון:
יד וקמו רבבני מואב ואתו לות
בלק ואמרו סרב בלעם למתי
עמנא: טו ואוסף עוד בלק
למשלח רבבנין סגיאין ונקירין
מאלין: טז ואתו לות בלעם
ואמרו לה כדנן אמר בלק בר
צפור לא כען תתמנע מלמתי
לותי: יז ארי יקרא איקרנף
לחדא וכל די תימר לי אעבד
ואיתא כען לוט לי ית עמא
הדין: יח ואתב בלעם ואמר
לעבדי בלק אם יתן לי בלק מלי
ביתה כסף ודקב לית לי רשו
למעבר על גזרת מימרא די
אלהי למעבד זערתא או רבתא:
יט וכען אוריכו כען הכא אף
אתון בליליא ואדע מא יוסף יי
למללא עמי: כ ואתא מימר מן
קדם יי לבלעם בליליא ואמר לה
אם למקרי לך אתו גבריא קום
אזל עמהון וברם ית פתגמא די

רש"י

אוכל לעבר. על כרחו גלה שהוא ברשות אחרים,
ונתנבא כאן, שאינו יכול לבטל הברכות שנתברכו
האבות מפי השכינה: (יט) גם־אתם. פיו
הכשילו: גם אתם סופכם לילך בפחי נפש
פראשונים: מה־יוסף. לא ישנה דבריו מברכה
לקללה; הלואי שלא יוסיף לברך! כאן נתנבא
שעתיד להוסיף להם ברכות על־ידו: (כ) אם־
לקרא לך. אם הקריאה שלך וסבור אתה לטל
עליה שבר, קום לך אתם: ואף. על כרחך את
הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה, ואף־על־פי־
כן "וילך בלעם", אמר: שמא אפתנו ויתרצה:

"פי ברוך הוא". משל אומרים לצרעה (ס"א
לדבורה): "לא מדבשך ולא מעקצך": (יג) להלך
עמכם. אלא עם שרים גדולים מכם; למדנו שרוחו
גבוהה, ולא רצה לגלות שהוא ברשותו של מקום,
אלא בלשון גסות, לפיכך ויסף עוד בלק: (יז) כִּי־
כַבֵּד אֶכְבְּדֶךָ מְאֹד. (כמדבר רבה) יותר ממה שהיית
נוטל לשעבר (ר"ל במלחמת סיחון) אני נותן לך:
(יח) מלא ביתו כסף וזהב. למדנו, שנפשו
רחבה ומחמד ממון אחרים. אמר: ראוי לו לתן לי
כל כסף וזהב שלו, שהרי צריך לשפר חילות רבות,
ספק נוצח ספק אינו נוצח, ואני ודאי נוצח: לא

וּשְׂמֹאוֹל כַּסִּי: כו וַתֵּרָא הָאֵתוֹן אֶת־מְלֹאךְ יְהוָה
וַתִּרְבֵּץ תַּחַת בְּלָעַם וַיַּחֲרֹאֲף בְּלָעַם וַיִּךְ
אֶת־הָאֵתוֹן בַּמֶּקֶל: כח וַיִּפְתַּח יְהוָה אֶת־פִּי
הָאֵתוֹן וַתֹּאמֶר לְבָלָעַם מַה־עָשִׂיתִי לָךְ כִּי
הִבִּיתִנִי זֶה שְׁלֹשׁ רְגָלִים כַּסִּי: כט וַיֹּאמֶר בְּלָעַם
לְאֵתוֹן כִּי הִתְעַלְלִית בִּי לוֹ יִשְׁחָרֵב בְּיָדִי כִּי
עָתָה הִרְגַתִּיךָ כַּסִּי: לו וַתֹּאמֶר הָאֵתוֹן אֶל־בְּלָעַם
הֲלוֹא אָנֹכִי אֶתְנֶךָ אֲשֶׁר־רִכַּבְתָּ עָלַי מֵעוֹדְךָ
עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הֵהֱסִפְנָן הַסִּפְנָתִי לַעֲשׂוֹת לָךְ
כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא כַּסִּי: לא וַיַּגֵּל יְהוָה אֶת־עֵינָיו
בְּלָעַם וַיֵּרָא אֶת־מְלֹאךְ יְהוָה נֹצֵב בַּדֶּרֶךְ
וַחֲרָבוֹ שְׁלֹפָה בְּיָדוֹ וַיִּקַּד וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לְאִפָּיו:
לב וַיֹּאמֶר אֵלָיו מְלֹאךְ יְהוָה עַל־מָה הִבִּיתָ
אֶת־אֶתְנֶךָ זֶה שְׁלֹשׁ רְגָלִים הִנֵּה אָנֹכִי יִצְאָתִי
לְשֹׁטָן כִּי־יִרְט הַדֶּרֶךְ לְנִגְדִי כַּסִּי: לג וַתֵּרָאֵנִי
הָאֵתוֹן וַתֵּט לִפְנֵי זֶה שְׁלֹשׁ רְגָלִים אוֹלֵי נֹטְתָה

כו וַחֲזוּת אֶתְנָא ית מְלֹאכָא דִּי
וּרְבַעַת תַּחֲוֹת בְּלָעַם וַתִּקַּף רַגְזָא
דְּבְלָעַם וּמְחָא ית אֶתְנָא בְּחֻטְרָא:
כח וּפְתַח יי ית פּוּמָא דְאֶתְנָא
וְאִמְרַת לְבָלָעַם מָה עֲבָדִית לָךְ
אַרִי מַחִיתִנִי דִּנְן תַּלַּת זְמַנִּין:
כט וַאֲמַר בְּלָעַם לְאֶתְנָא אַרִי
חִיבְתָּ בִי אֵלּוּ פּוֹן אֵית חֲרָבָא בְּיָדִי
אַרִי כְעַן קִטְלִיתִיךָ: ל וְאִמְרַת
אֶתְנָא לְבָלָעַם הֲלֹא אָנָּה אֶתְנָךְ דִּי
רִכַּבְתָּ עָלַי מִדְּאִיתְךָ עַד יוּמָא
הַדִּין הַמִּילָף אֵלִיפְנָא לְמַעַבְדָּ לָךְ
כְּדִין וַאֲמַר לֹא: לא וַיִּגְלָא יי ית
עֵינֵי בְלָעַם וַחֲזוּת ית מְלֹאכָא דִּי
מַעַתָּד בְּאַרְחָא וַחֲרָבָה שְׁלִיפָא
בְּיָדָהּ וּכְרַע וּסְגִיד לְאִפּוּהִי:
לב וַאֲמַר לָהּ מְלֹאכָא דִּי עַל מָא
מַחֲתָא ית אֶתְנָךְ דִּנְן תַּלַּת זְמַנִּין
הָא אָנָּה נִפְקִית לְמַסְטָן אַרִי גְלִי
כְּדָמִי דְאֵת רְעִי לְמֹזַל בְּאַרְחָא
לְקַבְלִי: לג וַחֲזוּתִי אֶתְנָא וּסְטַת
מִן כְּדָמִי דִּנְן תַּלַּת זְמַנִּין אֵלּוּ פּוֹן
לֹא סְטַת מִן כְּדָמִי אַרִי כְעַן אָף

רש"י

לפניהם". ומדרש אגדה יש בתנחומא: מה ראה
לעמד בשלשה מקומות? סימני אבות הראהו:
(כח) זה שלש רגלים. רמז לו: אפה מבקש
לעקר אמה החונגת שלש רגלים בשנה:
(כט) התעללתי. כתרגומו: לשון גנאי ובזיון: לו
יש־חרב בידי. גנות גדולה הנה לו דבר זה בעיני
השרים: זה הולך להרג אמה שלמה בפיו - ולאֵתוֹן
זה צריך לכלי זין: (ל) ההספן הספנת.
כתרגומו, וכן (איוב כב): "הלאל יספן־גבר".
ורבותינו דרשו מקרא זה בגמרא: אמרו ליה: מאי
טעמא לא רכבת אסוסיא? אמר להון: ברטיבא
שדאי ליה כו' פדאיתא במסכת עבודה זרה (דף ד):

(לב) פי־ירט הדרך לנגדי. רבותינו חכמי
המשנה (שבת קה) דרשוהו נוטריקון: ראה, ראתה,
נטתה, בשביל שהדרך לנגדי, כלומר: לקנאתי
ולהקניטני. ולפי משמעו: פי חרד הדרך
לנגדי - לשון "רטט" - כי ראיתי בעל הדרך שחרד
ומהר הדרך, שהוא לכעסי ולהמרותי, ומקרא קצר
הוא, כמו (ש"ב יג): "ותכל דוד". לישנא אחריןא:
ירט לשון רצון, וכן (איוב טז) "ועל־ידי רשעים
ירטני" - מפניס ומנחם אותו על־ידי רשעים, שאינן
אלא מקניטים: (לג) אולי נטתה. כמו "ולוא",
פעמים ש"אולי" משמש בלשון "ולוא": גם־
אתכה הרגתי. הרי זה מקרא מסרס, והוא כמו:

יִשִּׁים אֱלֹהִים בְּפִי אֹתוֹ אֲדַבֵּר: רביעי לט וַיִּלְךָ
 בְּלִעָם עִם־בָּלַק וַיָּבֹאוּ קְרִית חֲצוֹת רס"ז:
 מ וַיִּזְבַּח בָּלַק בָּקָר וַצֹּאֵן וַיִּשְׁלַח לְבַלְעָם
 וְלִשְׂרָיִם אֲשֶׁר אִתּוֹ רס"ח: מא וַיְהִי בַבֶּקֶר וַיִּקַּח
 בָּלַק אֶת־בַּלְעָם וַיַּעֲלֵהוּ בַמּוֹת בַּעַל וַיִּרְא
 מִשָּׁם קִצָּה הָעַם רס"ט: כג א וַיֹּאמֶר בַּלְעָם
 אֶל־בָּלַק בְּנֵה־לִי בֹזֵה שְׁבַעַה מִזִּבְחֹת וְהִכֵּן לִי
 בֹזֵה שְׁבַעַה פָּרִים וְשְׁבַעַה אֵילִים: ב וַיַּעַשׂ בָּלַק
 כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בַּלְעָם וַיַּעַל בָּלַק וּבַלְעָם פֶּר וְאִיל
 בַּמִּזְבֵּחַ: ג וַיֹּאמֶר בַּלְעָם לְבָלַק הֲתִיצֵב עַל־
 עֲלֹתֶיךָ וְאֵלֶכָה אִוְלִי יִקְרָה יְהוָה לְקַרְאֹתִי
 וּדְבַר מַה־יִּרְאֵנִי וְהִגַּדְתִּי לְךָ וַיִּלְךְ שְׁפִי רס"י:
 ד וַיִּקַּר אֱלֹהִים אֶל־בַּלְעָם וַיֹּאמֶר אֱלֹו אֶת־
 שְׁבַעַת הַמִּזְבְּחֹת עִרְכֹתִי וְאֶעַל פֶּר וְאִיל
 בַּמִּזְבֵּחַ רס"יא: ה וַיִּשֶׂם יְהוָה דָּבָר בְּפִי בַלְעָם
 וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בָּלַק וְכַה תְּדַבֵּר: ו וַיֵּשֶׁב אֱלֹו
 וְהִנֵּה נֹצֵב עַל־עֲלֹתוֹ הוּא וְכָל־שָׂרֵי מוֹאָב:

לט ואזל בלעם עם בלק ואתו
 לקרית מחוזיהי: מ ונגס בלק
 תורין וען ושלה לבלעם
 ולרכבניא די עמה: מא ותה
 בצפרא ודבר בלק ית בלעם
 ואסקה לרמת דחלתה וחזא
 מתמן קצת מן עמא: א ואמר
 בלעם לבלק בנה לי הכא שבעא
 מדבחין ואתקן לי הכא שבעא
 תורין ושבעא דכרין: ב ועבד
 בלק כמא די מליל בלעם ואסק
 בלק ובלעם תור ודבר על כל
 מדבחא: ג ואמר בלעם לבלק
 אתעתד על עלתך ואיהך מאים
 יערע מימר מן קדם יי לקדמותי
 ופתגמא דחזנני ואחזי לך ואזל
 יחידי: ד וערע מימר מן קדם יי
 לות בלעם ואמר לה ית שבעא
 מדבחין סדרית ואסקית תור
 ודבר על כל מדבחא: ה ושוי יי
 פתגמא בפומא דבלעם ואמר
 תוב לות בלק וכדין תמלל:
 ו ותב לותה וקא מעתד על
 עלתה הוא וכל רכבי מואב:

רס"י

(לט) קרית חצות. עיר מלאה שוקים, אנשים,
 נשים וטף בחוצותיה, לומר: ראה ורחם שלא
 יעקרו אלו: (מ) בקר וצאן. (שם) דבר מעט, בקר
 אחד וצאן אחד בלבד: (מא) במוות בעל.
 פתרגומו: לרמת דחלתה - שם עבודת אלילים:
 (ג) אוילי יקרה ה' לקראתי. אינו רגיל לדבר עמי
 ביום: וילך שפני. פתרגומו: יחידי, לשון שפני
 ושקט, שאין עמו אלא שתיקה: (ד) ויקר. לשון
 צראי, לשון גנאי, לשון טמאת קרי, כלומר בקשי
 וכבדיון, ולא הנה נגלה אליו ביום אלא בשביל

להראות חבתן של ישראל: את־שבעת המזבחות.
 שבעה מזבחות ערכתי אין כתיב כאן, אלא "את־
 שבעת המזבחות". אמר לפניו: אבותיהם של אלו
 בנו לפניך שבעה מזבחות ואני ערכתי כנגד כלן.
 אברהם בנה ארבעה (בראשית יב): "ויבן שם מזבח
 לה' הנראה אליו" (שם): "ויעתק משם ההרה וגו'"
 (שם יג): "ויאהל אברהם וגו'", ואחד בהר המוריה
 (שם כב). ויצחק בנה אחד (שם כז): "ויבן שם מזבח
 וגו', ויכרו שם עבדי יצחק באר". ויעקב בנה
 שתים: אחד בשכם (שם לג) ואחד בכית אל

וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר מִן־אַרְם יִנְחֵנִי בִלְק
 מִלְךְ־מוֹאָב מֵהַרְרֵי־קָדֶם לְכֹה אֲרַה־לִּי יַעֲקֹב
 וּלְכֹה זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל כִּשׁ"י: ח מָה אֶקֶב לֹא קִבָּה
 אֵל וּמָה אֶזְעַם לֹא זַעַם יְהוָה כִּשׁ"י: ט כִּי־מֵרֹאשׁ
 צָרִים אֲרָאֵנוּ וּמִגְבָּעוֹת אֲשׁוּרָנוּ הֵן־עַם לְבַדָּד
 יִשְׁכְּנוּ וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב כִּשׁ"י: י מִי מָנָה עֵפֶר
 יַעֲקֹב וּמִסֶּפֶר אֶת־רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל תָּמַת נַפְשֵׁי
 מוֹת יִשְׂרָאֵל וְתֵהִי אַחֲרֵיתִי כִּמְהוֹ כִּשׁ"י: יא וַיֹּאמֶר
 בִּלְק אֶל־בְּלַעַם מָה עָשִׂיתָ לִּי לְקֹב אִיבִי
 לְקַח־תִּיד וְהֵנָּה בִּרְכַת בְּרַךְ: יב וַיַּעַן וַיֹּאמֶר

ו ונטל מתלה ואמר מן ארם
 דברני בלק מלכא דמואב מטורי
 מדינחא איתא לוט לי יעקב
 ואיתא תרף לי ישראל: ח מא
 אלוטה דלא לטיה אל ומא
 אתרכה דלא תרכה יי: ט ארי
 מריש טורינא חזיתה ומרמתא
 סכיתה הא עמא בלחודיהון
 עתידין דיתסגון עלמא ובעממא
 לא יתדגון גמירא: י מן ייכול
 לממני דעדקיא דבית יעקב
 דאמיר עליהון יסגון פעפרא
 דארעא או חדא מארבע משריתא
 דישראל תמות נפשי מותא
 דקשיטויהי ויהי סופי כותהון:
 יא ואמר בלק לבלעם מה עבדת לי למילט סנאי דברתיך והא ברקא מברכת להון: יב ואתב ואמר הלא

רש"י

בראשיתם ובתחלת שרשיהם ואני רואה אותם
 מיסדים וחזקים פצורים וגבעות הללו, על-ידי
 אבות ואמהות: הן-עם לבדד ישפן. הוא אשר זכו
 לו אבותיו - לשפן בַּדָּד, כַּתְּרַגוּמוֹ: ובגוים לא
 יתחשב. כַּתְּרַגוּמוֹ: לא יהיו נעשין כְּלָה עם שאר
 האמות עובדי גילולים, שְׁנַאֲמַר (ירמיה ל): "כי
 אעשה כְּלָה בְּכָל הַגּוֹיִם וְגוֹ'" - אינן נמנין עם
 השאר. דָּבָר אַחֵר: כְּשֶׁהֵן שִׁמְחִין אֵין אָמָה שִׁמְחָה
 עִמָּהֶם, שְׁנַאֲמַר (דברים לב): "ה' בַּדָּד יִנְחֵנִי".
 וכְּשֶׁהָאֲמוֹת עוֹבְדֵי גִילוּלִים בְּטוֹבָה, הֵם אוֹכְלִין עִם
 כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְאֵין עוֹלָה לָהֶם מִן הַחֲשָׁבוֹן, וְזֶהוּ
 "ובגוים לא יתחשב": (י) מִי מָנָה עֵפֶר יַעֲקֹב
 וְגוֹ'. כַּתְּרַגוּמוֹ: דַּעְדָּקִיא דְּבֵית יַעֲקֹב וְכוּ' מֵאַרְבַּע
 מִשְׁרֵיתָא, אַרְבַּע דְּגָלִים. דָּבָר אַחֵר: עֵפֶר
 יַעֲקֹב - אֵין חֲשָׁבוֹן בְּמַצּוֹת שֶׁהֵם מְקַיְמִין בְּעֵפֶר
 (דברים כב): "לא תחרוש בשור ובחמור", (ויקרא
 יט): "לא תזרע פְּלֵאִים", אֶפֶר פָּרָה וְעֵפֶר סוּטָה
 וכיוצא בהם: וּמִסֶּפֶר אֶת־רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל,
 רביעותיהן, זרע היוצא מן התשמיש שלהם: תמות

(שם לה): ואעל פֶּר וְאֵיל בְּמִזְבַּח. וְאַבְרָהָם לֹא
 העלה אֵלָא אֵיל אַחַד: (ז) אֲרַה־לִּי יַעֲקֹב וּלְכֹה
 זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל. בְּשָׁנֵי שְׁמוֹתֵיהֶם אָמַר לוֹ
 לְקַלְלֵם - שָׁמָּא אַחַד מֵהֶם אֵינוֹ מְבַהֵק: (ח) מָה
 אֶקֶב לֹא קִבָּה אֵל. (במ"ו) כְּשֶׁהָיוּ רְאוּיִים לְהִתְקַלֵּל
 לֹא נִתְקַלְלוּ, כְּשֶׁהִזְכִּיר אַבְיָהֶם אֶת עוֹנָם: "כי באפם
 הרגו איש", לֹא קָלַל אֵלָא אֶפֶס, שְׁנַאֲמַר (בראשית
 מט): "ארור אֶפֶס". כְּשֶׁנִּכְנַס אַבְיָהֶם בְּמִרְמָה אֶצֶל
 אָבִיו הִזָּה רְאוּי לְהִתְקַלֵּל, מָה נֶאֱמַר שָׁם? (שם כז):
 "גַּם־בְּרוּךְ יִהְיֶה". בְּמִבְרָכִים נֶאֱמַר (דברים כז):
 "אלה יַעֲמְדוּ לְבְרַךְ אֶת־הָעָם". בְּמִקְלָלִים לֹא נֶאֱמַר
 "וְאֵלֶּה יַעֲמְדוּ לְקַלֵּל אֶת הָעָם", אֵלָא (שם) "וְאֵלֶּה
 יַעֲמְדוּ עַל הַקְּלָלָה" - לֹא רָצָה לְהִזְכִּיר עֲלֵיהֶם שֵׁם
 קְלָלָה: לֹא זַעַם ה'. (ברכות ו) אֲנִי אֵין פָּחִי אֵלָא
 שְׂאֵנִי יוֹדַע לְכוּן הַשְּׁעָה שֶׁהַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא כּוֹעֵס
 בָּהּ, וְהוּא לֹא כְּעַס כָּל הַיָּמִים הִלְלוּ שְׁבָאתִי אֲלֵיךְ.
 וְזֶהוּ שְׁנַאֲמַר (מיכה ו): "עַמִּי זָכַר־נָא מֵה־יַעֲזֵן וְגוֹ'
 וּמָה־עָנָה אוֹתוֹ בְּלַעַם וְגוֹ' לְמַעַן דַּעַת צְדָקוֹת ה'":
 (ט) כִּי־מֵרֹאשׁ צָרִים אֲרָאֵנוּ. אֲנִי מִסְתַּפֵּל

הלא את אשר ישים יהוה בפי אתו אשמר
 לדבר: חמישי יג ויאמר אליו בלק לד-נא אתי
 אל-מקום אחר אשר תראנו משם אפם
 קצוהו תראה וכלו לא תראה וקבנו-לי
 משם כס"י: יד ויקחהו שדה צפים אל-ראש
 הפסגה ויבן שבעה מזבחת ויעל פר ואיל
 במזבח כס"י: טו ויאמר אל-בלק התיצב כה
 על-עלתך ואנכי אקרה כה כס"י: טז ויקר יהוה
 אל-בלעם וישם דבר בפיו ויאמר שוב
 אל-בלק וכה תדבר כס"י: יז ויבא אליו והנו
 נצב על-עלתו ושרי מואב אתו ויאמר לו
 בלק מה-דבר יהוה כס"י: יח וישא משלו ויאמר
 קום בלק ושמע האזנה עדי בנו צפר כס"י:
 יט לא איש אל ויכזב וכן-אדם ויתנחם ההוא

ית דישוי יי בפומי יתה אטר
 למללא: יג ואמר לה בלק איתא
 כען עמי לאתר אחר דתחזנה
 מתמן לחוד קצתה תחזי וכלה
 לא תחזי ותלוטה לי מתמן:
 יד ודברה לחקל סכותא לריש
 רמתא ובנא שבועא מדבחין ואסק
 תור ודבר על כל מדבחא:
 טו ואמר לבלק אתעתד הכא על
 עלתך ובנא אתמטי עד כא:
 טז וערע מימר מן קדם יי
 לבלעם ושוי פתגמא בפומה
 ואמר טוב לות בלק וכדין תמלל:
 יז ואתא לותה והוא מעתד על
 עלתה ורכבי מואב עמה ואמר
 לה בלק מא מליל יי: יח ונטל
 מתלה ואמר קום בלק ושמע
 אצית למימרי בר צפר: יט לא
 כמלי בני אנשא מימר אלהא בני
 אנשא אמרין ומכדבין ואף לא
 פעובדי בני בשרא די אנון גזרין

רש"י

נפשי מות ישרים. שבהם: (יג) וקבנו-לי. לשון
 צווי: קללהו לי: (יד) שדה צפים. מקום גבה
 היה, ששם הצופה עומד לשמר אם בא חיל על
 העיר: ראש הפסגה. בלעם לא היה קוסם כבלק;
 ראה בלק שעתידה פרצה להפרץ בישראל משם,
 ששם מת משה. פסבור ששם תחול עליהם
 הקללה, וזו היא הפרצה שאני רואה: (טו) אקרה
 כה. מאת הקדוש-ברוך-הוא: אקרה. לשון
 אתפעל: (טז) וישם דבר בפיו. ומה היא השימה
 הזאת? ומה חסר המקרא באמרו: "שוב אל-בלק
 וכה תדבר"? אלא פשה שומע שאינו נרשה
 לקלל, אמר: מה אני חוזר אצל בלק לצערו?
 (סנהדרין ק"ה) ונתן לו הקדוש-ברוך-הוא רסן וחפה
 בפיו, באדם הפוקס בהמה בחפה להוליקה אל

אשר ירצה, אמר לו: על כרחך תשוב אל בלק:
 (יז) ושרי מואב אתו. ולמעלה הוא אומר:
 "וכל-שרי מואב"? פיון שראו שאין בו תקנה הלכו
 להם מקצתם ולא נשארו אלא מקצתם: מה-דבר
 ה'. (כמ"ר) לשון צחוק הוא זה, כלומר: אינך
 ברשותך: (יח) קום בלק. פיון שראהו מצחק בו,
 נתפנו לצערו: עמד על רגליך, אינך רשאי לישוב,
 ואני שלוח אליך בשליחותו של מקום: בנו צפר.
 לשון מקרא הוא זה, כמו (תהלים קד): "חיתו
 זער", (בראשית א): "וחיתו-ארץ", (תהלים קיד):
 "למעניו מים": (יט) לא איש אל וגו'. כבר
 נשבע להם להביאם ולהורישם ארץ שבעה אמות,
 ואתה סבור להמיתם במדבר?: ההוא אמר וגו'.
 בלשון תמה, ותרגומו: "ותיבין ומתמלכין" -

אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה כס"י: כ הנה
 ברך לקחתי וברך ולא אשיבנה כס"י: כא לא
 הבית און ביעקב ולא ראה עמל בישראל
 יהוה אלהיו עמו ותרועת מלך בו כס"י: כב אל
 מוציאם ממצרים כתועפת ראם לו כס"י: כג כי
 לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל כעת
 יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל כס"י:
 כד הן-עם כלביא יקום וכארי ותנשא לא

קסמיא רען ברבות בית ישראל כעדן יתאמר ליעקב ולישראל מה עבד אלהא: כד הא עמא פליתא שרי

רש"י

למעבד ותיבין ומתמלכין דהוא
 אמר ועבד וכל מימרה מתקים:
 כ הא ברבן קבלית ואברכנה
 לישראל ולא אתב ברבתי מנה:
 כא אסתפלית לית פלחי גלולין
 בדבית יעקב ואף לא עבדי לאות
 שקר בישראל מימרא די
 אלהון בסעדהון ושכינת
 מלכהון ביניהון: כב אלה
 דאפקנון ממצרים תקפא ורומא
 דילה: כג ארי לא נחשיא צבן
 דייטב לדבית יעקב ואף לא
 קסמיא רען ברבות בית ישראל כעדן יתאמר ליעקב ולישראל מה עבד אלהא: כד הא עמא פליתא שרי

חוזרים ונמלכין לחזר בהם: (כ) הנה ברך
 לקחתי. אתה שואלני "מה-דבר ה'?" קבלתי מננו
 לברך אותם. (ס"א: "ברך" כמו "לברך"): וברך
 ולא אשיבנה. הוא ברך אותם ואני לא אשיב את
 ברכתו: וברך. כמו וברך, וכן הוא גזרת ר"ש,
 כמו (תהלים עד): "אויב חרף", כמו חרף, וכן (שם
 י): "ובוצע ברך", המהלל ומברך את הגוזל
 ואומר: אל תירא פי לא תענש שלום יהיה
 לך - מרגיז הוא להקדוש-ברוך-הוא. ואין לומר
 ברך שם דבר, שאם כן היה נקוד בפתח קטן (ר"ל:
 סגול תחת הרי"ש) וטעמו למעלה, אבל לפי שהוא
 פעל, הוא נקוד קמץ קטן (צירי) וטעמו למטה:
 (כא) לא-הביט און ביעקב וגו'. כתרגומו. דבר
 אחר: אחרי פשוטו הוא נדרש מדרש נאה: לא
 הביט. הקדוש-ברוך-הוא און שביעקב, שפשהן
 עוברין על דבריו אינו מדקדק אחריהם להתבונן
 באוניות שלהם ובעמלן, שהן עוברים על דתו:
 עמל. לשון עברה, כמו (שם ז): "הרה עמל", (שם
 י): "כי אתה עמל וכעס תביט", לפי שהעברה היא
 עמל לפני המקום: ה' אלהיו עמו. אפלו מכעיסין
 וממרים לפניו, אינו זז מתוכן: ותרועת מלך בו.
 לשון חבה ורעות, כמו (שמואל ב טו): "רעה דוד"
 אוהב דוד (שופטים טו): "וינתנה למרעהו". וכן
 תרגם אונקלוס: ושכינת מלכהון ביניהון:

(כב) אל מוציאם ממצרים. אתה אמרת: "הנה
 עם יצא ממצרים", לא יצא מעצמו, אלא האלהים
 הוציאם: כתועפת ראם לו. כתקף רום וגבה שלו.
 וכן (איוב כב): "וכסף תועפות" - לשון מעוז המה.
 ואומר אני שהוא לשון (בראשית א): "ועוף יעופף",
 המעופף ברום וגבה, ותקף רב הוא זה: תועפת
 ראם. עפיפת גבה. דבר אחר: תועפת ראם. תקף
 ראמים. ואמרו רבותינו: (גיטין סח) אלו השדים:
 (כג) פי לא-נחש ביעקב. כי ראויים הם לברכה,
 שאין בהם מנחשים וקוסמים: כעת יאמר ליעקב
 וגו'. עוד עתיד להיות עת כעת הזאת. אשר תגלה
 חבתן לעין כל, שהן יושבין לפניו ולומדים תורה
 מפיו ומחיצתן לפניו ממלאכי השרת, והם ישאלו
 להם: מה פעל אל, וזהו שנאמר (ישעיה ל): "יהיו
 עיניך ראות את-מוריך". דבר אחר: יאמר
 ליעקב - אינו לשון עתיד, אלא לשון הנה: אינן
 צריכים למנחש וקוסם, כי בכל עת שצריך להאמר
 ליעקב ולישראל מה פעל הקדוש-ברוך-הוא ומה
 גזרותיו בפרום, אינן מנחשים וקוסמים, אלא
 נאמר להם על פי נביאיהם מה היא גזרת המקום
 או אורים ותמים מגידים להם. ואונקלוס לא תרגם
 כן: (כד) הן-עם כלביא יקום וגו'. כשהן
 עומדין משניתם שחרית, הן מתגברים כלביא
 וכארי לחטף את המצוות: ללבש ציצית, לקרא את

יִשְׁכַּב עַד-יֹאכַל טֹרֵף וְדַם-חֲלָלִים יִשְׁתֶּה כס"י:
 כה וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל-בַּלְעָם גַּם-קָב לֹא תִקְבְּנוּ
 גַּם-בָּרֶךְ לֹא תִבְרַכְנוּ כס"י: כו וַיַּעַן בַּלְעָם וַיֹּאמֶר
 אֶל-בָּלָק הֲלֹא דִבַּרְתִּי אֵלֶיךָ לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר-
 יִדְבַר יְהוָה אֵתוֹ אֶעֱשֶׂה: ששי כז וַיֹּאמֶר בָּלָק
 אֶל-בַּלְעָם לְכֵה-נָא אֶקְחֶךָ אֶל-מְקוֹם אַחֵר
 אוּלַי יִישַׁר בְּעֵינַי הָאֱלֹהִים וְקִבַּתוּ לִי
 מִשָּׁם כס"י: כח וַיִּקַּח בָּלָק אֶת-בַּלְעָם רֹאשׁ
 הַפְּעוֹר הַנְּשֻׁקָף עַל-פְּנֵי הַיְשִׁימוֹן כס"י: כט וַיֹּאמֶר
 בַּלְעָם אֶל-בָּלָק בְּנֵה-לִי בֹזֵה שְׂבַעַה מִזְבַּחַת
 וְהִכֵּן לִי בֹזֵה שְׂבַעַה פָּרִים וְשְׂבַעַה אֵילִם:
 ל וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר אָמַר בַּלְעָם וַיַּעַל פָּר וְאֵיל
 בַּמִּזְבֵּחַ: כד א וַיֵּרָא בַלְעָם כִּי טוֹב בְּעֵינַי
 יְהוָה לְבָרֵךְ אֶת-יִשְׂרָאֵל וְלֹא-הִלֵּךְ בְּפַעַם-
 בְּפַעַם לְקַרְאֵת נְחָשִׁים וַיֵּשֶׁת אֶל-הַמַּדְבָּר

וכאריא יתנשל לא ישרי בארעה
 עד דיקטול קטול ונכסי עממיא
 יירת: כה ואמר בלק לבלעם אף
 מילט לא תלוטנון אף ברקא לא
 תברכנון: כו ואתב בלעם ואמר
 לבלק הלא מללית עמך למימר
 כל די ימלל יי יתה אעבד:
 כז ואמר בלק לבלעם איתא כען
 אדברנך לאתר אחרן מאים יהי
 רעוא מן קדם יי ותלוטה לי
 מתמן: כח ודבר בלק ית בלעם
 ריש רמתא דמסתפיא על אפי
 בית ישימון: כט ואמר בלעם
 לבלק בנה לי הכא שבועא
 מדבחין ואתקין לי הכא שבועא
 תורין ושבעא דכרין: ל ועבד
 בלק כמא די אמר בלעם ואסק
 תור ודבר על כל מדבחה:
 א וחזא בלעם ארי תקין קדם יי
 לברקא ית ישראל ולא הלך בזמן
 בזמן אלהן לקדמות נחשיא ושוי

רש"י

בתולה": (כז) וקבתו לי. אין זה לשון צווי וכמו
 "וקבנו", אלא לשון עתיד: אוּלַי יִישַׁר בְּעֵינַי
 ותקבנו לי משם, מלדיר"ש בלעז (דוא זאלסט
 שעלטען): (כח) ראש הפעור. קוסם גדול היה
 בלק וראה שהן עתידין ללקות על-ידי פעור ולא
 היה יודע במה. אמר: שמה הקללה תחול עליהם
 משם? וכן כל החוזים בפוככים - רואים ואין
 יודעים מה רואים: (א) וירא בלעם פי טוב וגו'.
 אמר: איני צריך לבדק עוד בהקדוש-ברוך-הוא, כי
 לא יחפץ לקללם: ולא-הלך בפעם-בפעם. כאשר
 עשה שתי פעמים: לקראת נחשים. לנחש אוּלַי
 יקרה ה' לקראתו כרצונו. אמר: רוצה ולא רוצה
 לקללם, אזכיר עוונותיהם והקללה על הזכרת

שמע ולהניח תפלין: לא ישכב. בלילה על מטתו
 עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטרפו.
 כיצד? קורא את שמע על מטתו ומפקיד רוחו ביד
 המקום. בא מחנה וגיס להזיקם - הקדוש-ברוך-
 הוא שומרם ונלחם מלחמותיהם ומפילם חללים.
 דבר אחר: הן-עם פלביא יקום וגו', פתרגומו:
 ודם-חללים ישתה. (במ"ר) נתנבא שאין משה מת
 עד שיפיל מלכי מדן חללים ויהרג הוא עמהם,
 שנאמר (יהושע יג): "ואת-בלעם בן-בעור הקוסם
 הרגו בני-ישראל בחרב אל-חלליהם": (כה) גם-
 קב לא תקבנו. "גם" ראשון מוסף על "גם" השני
 "גם" שני על "גם" ראשון. וכן (מ"א ג): "גם-לי
 גם-לך לא יהיה", וכן (דברים לב): "גם בחרו גם

פָּנֵינוּ כְּשִׁי: ב וַיִּשָּׂא בַלְעָם אֶת־עֵינָיו וַיִּרְא אֶת־
 יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטָיו וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ
 אֱלֹהִים כְּשִׁי: ג וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִם בַּלְעָם
 בָּנוּ בְעֵר וַנָּאִם הַגִּבֹּר שְׂתֵם הָעֵינַן כְּשִׁי: ד נָאִם
 שְׁמַע אֲמַרְיֵאל אֲשֶׁר מַחֲזֶה שְׂדֵי יַחֲזֶה נִפְל
 וּגְלוֹי עֵינַיִם כְּשִׁי: ה מַה־טָּבוּ אֶהְלִיף יַעֲקֹב
 מִשְׁכַּנְתִּיף יִשְׂרָאֵל כְּשִׁי: ו בְּנַחֲלִים נִפְּיוּ בְּגִנַּת
 עָלֵי נַהַר כְּאֶהְלִים נִטַּע יְהוָה כְּאַרְזִים עָלֵי־

למדברא אפוהי: ב וזקף בלעם
 ית ענוהי ויחזא ית ישראל שכן
 לשבטוהי ושרת עלוהי רוח
 נבואה מן קדם יי: ג ונטל מתלה
 ואמר אמר בלעם ברה בעור
 ואמר גברא דשפיר חזי: ד אמר
 דשמע מימר מן קדם אל ויחזו מן
 קדם שדי חזי שכיב ומתגלי לה:
 ה מא טבא ארעף יעקב בית
 מישריף ישראל: ו בנחלין
 דמדברין כגנת שקיא דעל פרת
 כבוסמיא דנציב יי כארזין

רש"י

(ד) נפל וגלוי עינים. פשוטו כתרגומו, שאין
 נראה עליו אלא בלילה כשהוא שוכב. ומדרשו:
 כשהיה נגלה עליו לא היה בו פח לעמד על רגליו,
 ונפל על פניו, לפי שהיה ערל ומאוס להיות נגלה
 עליו בקומה זקופה לפניו: (ה) מה־טבו אהליף.
 על שראה פתחיהם שאינן מכנינין זה מול זה:
 משכנתיה. חניותיה כתרגומו. דבר אחר: מה־טבו
 אהליף, מה טבו - אהל שילה ובית עולמים
 בישובן, שמקריבין בהן קרבנות לכפר עליכם:
 משכנתיה ישראל. אף כשהן חרבין, לפי שהן
 משכון עליהם וחרבנן כפרה על הנפשות, שנאמר
 (איכה ד): "כלה ה' את־חמתו", ובמה כלה?
 "ויצת־אש בציון": (ו) בנחלים נטיו. שנארכו
 ונמשכו לנטות למרחוק. אמרו רבותינו: מברכותיו
 של אותו רשע אנו למדים מה היה בלבו לקללם
 כשאמר להשית אל המדבר פניו, וכשהפך המקום
 את פיו, ברכם מעין אותם קללות שבקש לומר כו'
 כדאיתא ב"חלק" (סנהדרין קה): כַּאֲהֵלִים.
 כתרגומו: לשון (תהלים מה): "מר וְאֶהְלוֹת": נטע
 ה'. בגן עדן. לשון אחר: כַּאֲהֵלִים נטע
 ה' - פשמים המתוחזין כאהל, שנאמר (ישעיה מ):
 "וימתחם כאהל לשבת". ולשון זה אינו דאם־כן
 היה לו לנקד "כאהלים" הא' בחולם: נטע ה'.

עונותיהם תחול: וישת אל־המדבר פניו.
 כתרגומו: (ב) וישא בלעם את־עיניו. בקש
 להכניס בהם עין רעה, והרי יש לה ג' מדותיו: עין
 רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה האמורים למעלה
 (אבות פ"ה): שכן לשבטיו. ראה כל שבט ושבט
 שוכן לעצמו ואינן מערבין, ראה שאין פתחיהם
 מכנינין זה כנגד זה, שלא יציץ לתוף אהל חברו:
 ותהי עליו רוח אלהים. עלה בלבו שלא יקללם:
 (ג) בנו בער. כמו (תהילים קיד): "למעניו מים".
 ומדרש אגדה: (סנהדרין ק"ה) שניהם היו גדולים
 מאבותיהם; בלק בנו צפור - אביו בנו הוא
 במלכות, ובלעם גדול מאביו בנביאות - מנה בן
 פרס היה: שתם העין. עינו נקורה ומוצאת לחוץ
 וחור שלה נראה פתוח, ולשון משנה הוא, כדי
 שישתם ויסתם ויגב. (ע"ז ט). ורבותינו אמרו: לפי
 שאמר: ומספר את רבע ישראל, שהקדוש־ברוך־
 הוא יושב ומונה רביעותיהן של ישראל מתי תבוא
 טפה שנולד הצדיק ממנה. אמר בלבו: מי שהוא
 קדוש ומשרתיו קדושים יסתכל בדברים הללו?
 ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם (נדה לא). ויש
 מפרשים: "שתם העין" - פתוח העין, כמו שתרגם
 אונקלוס, ועל שאמר "שתם העין" ולא אמר
 "שתם העינים", למדנו שסומא באחת מעיניו היה:

מִים כִּסִּי: ז יז-לִמֹּם מִדְּלִיּוֹ וְזָרְעוּ בְּמִים רַבִּים
 וְיָרֵם מֵאֲגַג מְלָכֹו וְתַנְשֵׂא מְלַכְתּוֹ כִּסִּי: ח אַל
 מוֹצִיאֹו מִמְּצָרִים כְּתוֹעַפֶּת רֵאִם לוֹ יֹאכֵל גּוֹיִם
 צָרִיו וְעַצְמַתֵיהֶם יִגְרֵם וְחֻצְיוֹ יִמְחֹץ כִּסִּי: ט כָּרַע
 שָׁכַב כְּאֵרִי וּכְלָבִיא מִי יִקְיַמְנוּ מִבְּרִכְיָךְ בְּרוּךְ
 וְאַרְרִיךְ אַרְוֹר כִּסִּי: י וַיַּחֲרֵאֲךָ בָּלֶק אֶל-בַּלְעָם
 וַיִּסְפַּק אֶת-כַּפָּיו וַיֹּאמֶר בָּלֶק אֶל-בַּלְעָם לָקַב
 אִיבִי קָרְאתִיךָ וְהִנֵּה בִּרְכַת בְּרוּךְ זֶה שְׁלֹשׁ
 פְּעָמִים כִּסִּי: יא וְעַתָּה בְּרַח-לֶךָ אֶל-מְקוֹמְךָ
 אֲמַרְתִּי כִּפְדֹּ אֶכְפַּדְךָ וְהִנֵּה מִנְעַךְ יְהוָה
 מִכְּבוֹד: יב וַיֹּאמֶר בַּלְעָם אֶל-בָּלֶק הֲלֹא גַם
 אֶל-מְלֹאכֵיךָ אֲשֶׁר-שָׁלַחְתָּ אֵלַי דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר:
 יג אִם-יִתֶּן-לִי בָּלֶק מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא
 אוֹכֵל לְעֵבֶר אֶת-פִּי יְהוָה לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ

דְּנֻצִיבִין עַל מִיָּא: ז יִסְגִי מְלָכָא
 דִּיתְרַבָּא מְבִנְוֵהי וַיִּשְׁלוּט בְּעַמְמִין
 סְגִיאִין וַיִּתְקוּף מֵאֲגַג מְלָכָא
 וְתַתְנַטֵּל מְלַכְתָּהּ: ח אֱלֹהֵא
 דְּאִפְקִינוּן מִמְּצָרִים תְּקַפָּא וְרוּמָא
 דִּילָהּ יִכְלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְכִסֵּי
 עַמְמִיָּא סְנַאִיְהוּן וּבְכַזֵּת מְלַפִּיְהוּן
 יִתְפַּקְוּן וְאַרְעֵתְהוּן יַחֲסִנוּן:
 ט יְנוּחַ יִשְׂרֵי בְתַקְוָךָ כְּאֲרִיא
 וּכְלִיתָא לִית דִּיקְיַמְנָה בְּרִיכְךָ יְהוּן
 בְּרִיכִין וְלִיטִיךָ יְהוּן לִיטִין:
 י וְתַקְוָךָ רְגִזָּא דְבָלֶק בְּבַלְעָם
 וַשְׁקִפְנִין לִידוּהֵי וַאֲמַר בָּלֶק
 לְבַלְעָם לְמִילַט סְנַאי קָרִיתְךָ וְהֵא
 בְּרַכָּא מְבִרְכַת לְהוּן דְּנִן תַּלַּת
 זְמַנִּין: יא וּכְעַן זִיל לֶךָ לְאַתְרָךָ
 אֲמַרְתִּי יִקְרָא אֶיְקָרְנָךָ וְהֵא מִנְעַךָ
 יב מִן יִקְר: יב וַאֲמַר בַּלְעָם לְבָלֶק
 הֲלֹא אֲךָ לְאַזְגִּדִּיךָ דִּי שְׁלַחְתָּ לְוֹתִי
 מְלַלִּית לְמִימְר: יג אִם יִתֶּן לִי
 בָּלֶק מְלֵי בֵיתָה כֶּסֶף וְזָהָב לִית לִי

רש"י

בשנינו מסביב והמח שבפנים ומעמיד העצם על
 ערמימותו: וְחֻצְיוֹ יִמְחֹץ. אונקלוס תרגם: חֻצְיוֹ
 שֶׁל צָרִים, חֲלָקָה שֶׁלָּהֶם כְּמוֹ בְּעֵלֵי חֻצִים, מְרִי
 פְּלוּגָתָא. (ס"א לְשׁוֹן חֲלָקָה וְחֻצְיָה) וְכֵן יִמְחֹץ לְשׁוֹן
 (שופטים ה): "וּמְחַצֵּה וְחֲלָפָה רְקַתוֹ". שִׁיחֻצוֹ אֶת
 אֲרָצָם. וַיֵּשׁ לְפָתַח לְשׁוֹן חֻצִים מִמֶּשׁ - חֻצְיוֹ שֶׁל
 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יִמְחֹץ בְּדָמָם שֶׁל צָרִים, יִטְבֵּל
 וַיִּצְטַבַּע בְּדָמָם, כְּמוֹ (תהלים סח): "לְמַעַן תִּמְחֹץ
 רְגֵלְךָ בְּדָם" וְאֵינוֹ זֶה מִלְשׁוֹן מִכָּה, כְּמוֹ: "מְחַצְתִּי",
 שֶׁהַצְּבוּעַ בְּדָם נִרְאֶה כְּאִלוֹ מְחֹץ וְנוֹגַע: (ט) כָּרַע
 שָׁכַב כְּאֵרִי. כְּתַרְגוּמוֹ: יִתְיָשְׁבוּ בְּאֲרָצָם בְּכַח
 וּבְגִבּוּרָה: (י) וַיִּסְפַּק. הִפָּה זֶה עַל זֶה: (יג) לְעֵבֶר
 אֶת-פִּי ה'. כָּאֵן לֹא נֹאמַר "אֱלֹהֵי" כְּמוֹ שֶׁאָמַר

לְשׁוֹן "נְטִיעָה" מְצִינוּ בְּאֵהֲלִים, שֶׁנֹּאמַר (דניאל יא):
 "וַיִּטַּע אֱהֲלֵי אֶפְדֹנוֹ": (ז) מִדְּלִיּוֹ. מִבְּאֲרוֹתָיו.
 וּפְרוּשׁוֹ כְּתַרְגוּמוֹ: וְזָרְעוּ בְּמִים רַבִּים. לְשׁוֹן
 הַצְּלָחָה הוּא זֶה - וְזָרְעוּ כְּזָרַע הַזָּרוּעַ עַל פְּנֵי הַמַּיִם:
 וְיָרֵם מֵאֲגַג מְלָכֹו. מְלָךְ רֵאשׁוֹן שֶׁלָּהֶם יִכְבֹּשׂ אֶת
 אֲגַג מְלָךְ עַמְלָק: וְתַנְשֵׂא מְלַכְתּוֹ. שֶׁל יַעֲקֹב יוֹתֵר
 וַיּוֹתֵר, שְׂבִיבָא אַחֲרָיו דָּוִד וּשְׁלֹמֹה: (ח) אֵל מוֹצִיאֹו
 מִמְּצָרִים. מִי גִזְרֵם לָהֶם הַגְּדֻלָּה הַזֹּאת? אֵל
 הַמוֹצִיאִים מִמְּצָרִים כְּתַקְוָךָ וְרוּם שְׁלוֹ יֹאכֵל אֶת
 הַגּוֹיִים שֶׁהֵם צָרִיו: וְעַצְמַתֵיהֶם. שֶׁל צָרִים: יִגְרֵם.
 מְנַחֵם פֶּתַח בּוֹ לְשׁוֹן שְׂבִירָה, וְכֵן (צפניה ג): "לֹא
 גְּרַמוּ לְבַקֵּר", וְכֵן (יחזקאל כג): "וְאֶת-חֲרֻשְׂיָהּ
 תִּגְרַמִּי". וְאֵנִי אוֹמֵר לְשׁוֹן עֵצָם הוּא, שֶׁמְגַרֵר הַבְּשָׂר

רעה מלבי אשר ידבר יהוה אתו אדבר כס"י:
 שביעי יד ועתה הנני הולך לעמי לכה איעצך
 אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית
 הימים כס"י: טו וישא משלו ויאמר נאם בלעם
 בנו בער ונאם הגבר שתם העין: טז נאם
 שמע אמריאל וידע דעת עליון מחזה שדי
 יחזה נפל וגלוי עינים כס"י: יז אראנו ולא עתה
 אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב וקם
 שבט מישראל ומחץ פאתי מואב וקרקר
 כל בני שתי כס"י: יח והיה אדום ירשה והיה
 ירשה שעיר איביו וישאל עשה חיל כס"י:
 יט וירד מיעקב והאביד שריד מעיר כס"י:
 כ וירא את עמלק וישא משלו ויאמר ראשית

רשו למעבר על גזרת מימרא דיי
 למעבר טבתא או בישתא
 מרעותי דימלל יי יתה אמלל:
 יד וכען הא אנא אזל לעמי
 איתא אמלפינך מא דמעבר
 ואחוי לך מא דמעבר עמא הדין
 לעמך בסוף יומיא: טו ונטל
 מתלה ואמר אמר בלעם ברה
 בעור ואמר גברא דשפיר חזי:
 טז אמר דשמע מימר מן קדם
 אל וידע מדע מן קדם עלאה חזו
 מן קדם שדי חזי שכיב ומתגלי
 לה: יז חזיתה ולא כען סכיתה
 ולא איתוהי קריב כד יקום מלפא
 מיעקב ויתרבא משיחא מישראל
 ויקטול רכבי מואב וישלוט
 בכל בני אנשא: יח ויהי אדום
 ירפא ויהי ירפא שעיר לבעלי
 דכבוהי וישאל יצלח בנכסין:
 יט ויחזות חד מדבית יעקב ויודד

משזב מקרית עממיא: כ ויחזא ית עמלקאה ונטל מתלה ואמר ריש קרביא דישראל הוה עמלקאה וסופה

רש"י

עובר כחץ. ובלעז די שטיני"ט, כלומר, יקום מזל:
 וקם שבט. מלך רודה ומושל: ומחץ פאתי מואב.
 זה דוד שנאמר בו (שמואל ב ח): "השכב אותם
 ארצה וימדד שני חבלים להמית וגו'": וקרקר.
 לשון קורה, כמו (מ"ב יט) "אני קרתי", (ישעיה נא)
 "ומקבת בור גקרתם", (משלי ל): "יקרוה עורכי
 נחל". פוריי"ר בלעז: כל בני שתי. כל האמות,
 שכלם יצאו מן שת בנו של אדם הראשון:
 (יח) והיה ירשה שעיר איביו. לאויביו ישראל:
 (יט) וירד מיעקב. ועוד יהיה מושל אחר
 מיעקב: והאביד שריד מעיר. מעיר החשובה של
 אדום והיא רומי. ועל מלך המשיח אומר פן,
 שנאמר בו (תהילים עב): "וירד מים עד ים",
 (עובדיה): "ולא יהיה שריד לבית עשו": (כ) וירא
 את עמלק. נסתכל בפרענותו של עמלק: ראשית
 גוים עמלק. הוא קדם את כלם להלחם בישראל

בראשונה, לפי שידע שנבאש בהקדוש ברוך הוא
 ונטרד: (יד) הולך לעמי. מעתה הריני כשאר
 עמי, שנסתלק הקדוש ברוך הוא מעלי: לכה
 איעצך. מה לך לעשות. ומה היא העצה? אלהיהם
 של אלו שונא זמה הוא כו', כדאיתא ב"חלק"
 (סנהדרין קה). תדע שבלעם השיא עצה זו להכשילם
 בזמה, שהרי נאמר (במדבר לא): "הן הנה היו לבני
 ישראל בדבר בלעם": אשר יעשה העם הזה
 לעמך. מקרא קצר הוא זה: איעצך להכשילם
 ואמר לך מה שהן עתידין להרע למואב באחרית
 הימים ומחץ פאתי מואב. התרגום מפרש קצור
 העברי ויקטול וכו': (טז) וידע דעת עליון.
 (סנהדרין ק"ה ב') לכון השעה שכוּעס בה:
 (יז) אראנו. רואה אני שכחו של יעקב וגדלתו,
 אף לא עתה הוא אלא לאחר זמן: דרך כוכב.
 כתרגומו לשון (איכה ב): "דרך קשתו"; שהכוכב

גוים עַמְלֶק וְאַחֲרֵיתוֹ עַדֵי אַבְדִּי כַסִּי: כא וַיֵּרָא
 אֶת־הַקִּינִי וַיֵּשָׂא מְשָלוֹ וַיֹּאמֶר אֵיתָן מֹשֶׁבֶךְ
 וְשִׁים בַּסֵּלַע קִנְיָ כַסִּי: כב כִּי אִם־יִהְיֶה לְבַעַר
 קִין עַד־מָה אֲשׁוּר תִּשְׁבֶּךְ כַסִּי: כג וַיֵּשָׂא מְשָלוֹ
 וַיֹּאמֶר אֹי מִי יִחִיהַ מִשְׁמוֹ אֵל כַסִּי: כד וְצִים
 מִיַּד כְּתִים וְעֲנוּ אֲשׁוּר וְעֲנוּ־עֵבֶר וְגַם־הוּא
 עַדֵי אַבְדִּי כַסִּי: כה וַיִּקָּם בַּלְעָם וַיִּלְךְ וַיֵּשֶׁב
 לְמִקְמוֹ וְגַם־בָּלַק הֵלֵךְ לְדַרְכּוֹ: פ כה א וַיֵּשֶׁב
 יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁטִים וַיַּחַל הָעָם לְזַנּוֹת אֶל־בָּנוֹת
 מִזֹּאֵב כַסִּי: ב וַתִּקְרָאן לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן
 וַיֹּאכְל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְאֱלֹהֵיהֶן כַסִּי: ג וַיִּצְמַד
 יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיַּחֲרָאֵף יְהוָה

רש"י

מְשָלוֹ וְגו'. פִּינֵן שֶהַזְכִּיר אֶת שְׂבִיַת אֲשׁוּר, אָמַר:
 אֹי מִי יִחִיֶּה מִשְׁמוֹ אֵל. מִי יְכוּל לְהַחֲיוֹת אֶת
 עֲצָמוֹ מִשְׁוֹמוֹ אֶת אֱלֹהִים, שְׁלֵא יִשִּׁים עָלָיו הַגּוֹזֵר אֶת
 אֱלֹהִים; שְׁיַעֲמַד סִנְחָרִיב וַיִּבְלַבֵּל אֶת כָּל הָאֲמוֹת, וְעוֹד
 יְכוּאוּ צִים מִיַּד כְּתִים - וַיַּעֲבְרוּ כְּתִים שֶהֵן רוֹמִיִּים
 בְּכִיּוֹנוֹת גְּדוּלוֹת עַל אֲשׁוּר: (כד) וְעֲנוּ אֲשׁוּר
 וְעֲנוּ־עֵבֶר. וְעֲנוּ אוֹתָם שְׁבַעֲבָר הַנֶּהָר: וְגַם־הוּא
 עַדֵי אַבְדִּי. וְכֵן פִּירַשׁ (דניאל ז): "עַד דֵּי קִטְלִית
 חִיּוֹתָא וְהוּבַד גְּשָׁמָה": וְצִים. סְפִינוֹת גְּדוּלוֹת,
 כְּדִכְתִּיב (ישעיה לג) "וְצִי אֲדִיר" - תְּרַגְמוֹ יוֹבוֹרְנִי
 רַבְתָּא: (א) בְּשֹׁטִים. כֶּף שְׂמָה: לְזַנּוֹת אֶל־בָּנוֹת
 מִזֹּאֵב. עַל־יַדֵי עֲצַת בַּלְעָם, כְּדֹאִיתָא בְּ"חִלְק":
 (ב) וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְאֱלֹהֵיהֶן. כְּשִׁתְּקַף יִצְרוּ עָלָיו
 וְאוֹמַר לֵה הִשְׁמְעִי לִי, וְהִיא מוֹצִיאָה לוֹ דְמוֹת פְּעוֹר
 מִחִיקָה וְאוֹמְרַת לוֹ: הַשְׁתַּחֲוֶה לָזֶה! (סנהדרין קו א):
 (ג) פְּעוֹר. עַל שֵׁם שְׁפוֹעְרִין לְפָנָיו פִּי הַטְּבַעַת
 וּמוֹצִיאִין רְעִי, וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָתוֹ: וַיַּחֲרָאֵף ה'

וְכֵן תְּרַגְּם אוֹנְקְלוֹס. וְאַחֲרֵיתוֹ לְהַאֲבִד בְּיָדָם,
 שְׁנֹאֲמַר (דברים כה): "תִּמְחָה אֶת־זִכְרֵ עַמְלֶק":
 (כא) וַיֵּרָא אֶת־הַקִּינִי. לְפִי שֶהִזְהָ קִינִי תְּקוּעַ אֲצֵל
 עַמְלֶק, כְּעִנְיָן שְׁנֹאֲמַר (שמואל א טו): "וַיֹּאמֶר שְׂאוּל
 אֶל־הַקִּינִי וְגו'" - הַזְכִּירוּ אַחֵר עַמְלֶק. נִסְתַּפֵּל
 בְּגִדְלָתָם שֶל בְּנֵי יִתְרוֹ, שְׁנֹאֲמַר בְּהֵם (דה"א ב):
 "תִּרְעַתִּים שְׁמַעֲתִים שׁוֹכְתִים": אֵיתָן מֹשֶׁבֶךְ. תְּמַה
 אֲנִי מֵהֵיכָן זְכִיתָ לְכַף? הֲלֹא אִתָּה עָמִי הָיִיתָ בְּעֲצַת
 (שמות א): "הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ" וְעַתָּה נִתְיַשְׁבַּת
 בְּאֵיתָן וּמְעוֹז שֶל יִשְׂרָאֵל: (כב) כִּי אִם־יִהְיֶה
 לְבַעַר קִין וְגו'. אֲשֶׁרִיף שְׁנִתְקַעַת לְתַקְּף זֶה, שְׁאִינִיף
 נִטְרַד עוֹד מִן הָעוֹלָם, כִּי אֵף אִם אִתָּה עֲתִיד לְגְלוֹת
 עִם עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים וְתִהְיֶה לְבַעַר מִמָּקוֹם
 שְׁנִתְיַשְׁבַּת שָׁם, מֵהַ בְּכָף?: עַד־מָה אֲשׁוּר תִּשְׁבֶּךְ.
 עַד הֵיכָן הוּא מְגַלֶּה אוֹתָךְ? שְׂמָא לְחִלַּח וְחִבּוֹר?
 אֵין זֶה טְרוּד מִן הָעוֹלָם אֲלֹא טְלֹטוּל מִמָּקוֹם
 לְמִקְוִם, וְתִשׁוּב עִם שְׂאָר הַגְּלוּיֹת: (כג) וַיֵּשָׂא

בְּיִשְׂרָאֵל כְּשִׁי׃ ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח
 אֶת־כָּל־רֵאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַיהוָה נֶגֶד
 הַשָּׁמַיִם וַיֵּשֶׁב חֲרוֹן אַף־יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל כְּשִׁי׃
 ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־שַׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הֲרִגוּ אִישׁ
 אֶנְשָׁיו הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר כְּשִׁי׃ ו וְהִנֵּה אִישׁ
 מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיִּקְרַב אֶל־אָחִיו אֶת־
 הַמְדִינִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָּל־עֵדֶת בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל וְהָמָּה בָכִים פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד כְּשִׁי׃
 מִפְּטִיר ז וַיֵּרָא פִּינְחָס בֶּן־אֱלֶעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן
 וַיִּקָּם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֶמַח בְּיָדוֹ כְּשִׁי׃ ח וַיָּבֵא
 אַחֵר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקָּפָה וַיִּדְקַר אֶת־
 שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאִשָּׁה אֶל־
 קַבְתָּהּ וְהִעֲצַר הַמַּגִּפָּה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּשִׁי׃

ד ואמר יי למשה דבר ית כל
 רישי עמא ודון וקטול דתיב
 קטול קדם יי לקבל שמשא ויתוב
 תקוף רגזא דיי מישראל:
 ה ואמר משה לדיני ישראל
 קטולו גבר גברוהי דאתחברו
 לבעלא פעור: ו והא גברא מבני
 ישראל אתא וקרב לנת אחוהי ית
 מדיניתא לעיני משה ולעיני כל
 כנשתא דבני ישראל ואנון כן
 פתרע משפן זמנא: ז וחזא
 פינחס בר אלעזר בר אהרן כהנא
 וקם מגו כנשתא ונסיב רמחא
 בידה: ח ועל פתר גברא בר
 ישראל לקבתא ובזע ית פרויהון
 ית גברא בר ישראל וית אתתא
 למעשה ואתפלי מותנא מעל בני
 ישראל: ט והוון דמיתו כמותנא
 עשרין וארבעא אלפין: פ פ פ

ט ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף: פפפ ק"ד פסוקים מנ"ח סימן.

רש"י

משה, זו אסורה או מתרת? אם תאמר: אסורה, בת
 יתרו מי התירה לה? וכו' כדאיתא התם: והמה
 בכים. נתעלמה ממנו הלכה (כל הבוזעל ארמית
 קנאין פוגעין בו). געו פלם כבכיה. בעגל עמד
 משה כנגד ששים רבוא, שצאמר (שמות לב):
 "ויטחן עד אשר דק וגו'", וכאן רפו ידיו? אלא
 כדי שיבא פינחס ויטל את הראוי לו. (סנהדרין שם):
 (ז) וירא פינחס. (שם) ראה מעשה ונזכר הלכה.
 אמר לו למשה: מקבלני ממך: הבוזעל ארמית
 קנאין פוגעין בו. אמר לו: קרנא דאגרתא איהו
 ליהוי פרונקא. מיד: ויקח רמח בידו וגו':
 (ח) אל־הקפה. אל האהל: אל־קבתה. כמו
 "הלחיים והקבה", פון בתוף וזרות של זמרי
 ונקבות שלה וראו פלם שלא לחנם הרגם, והרבה
 נסים נעשו לו כו', כדאיתא התם (סנהדרין שם)

חסלת פרשת בלק:

בישראל. שלח בהם מגפה: (ד) קח את־כל
 ראשי העם. (שם א) לשפט את העובדים לפעור:
 והוקע אותם. את העובדים, והוקע - היא תליה,
 כמו שמצינו בכני שאול (שמואל ב כא): "והוקענום
 לה", ושם תליה מפרשת: בעובדי עבודת אלילים,
 (סנהדרין מה ב) בסקילה. וכל הנסקלים נתלין: נגד
 השמש. לעין כל. ומדרש אגדה: השמש מודיע
 את החוטאים: הענן נקפל מכנגדו והחמה זורחת
 עליו: (ה) הרגו איש אנשיו. כל אחד ואחד
 מדיני ישראל היה הורג שנים, ודיני ישראל (ח)
 [ז] רבוא ושמונת אלפים [ושש מאות] כדאיתא
 בסנהדרין (י"ח): (ו) והנה איש וגו'. נתקבצו
 שבטו של שמעון אצל זמרי, שהיה נשיא שלהם,
 ואמרו לו: אנו נדונין במיתה ואתה יושב וכו'?
 כדאיתא באלו הן הנשרפין (סנהדרין פב): את־
 המדינית. כזבי בת צור: לעיני משה. אמרו לו:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם מִשֶׁה לְפָנַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲצֵחִים הֵיּא לְמַחֲזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בְּיַמֶּיךָ, בְּשִׂמְחָה עֲשֶׂה וְכָבוֹד. יְהוֹה חֲפִיץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לְגַלּוֹל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגַד הַתּוֹפֵר, שִׁמְקוֹם הַתּוֹפֵר יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנֵט חוֹגְרִים בְּתַחֲלִיל שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרָה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרָה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנֹּאמְרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנְבִיאֵי הָאֵמַת וְצְדָק:

הפטרָה בלק בתרי עשר במיכה פרק ה

ה וְהָיָה שְׂאֵרִית יַעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים כְּמַל' מֵאֵת יְהוָה כְּרַבִּיּוֹם עָלֶיֶךָ אֲשֶׁר לֹא־יִקְוָה לְאִישׁ וְלֹא יִחַל לְבַנֵּי אָדָם: וְהָיָה שְׂאֵרִית יַעֲקֹב בְּגוֹיִם בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים כְּאֲרִיָּה בְּבַהֲמוֹת יַעַר כְּכַפִּיר בְּעִדְרֵי־צֹאן אֲשֶׁר אִם־עָבַר וְרָמַס וְטָרַף וְאִין מִצִּיל: ה תָּרַם יָדְךָ עַל־צָרֶיךָ וְכָל־אֵיבֶיךָ יִפְרָתוּ: ט וְהָיָה בַיּוֹם־הַהוּא נֹא־יְהוָה וְהִכְרַתִּי סוּסֶיךָ מִקֶּרְבְּךָ וְהִאֲבַדְתִּי מִרְכַּבְתֶּיךָ: י וְהִכְרַתִּי עָרֵי אֲרָצְךָ וְהִרְסֵתִי כָל־מִבְצָרֶיךָ: יא וְהִכְרַתִּי כְּשָׁפִים מִיָּדְךָ וּמַעֲוֹנָנִים לֹא יְהִיוּ־לְךָ: יב וְהִכְרַתִּי פְסִילֶיךָ וּמִצְבּוֹתֶיךָ מִקֶּרְבְּךָ וְלֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה עוֹד לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: יג וְנִתְשַׁתִּי אֲשִׁירֶיךָ מִקֶּרְבְּךָ וְהִשְׁמַדְתִּי עָרֶיךָ: יד וְעֲשִׂיתִי בְּאֵף וּבַחֲמָה נֶקֶם אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ:

ו א שְׁמַעוּ־נָא אֶת אֲשֶׁר־יְהוָה אָמַר קוֹם רִיב אֶת־הַהָרִים וְתִשְׁמַעְנָה הַגְּבָעוֹת קוֹלְךָ: ז שְׁמַעוּ הָרִים אֶת־רִיב יְהוָה וְהֵאֲתַנִּים מִסְּדֵי אֲרָץ כִּי רִיב לִיהוָה עִם־עַמּוֹ וְעִם־יִשְׂרָאֵל יִתּוֹפֵחַ: ח עַמִּי מִהֲעֲשִׂיתִי לְךָ וּמִהֲלֹאֲתֶיךָ עָנָה בִּי: ט כִּי הִעֲלֵתֶיךָ מֵאֲרָץ מִצְרַיִם וּמִבֵּית עַבְדִּים פְּדִיתֶיךָ וְאֶשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת־מִשֶׁה אֶהְרֵן וּמְרִים: י עַמִּי זְכַר־נָא מִהֲיָעִץ בָּלֶק מֶלֶךְ מוֹאָב וּמִהֲעָנָה אֹתוֹ בְּלָעַם בְּן־בְּעוֹר מִן־הַשָּׁפִים עַד־הַגְּלָגָל לְמַעַן תַּעַת צְדָקוֹת יְהוָה: יא בְּמַה אֶקְדָּם יְהוָה אֲפָף לְאֵלֵהֶי מָרוֹם הָאֶקְדַּמְנּוּ בְּעוֹלוֹת בְּעַגְלִים בְּנֵי שָׁנָה: יב הִירָצָה יְהוָה

בְּאֵלֵינוּ אֵילִים בְּרִכּוֹת נְחִל־שֶׁמֶן הָאֵתָן בְּכוֹרֵי פִשְׁעֵי פָרִי בְמִנֵּי חַטָּאת נִפְשֵׁי: הַ הַגִּיד לָךְ
אָדָם מִה־טוֹב וּמִה־יְהוָה דּוֹרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי אִם־עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת הַסֵּד וְהִצַּנֵּעַ לִכְתּוֹת
עִם־אֱלֹהֶיךָ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוֹר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אָמֵת
וְצַדִּיק:

נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֹאמְנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל
הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וְיַגִּיל לְבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתֵּת לָנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשׁה וְלְמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

בחסות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00066
24/06/07